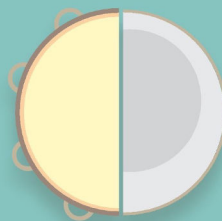

7^Ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΓΙΑ ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

27-29/11/2015

ΜΕΓΑΡΟ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

Τυπικές και Άτυπες Μορφές Μουσικής
Διδασκαλίας - Μάθησης

ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΡΙΛΗΨΕΩΝ

Fagotto books

Πληροφορίες

www.eeme.gr
2310 858658
6939560404 / 6909946186
7thconference@eeme.gr

Συνδιοργάνωση

Με τη συνεργασία των Τμημάτων Μουσικών Σπουδών των
Α.Π.Θ., ΙΟΝΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ και Ε.Κ.Π.Α.,
του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του ΠΑ.ΜΑΚ. και
του Τμήματος Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης του Α.Π.Θ.

Ε.Ε.Μ.Ε.
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΓΙΑ ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
Συνδεδεμένο μέλος και Εκπρόσωπος στην Ελλάδα της
Διεθνούς Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση (ISME)

Οργανωτική Επιτροπή 7ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.

Πρόεδρος: Νίκος Θεοδωρίδης
Αντιπρόεδρος: Μαρία Δημητρακοπούλου
Γραμματέας: Μαρία Κουρκουρίκα
Ταμίας: Κατερίνα Πενήντα
Συντονιστής συνδιοργάνωσης: Πολύβιος Ανδρούτσος
Υπεύθυνοι επικοινωνίας με ΔΣ: Εριφύλη Δαμιανού και Μυρτώ Βουγιούκα
Υπεύθυνη Εκδόσεων: Δήμητρα Κόνιαρη
Υπεύθυνος ηλεκτρονικής σελίδας: Τάσος Κολυδάς
Υπεύθυνη εθελοντών: Νικολέτα Μουχτάρογλου
Υπεύθυνη καλλιτεχνικών σχημάτων: Χριστίνα Τσίγκα
Υπεύθυνοι χορηγιών: Νικολέτα Μουχτάρογλου και Βίκυ Καραγκούνη
Υπεύθυνη ΜΜΕ: Σοφία Ταρσένη
Υπεύθυνη Εργαστηρίων: Κατερίνα Κουθούρη

Επιστημονική Επιτροπή 7ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.

Επκεφαλής

Μαίη Κοκκίδου & Ζωή Διονυσίου

Γραμματέας

Σοφία Αγγελίδου

Μέλη

Ολυμπία Αγαλιανού, Πολύβιος Ανδρούτσος, Δημήτρης Αντωνακάκης, Μαρία Βαρβαρίγου, Πέτρος Βούβαρης, Κωνσταντίνα Δογάνη, Ιωάννα Ετμεκτσόγλου, Νίκος Θεοδωρίδης, Παναγιώτης Κανελλόπουλος, Λευκοθέα Καρτασίδου, Γιώργος Κοκκώνης, Δήμητρα Κόνιαρη, Ελένη Λαπιδάκη, Γωγώ Μαρκέα, Σέβη Μαζέρα, Γιάννης Μυράλης, Νταλίλα Ονοράτο, Νατάσα Οικονομίδου-Σταύρου, Ιουλία Παπαγεώργη, Αύρα Πιερίδου, Θεοχάρης Ράπτης, Λήδα Στάμου, Δανάη Στεφάνου, Νικόλας Τσαφταρίδης, Γεωργία Τσερπέ, Κώστας Τσούγκρας, Αθηνά Φυτίκα, Σμαρώ Χρυσοστόμου, Ντόρα Ψαλτοπούλου

Δημιουργικό εξωφύλλου: fagotto books

Επιμέλεια εντύπου:

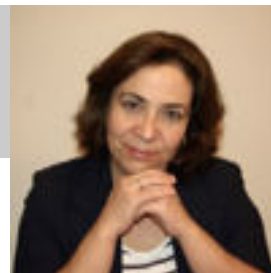
Μαίη Κοκκίδου, Βίκυ Καραγκούνη, Σοφία Αγγελίδου, Ζωή Διονυσίου
& Δήμητρα Κόνιαρη

(c) 2015, Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Χαιρετισμός της Προέδου της Ε.Ε.Μ.Ε.	1
Χαιρετισμός της Προέδρου της ISME	2
Χαιρετισμός του Προέδρου της Οργανωτικής Επιτροπής	3
Χαιρετισμός των επικεφαλής της Επιστημονικής Επιτροπής	4
Συνοπτικό Πρόγραμμα	5
Κεντρικές Ομιλίες	6
Παρασκευή 27 Νοεμβρίου	6
Σάββατο 28 Νοεμβρίου	7
Εισηγήσεις	8
Σάββατο 28 Νοεμβρίου	8
Κυριακή 29 Νοεμβρίου	41
Συμπόσια	69
Σάββατο 28 Νοεμβρίου	69
Κυριακή 29 Νοεμβρίου	93
Εργαστήρια	103
Σάββατο 28 Νοεμβρίου	103
Κυριακή 29 Νοεμβρίου	111
Παρουσίαση “Ευτέρπη”	115
Συνάντηση διαλόγου λειτουργών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης	116
Αναρτημένες ανακοινώσεις	117
Βιογραφικά εισηγητών	121
Ευρετήριο εισηγητών	140
Σημειώσεις	141

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ Ε.Ε.Μ.Ε.

Αγαπητοί φίλοι,

με μεγάλη μας χαρά σας καλωσορίζουμε στο 7^ο Συνέδριο της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση (Ε.Ε.Μ.Ε.) με θέμα: «Μουσικός Γραμματισμός: Τυπικές και Άτυπες Μορφές Μουσικής Διδασκαλίας-Μάθησης».

Η Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση, αναγνωρίζοντας το ενδιαφέρον των Ελλήνων μουσικοπαιδαγωγών για διαρκή μάθηση και ενημέρωση, έχει επιδείξει συνεχή και πολυετή ενεργό παρουσία στα επιστημονικά και καλλιτεχνικά δρώμενα που αφορούν τη Μουσική Παιδαγωγική στη χώρα μας. Αυτή τη διαχρονική παράδοση και το υψηλό επίπεδο φιλοδοξούμε να συνεχίσουμε και με τη διοργάνωση του 7^{ου} Συνεδρίου μας, το οποίο εστιάζει στην πολυδιάστατη και δυναμική έννοια του **Μουσικού Γραμματισμού** που συγκεντρώνει το ερευνητικό, φιλοσοφικό και καλλιτεχνικό ενδιαφέρον της διεθνούς Μουσικοπαιδαγωγικής κοινότητας.

Η παρουσία διακεκριμένων Ελλήνων και ξένων ομιλητών και ακαδημαϊκών δασκάλων, καθώς και η συμμετοχή έμπειρων και αναγνωρισμένων για την προσφορά τους συναδέλφων σε στρογγυλές τράπεζες, διαλέξεις και αναρτημένες ανακοινώσεις, αναγάγει το συνέδριό μας σε ένα ιδιαίτερα σημαντικό επιστημονικό γεγονός το οποίο χαρακτηρίζεται από τη μεγάλη συμμετοχή και συσπείρωση συναδέλφων από όλη την Ελλάδα και το εξωτερικό. Το επιστημονικό πρόγραμμα του συνεδρίου είναι αλληλένδετο με ένα υψηλού επιπέδου καλλιτεχνικό πρόγραμμα που αναδεικνύει τη μοναδική ιδιαιτερότητα της Μουσικής να είναι ταυτόχρονα Τέχνη και Επιστήμη.

Η Οργανωτική καθώς και η Επιστημονική Επιτροπή του Συνεδρίου, δούλεψαν σκληρά, με ευθύνη και μεθοδικότητα, καταβάλλοντας κάθε δυνατή προσπάθεια για την οργάνωση ενός συνεδρίου αντάξιου της ιστορίας της Ε.Ε.Μ.Ε και των υψηλών απαιτήσεων και προσδοκιών όλων μας.

Θεωρούμε ότι η κρίση αξιών που έχει διαβρώσει το σύγχρονο πολιτισμό και οι δύσκολες οικονομικές συγκυρίες που αντιμετωπίζει η πατρίδα μας, δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να ανακόψουν τις επιστημονικές μας δραστηριότητες και τη διαρκή μας προσπάθεια για βελτίωση της επιστημονικής μας γνώσης και της προσωπικής μας εξέλιξης.

Η παροχή υψηλού επιπέδου μουσικής εκπαίδευσης και καλλιέργειας στους μαθητές και φοιτητές μας, παραμένει πάντα ο βασικός μας στόχος. Γιατί η Τέχνη είναι ελπίδα. Μόνο η Τέχνη μπορεί να μας κάνει να πιστέψουμε ξανά στην ομορφιά και να μας δώσει όραμα και δύναμη να συνεχίσουμε τον αγώνα για ένα καλύτερο αύριο.

Εριφύλη Δαμιανού

**ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ
ΤΗΣ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ISME**

Dear Participants,

It is a special honor for me to welcome you to the 7th GSME Conference. On behalf of the Board of Directors of the International Society for Music Education, I extend warm greetings to you all.

We celebrate your participation in this stellar event and especially congratulate those who are presenting and performing. Our memories of the joy and passion of GSME members as they hosted us for our 2012 ISME World Conference are still fresh in our minds. We will always remember the gift of your generous hospitality at a time of hardship. You still bravely face ongoing economic struggles and many personal challenges that arise from those.

May you be comforted by the surrounds of your beautiful homeland, finding inspiration in learning fresh ideas and practices, and celebrating your love for music and education within the warmth of your precious friendships.

I wish you every success

Sincerely

Sheila C. Woodward Ph.D.

*Chair, Department of Music
Associate Professor and Director of Music Education
Eastern Washington University*

ΚΑΛΩΣΟΡΙΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

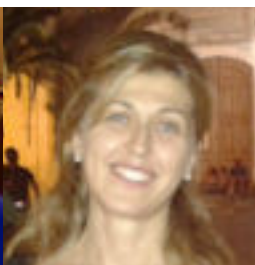
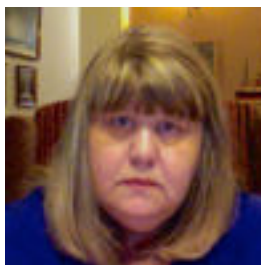
Αγαπητοί σύνεδροι,

Είναι χαρά και τιμή μας να μοιραζόμαστε μαζί σας τις εμπειρίες του 7ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε., που γίνεται στο Μέγαρο Μουσικής Θεσσαλονίκης, σε συνδιοργάνωση με τον Οργανισμό Μεγάλου Μουσικής Θεσσαλονίκης και με τη συνεργασία πέντε πανεπιστημιακών τμημάτων της χώρας: του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Α.Π.Θ., του Τμήματος Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης του Α.Π.Θ., του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του ΠΑ.ΜΑΚ., του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου και του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του ΕΚΠΑ.

Η δυναμική που έχει αναπτύξει η Ε.Ε.Μ.Ε., η συνεργασία μας με σημαντικούς φορείς της μουσικής και της μουσικής εκπαίδευσης, τα προηγούμενα επιτυχημένα της συνέδρια με αποκορύφωση τη διοργάνωση του 30ού συνεδρίου της ISME το 2012, καθώς και το θέμα του συνεδρίου, που έχει τον τίτλο «Μουσικός Γραμματισμός: Τυπικές και Άτυπες Μορφές Μουσικής Διδασκαλίας-Μάθησης», εγγυώνται ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον συνέδριο. Τα μέλη της Οργανωτικής Επιτροπής, οι επικεφαλής της Επιστημονικής Επιτροπής μαζί με το Δ.Σ. και τις ομάδες εργασίας δούλεψαν αφιλοκερδώς για το σκοπό αυτό. Σημαντικό κεντρικό ομιλητές, ενδιαφέροντες εισηγήσεις, πολλά συμπόσια και εργαστήρια καθώς και ένα ποικίλο καλλιτεχνικό πρόγραμμα μας περιμένουν. Η δική σας παρουσία και βοήθεια δίνει νόημα στην προσπάθειά μας. Μας δυναμώνει και συμβάλλει αποτελεσματικά στη διοργάνωση ενός ακόμη ουσιαστικού συνεδρίου προς όφελος όλων και της μουσικής εκπαίδευσης.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ολόψυχα τα μέλη της οργανωτικής επιτροπής, τα μέλη της Ε.Ε. και τις επικεφαλής, Μαίη Κοκκίδου και Ζωή Διονυσίου, καθώς και το Δ.Σ. της Ε.Ε.Μ.Ε. και την Πρόεδρό του, Εριφύλη Δαμιανού, για το έργο τους κατά την περίοδο προετοιμασίας του παρόντος συνεδρίου. Επίσης, ευχαριστώ θερμά τον συνδιοργανωτή μας, τον ΟΜΜΘ και τους ανθρώπους του που μας στήριξαν ποικιλοτρόπως στην πραγματοποίηση αυτού του συνεδρίου. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω για την παρουσία σας όλους εσάς τους συνέδρους, τους εισηγητές, τα μέλη των καλλιτεχνικών σχημάτων και φυσικά τους εθελοντές μας, οι περισσότεροι από τους οποίους είναι φοιτητές των συνεργαζόμενων τμημάτων, και γενικότερα όλους τους φοιτητές και νέους ανθρώπους που με την πολυπληθή παρουσία τους μας μεταδίδουν ένα μήνυμα αισιοδοξίας.

*Με τιμή
Ο πρόεδρος της Οργανωτικής Επιτροπής
Νίκος Θεοδορίδης*

ΚΑΛΩΣΟΡΙΣΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Αγαπητοί σύνεδροι,

Μετά την επιτυχή διοργάνωση του 30ού Παγκοσμίου Συνεδρίου της ISME (Θεσσαλονίκη, 2012), το 7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε. «Μουσικός Γραμματισμός: Τυπικές και Άτυπες Μορφές Μουσικής Διδασκαλίας-Μάθησης» επιχειρεί να συσπειρώσει εκ νέου την ακαδημαϊκή και εκπαι-δευτική κοινότητα του πεδίου της Μουσικής Παιδαγωγικής.

Από τις προτάσεις που υποβλήθηκαν έγινε φανερό ότι το Συνέδριο αποτέλεσε το έναυσμα για ερευνητές, θεωρητικούς και εκπαιδευτικούς, όχι μόνο από το πεδίο της Μουσικής Εκπαίδευσης αλλά και από το ευρύτερο πεδίο των Ανθρωπιστικών Επιστημών, ώστε να παρουσιάσουν νέα ερευνητικά ευρήματα, καινοτόμες εκπαιδευτικές εφαρμογές αλλά και τον προβληματισμό τους αναφορικά με ποικίλα ζητήματα του κλάδου μας. Το περιεχόμενο των εισηγήσεων αφορά σε ζητήματα μουσικού γραμματισμού, διδακτικών μεθοδολογιών – με έμφαση στις τυπικές και άτυπες μορφές διδασκαλίας-μάθησης– στο σχολείο και σε ατομικά μαθήματα οργάνων, στα νέα Προγράμματα Σπουδών για τα Μουσικά Σχολεία και τα Σχολεία Γενικής Παιδείας, σε εκπαιδευτικές πολιτικές και στη φιλοσοφία της Μουσικής Εκπαίδευσης.

Στον παρόντα τόμο περιλαμβάνονται οι εκτενείς περιλήψεις των ανακοινώσεων του Συνεδρίου (προφορικές εισηγήσεις, συμπόσια, αναρτημένες εισηγήσεις) καθώς και οι περιλήψεις των εργαστηρίων και τα σύντομα βιογραφικά σημειώματα των εισηγητών. Τα κείμενα δημοσιεύονται με τη σειρά που παρουσιάζονται στο πρόγραμμα. Θα ακολουθήσει η έκδοση των Πρακτικών του Συνεδρίου με τα πλήρη κείμενα των εισηγήσεων, μετά από νέα κρίση από τα μέλη της Επιστημονικής Επιτροπής

Όλες οι περιλήψεις αξιολογήθηκαν με τυφλό σύστημα δύο κριτών, οι οποίοι έκαναν προτάσεις για βελτιώσεις και διορθώσεις. Αυτή η διαδικασία ζύμωσης, θεωρούμε ότι συνέβαλε σημαντικά στην αναβάθμιση του επιστημονικού λόγου και διαλόγου στη Μουσική Παιδαγωγική και Εκπαίδευση.

Σε αυτό το σημείο, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε όλα τα μέλη της Επιστημονικής Επιτροπής για τη συμβολή τους στη διασφάλιση της επιστημονικότητας του 7ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε. Επίσης, θέλουμε να ευχαριστήσουμε τον πρόεδρο της Ο.Ε. του Συνεδρίου Νίκο Θεοδωρίδη, τη γραμματέα της Ε.Ε. Σοφία Αγγελίδου και την επιμελήτρια του τόμου των περιλήψεων Δήμητρα Κόνιαρη για την άψογη συνεργασία μας.

*Οι επικεφαλές της Επιστημονικής Επιτροπής
Μαίη Κοκκίδου & Ζωή Διονυσίου*

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Παρασκευή 27 Νοεμβρίου 2015

16:00-18:30	Εγγραφές - Καλλιτεχνικό Πρόγραμμα
18:30-19:00	Τελετή έναρξης 7ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.
19:00-20:00	Κεντρική Ομιλία: Μαίη Κοκκίδου
20:00-20:30	Χορωδία Αγίας Τριάδος
20:30-21:00	Χορωδία της Ε.Ε.Μ.Ε.
21:00-21:30	<i>Διάλειμμα - Καλλιτεχνικό Πρόγραμμα</i>
21:30	Συναυλία ΜΟΥΣΑ

Σάββατο 28 Νοεμβρίου 2015

9:00-11:30	Εργαστήρια - Συμπόσια - Συνεδρίες
11:30-12:00	<i>Διάλειμμα - Καλλιτεχνικό Πρόγραμμα</i>
12:00-13:00	Κεντρική Ομιλία: Sue Hallam
13:00-15:30	Εργαστήρια - Συμπόσια - Συνεδρίες
15:30-17:30	<i>Διάλειμμα - Καλλιτεχνικό Πρόγραμμα</i>
17:30-20:00	Εργαστήρια - Συμπόσια - Συνεδρίες
20:00-21:00	Παρουσίαση Αναρτημένων Ανακοινώσεων - Καλλιτεχνικό Πρόγραμμα
21:00	Συναυλία

Κυριακή 29 Νοεμβρίου 2015

9:00-10:15	Εργαστήρια - Συμπόσια - Συνεδρίες
10:15-11:00	Παρουσίαση του Ψηφιακού Μουσικού Αποθετηρίου “Ευτέρπη”
11:00-12:00	19η Τακτική Γενική Συνέλευση της Ε.Ε.Μ.Ε.
12:00-12:30	<i>Διάλειμμα - Καλλιτεχνικό Πρόγραμμα</i>
12:30-13:30	Εργαστήριο με την Μαρίζα Κωχ - Συμπόσια
13:30-16:00	Εργαστήρια - Συμπόσια - Συνεδρίες
16:00	Τελετή λήξης του Συνεδρίου - Συναυλία

Οι εργασίες του Συνεδρίου γίνονται στο Μέγαρο Μουσικής Θεσσαλονίκης, σε αίθουσες του κτηρίου Μ2.

Οι εγγραφές γίνονται στο Φουαγιέ του κτηρίου Μ2.

Πληροφορίες - Εγγραφές: 7thconference@eeme.gr

Κεντρική Ομιλία

Παρασκευή 27 Νοεμβρίου

19:00-20:00

Μαίη Κοκκίδου

*Μουσικοπαιδαγωγός-ερευνήτρια,
διδάσκουσα στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας*

Μουσικοί Γραμματισμοί στον Απόηχο του Μεταμοντερνισμού: από την άγνοια στη συνείδηση

Σήμερα ζούμε στην εποχή του μεταμοντερνισμού, σε αυτή που αναφέρεται ως εποχή ανιστορικότητας και αποδοχής της αυταπάτης. Ο μεταμοντέρνος λόγος έχει χαρακτηριστεί, λιγότερο ή περισσότερο, ως πλουραλιστικός, πολιτικοποιημένος αλλά και μη-πολιτικοποιημένος, λαϊκίστικος, αντιδραστικός, πρωτοποριακός και προοδευτικός. Ο μεταμοντερνισμός χαρακτηρίζεται από συνεχή ροή πληροφοριών, από την τεράστια ανάπτυξη των ηλεκτρονικών μέσων μαζικής επικοινωνίας, από παροδικότητα και απροσδιοριστία, από φρενιτώδεις ταχύτητες στις κοινωνικές αλλαγές και στην ποιότητα των κοινωνικών σχέσεων, από την οικονομία του καταναλωτισμού, από την κυριαρχία της εικόνας. Ο μεταμοντερνισμός στιγματίστηκε ως «απολίτικος». Αυτό όμως είναι και η αλήθεια του. Η αδυναμία για οράματα διαπνέει όλη την κοινωνία και αποτελεί «σημείο των καιρών». Στο πεδίο της τέχνης, ο μεταμοντερνισμός χαρακτηρίζεται, μεταξύ άλλων, από τον εκλεκτικισμό και την παρωδία. Ενθαρρύνει το διάλογο ανάμεσα στο παρελθόν και το παρόν, αμφισβητεί την ιδέα του αυθεντικού και επιστρέφει σε παλαιότερες καλλιτεχνικές μορφές και μεθόδους, έστω και αν αυτό γίνεται με ειρωνικό τρόπο. Ένα από τα πλέον εξέχοντα χαρακτηριστικά του είναι η κατάλυση των ορίων μεταξύ υψηλής και χαμηλής τέχνης.

Στην ομιλία μου, θα επικεντρωθώ σε πτυχές του μεταμοντερνισμού και θα τις αναπτύξω αναφορικά με τις φιλοσοφίες, τις πολιτικές και τη ζώσα πραγματικότητα της μουσικής εκπαίδευσης. Καθώς τα ζητήματα και τα ερωτήματα που εγείρονται είναι πολλά και πολυσύνθετα, επέλεξα να αναφερθώ σε αυτά που θεωρώ ότι είναι τα πιο σημαντικά για τη μουσική εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, θα προσεγγίσω την ανατροπή του συμβατικού δίπολου υψηλό-χαμηλό μέσα από το παράδειγμα της κλασικής μουσικής στη μουσική εκπαίδευση. Θα αναφερθώ στα ηλεκτρονικά μέσα μαζικής επικοινωνίας μέσα από τις διαστάσεις του ψηφιακού μουσικού γραμματισμού. Θα συζητήσω την κυριαρχία της εικόνας μέσα από την πρόταση για τον πολυτροπικό μουσικό γραμματισμό. Θα εστιάσω στις νέες ορίζουσες στην επικοινωνία, μέσα στα περιβάλλοντα συνεχούς ροής πληροφοριών, υπό το πρίσμα της κριτικής θεωρίας. Τέλος, θα θέσω τον προβληματισμό μου για το παρόν και το μέλλον της μουσικής εκπαίδευσης μέσα από ερωτήματα, όπως: ποια είναι η σχέση της μουσικής εκπαίδευσης με την κοινωνία και τον πολιτισμό γενικότερα; ποιες μουσικές εμπειρίες έχουν νόημα για τη μαθητική αλλά και για την ενήλικη ζωή; πώς μπορούμε να βοηθήσουμε τους μαθητές μας να «ζήσουν μουσικά»; υπάρχουν κοινά σημεία μεταξύ των μουσικών εμπειριών στο σχολείο και έξω από το σχολείο; χρειάζεται να στοχαστούμε εκ νέου για την «καλή» και την «κακή» μουσική; πρέπει να αναθεωρήσουμε τα μουσικά και παιδαγωγικά κριτήρια για τη διδασκαλία-μάθηση της μουσικής;

Παρά τις μεγάλες πολιτισμικές αλλαγές των τελευταίων χρόνων, το μάθημα της μουσικής παραμένει, σε μεγάλο βαθμό, στάσιμο. Μέσα από τη συζήτηση, ευελπιστώ ότι θα κάνουμε ένα βήμα για να κατανοήσουμε τους λόγους για αυτή την αδράνεια καθώς τις δυνάμεις που αντιτίθενται στην αλλαγή. Πεποίθησή μου είναι ότι το μάθημα της μουσικής έχει ανάγκη από έναν πραγματισμό εντός του οποίου θα προσδιορίζονται οι βασικές πολιτισμικές του αξίες, πάντα μέσω του διαλόγου.

Κεντρική Ομιλία

Σάββατο 28 Νοεμβρίου

12:00-13:00

Sue Hallam

*Ομότιμη Καθηγήτρια των τμ. Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας της Μουσικής
του Ινστιτούτου Εκπαίδευσης (IOE) του Πανεπιστημίου του Λονδίνου (UCL)*

Η επίδραση της ενεργητικής ενασχόλησης με τη μουσική στις διανοητικές δεξιότητες των παιδιών και τις σχολικές τους επιδόσεις

Η παρούσα εισήγηση αντλεί από έρευνες των πεδίων των νευροεπιστημών, της ψυχολογίας, της εκπαίδευσης και της μουσικής προκειμένου να παρουσιάσει τα σύγχρονα ευρήματα αναφορικά με τους τρόπους με τους οποίους η ενεργή ενασχόληση με τη μουσική μπορεί να επιδράσει στις διανοητικές δεξιότητες και επιδόσεις των παιδιών στο σχολείο. Η έρευνα στο πεδίο των νευροεπιστημών έχει περιγράψει τον τρόπο με τον οποίο ο εγκεφαλικός φλοιός αυτο-οργανώνεται όταν αντιδρά σε εξωτερικά ερεθίσματα και σε μαθησιακές δραστηριότητες των ατόμων. Η ενεργή ενασχόληση με τη μουσική έχει σημαντική επίδραση στη δομή και τη λειτουργία του εγκεφάλου. Σύμφωνα με τα ευρήματα σχετικά με την ιδιαίτερη επίδραση της μουσικής στα παιδιά και τους νέους, υπάρχουν σημαντικά και αδιάσειστα στοιχεία ότι η μουσική εκπαίδευση ενισχύει την κωδικοποίηση του ήχου στον εγκέφαλο κατά τη παιδική ηλικία, οδηγώντας έτσι στη βελτίωση ενός μεγάλου φάσματος δεξιοτήτων που σχετίζονται με την ενεργητική ακρόαση και την ακουστική ικανότητα, που με τη σειρά του συμβάλλει στην ενίσχυση της λεκτικής μνήμης, των γλωσσικών δεξιοτήτων και των δεξιοτήτων γραμματισμού.

Υπάρχουν επίσης αδιάσειστα στοιχεία για την επίδραση της μουσικής ενασχόλησης σε δεξιότητες που σχετίζονται με την αντίληψη του χώρου και με τις μαθηματικές πράξεις. Οι ενισχυμένες γλωσσικές και χωρικές δεξιότητες συμβάλλουν επίσης σε υψηλότερα επίπεδα επίδοσης κατά τη μέτρηση της νοημοσύνης. Προκύπτουν επίσης στοιχεία που αποδεικνύουν ότι η μουσική δημιουργία μπορεί να επηρεάσει τις επιτελεστικές λειτουργίες και την αυτορρύθμιση, κάτι που απαιτείται στις σχολικές εξετάσεις και γενικά στην ακαδημαϊκή επίδοση, όπου οι μουσικοί αποδίδουν καλύτερα από ό,τι θα αναμενόταν με βάση το βαθμό νοημοσύνης τους. Πολλοί μουσικοί εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα ευσυνειδησίας, κάτι που μπορεί επίσης να οφείλεται στην επίδοσή τους σε επίπεδο υψηλότερο από το αναμενόμενο. Η ενίσχυση των προσωπικών προσδοκιών, το οποίο για κάποια παιδιά ίσως να είναι αποτέλεσμα της ενασχόλησής τους με τη μουσική, μπορεί επίσης να είναι σημαντική. Ανάλογα σημαντική μπορεί να είναι η επίδραση της ενασχόλησης με τη μουσική στην αυτοαντίληψη και αυτοπεποίθηση των παιδιών, αν και αυτές εξαρτώνται από τη φύση της ανατροφοδότησης, είτε θετικής είτε αρνητικής.

Σε γενικές γραμμές, προκύπτουν στοιχεία που δείχνουν ότι η ενεργητική ενασχόληση με τη μουσική μπορεί να συμβάλλει στην ενδυνάμωση ενός συνόλου μη-μουσικών δεξιοτήτων και να οδηγήσει και σε άλλα ευεργετικά αποτελέσματα. Η διερεύνηση των συνθηκών υπό τις οποίες μπορεί να προκύψουν αυτά τα οφέλη συνεχίζει να απασχολεί την ερευνητική κοινότητα. Μέχρι σήμερα τα ευρήματα δείχνουν ότι τα οφέλη πολλαπλασιάζονται όταν η εκπαίδευση ξεκινά νωρίς (πριν από την ηλικία των επτά ετών) και συνεχίζεται για μεγάλο χρονικό διάστημα. Σημαντικοί επίσης παράγοντες είναι το είδος της εκπαίδευσης, το όργανο που μαθαίνει κάποιος και η ποιότητα της διδασκαλίας. Οι ομαδικές μουσικές δράσεις πρέπει να βασίζονται στο στοιχείο της αλληλεπίδρασης, να προσφέρουν ευχαρίστηση, και να δίνουν ευκαιρίες για: την ανάπτυξη νέων μουσικών δεξιοτήτων και δεξιοτήτων εκτέλεσης, τη δόμηση πολιτισμικής ταυτότητας, την ανάπτυξη διαπροσωπικών δεσμών και της αλληλεγγύης κατά την επιδίωξη κοινών στόχων, την ανάπτυξη αμοιβαίου σεβασμού, και την αναγνώριση και επιβράβευση της αριστείας. Η θετική ανατροφοδότηση από τους άλλους για τις μουσικές δραστηριότητες ενός μαθητή, ιδίως αναφορικά με την εκτέλεση, είναι ζωτικής σημασίας για την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης ανεξάρτητα από την ηλικία των μαθητών. Η επίδραση ενισχύεται εάν η εκτέλεση πραγματοποιείται σε πολιτιστικούς χώρους υψηλού κύρους.

Μετάφραση στα Ελληνικά: Περγίνα Σαλτάρη

Εισηγήσεις

Σάββατο 28 Νοεμβρίου

1η Συνεδρία: Music Education and Society

9:00-9:45

Προεδρείο: Χρυσόστομος Σ.

Principles and practices of facilitating musical activities for older people - Issues in training musicians -

Maria Varvarigou

Senior Lecturer in Music, Canterbury Christ Church University

Andrea Creech

Reader in Education, Institute of Education, University of London

Susan Hallam

Professor of Education and Music Psychology, Institute of Education, University of London

Hilary McQueen

Tutor on the post-compulsory Initial Teacher Education programmes, Institute of Education, University of London

A major demographic transition is underway, with the world's population aged 60 and above set to rise from 841 million in 2013 to three billion in 2100 (United Nations, 2012). Particularly steep increases in absolute numbers of older people will occur in developing countries, notably China, Brazil, and Nigeria. All over the world, though, the proportion of the population aged 60 and over is increasing; by the year 2050 some of the most aged countries will be Japan, Spain, Italy, Germany, and Portugal, where those aged 60+ will account for between 38 and 43 per cent of their populations (United Nations, 2013).

In the latter part of our lives, music-making offers opportunities for enhancing the quality of life, thus supporting active ageing. Through music, individuals may access social networks and experience personal development, self-expression, and a sense of empowerment. Its importance in individual lives has been found to be consistently high across the Third and Fourth Ages, irrespective of age, geographical region or mental competence.

Many adults over the age of 50 join or continue to participate in music groups such as choirs, orchestras and various other music classes in the USA, the UK and Australia (Cohen, 2009; Hays and Minichiello, 2005). However, little research has been carried out to explore the psychological and pedagogical characteristics of individuals who facilitate music activities for older people. The *Music for Life Project*, a research project that took place in the United Kingdom between 2009 and 2011, explored the role of music in older people's lives and how participation in making music, particularly in community settings, can enhance their social, emotional and cognitive wellbeing (Creech et al. 2014). The research comprised three case studies, the Sage Gateshead, the Connect Programme of the Guildhall School of Music, and Westminster Adult Education Service, which each offer a variety of musical activities to older people. The project aimed to investigate, among other issues, the influence that contextual factors, such as the qualifications and experience of the musician teachers/facilitators, the nature and quality of the teaching/facilitating strategies adopted and the nature of the interpersonal interactions may have on outcomes.

This paper explores the principles and processes involved in facilitating musical activities for older people. Perceptions of the role of the facilitator as well as issues relating to inclusive practice, curriculum, goals, and progression are identified. Strategies for enhancing teaching and learning in

musical groups are highlighted. The article includes examples from facilitators' and participants' accounts of their experiences. The article puts a strong focus on challenging the myth that older people cannot or will not learn new knowledge and skills, emphasizing the qualities and practices of facilitators who provide effective support for a) maximizing the wider benefits of engagement with music and b) fostering musical development amongst groups of older people.

Key-words: *Older People, Music Facilitation, Myths, Teaching Strategies, Repertoire, Active Ageing*

Βιβλιογραφία

- Cohen, G. D. (2009). New theories and research findings on the positive influence of music and the art on health with ageing. *Arts and Health, 1*(1), 48-62.
- Creech, A., Hallam, S., Varvarigou, M. & McQueen, H. (2014). *Active ageing with music: Supporting wellbeing in the Third and Fourth Ages*. London: Institute of Education, University of London.
- Hallam, S., Creech, A., McQueen, H. & Varvarigou, M. (2011). Perceptions of effective leadership in music facilitators working with older people. *Journal of Arts & Communities, 3*(3), 229-248.
- Hays, T. & Minichiello, V. (2005). The contribution of music to quality of life in older people: An Australian qualitative study. *Ageing and Society, 25*(2), 261-278.
- Varvarigou, M., Creech, A., Hallam, S. & McQueen, H. (2012). Benefits experienced by older people in group music-making activities. *Journal of Applied Arts and Health, 3*(2), 183-198.

Teacher reflections on their values and approaches to teaching in instrumental music education and Sistema-inspired programmes in England and around the world

Richard Hallam

Chair of the Music Education Council (UK)

Over the past few years there has been an increase in interest in Sistema-inspired programmes and the adoption of formal and informal approaches to teaching music. Central to the Sistema approach is musical literacy and teaching through the ensemble, peer to peer learning, and seeking excellence in musical, social and cultural outcomes including creating a lifelong interest in music.

This research set out to explore how the practice, values and ethos of a Sistema inspired approach impact on the ways teachers engage with children and young people in England and internationally and compares and contrasts this with music instrumental teaching programmes in England.

Teachers engaged in Sistema-inspired programmes in Europe and Canada completed a questionnaire regarding the influences on and changes to their pedagogical practices since starting to work in their Sistema-inspired programmes. From the analysis of this research a rating scale questionnaire with 48 statements relating to pedagogic approaches, values and desired outcomes for students was created. The questionnaire was completed by 122 teachers in Sistema-inspired programmes in Europe, (Austria, England, Romania, Slovakia, Srebrenica, Bosnia and Herzegovina, Switzerland and Wales), and Canada and music instrumental teaching programmes in England.

Analysis of Variance was undertaken. Many statements were rated highly by all teachers with a great deal of agreement and strong agreement. However, of particular interest was the range of ratings within some programmes where, within the same programme, extremes of views were held by different teachers. Statistically significant differences were found between teachers in Sistema-inspired programmes and music instrumental programmes (MIP) in 18 statements and, in some cases, between Sistema-inspired programmes in different parts of the world. There were statistically significant differences between groups in relation to how important the pupil's musical achievement is to the teacher (.000); whether the teacher adopts new strategies as necessary (.007); the importance of technique (.007); improvisation (.000), listening (.039); musicianship (.045); pupil performance (.000); memory (.004); discipline (.026); enthusiasm (0.15); love of music (.006); lifelong interest in music (.028); stress free (.005); linking singing and playing (.029); providing differentiated materials (.002); using Solfa hand signs (.003). There were also significant differences between teachers' perceptions of their pupils: whether they enjoy music (.028); are well-behaved (.001); and concentrate on their work (.001).

The implications for music education and Sistema-inspired programmes are discussed along with implications for further research. The results and findings raise issues relating to the importance of the teachers' own experiences and aspirations for their students in determining the outcomes for their students; and for a coherent approach amongst all those involved in the musical education of young people, particularly those who live in challenging circumstances.

Key-words: *Music Education, Reflective Practice, Sistema, Instrumental Teaching*

Βιβλιογραφία

- Mota, G. & Figueiredo, S. (2012). Initiating music programs in new contexts: in search of a democratic music education. In G. McPherson & G. Welch (eds.), *The Oxford Handbook of Music Education, Volume 1* (pp. 187-204). Oxford: Oxford University Press.
- Creech, A., Gonzales-Moreno, P., Lorenzino, L., & Waitman, G., with Bates, L., Swan, A., de Jesus Carillo Mendez, R., Naveli Cohertero Hernandez, D., & Calleros Gonzalez, P. (2013). *El Sistema and Sistema-inspired programmes: a Literature Review of research, evaluation, and critical debates*. San Diego: Sistema Global.
- Govias, J. (2011). The Five Fundamentals of El Sistema. *The Canadian Music Educator, Fall*, 21-23. Retrieved from <<https://elsistemausa.files.wordpress.com/2011/09/govias-five-fundamentals-of-el-sistema.pdf>>.
- Booth, E. (2012). The Law of 80% What You Teach is What you Are. *Carnegie Hall*. Retrieved from <<https://www.youtube.com/watch?v=L15Jvs-G4Xw>>.
- Dewey, J. (1933). *How We Think*. Boston, MA: D. C. Heath & Co.

2η Συνεδρία: Issues and Research on Music Learning

9:45-10:45

Προεδρείο: Στάμου Λ.

Children on Wings Music learning in a transdisciplinary and interdisciplinary manner

Johanna Maria Roels

Researcher University Antwerp, Piano Teacher Academy Heist Op Den Berg Belgium

Visual expression can be a powerful medium in helping children find a way into musical syntax, which can be applied both at the theoretical/analytical level and at the practical level. By abstracting from their drawings—which might be a temporal reading or might be influenced by the act of drawing itself—in order to give musical meaning, children learn to understand music as a temporal art. By visualising music-theoretical concepts (terminological drawing) children can acquire a better understanding of the music theory.

In the course of my own practice as a piano teacher, by paying attention to the creative potential of my pupils, a situation spontaneously arose in which I shifted the pedagogical emphasis from learning to reproduce music towards the creation of music. What began as an experiment, has now grown into a method which involves an interrelationship of all the various dimensions of musicality such as listening, designing, noting down and performing, and which uses the visual capacity of my pupils in such a way that their own drawings constitute a starting point for their compositions and for the visualisation of music-theoretical concepts. This method, based on composition/visualisation, not only elicits acquired knowledge in children, but also elicits new knowledge, on the analogy of the Socratic method (also known as maieutics) which involves bringing knowledge to the surface.

The aim of the study is to contribute to our general educational and subject-specific knowledge base relating to music education and music-pedagogical learning routes and to make an original contribution to the development of new knowledge and insights at national and international level. I hope this study will also serve as a powerful lever for innovation in artistic disciplines and in other disciplines in various branches of education.

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

In terms of the research methodology used I drew inspiration from the phenomenological approach (Van Manen, 1990). This gave me the opportunity to describe what happened by narrating things as they unfolded in the real-life context of my piano class.

In the presentation and analyses of the data narrative, descriptive and interpretative aspects are closely interwoven, by which I mean *the real-life* context which is based on dialogue and on an interconnectedness of research, narration and interpretation by both the children and myself. For this reason, with regard to the analytical framework, I have avoided complicated coding procedures and specific pre-determined analytical models so as not to be restricted by the limitations which these impose. In line with the view expressed by Barrett (1998), I am of the opinion that this approach lends the analysis a greater depth and openness, as well as more details. I also used my own notes (children's considerations and decisions during transforming ideas) and audio-visual recordings (the evolution of their compositional strategies and playing skills, etc.) which chart their entire process from their initial ideas to the final product.

The examples show that interdisciplinary and transdisciplinary thinking and learning comes naturally for children. Children acquire problem-solving thought processes because of a synergy of their talents and skills. They transfer knowledge from other areas of learning and transform this into new forms of expression. In the drawings we will see children's capacity to abstract from the music terms and represent them symbolically. In the compositions we will see how diverse children's capacity to construct music is. In the process of structuring they use authentic strategies varying from intuitive, spontaneous mechanisms to complex mechanisms whereby knowledge and skills from other disciplines, such as mathematics, language or chess, is transposed. Through concentrating on the creative power of children, placing talent in a wider perspective and building intelligence and cognitive ability in a more integrated way, children not only develop an authentic musical language; also other latent capacities can be discovered and educated and relations between different competencies become visible.

Key-words: *Children, Keyboard, Compositional Strategies, Visual Expression, Inter- And Transdisciplinary Learning*

Βιβλιογραφία

- Barrett, M. S. (1998). Children Composing: A View of Aesthetic Decision-Making. In B. Sundin, G. E. McPherson, G. Folkestad (Eds.), *Children Composing*. Sweden: Lund University.
- Roels, J. M. (2002). *Kinderen op vleugels* [Children on Wings]. Antwerpen: Metropolis Music Publishers.
- Roels, J. M., & Van Petegem, P. (2014a). The integration of visual expression in music education for children. *British Journal of Music Education*, 31(3), 297-317.
- Roels, J. M., & Van Petegem, P. (2014b). Children composing and their visual-spatial approach to the keyboard. *Music Education Research*, 17(4), 381-396.
- Roels, J. M., & Van Petegem, P. (2015). Transdisciplinary dimensions in the composing activities of children: transfer of strategies and transformation of knowledge. *British Journal of Music Education*.
- Van Manen, M. (1990). *Researching Lived Experience: Human Science for an Action Sensitive Pedagogy*. Ontario: Althouse.

Collaborative playful experimentation in Higher Education: A Group Ear Playing Study

Maria Varvarigou

Senior Lecturer in music, Canterbury Christ Church University

Playing by ear has been identified by musicians, educators and scholars as a key musical skill that supports the development of musicianship and in particular the ability to improvise, to perform rehearsed music, to play from memory and to sight-read (McPherson, 1995; Priest, 1989). Exploring how western classical musicians could develop their listening, improvisatory and creative

musicianship skills through playing by ear, an approach which is extensively used by vernacular musicians, is an area that has recently received noteworthy attention within Higher Education. There are different ways that ear playing is part of various higher music education curricula (Ilomäki, 2011; Reitan et al. 2013), however no research study to date has explored how Group Ear Playing (GEP) from recordings could be used to support western classical musicians' development of improvisation skills through collaborative playful experimentation.

This article describes a five-week Group Ear Playing (GEP) programme with forty-six, first year, western classical undergraduate students. Data were collected through students' weekly reflective logs (n=194), end-of-programme feedback forms (n=36) and 4 interviews. The analysis of the data focused on thematic discovery from the transcripts and was achieved through open, axial and selective coding.

The students reported that GEP not only helped them to feel more confident about playing by ear (85%) but also to be more confident about improvising (72%) and to become more confident musicians (78%). In particular, the findings suggested that the students engaged in playful experimentation: a) in a collaborative manner, where the more confident musicians supported their less confident colleagues, and b) by adopting a variety of strategies. This article presents and discusses the individual and group strategies adopted by these musicians and how these strategies reportedly supported the students' creativity and improvisation skills.

Ilomäki (2011) emphasises that to meet the challenges of future musicianship Higher Education students should learn to develop their aural awareness themselves and to share their learning process with others. Playing by ear from recordings within groups could support the growth of both skills and should, therefore, become a regular component of ensemble activity within Higher Education as well as music education and pedagogy, composition, music history, and practical musicianship modules. Playing by ear in small groups when embedded in history, aural and harmony training classes could extend students' comprehensive musicianship by encouraging them to identify and notate –as a group– the chords and melodies that they listen from the recording as well as the individual improvised sections. This could lead to an exploration of historical (i.e., medieval, baroque, 21st century) and cultural (i.e., European, American, Middle-eastern) styles that engages the instrumentalists in discovery learning and group problem-solving. Above all, group ear playing when adopted regularly as part of ensemble activity could not only support creativity, interpersonal and improvisation skills but essentially enhance lifelong enjoyment in group music making.

Key-words: *Group Ear playing, Higher Education, Improvisation, Learning Strategies, Collective Experimentation*

Βιβλιογραφία

- Ilomäki, L. (2011). *In search of Musicianship - A Practitioner-Research Project on Pianists' aural skills education*. Helsinki: Sibelius Academy.
- McPherson, G. (1995). Five aspects of musical performance and their correlates. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 127(Winter), 115-121.
- Priest, P. (1989). Playing by Ear: its Nature and Application to Instrumental learning. *British Journal of Music Education*, 6(2), 173-191.
- Reitan, I. E., Bergby, A. K., Jakhellin, V. C., Shetelig, G., & Øye, I. F. (Eds.). (2013). *Aural Perspectives - On musical learning and practice in Higher Music Education*. Oslo: Norwegian Academy of Music, NMH-publikasjoner.
- Varvarigou, M. (2014). Play it by ear: teachers' responses to ear-playing tasks during one to one instrumental lessons. *Music Education Research*, 16(4), 471-484.

Μουσική Βουτιά στα Βαθιά: Ενσωματώνοντας άτυπες διαδικασίες μουσικής μάθησης σε σχολική τάξη Δημοτικού Σχολείου στην Κύπρο

Thrown in the deep end:

Integrating informal music practices in a primary music classroom in Cyprus

Μαρία Παπαζαχαρίου-Χριστοφόρου

Μουσικοπαιδαγωγός, Σύμβουλος Μουσικής Δημοτικής Εκπαίδευσης, Κύπρος

In recent years an increasing number of music educators and researchers have drawn attention to the multidimensional dynamic of music teaching and learning in various settings. Attention is given to the

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

dichotomy between in- and out-of-school music making and studies are exploring the fundamental characteristics of formal and informal music learning and the ways in which these processes differ. During the last twenty years or so, massive consideration is specified on the ways informal learning practices could be integrated in classrooms due to the important benefits of this practice.

According to Lucy Green's huge research, young popular musicians get involved in music making and acquire skills and knowledge alone or more often alongside with friends, in a haphazard holistic way, by choosing to copy by ear music that is familiar, well liked and enjoyed for themselves. Influenced by Green's informal learning approach in secondary school learners, I began to consider how I might incorporate this into the context of a formal primary classroom. I was really interested to investigate the living experience of my students when I put in action a set of teaching-and-learning characteristics derived from the informal learning practices of popular musicians.

In this qualitative case study, I explored the music learning processes and strategies that 5th grade primary students' use when are given the agency and opportunity to listen, copy by ear and perform music they chose in friendly groups. I endeavored to investigate in depth their experience, (opinion, thoughts, feelings, values), the learning benefits (musical or non-musical) and the way this approach encouraged and effected their motivation and active involvement concerning music. To probe the above research questions further, I employed a 5 months qualitative case study research of a group of eighteen 5th grade students including single case studies of four key informants that were investigated in depth. I implemented a set of lessons in three different stages based on the fundamental aspects of informal music learning practices and the work of Lucy Green, and I collected qualitative data through researcher observation and field notes, through audio recording of students activities whilst engaged in the project and through group and individual interviews of students, their teacher and the four parents of the key informants.

Children responded to the informal learning approach in a great enthusiastic manner and all groups of students, with no exception, were observed to be positively and highly motivated to get involved in music making activities that found meaningful and joyful! Students valued the opportunity to have the autonomy to cooperate and learn in friendly groups and were excited by the challenge that was involved in the project. Findings revealed that the intersection of informal learning practices in a formal music classroom could develop students' both musical and non-musical skills and knowledge. Furthermore it could give students the opportunity to adopt a more facilitative role in their learning and so foster a life long music involvement. The results of this study support the need for teacher reconsideration of the place of informal learning approaches in primary school music.

Key-words: *Informal Music Practices, Autonomy, Group-Learning, Student Agency, Meaningful Music Making Activities*

Βιβλιογραφία

- Green, L. (2002). *How popular musicians learn*. Hampshire, England: Ashgate.
 Green, L. (2008). *Music, Informal Learning and the School: A New Classroom Pedagogy*. Aldershot: Ashgate.
 Green, L. (2014). *Hear, Listen, Play! How to Free Your Students' Aural. Improvisation, and Performance Skills*. Oxford: Oxford University Press.
 Finnegan, R. (1989). *The hidden musicians*. Cambridge: Cambridge University Press.

3η Συνεδρία: Απόψεις Εκπαιδευτικών και Μαθητών
για τον Μουσικό Γραμματισμό

13:00-14:15

Προεδρείο: Ζαφρανάς Ν.

Προφίλ εκπαιδευτικών της Κρήτης (νηπιαγωγών, δασκάλων, εκπαιδευτικών μουσικής) σύμφωνα με τις απόψεις τους για την καλλιέργεια της μουσικής δημιουργικότητας στο νηπιαγωγείο και το δημοτικό σχολείο

Γεωργία Σαρικάκη

Δασκάλα, Υποψήφια διδάκτορας, Παιδαγωγικό τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η μουσική, εξαιτίας του έντονα πραξιακού και βιωματικού της χαρακτήρα, συνδέεται στενά με τη δημιουργικότητα. Σύμφωνα με τις Brattico και Tervaniemi (2006:290), «κάθε μουσική

δραστηριότητα μπορεί να θεωρηθεί ως δημιουργική, καθώς περιλαμβάνει την παραγωγή ήχου από τη σιωπή». Στα πλαίσια της μουσικής εκπαίδευσης, ο όρος «δημιουργικότητα» περιλαμβάνει ποικίλες μορφές πράξεων και συμπεριφορών (εκτέλεση, ακρόαση, σύνθεση, αυτοσχεδιασμό, διασκευή, διεύθυνση) στις οποίες οι συμμετέχοντες λαμβάνουν μέρος, με τις *όποιες* ικανότητες και δυνατότητές τους (Elliot 1995).

Από αυτή τη σκοπιά, εάν ο μουσικός εγγραμματισμός εκλαμβάνεται αποκλειστικά ως ένα σύνολο μουσικών τεχνικών και όρων, εξυπηρετεί τη δημιουργία μουσικής (music-making) (Hogenes, Oer & Diekstra, 2014). Σύμφωνα με τη σύγχρονη μουσική παιδαγωγική, η εφαρμογή μουσικών δημιουργικών δραστηριοτήτων καθιστά περισσότερο αποτελεσματική τη μάθηση στη μουσική, καθώς δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές να συμμετέχουν βιωματικά σε αυθεντικές καταστάσεις μουσικής επικοινωνίας και έκφρασης (Leung, 2004), κατά τρόπο που αρμόζει στις ανάγκες και στα ενδιαφέροντά τους. Ωστόσο, σύμφωνα με την Burnard (2012:319), ενώ η μουσική δημιουργικότητα, γενικά, παρουσιάζεται ως τόπος συγκέντρωσης υποδειγματικών μορφών πρακτικής στη μουσική εκπαίδευση, εντούτοις, παραμένει ως ένα από τα πιο γνωστά, εμφανώς αμφισβητούμενα, φαινόμενα που παράγονται στο χώρο της μουσικής εκπαίδευσης.

Για να μεγιστοποιηθούν τα οφέλη που απορρέουν από τη μουσική δημιουργικότητα, είναι αναγκαίο οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί, όχι μόνο να μπορούν να υποστηρίξουν διαδικασίες δημιουργικής εμπλοκής των μαθητών στη μαθησιακή-διδασκτική διαδικασία, αλλά να μπορούν, επίσης, να αναζητούν ενδεχόμενους αρνητικούς παράγοντες καλλιέργειάς της. Για το λόγο αυτό, η διερεύνηση των απόνεων, τόσο των εκπαιδευτικών μουσικής, όσο και των δασκάλων και νηπιαγωγών οι οποίοι μπορούν να προάγουν τη μουσική δημιουργικότητα μέσω διαθεματικών προσεγγίσεων, θα δια φωτίσει το εν λόγω θέμα από τη σκοπιά τους. Ταυτόχρονα, θα βοηθήσει στη χάραξη πολιτικής καλλιέργειας και υποστήριξης της μουσικής δημιουργικότητας στην εκπαίδευση.

Για τη συλλογή των ερευνητικών πληροφοριών, εφαρμόστηκε η τεχνική του ερωτηματολογίου. Στη διαδικασία εκτίμησης φαινομενικής εγκυρότητας και εγκυρότητας περιεχομένου, συμμετείχαν δύο κριτές. Το ερωτηματολόγιο περιείχε 7 υποκλίμακες και 3 ομάδες ανοιχτών ερωτήσεων. Μετά από πιλοτική έρευνα, παγιώθηκε το περιεχόμενο και η μορφή και του, και προσδιορίστηκε το μέγεθος του δείγματος. Το δειγματοληπτικό πλαίσιο της έρευνας (N = 735), συγκροτήθηκε κατά αναλογία προς τον πληθυσμό αναφοράς, δηλ. τους νηπιαγωγούς, δασκάλους και εκπαιδευτικούς μουσικής δημοτικών σχολείων που υπηρετούσαν στην Κρήτη κατά το χρόνο διεξαγωγής της έρευνας. Για τη διασφάλιση αντιπροσωπευτικότητας, εφαρμόστηκε η τεχνική της στρωματοποιημένης δειγματοληψίας με βάση τις μεταβλητές, «ειδικότητα», «νομός», «περιοχή», «οργανικότητα σχολείου». Για τη διασφάλιση τυχαιότητας, η επιλογή από τα επιμέρους στρώματα πραγματοποιήθηκε με απλή τυχαία δειγματοληψία.

Για τη διερεύνηση τυχόν λανθανουσών μεταβλητών, εφαρμόστηκε παραγοντική ανάλυση με τη μέθοδο κύριων αξόνων (*principal axis factoring*) και πλάγια περιστροφή (*Oblimin*, $\delta = 0$), μέσω της οποίας επιβεβαιώθηκε η εγκυρότητα εννοιολογικής κατασκευής του ερευνητικού μέσου, σύμφωνα με τις αρχικές υποθέσεις σύνταξής του. Από την ανάλυση, προσδιορίστηκαν 7 παράγοντες, με υψηλή εσωτερική συνέπεια: (1) αυτεπάρκεια εκπαιδευτικού (2) θεσμικό πλαίσιο (3) δυνατότητα καλλιέργειας (4) διασύνδεση μουσικής (5) στάσεις (6) μουσικές δημιουργικές δραστηριότητες (7) φύση μουσικών δημιουργικών δραστηριοτήτων.

Στη συζήτηση των αποτελεσμάτων, γίνεται συνδυασμός του εννοιολογικού πλαισίου της δημιουργικότητας και της μουσικής δημιουργικότητας, προκειμένου ο μουσικός εγγραμματισμός να αναδειχτεί ως σημαντική παράμετρος μάθησης και ανάπτυξης μέσα στο σχολικό περιβάλλον.

Λέξεις-κλειδιά: *Δημιουργικότητα, Μουσική Δημιουργικότητα, Απόψεις Εκπαιδευτικών, Μουσικός Γραμματισμός*

Βιβλιογραφία

- Brattico, E. & Tervaniemi, M. (2006). Musical creativity and the human brain. In I. Deliège, & G. A. Wiggins (Eds.), *Musical Creativity: Current Research in Theory and Practice*. Hove & New York: Psychology Press.
- Burnard, P. (2012). Commentary: Musical creativity as practice. In G. E. McPherson, & G. Welch (Eds.), *The Oxford handbook of music education* (Vol. 2, pp. 319-336). New York, N.Y.: Oxford University Press.

- Elliott, D. J. (1995). *Music Matters: A New Philosophy of Music Education*. New York: Oxford University Press.
- Hogenes, M., Oers, B. V., & Diekstra, R. F. (2014). Music composition in the music curriculum. *US-China Education Review A*, 4(3), 149-162.
- Leung, B. W. (2004). A framework for undertaking creative music-making activities in Hong Kong secondary schools. *Research Studies in Music Education*, 23(1), 59-75.

**Ψηφιακός γραμματισμός και μουσική:
μια προσέγγιση στις αντιλήψεις περί «ποιότητας» σχετικά με τους απωλεστικούς
αλγόριθμους συμπίεσης ακουστικού σήματος**

Τάσος Κολυδάς

Επιστημονικός συνεργάτης, Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής, ΤΕΙ Ηπείρου

Είναι ο τύπος αρχείου mp3 κατάλληλος για να αποθηκεύσω σπάνιες ηχογραφήσεις στο αρχείο μου; Αν μετατρέψω όλα μου τα Audio CD σε μορφή mp3, μου είναι απαραίτητα τα πρωτότυπα; Ερωτήματα όπως αυτά ανακύπτουν όλο και πιο συχνά στην καθημερινότητα, ιδιαίτερα για όσους ασχολούνται με τη μουσική με τον ένα ή τον άλλο τρόπο. Η δυνατότητα απάντησης σε τέτοια ερωτήματα, συνιστά σημαντική δεξιότητα για την πρόσβαση στη γνώση και την καλλιέργεια της μουσικής τέχνης μέσω της τεχνολογίας.

Στην εποχή μας, ο ψηφιακός γραμματισμός έρχεται να προστεθεί στις θεμελιώδεις δεξιότητες που απαιτούνται για την εύρυθμη λειτουργία του ατόμου στην καθημερινή ζωή. Ιδιαίτερα για τον μαθητικό πληθυσμό, ο οποίος πρόκειται να διανύσει σχεδόν όλη τη ζωή του σε ένα περιβάλλον που κατακλύζεται από Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνίας, ο ψηφιακός γραμματισμός αποτελεί θεμελιώδες εφόδιο. Επιπλέον, συνιστά βασικό κριτήριο για κοινωνική καταξίωση, και η έλλειψή του αποτελεί κριτήριο κοινωνικού στιγματισμού.

Τα επιτεύγματα στον χώρο της τεχνολογίας έφεραν δραματικές αλλαγές στον χώρο της βιομηχανίας του δίσκου, και γενικότερα του τρόπου με τον οποίο παράγεται και διανέμεται η μουσική. Στο επίκεντρο των αλλαγών βρίσκεται η δημιουργία των απωλεστικών αλγόριθμων συμπίεσης του μουσικού σήματος και ιδιαίτερα του αλγόριθμου MPEGlayerIII, γνωστού ως «mp3». Η κατανόηση της επίδρασης αλγόριθμων όπως το mp3 πάνω στο μουσικό σήμα, συνιστούν θεμελιώδες τμήμα του ψηφιακού γραμματισμού σχετικά με τη μουσική.

Σκοπός της έρευνας είναι να προσεγγίσει τις απόψεις που κυριαρχούν στους νέους, σχετικά με τους απωλεστικούς αλγόριθμους συμπίεσης ακουστικού σήματος. Ιδιαίτερα να εντοπίσει και να επισημάνει τις παρανοήσεις σχετικά με την ιδιότητα του mp3 να παράγει πανομοιότυπο αποτέλεσμα με το μη συμπιεσμένο, *αν και εξαλείφει μεγάλο ποσοστό της μουσικής πληροφορίας*. Το αν είναι δυνατόν να διακρίνει κανείς τη διαφορά ανάμεσα στο συμπιεσμένο και το μη-συμπιεσμένο σήμα, δεν περιλαμβάνεται στους στόχους της έρευνας και εν πολλοίς έχει ήδη αναπτυχθεί στη βιβλιογραφία. Ωστόσο, η επίγνωση των αποτελεσμάτων της συμπίεσης πάνω στο αρχικό ηχογράφημα, συμβάλλει καθοριστικά στη λήψη αποφάσεων κατά τη διαδικασία αποθήκευσης της μουσικής και για το λόγο αυτό περιλαμβάνεται μεταξύ των στόχων της έρευνας.

Χρησιμοποιούνται δεδομένα που συγκεντρώθηκαν από απαντήσεις σε ερωτήματα κλειστού τύπου, τα οποία τέθηκαν σε μαθητές και φοιτητές στο πλαίσιο μαθημάτων μουσικής τεχνολογίας. Στο πλαίσιο διαγνωστικών τεστ, οι μαθητές και οι φοιτητές κλήθηκαν να διατυπώσουν την άποψή τους αν θα προτιμούσαν να αποθηκεύσουν σε μορφή mp3, ηχογραφήματα για τα οποία απαιτείται η μέγιστη πιστότητα. Υποστηρικτικά, χρησιμοποιούνται δεδομένα που προκύπτουν από συγκριτική μελέτη της βιβλιογραφίας σχετικά με τη μεθοδολογία των απωλεστικών αλγόριθμων εν γένει και του αλγόριθμου mp3 ειδικότερα.

Από τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν διαπιστώθηκε πως σε μεγάλο ποσοστό του δείγματος θεωρείται ότι η αποθήκευση με τον αλγόριθμο mp3 συνιστά το βέλτιστο μέσο για τη διαφύλαξη της πιστότητας ενός ηχογραφήματος. Πιο συγκεκριμένα, ότι η αποθήκευση σε μορφή αρχείου mp3 παράγει το ίδιο αποτέλεσμα με το Audio CD. Οι ερωτώμενοι έδειξαν σε μεγάλο ποσοστό να μην γνωρίζουν τις ουσιαστικές επιπτώσεις της μετατροπής ενός ηχογραφήματος σε mp3.

Τα αποτελέσματα συμβάλλουν στον εντοπισμό των παρανοήσεων που υπάρχουν πάνω σε βασικές έννοιες σχετικά με τη μουσική και τις Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών. Μπορούν να αξιοποιηθούν στο πλαίσιο δράσεων με στόχο την αποσαφήνιση του περιεχομένου και της λειτουργίας των απωλεστικών αλγορίθμων συμπίεσης ακουστικού σήματος.

Λέξεις-κλειδιά: Ψηφιακός Γραμματισμός, Απωλεστικοί Αλγόριθμοι, Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνίας

Βιβλιογραφία

- Aviram, A., & Eshet-Alkalai, Y. (2006). Towards a theory of digital literacy: three scenarios for the next steps. *European Journal of Open, Distance and E-Learning*, 1, 1-11.
- Eshet-Alkalai, Y. (2004). Digital literacy: A conceptual framework for survival skills in the digital era. *Journal of Educational Multimedia and Hypermedia*, 13(1), 93-107.
- Sayood, K. (2012). *Introduction to data compression*. Newnes.

Απόψεις των εκπαιδευτικών μουσικής πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για το μάθημα της μουσικής: δυσκολίες και προοπτικές

Σοφία Αγγελίδου

Εκπαιδευτικός Μουσικής, Υποψήφια Διδάκτορας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Η παρούσα έρευνα είχε ως στόχο τη διερεύνηση των διδακτικών πρακτικών (ρουτίνες) που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί μουσικής στη διδασκαλία τους στην σχολική τάξη. Ως εργαλείο για την έρευνα επιλέχτηκε το ερωτηματολόγιο λόγω του πλήθους των συμμετεχόντων (Javeau, 2000:50) και διότι τα περισσότερα αντικείμενα μελέτης ήταν καταμετρήσιμα (ερωτήσεις κλειστού τύπου). Για τα αντικείμενα που δεν ήταν εφικτό να αναλυθούν με την παραπάνω μέθοδο, συμπεριλήφθησαν και ερωτήσεις ανοιχτού τύπου.

Η έρευνα διεξήχθη με την ηλεκτρονική δημοσίευση και διανομή ερωτηματολογίου που αφορούσε σε εκπαιδευτικούς Μουσικής, ΠΕ 16. Το ερωτηματολόγιο ελέγχθηκε ως προς τη μορφή, το περιεχόμενο, τη σαφήνεια, τη συντακτική και γραμματική του δομή, τη δυσκολία και την αξιοπιστία του σε μια πιλοτική έρευνα που προηγήθηκε της κύριας δειγματοληψίας. Με τη δοκιμαστική διανομή του ερωτηματολογίου σε 15 εκπαιδευτικούς, ελέγχθηκε ότι οι ερωτήσεις γίνονται κατανοητές, δίνουν τις απαιτούμενες πληροφορίες και εξασφαλίζουν το ενδιαφέρον των ερωτώμενων (Oppenheim, 1992:8).

Το ερωτηματολόγιο αφορά σε 26 ερωτήσεις κλειστού και ανοιχτού τύπου. Για τα ερωτήματα κλειστού τύπου επιλέχθηκαν οι προτεινόμενες απαντήσεις φροντίζοντας να καλύπτουν ένα φάσμα πιθανών απαντήσεων για τους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς μουσικής και των δύο σχολικών βαθμίδων. Το ερωτηματολόγιο δομήθηκε σε τρία μέρη. Στο πρώτο μέρος διερευνώνται τα ατομικά στοιχεία των ερωτηθέντων. Το δεύτερο μέρος αφορά στις συνθήκες μέσα στις οποίες ο εκπαιδευτικοί μουσικοί καλούνται να διδάξουν το αντικείμενό τους, όπως είναι ο χώρος που πραγματοποιείται το μάθημα, το περιεχόμενο της διδασκαλίας τους, η υλικοτεχνική υποδομή των σχολείων με ιδιαίτερη έμφαση στην πρόσβαση στο διαδίκτυο, τη χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών και την εκπαίδευση που έχουν πάρει γι αυτό. Στο τρίτο μέρος, επτά ερωτήσεις επικεντρώνονται στη χρήση των ψηφιακών αποθετηρίων στην εκπαιδευτική διαδικασία, ενώ το ερωτηματολόγιο κλείνει με μια ερώτηση ανοιχτού τύπου όπου οι συμμετέχοντες μπορούν να σημειώσουν ό,τι θεωρούν ότι χρειάζονται για την αποτελεσματικότερη διδασκαλία του μαθήματός τους.

Στην έρευνα ανταποκρίθηκαν και συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο 162 εκπαιδευτικοί μουσικής. Αυτό που προκύπτει από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων είναι πως η οικονομική πολιτική που εφαρμόζεται στη χώρα, επηρεάζει το μάθημα μουσικής περισσότερο από ότι οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί. Η πλειονότητα των εκπαιδευτικών που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο εργάζονται χωρίς τη δυνατότητα μακρόπνοου σχεδιασμού του διδακτικού τους έργου. Επιπλέον, ενώ πρόκειται για νέους, ως επί το πλείστον, εκπαιδευτικούς, επαρκώς καταρτισμένους και ενώ είναι σε ισχύ ένα αναλυτικό πρόγραμμα μη περιοριστικό, δυσκολεύονται στο έργο τους διότι υλικοτεχνικός εξοπλισμός στα σχολεία είναι ανεπαρκής. Τα μουσικά όργανα –όπου αυτά υπάρχουν– δεν επαρκούν για όλους τους

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

μαθητές. Η εργαστηριακή φύση του μαθήματος καταστρατηγείται καθημερινά σε σχολικές αίθουσες που δεν είναι οργανωμένες ώστε να φιλοξενήσουν το μάθημα μουσικής.

Η παρούσα έρευνα αποδεικνύει πως οι εκπαιδευτικοί είναι εγκαταλειμμένοι από το κράτος, που δεν προσφέρει ούτε τα μέσα αλλά ούτε την ουσιαστική και αναγκαία επιμόρφωση που χρειάζονται οι εκπαιδευτικοί για να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις αυξημένες και μεταβαλλόμενες ανάγκες των μαθητών τους. Αναζητώντας νέο υλικό που θα εμπλουτίσει τη διδασκαλία τους, χρησιμοποιούν ηλεκτρονικό υπολογιστή και παραπάνω από τους μισούς συμμετέχοντες έχουν έρθει σε επαφή με το μουσικό ψηφιακό αποθετήριο «Ευτέρπη» (<http://euterpe.mmb.org.gr/euterpe>), έργο της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση και της Μεγάλης Μουσικής Βιβλιοθήκης.

Λέξεις-κλειδιά: Ποσοτική Έρευνα, Εκπαιδευτικοί Μουσικής, Εκπαιδευτικές Πολιτικές, Υλικοτεχνικός Εξοπλισμός

Βιβλιογραφία

- Javeau, C. (2000). *Η έρευνα με ερωτηματολόγιο*. Αθήνα: Τυπωθήτω
- Κατσώχη, Χ. (2014). *Η αλληλεπίδραση μεταξύ πεποιθήσεων, φύλου και κοινωνικοπολιτισμικού πλαισίου στην εκδήλωση και αξιολόγηση της μουσικής συμπεριφοράς κατά το μάθημα της μουσικής*. Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Α.Π.Θ.
- Κοκκίδου, Μ. (2002). *Το μάθημα της Μουσικής στο ελληνικό δημοτικό σχολείο (1969-2002) και εμπειρική καταγραφή της σημερινής πραγματικότητας*. Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή εργασία, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Π.Δ.Μ.
- Oppenheim, A. (1992). *Questionnaire Design, Interviewing and Attitude Measurement*, London: Pinter.
- Savage, J. (2007). Reconstructing music education through ICT. *Research in Education*, 78(1), 65-77.

4η Συνεδρία: Μουσικός Γραμματισμός και Διαπολιτισμικότητα

13:00-14:15

Προεδρείο: Μυράλης Γ.

Η επίδραση του μουσικού γραμματισμού, διαποτισμένου από διαπολιτισμικά στοιχεία, στην κοινωνική και πολιτισμική ανάπτυξη των μαθητών

Μαριελένα Δανοχρήστου

Εκπαιδευτικός, Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Β' Αθήνας

Η απόκτηση μουσικών γνώσεων και δεξιοτήτων (μουσικός γραμματισμός) των ατόμων μέσω της μουσικής διδασκαλίας και μάθησης εμπλουτίζεται σε μεγάλο βαθμό με τη γνωριμία άλλων μουσικών πολιτισμών. Αυτό έχει τη δυνατότητα να επιφέρει αλλαγές στάσεων και συμπεριφορών εστιάζοντας στα διαφορετικά συστήματα αξιών που διέπουν τους ποικίλους μουσικούς πολιτισμούς. Οι αλλαγές στάσεων και συμπεριφορών με τη σειρά τους οδηγούν προς την κατεύθυνση μιας υγιούς κοινωνικής συνύπαρξης που διακρίνεται από ισορροπία και δικαιοσύνη.

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε σχολείο του κέντρου της Αθήνας με μεγάλο ποσοστό αλλοδαπών μαθητών διαπιστώθηκε η σύνδεση της πολυπολιτισμικής μουσικής εκπαίδευσης με την κοινωνική τοποθέτηση των αλλοδαπών και μη μαθητών στο σχολικό περιβάλλον. Η έρευνα αποτελεί μια πρόταση μουσικής διδακτικής παρέμβασης με πολυπολιτισμικό προσανατολισμό στη βάση μιας μελέτης περίπτωσης. Έτσι, αναδεικνύονται τρόποι και μέσα διδασκαλίας που προωθούν τη διαπολιτισμική επαφή.

Ακολουθώντας τις αρχές της μικρο-ερμηνευτικής κοινωνιολογικής προσέγγισης των εκπαιδευτικών θεμάτων και του διαπολιτισμικού μοντέλου εκπαίδευσης, εστίασαμε στο μάθημα της μουσικής ερευνώντας: Α) Το αν διαφοροποιούνται οι στάσεις και συμπεριφορές των μαθητών απέναντι στους πολιτισμικά διαφέροντες συμμαθητές τους, με τη γνωριμία της παραδοσιακής μουσικής των χωρών των άλλων λαών. Πιο συγκεκριμένα: 1) εάν η διδασκαλία και η επαφή με το μουσικό πολιτισμό των άλλων χωρών οδηγεί στο σεβασμό από μέρους των μαθητών των

πολιτισμικών διαφορών τους, αποδιώχνοντας τις έννοιες του «ανώτερου» και «κατώτερου» πολιτισμού 2) εάν μια τέτοια διδασκαλία, με θετικό προσανατολισμό προς το μουσικό και εν γένει πολιτισμικό πλουραλισμό, θα είναι ικανή να μειώσει τις πολιτισμικές προκαταλήψεις και τα στερεότυπα 3) εάν μέσω αυτού του τρόπου διδασκαλίας είναι εφικτό οι μαθητές να αποκτήσουν θετική αυτοαντίληψη 4) τέλος, εάν αυτή η επαφή των μαθητών με την πολυπολιτισμική μουσική θα μπορούσε να οδηγήσει στη βελτίωση των διαπροσωπικών σχέσεών τους. Β) Το αν αυξάνεται η σχολική επίδοση στο μάθημα της μουσικής στην πολυπολιτισμική τάξη με τη διδασκαλία της παραδοσιακής μουσικής των χωρών προέλευσης των μαθητών του σχολείου.

Η αναγνώριση των πολιτισμικών διαφορών επιτεύχθηκε με την ανάπτυξη διαλογικών σχέσεων των μαθητών βασισμένων σε διαπολιτισμικές αξίες, από τις οποίες διαμορφώθηκε και η ταυτότητά τους. Οι μαθητές απόκτησαν την ικανότητα κριτικής ανάλυσης της πραγματικότητας και δημιούργησαν τις προϋποθέσεις απεγκλωβισμού τους από τους περιορισμούς των πολιτισμικά προσδιορισμένων ρόλων. Απόκτησαν θετική αντίληψη για τον εαυτό τους ως φορείς της κουλτούρας τους, αφού δεν παραμέρισαν την παρουσία του δικού τους πολιτισμικού του στο σχολείο και θεώρησαν ότι θα πρέπει να διατηρήσουν τις παραδόσεις του πολιτισμού τους στην Ελλάδα. Προωθήθηκε η επικοινωνία και επιτεύχθηκε η αλληλεπίδραση, αφού κάθε μαθητής συνέβαλε με τον πολιτισμό του στην κοινωνικοποίηση του συνόλου των μαθητών της τάξης. Τέλος, λόγω της εύρεσης προσωπικού νοήματος στις πληροφορίες της μάθησης, οι μαθητές κατάφεραν να αυξήσουν τη σχολική επίδοσή τους στο μάθημα της μουσικής.

Η συγκεκριμένη πρόταση αποτελεί ένα θεωρητικό πλαίσιο για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση γενικότερα, το οποίο μπορεί να εφαρμοστεί σε όλα τα μαθήματα. Δηλαδή μια οπτική στην εκπαίδευση που εστιάζει στην ανάδειξη των χαρακτηριστικών του κάθε πολιτισμού. Πιο συγκεκριμένα όμως, η έρευνα εστίασε στη μουσική εκπαίδευση (μουσικός γραμματισμός). Η σύνδεσή της με την επιστήμη της κοινωνιολογίας αποτελεί μια ουσιαστική συμβολή στη διαμόρφωση αυριανών σκεπτόμενων πολιτών.

Λέξεις-κλειδιά: Μουσικός Γραμματισμός, Διαπολιτισμικά Στοιχεία, Κοινωνικοποίηση Μαθητών

Βιβλιογραφία

- Blackledge Hunt Barry, D. (1995). *Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης*. Αθήνα: Έκφραση.
Cummins J. (2005). *Ταυτότητες υπό διαπραγμάτευση* (μτφρ. Σ. Αργύρη). Αθήνα: Gutemberg.
Modgil S., Verma G., Mallick K., & Modgil C. (επιμ.) (1997). *Πολυπολιτισμική Εκπαίδευση. Προβληματισμοί-Προοπτική*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
Παλαιολόγου, Κ. (2005). *Ένα διεθνές curriculum για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση*. Αθήνα: Ιδιωτική Έκδοση.

Εκπαιδευτικές προσεγγίσεις στο χώρο της Ελληνικής Αστικής Λαϊκής Μουσικής

Σπύρος Δελέγκος

Μουσικός / Μαθηματικός, Φιλαρμονική Εταιρία Ωδείο

Η ελληνική αστική λαϊκή μουσική εναγκαλίζεται ένα μικτογενές και αρκετά πλούσιο υφολογικά και μορφολογικά πλήθος οργανικών σκοπών και τραγουδιών, που ευδοκίμησαν στα μεγάλα αστικά κέντρα του ευρύτερου ελλαδικού χώρου (Αθήνα, Πειραιάς, Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη, Θεσσαλονίκη κ.ά.), πριν και μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, σε αντιδιαστολή με τη λαϊκή μουσική της υπαίθρου, τη λεγόμενη δημοτική μουσική. Η παρούσα εργασία εστιάζει σε εκείνο το κομμάτι του είδους, το οποίο κατά την ελληνική παράδοση χαρακτηρίζεται με τον αρκετά θολό και ευρύ όρο «Ρεμπέτικο» (Σμυρνάικα ή Greek cafe music κατά Conway Morris, Πειραιάτικα, λαϊκές καντάδες κ.ά.). Ο υβριδικός χαρακτήρας του εν λόγω μουσικού είδους, λόγω της ισχυρής πολιτισμικής ζύμωσης ανάμεσα στις δύο μεγάλες μουσικές φιλοσοφίες, της ανατολής και της δύσης (*τροπικότητα, εναρμόνιση, εκδυτικοποίηση, εκσυγχρονισμός* κ.ά.), αιτιολογεί την απουσία ενός θεωρητικού μοντέλου με συνέπεια τις άτυπες μορφές διδασκαλίας-μάθησης στον πάσης φύσεως εκπαιδευτικό τομέα. Οι εκπαιδευτικές προσεγγίσεις, που τίθενται εδώ, έχουν εφαρμοστεί σε ομάδα ενήλικων μαθητών (ηλικίας 18 ετών και άνω) στο πλαίσιο της σπουδής τους στο τμήμα «Αστικής Λαϊκής Μουσικής» ενός ωδείου, κατά την περίοδο 2012-2015.

Η παρούσα εισήγηση επικεντρώνεται στην ανάδειξη εφαρμοσμένων τρόπων και μέσων διδασκαλίας για μια ουσιαστική επικοινωνία μεταξύ του διδάσκοντα και των διδασκόμενων στο εν λόγω γνωστικό πεδίο μέσα από επιστημονικές μεθόδους της Σύγχρονης Παιδαγωγικής (*ομαδοσυνεργατική, project*). Οι προσεγγίσεις αυτές συμβάλλουν στο άκρως απαιτητικό εγχείρημα

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

της διαμόρφωσης θεωρητικού μοντέλου με προοπτική τη θέσπιση ενός συμπαγούς Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών (ΑΠΣ), το οποίο δεν θα στερείται επιστημονικότητας.

Η διδακτική πράξη επιτελείται βασικά σε δύο σκέλη: μέσα από τα ατομικά μαθήματα και το μουσικό εργαστήριο στο οποίο συνεντρίζονται όλοι οι διδασκόμενοι μεταξύ τους. Ακολουθείται το δίπολο: *θεωρία-πράξη*. Στα ατομικά μαθήματα, σε αρχικό χρονικά στάδιο, αναπτύσσεται κυρίως η παραγωγική μέθοδος, προκειμένου να δοθεί ένα αδρό και συνοπτικό πλαίσιο της θεματικής αναδεικνύοντας τους βασικούς άξονες αυτής με απώτερο σκοπό να φωτιστούν και να ενταχθούν τα επί μέρους στοιχεία στο συνολικό πλαίσιο (ιστορικό-μουσικολογικό πλαίσιο της αστικής λαϊκής μουσικής μέσα από βασικές έννοιες που ανήκουν στις δύο μεγάλες μουσικές φιλοσοφίες της δύσης και της ανατολής). Η επαγωγική και η συγκριτική μέθοδος (συνεξέταση και αντιπαραβολή μουσικολογικών χαρακτηριστικών πριν και μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ορόσημο στην εξέλιξη του εν λόγω μουσικού είδους) συμβάλλουν και αυτές στο πρώτο σκέλος, ωστόσο βρίσκουν κυρίαρχα απήχηση στο θεσμό του μουσικού εργαστηρίου, όπου η ομαδοσυνεργατική μέθοδος σε συνδυασμό με τη μέθοδο project λειτουργούν ως η κύρια σκέπη (ανάλυση της μελωδικής ανάπτυξης, αισθητικός υποκειμενισμός της εναρμόνισης, αφιέρωμα σε ρεπερτόριο συγκεκριμένων θεωρητικών χαρακτηριστικών ιδωμένα μέσα από τη συνεργασία, αυτονομία-χειραφέτηση, κ.ά.). Το ζήτημα της μαθητείας (συμμετοχή σε μουσικά σχήματα, μελέτη αρχικών εκτελέσεων του είδους, επιτόπια εξέταση μουσικών φαινομένων, εξοικείωση με τα προγράμματα γραφής παρτιτούρας στον ηλεκτρονικό υπολογιστή, μουσειακή κουλτούρα κ.ά.), καθώς και η προσωπικότητα του διδάσκοντα ως πηγή έμπνευσης και καθοδήγησης αποτελούν τρόπους και μέσα υλοποίησης της διδακτικής πράξης υπό τις προαναφερθείσες μεθόδους. Η χρήση ερωτηματολογίου στους εκπαιδευόμενους κατά τη μέχρι τώρα σπουδή τους παρέχει σαφώς πληροφορίες για τα αποτελέσματα της διδακτικής πράξης.

Η διαπολιτισμική συνείδηση, η διαθεματικότητα (ιστορικό γίνεσθαι της εποχής σε σχέση με την αστική λαϊκή μουσική), η συνθετική ικανότητα, η διαμόρφωση μουσικού γραμματισμού είναι μερικά από την πληθώρα των αποτελεσμάτων της παραπάνω εκπαιδευτικής διεργασίας στο εν λόγω πεδίο.

Η διεύρυνση του θεσμού του Μουσικού Σχολείου ως προς το συγκεκριμένο μουσικό είδος (ένταξη επιπλέον λαϊκών μουσικών οργάνων, σύσταση μουσικών συνόλων κ.ά.), η συγγραφή βιβλίων θεωρητικού και πρακτικού προσανατολισμού, η καθιέρωση φεστιβάλ κ.ά. συνιστούν δείγματα συμβολής στο συγκεκριμένο πεδίο.

Λέξεις-κλειδιά: *Αστική Λαϊκή Μουσική, Τροπικότητα, Εναρμόνιση, Project, Πρόγραμμα Σπουδών*

Βιβλιογραφία

- Vygotsky L. (1988). *Σκέψη και Γλώσσα*. Αθήνα: Γνώση.
 Ματσαγγούρας Η. Γ. (2000). *Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και μάθηση*. Αθήνα: Γρηγόρης.
 Pennanen R. P. (1997). The development of chordal harmony in Greek rebetika and laika music, 1930s to 1960s. *British Journal of Ethnomusicology*, 6, 65-116.
 Pennanen R. P. (2004). The Nationalization of Ottoman Popular Music in Greece. *Ethnomusicology*, 48(1), 1-25.
 Τσιαμούλης Χ. (2010). *Αριθμητικό Τροπικό Σύστημα της Ελληνικής Μουσικής*. Αθήνα: Παπαρηγορίου-Νάκας.

«Να τα πούμε;»

Τα κάλαντα ως διαδρομές άτυπης μάθησης μουσικής και κοινωνικής ένταξης

Δήμητρα Παπασταύρου

Μουσικοπαιδαγωγός, ΤΕΙ Ηπείρου, Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής

Περγίνα Χατζηπέτρου-Ανδρόνικου

Κοινωνιολόγος, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Παρίσι

Τα κάλαντα είναι ένα παιδικό μουσικό έθιμο που οργανώνεται κυρίως από άτυπες ομάδες παιδιών. Μέσα από τη συζήτηση, τη συναίνεση, την κοινή δράση και τη συμμετοχή στη μουσική πράξη τα παιδιά παίρνουν ευχαρίστηση (Frith, 2003). Το μουσικό αυτό έθιμο αποτελεί ένα πλαίσιο με πολιτισμικές, γεωγραφικές, κοινωνικές και ταυτοτικές συνιστώσες. Παράλληλα, ανταποκρίνεται στη φυσική ανάγκη του ανθρώπου να αισθανθεί ότι «βρίσκεται στο σπίτι του». Συμμετέχοντας σε αυτό το μουσικό έθιμο τα παιδιά ορίζουν και εκδηλώνουν τις σχέσεις με τον τόπο, τον χρόνο, τον εαυτό και τους άλλους, και εκφράζουν την ανάγκη να ανήκουν και να αισθάνονται καλά όπου ανήκουν (Small, 1998). Έτσι, τα κάλαντα εξακολουθούν να λέγονται από ομάδες παιδιών σε όλη την ελληνική

επικράτεια. Σε αυτές τις ομάδες εντάσσονται και παιδιά μεταναστών που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα ή έχουν έρθει σε νεαρή ηλικία και πηγαίνουν σχολείο στην Ελλάδα.

Σκιαγραφώντας και αναλύοντας τους τρόπους μέσα από τους οποίους τα παιδιά μαθαίνουν και συμμετέχουν στα κάλαντα, η έρευνα εστιάζει στην κοινωνική ένταξη των παιδιών που τα τραγουδάνε. Σκοπός της είναι να αναδείξει: α) πώς συγκροτούνται οι άτυπες διαδικασίες μάθησης και επιτέλεσης των καλάντων (Green, 2002) β) πώς μέσα από τα κάλαντα τα παιδιά σχετίζονται με τους συνομηλίκους, τους ενήλικες, τη γειτονιά, το σχολείο και τον τόπο γ) πώς αυτές οι σχέσεις αποτυπώνονται και χαρτογραφούνται μέσα από την ίδια τη μουσική πράξη αλλά και τον λόγο τους.

Η συλλογή δεδομένων βασίζεται σε επιτόπια έρευνα εθνογραφικού χαρακτήρα. Ακολουθώντας το έθιμο των καλάντων, από τις πρωινές μέχρι τις μεσημεριανές ώρες, καταγράφηκαν παιδιά που λέγανε κάλαντα τις παραμονές των Χριστουγέννων του 2008 και της Πρωτοχρονιάς του 2012 στο δυτικό τμήμα του κέντρου της Θεσσαλονίκης, καθώς και των Χριστουγέννων του 2012 στην περιοχή του Αγίου Παντελεήμονα στην Αθήνα. Η καταγραφή περιλαμβάνει ηχογράφιση και βιντεοσκόπηση 61 ομάδων καλαντιστών.

Αναλύοντας τη μάθηση και την κοινωνικοποίηση που πραγματοποιείται με τη συμμετοχή στα κάλαντα, η έρευνα προσεγγίζει την έννοια της ένταξης μέσα από τη διαδρομή των παιδιών από το σχολείο και την οικογένεια προς τη γειτονιά και τον τόπο, και αντίστροφα, μέσω της μουσικής (Roberts, 2004). Παράλληλα, αναδεικνύει τις δεξιότητες που καλλιεργούνται σε σχέση με τη μουσική επιτέλεση και την παραστατικότητα, όπως η επιλογή ρεπερτορίου ή/και συνοδευτικών οργάνων, η πρόβα, η δομή και εκτέλεση των τραγουδιών, η ενδυμασία, ο διαχωρισμός ρόλων κ.ο.κ. Τέλος, παρουσιάζει τη δύναμη του μουσικού αυτού εθίμου, στο οποίο συμμετέχουν εξίσου όλα τα παιδιά ανεξαρτήτως καταγωγής.

Η έρευνα αυτή συμβάλλει στο πεδίο της μουσικής παιδαγωγικής με δύο τρόπους. Πρώτον, τα κάλαντα φέρουν ένα σύνολο χαρακτηριστικών της επαγγελματικής μουσικής δραστηριότητας. Άρα, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αξιοποιήσουν αυτήν την εμπειρία των παιδιών ως κίνητρο εμπάθθυσης και ενδυνάμωσης δεξιοτήτων στο μάθημα της μουσικής (Green, 2008). Δεύτερον, τα κάλαντα λειτουργούν ως αφετηρία για συλλογή υλικού και καταγραφή εμπειριών που μπορούν να ενταχθούν στη σχολική τάξη αναδεικνύοντας τη σύνδεση σχολείου και ευρύτερου κοινωνικού πλαισίου, μέσα από κοινές μουσικές και πολιτισμικές αναφορές των παιδιών.

Λέξεις-κλειδιά: *Κάλαντα, Άτυπες Διαδικασίες Μάθησης, Κοινωνική Ένταξη, Παιδιά Μεταναστών*

Βιβλιογραφία

- Frith, S. (2003). Music and everyday life. Στο M. H. T. Clayton & R. Middleton (επιμ.), *The cultural study of music. A critical introduction* (σσ. 92-101). New York, NY: Routledge.
- Green, L. (2002). *How popular musicians learn*. Aldershot: Ashgate.
- Green, L. (2008). *Music, informal learning and the school*. Aldershot: Ashgate.
- Roberts, B. A. (2004). The social construction of music as a school subject. *Action, Criticism and Theory for Music Education*, 3(3), 1-18. Ανακτήθηκε από το http://act.maydaygroup.org/articles/Roberts3_3.pdf
- Small, C. (1998). *Musicking. The meanings of performing and listening*. Hanover: Wesleyan University Press.

Η διαπολιτισμική μουσική εκπαίδευση ως μέσο κοινωνικοποίησης Μια πιλοτική προσέγγιση σε παιδιά πρώτης δημοτικού

Ζωή Κωνσταντινίδου

Υποψήφια Διδάκτορας, ΤΕΠΑΕ, Α.Π.Θ.

Αργύρης Κυρίδης

Καθηγητής, ΤΕΠΑΕ, Α.Π.Θ.

Λελούδα Στάμου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση καλλιεργεί ένα κλίμα γενικής παιδείας και αξιοποιεί τους διάφορους πολιτισμούς, με στόχο όχι μόνο την αποδοχή και το σεβασμό του διαφορετικού, αλλά επίσης, την αναγνώριση της πολιτισμικής ταυτότητας του άλλου, μέσα από μια καθημερινή προσπάθεια διάλογου, κατανόησης και συνεργασίας. Εκπαιδευτικοί και εθνομουσικολόγοι υποστηρίζουν πως η

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

αυξημένη κατανόηση, ευαισθησία ακόμη και ενότητα ανθρώπων διαφορετικών κοινωνιών και κουλτούρων, καλλιεργείται από τη διαπολιτισμική εκπαίδευση μέσω της μουσικής (Oehrle, 1996) διότι με αυτόν τον τρόπο οδηγούμαστε στην αύξηση του επιπέδου ανοχής για το διαφορετικό. Η μουσική θεωρείται το ιδανικό μέσο για τη διαπολιτισμική επικοινωνία και μπορεί να χρησιμοποιηθεί στη σύνδεση ανθρώπων οι οποίοι είναι πιθανό να μην έχουν άλλη ευκαιρία σύνδεσης (Rice & Shand, 1989). Διαμορφώνει την προσωπική και συλλογική εμπειρία με ιδιαίτερο τρόπο, αφού έχει την ικανότητα να εμπεριέχει και να διακινεί μια μεγάλη έκταση συναισθηματικών αποχρώσεων (Tillman, 1997) ενώ ταυτόχρονα έχει και κοινωνική διάσταση, ενσωματώνοντας και μεταβιβάζοντας τα βιώματα της κοινωνικής ζωής κάθε πολιτισμικής ενότητας και λειτουργεί ως άτυπη συμπεριφορά ενώ ταυτόχρονα συντελεί στην ταύτιση του εαυτού-της κοινωνικής μονάδας με μια συγκεκριμένη κοινότητα (Elliot, 1989). Κομβικό σημείο της μουσικής είναι η δυνατότητα να δημιουργεί ηχητικές δομές που μπορούν να ενσωματώσουν όλα τα ιδιαίτερα μέσα (συμβατικά σύμβολα, πολιτισμικές θεωρήσεις, πολιτικές αναφορές, ηθικές δοξασίες, ιστορίες, συναισθήματα) προσθέτοντας σε αυτά νοηματικά φορτία ώστε να αποκτήσουν μια μοναδική σημασία. Κατά την Campell (1986) η εκπαίδευση μέσω της μουσικής προωθεί την επικοινωνία, αναπτύσσει την εκτίμηση και τα νέα πρότυπα συμπεριφοράς σε σχέση με τους ανθρώπους του κόσμου, διευρύνει την οπτική για του λαούς, βοηθά να κατανοήσουμε τους πολιτισμούς και τις διαφορές τους, αναπτύσσει την πολυπολιτισμική ευαισθησία, αποτελεί μία ενωτική πηγή με θετική κοινωνική σημασία, αποδυναμώνει τους φραγμούς και τις προκαταλήψεις που απομονώνουν τους ανθρώπους και τέλος οικοδομεί μια κουλτούρα ανοχής.

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση της επίδρασης ενός παρεμβατικού διαθεματικού προγράμματος, στηριγμένο στις παραδοσιακές μουσικές κάθε εθνότητας/εθνικότητας, στην ομαλή ένταξη παιδιών πρώτης σχολικής ηλικίας στο σύγχρονο διαπολιτισμικό σχολείο. Συμμετείχαν 65 μαθητές/τριες από τρεις τάξεις (δύο τάξεις ως ομάδες παρέμβασης και μια τάξη ως ομάδα ελέγχου) πρώτης δημοτικού (αγόρια N=39 και κορίτσια N=26) οι οποίον/ες παρακολούθησαν ένα πρόγραμμα διαπολιτισμικής μουσικής εκπαίδευσης 8 εβδομάδων με συχνότητα δυο διδακτικών ωρών ανά εβδομάδα. Ο μέσος όρος ηλικίας των μαθητών ήταν τα 5.9 έτη.

Στόχος του προγράμματος ήταν να δοθούν κίνητρα στους μαθητές ώστε να φέρουν στο σχολείο τη μουσική τους κουλτούρα και να τη μοιραστούν βιωματικά με το σύνολο της τάξης. Μέσα από αυτή την ουσιαστική μουσική επικοινωνία, οι μαθητές ήρθαν σε επαφή, αντάλλαξαν μουσικές, απόψεις και εμπειρίες, συνεργάστηκαν και δούλεψαν ομαδικά. Κοινωνιόγραμμα πραγματοποιήθηκε πριν και μετά την παρέμβαση.

Από τα αποτελέσματα φάνηκε πως στις ομάδες παρέμβασης οι κοινωνικές σχέσεις παρουσίασαν αλλαγές, σημειώνοντας αύξηση στις επιλογές αποδοχής και μείωση στις επιλογές απόρριψης, ενώ αντίθετα στην ομάδα ελέγχου δεν υπήρξαν στατιστικά σημαντικές αλλαγές. Άξιο σημείωσης είναι πως περισσότερο τα αγόρια να γίνονται δέκτες των ακραία αρνητικών επιλογών. Φαίνεται λοιπόν πως το πρόγραμμα βοήθησε στην αλλαγή της δομής της τάξης, αφού παρατηρήθηκε μια τάση για συνεργασία και εμπλοκή περισσότερων παιδιών στο παιχνίδι. Έδωσε την ευκαιρία στα παιδιά να προβάλλουν την κουλτούρα και τον πολιτισμό τους μέσα από τη μουσική και να γίνουν αποδεκτά για αυτό ακριβώς που είναι και φέρουν ως μέλη μιας συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας αλλά και να γνωρίσουν άλλες αυξάνοντας το επίπεδο ανοχής τους προς το διαφορετικό. Συμπερασματικά, τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν την αποτελεσματικότητα της διαπολιτισμικής μουσικής εκπαίδευσης στην καλλιέργεια αισθημάτων αποδοχής του «άλλου» μέσα στην σχολική τάξη.

Λέξεις-κλειδιά: Διαπολιτισμική Μουσική Εκπαίδευση, Κοινωνικοποίηση, Πρώτη Σχολική Ηλικία

Βιβλιογραφία

- Cambell, P. S. (1986). Towards tolerance and taste: preference for world musics. *British Journal of Music Education*, 3(2), 153-163.
- Elliot, D. J. (1989). Key concepts in multicultural music education. *International Journal of Music Education*, 13, 11-18.
- Elliot, D. (2007). Η πραξιακή φιλοσοφία για τη μουσική εκπαίδευση: Μια σύνοψη (μτφρ. Μ. Κокκίδου), *Μουσικοπαιδαγωγικά*, 4, 8-19.
- Oehrle, E. (1996). Intercultural education through music: towards a culture of tolerance. *British Journal of Music Education*, 13, 95-100.
- Rice, T. & Shard, P. M. (eds.) (1989) *Multicultural Music Education: the "Music Means Harmony" Workshop*. Toronto: University of Toronto, Institute for Canadian Music.
- Tillman, B. (1997). Conceptual Frameworks of World Musics Education: *Philosophy of Music Education*, 5(1), 3-13.

Επικύρωση καινοτόμου ψηφιακού εργαλείου αξιολόγησης της ρυθμικής ικανότητας

Δημήτριος Κυριαζής

Υποψήφιος Διδάκτωρ, ΤΕΠΑΕ, ΑΠΘ

Εύα Παυλίδου

Επίκουρος Καθηγήτρια, ΤΕΠΑΕ, ΑΠΘ

Ελένη Φωτιάδου

Επίκουρος Καθηγήτρια, ΤΕΦΑΑ, ΑΠΘ

Βασίλειος Μπαρκούκης

Επίκουρος Καθηγητής, ΤΕΦΑΑ, Α.Π.Θ.

Η αναγκαιότητα δημιουργίας και εφαρμογής αξιόπιστων από άποψη ακρίβειας και ψηφιακής καταγραφής μεθοδολογικών εργαλείων, που να έχουν τη δυνατότητα να καταγράφουν και ταυτόχρονα να αξιολογούν τις πολύπλευρες εκφάνσεις του ρυθμού στις ανθρώπινες κινήσεις ενώ το σώμα κινείται στο χώρο, αποτελεί τη σημασία της παρούσας έρευνας.

Υπάρχουν αρκετές έρευνες στη διεθνή και ελληνική επιστημονική βιβλιογραφία αντικείμενο των οποίων είναι η αξιολόγηση της ρυθμικής ικανότητας σε διάφορες ηλικιακές κατηγορίες. Η συστηματική αναζήτηση των μεθοδολογικών εργαλείων αξιολόγησης του ρυθμού έδειξε ότι οι τρόποι μέτρησης της απόδοσης των εξεταζόμενων υποκειμένων περιορίζονται είτε στην καταγραφή απόκλισης ρυθμικών κινήσεων μεμονωμένων μελών του σώματος (π.χ., ενός χεριού) από δεδομένο ρυθμό είτε στην καταγραφή παρατηρήσεων της συνολικής ρυθμικής απόδοσης του σώματος από ομάδα κριτών/παρατηρητών.

Σκοπός της έρευνας ήταν η δημιουργία ενός αξιόπιστου εργαλείου αξιολόγησης της ρυθμικής ικανότητας που να μπορεί να καταγράφει, να συγκρίνει και να αξιολογεί ψηφιακά τις ρυθμικά συντονισμένες κινήσεις των μελών του σώματος των υποκειμένων στο χώρο, μέσω του wii remote της Nintendo, σε σχέση με διάφορα ρυθμικά πρότυπα. Στόχος της έρευνας ήταν η πιστοποίηση της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας του συγκεκριμένου εργαλείου, μέσω της σύγκρισής του με το σταθμισμένο και αποδεκτό, σύμφωνα με την επιστημονική βιβλιογραφία, εργαλείο αξιολόγησης της ρυθμικής ικανότητας High Scope Beat Competence Analysis Test.

Στην έρευνα συμμετείχαν 130 άτομα (65 αγόρια, 65 κορίτσια) μέσου όρου ηλικίας 11,5 (std 5.9) ετών (5 έως 39), τα οποία υποβλήθηκαν σε 7 δοκιμασίες (παλαμάκια, χτύπημα του κυρίαρχου χεριού, του μη κυρίαρχου χεριού, των χεριών εναλλάξ, των χεριών ταυτόχρονα, των ποδιών εναλλάξ και βάδισμα) συγχρονισμένα με 36 ακουστικά χτυπήματα (beat) στο μέτρο των 2/4. Η αξιολόγηση των επιδόσεων έγινε αφενός ψηφιακά με το καινοτόμο εργαλείο που προσαρμόστηκε στα μέλη του σώματος που εκτελούσαν την κίνηση, αφετέρου και ταυτόχρονα με το High Scope Beat Competence Analysis Test. Συγκεκριμένα για το δεύτερο, τρεις εξειδικευμένοι κριτές (ένας δια ζώσης και δύο μέσω βίντεο) αξιολόγησαν τις συγχρονισμένες με τον ρυθμό κινήσεις (με άριστα το 36), ώστε να γίνει σύγκριση αποτελεσμάτων των δύο μεθόδων.

Μετά από αναλύσεις συσχετίσεων (correlation) των δεδομένων μέσω του στατιστικού προγράμματος SPSSv22 φάνηκε ότι υπάρχουν στατιστικά σημαντικές ομοιότητες και συσχέτιση μεταξύ των ψηφιακών καταγραφών του καινοτόμου εργαλείου και των αξιολογήσεων των κριτών μέσω της παρατήρησης, σε όλες τις εξεταζόμενες πρακτικές δοκιμασίες ($p = .000$, $p < .005$).

Η πιστοποίηση της εγκυρότητας του παραπάνω καινοτόμου εργαλείου στην αξιολόγηση της ρυθμικής ικανότητας, αποτελεί μια σημαντική συμβολή σε πολλούς επιστημονικούς τομείς όπως της Φυσικής Αγωγής, της Μουσικής, του Χορού, της Ειδικής Αγωγής κ.ά, αφού θα μπορούσε να πιστοποιηθεί η αποτελεσματικότητα πλήθους εφαρμοσμένων παρεμβατικών προγραμμάτων ρυθμικής αγωγής σε παιδιά ή/και ενήλικα άτομα με ακρίβεια.

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

Λέξεις-κλειδιά: Αξιολόγηση Ρυθμικής Ικανότητας, Wii Remote Nintendo, Ψηφιακή Τεχνολογία, Μουσικοκινητική Αγωγή, Φυσική Αγωγή

Βιβλιογραφία

- Dania, A., Hatziharistos, D., Koutsouba, M. & Tyrovolas V. (2011). *The use of technology in movement and dance education: recent practices and future perspectives*. Athens: National and Kapodestrian University of Athens, Faculty of Physical Education and Sport Science.
- Derri, V., Tsoyakidou, A., Zachopoulou E. & Gini, V. (2001). Complexity of rhythmic ability as measured in preschool children. *Perceptual and Motor Skills*, 92, 777-785.
- Pollatou, E. & Hatzitaki, V. (2001). The influence of a rhythmical-motor activity program on the development of fundamental motor skills in pre-school children. *Journal of Human Movement Studies*, 40, 101-113.
- Snyder, J. & Krumhansl, C. (2001). Tapping to Ragtime: Cues to Pulse Finding. *Cornell University. Music Perception*, 18(4), 455-489.
- Thomas, J. & Moon, D. (1976). Measuring motor rhythmic ability in children. *Research Quarterly*, 47(1), 20-32.
- Zachopoulou, E., Tsoyakidou, A. & Derri, V. (2004). The effects of a developmentally appropriate music and movement program on motor performance. *Early Childhood Research Quarterly*, 19, 631-642.

Η μουσική χρόνια δεν κοιτά! Μουσική και κίνηση στην τρίτη ηλικία

Βασιλική Ψύρρα

Μουσικοπαιδαγωγός, HfM Franz Liszt Weimar

Όλο και περισσότερο τα τελευταία χρόνια σε χώρες της Ευρώπης δίνεται η ευκαιρία σε ενήλικες, και σε άτομα της τρίτης ηλικίας να συμμετέχουν σε μουσικοπαιδαγωγικά εκπαιδευτικά προγράμματα, με κεντρικό άξονα την σχέση μουσικής και κίνησης. Οι μουσικοπαιδαγωγοί που ασχολούνται με αντίστοιχα προγράμματα, προερχόμενοι κυρίως από τη μέθοδο Dalcroze (Steffen-Witteck, 2008), προσφέρουν ένα ευρύ καλλιτεχνικό φάσμα, μέσα στο οποίο οι συμμετέχοντες έρχονται σε επαφή με μία ποικιλία μουσικών και κινητικών δραστηριοτήτων. Άνθρωποι όλων των ηλικιών μπορούν με το σώμα τους, με τη φωνή τους και με μουσικά όργανα να μάθουν να παίζουν μουσική, ανεξάρτητα με το αν έχουν ήδη ή όχι κάποια μουσική γνώση ή εμπειρία. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο η κίνηση παίζει ίσως τον σημαντικότερο ρόλο: ενισχύει την ακουστική ικανότητα, συνδέει διαφορετικά και άγνωστα στον συμμετέχοντα μουσικά στοιχεία και είδη και τα μετατρέπει σε κάτι οικείο, ενώ ταυτόχρονα βελτιώνει την ποιότητα ζωής σε αισθητικό, πνευματικό και σωματικό επίπεδο (Meusel, 1996).

Οι έρευνες στο επιστημονικό πεδίο της Γηραγωγικής, καθώς επίσης της Γεροντολογίας και της Γηριατρικής επισημαίνουν την ωφέλεια που προσφέρει η επαφή με τη μουσική και την κίνηση κατά τη διάρκεια της τρίτης ηλικίας (Opitz, 1998). Το ανθρώπινο σώμα δεν σταματά να αλλάζει και με το πέρασμα του χρόνου οι κινητικές ικανότητές του περιορίζονται. Πάνω όμως σε αυτή την εξέλιξη της ζωής βασίζονται και τα μουσικοκινητικά προγράμματα για την τρίτη ηλικία, έχοντας υπόψιν και την ψυχική και πνευματική κατάσταση των συμμετεχόντων.

Το περιεχόμενο ενός τέτοιου μαθήματος περιλαμβάνει μεταξύ άλλων δραστηριότητες για τη συναίσθηση, δραστηριοποίηση και αντίληψη του σώματος και της κίνησης του, πλούσιο μουσικό ρεπερτόριο από διαφορετικές εποχές και είδη, διαφορετικά είδη μουσικής σημειογραφίας, αυτοσχεδιασμό με φωνή, μουσικά όργανα, κίνηση, καθώς επίσης συμπληρώνει τις μουσικές γνώσεις των συμμετεχόντων (Steffen-Witteck, 2013).

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται η σχετική βιβλιογραφική έρευνα, αλλά και αρχικές σκέψεις βασισμένες σε ανάλυση που κάναμε από την συμμετοχή μας σε μουσικοκινητικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα με άτομα τρίτης ηλικίας. Ο στόχος είναι, με βάση τη βιβλιογραφική ανασκόπηση και τα πρώτα δείγματα ανάλυσης, να παρουσιαστεί η ιδιαιτερότητα και η σημαντικότητα της ύπαρξης τέτοιων μουσικοπαιδαγωγικών προτάσεων. Με βάση το γεγονός ότι το προσδόκιμο ζωής όλο και αυξάνεται, τέτοιες παρεμβάσεις αναδεικνύουν την αναγκαιότητα για περαιτέρω έρευνα στον τομέα αυτόν, εφόσον η συμμετοχή σε παρόμοια προγράμματα θα αποτελέσει στο μέλλον βασική πτυχή της δια βίου μάθησης.

Λέξεις-κλειδιά: Μουσικοκινητική Εκπαίδευση, Τρίτη Ηλικία, Γηραγωγική, Δια Βίου Μάθηση

Βιβλιογραφία

- Hartogh, T. (2005). *Musikgeragogik-ein bildungstheoretischer Entwurf. Musikalische Altenbildung im Schnittfeld von Musikpädagogik*. Augsburg: Wißner.
- Opitz, H. (1998). *Biographie-Arbeit vom Alter*. Würzburg: Ergon.
- Meusel, H. (1996). *Bewegung. Sport und Gesundheit im Alter*. Wiesbaden: Quelle & Meyer.
- Steffen-Wittek, M. (2013). *Las Vegas Tango: Populäre Musik mit alten und sehr alten Menschen. Spektrum Rhythmik: Musik und Bewegung/Tanz in der Praxis*. Bonn: VdM Verlag.
- Steffen-Wittek, M. (2008). *Musik in Bewegung +50. Musik – Ein Leben lang! Grundlagen und Praxisbeispiele*. VdM. Bonn: VdM Verlag.

Όταν η μουσική μεταμορφώνεται με κίνηση

Κωνσταντίνα Δογάνη

Επίκουρη Καθηγήτρια Μουσικής Παιδαγωγικής, ΤΕΠΑΕ, ΑΠΘ

Κωνσταντίνα Πολυχρονοπούλου

Μουσικοπαιδαγωγός, Συνθέτρια, Πιανίστρια

Η δημιουργικότητα έχει ιδιαίτερη θέση στην εκπαιδευτική διαδικασία καθώς συνδέεται με την άμεση συμμετοχή του ατόμου στην κατάκτηση της γνώσης (Csikszentmihalyi, 1988, 1996/2009). Μια παιδοκεντρική και βιωματική προσέγγιση της διδασκαλίας δεν στοχεύει απλά στη μετάδοση μουσικών γνώσεων αλλά στο να συγκινήσει το μαθητή, κεντρίζοντας και ξυπνώντας το ενδιαφέρον του στο να συνδέει τα βιώματά του με προσωπικό τρόπο (Lobrot, 2004· Μπακιρτζής, 2006). Για το λόγο αυτό, μια δημιουργική προσέγγιση μπορεί να αποτελεί σημαντική ενοποιητική δύναμη στη διδασκαλία μουσικής, με το να επικεντρώνεται στην παράλληλη ανάπτυξη φαντασίας και δεξιοτήτων, την ικανότητα να κάνει το παιδί ενδιαφέρουσες και εποικοδομητικές συνδέσεις, λειτουργώντας με ευελιξία και προσαρμοστικότητα (Stephens, 1995). Η εμπειρία βίωσης και βαθύτερης κατανόησης των στοιχείων της μουσικής με ολόκληρο το σώμα όπως προτείνεται από τη μουσικοπαιδαγωγική προσέγγιση του Emile Jaques Dalcroze (1921/1980), μπορεί να αποτελέσει πλαίσιο σύνδεσης της μουσικής αγωγής με τα βιώματα των μαθητών για την ολόπλευρη συμμετοχή τους στη διαδικασία της μάθησης. Ιδιαίτερα μέσα από τη μουσική δημιουργία μέσω αυτοσχεδιασμού ή και σύνθεσης ο εκπαιδευτικός μπορεί να έχει πρόσβαση στην κατανόηση του μαθητή για τα στοιχεία και τη δομή της μουσικής (Δογάνη, 2012· Κανελλόπουλος, 2010· Τσαφταρίδης, 2010).

Η παρούσα εισήγηση εστιάζει μέσα από μια φαινομενολογική ματιά στο τρόπο με τον οποίο βίωσαν και κατανόησαν βασικά στοιχεία της μουσικής μέσω κίνησης δύο διαφορετικές ομάδες 40 σπουδαστών χορού ηλικίας 18-35 ετών. Η έρευνα εξελίχθηκε σε δύο συνεχόμενες χρονιές κατά τη διάρκεια μαθημάτων θεωρίας της μουσικής που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο των σπουδών τους. Οι περισσότεροι δεν είχαν ασχοληθεί με τη μουσική, ενώ κάποιοι μπορούσαν να αναγνωρίσουν φθόγγους ή έπαιζαν μουσικό όργανο σε προχωρημένο επίπεδο.

Τα δεδομένα προκύπτουν από γραπτές σημειώσεις μαθημάτων καθώς και από βιντεοσκοπημένα παραδείγματα των δημιουργικών προσεγγίσεών τους μέσω κίνησης, ενώ αναστοχαστικά σχόλια αναδεικνύουν την εμπειρία των συμμετεχόντων. Μέσα από τις αντιδράσεις και τις δημιουργικές τους εργασίες και συνθέσεις διαφαίνεται η διαδρομή που ακολουθήθηκε για να επιτευχθεί η ουσιαστική συμμετοχή τους με τη μεταβολή της διδασκαλίας από συμβατική σε βιωματική και συγκινησιακή εμπειρία. Η συγκριτική ανάλυση των δεδομένων περιγράφει το πώς αντιλήφθηκαν τη δημιουργική διαδικασία, πώς κατανόησαν μουσικές γνώσεις αλλά και τι δυσκολίες αντιμετώπισαν στη διαδικασία κινητικής απόδοσης των μουσικών εννοιών. Η δημιουργική, βιωματική διαδικασία άλλαξε τον τρόπο που σκεφτόταν αλλά και κατανοούσαν τη μουσική οι συμμετέχοντες, συνδέοντας τις προσωπικές τους εμπειρίες με διερευνητικές διαδικασίες ανακάλυψης της γνώσης. Αυτή η εμπειρία εμβάθυνσης σε μουσικές έννοιες, τους έδωσε έναν νέο τρόπο προσέγγισης της κίνησης όπου αντί της απλής περιγραφής της μουσικής μπορούσαν πλέον να εστιάζουν σε δομικά στοιχεία της μουσικής, βρίσκοντας λύσεις σε κινησιολογικά αδιέξοδα. Χρησιμοποιούσαν παρόμοιες κινητικές αντιδράσεις

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

για να αναπαραστήσουν στοιχεία της μουσικής, όπως κίνηση με ροή για το legato, τίναγμα άκρων και κοφτές κινήσεις για το staccato, τοποθέτηση των γραμμών του πενταγράμμου σε σημεία του σώματος. Φάνηκε ότι η μάθηση πραγματοποιήθηκε αβίαστα αποτελώντας βάση για έρευνα, περιπέτεια και παιχνίδι.

Η θετική εμπειρία των μελλοντικών αυτών χορευτών αναδεικνύει τη σημασία διαμόρφωσης μιας διδασκαλίας όπου η μάθηση χτίζεται στα ενδιαφέροντα του μαθητή. Η κίνηση μπορεί να αποτελεί ελκυστικό μέσο βίωσης και οπτικής αναπαράστασης της μουσικής με ιδιαίτερα σημαντικές προεκτάσεις για τη μουσική εκπαίδευση.

Λέξεις-κλειδιά: Δημιουργικότητα, Βιωματική Μάθηση, Αναστοχασμός, Κατανόηση, Χορός

Βιβλιογραφία

- Csikszentmihalyi, M. (1996). *Creativity, Flow and the Psychology of Discovery and Invention*, NY: Harper Collins.
- Dalcroze, E. J. (1921/1980). *Rhythm, music and education*. London: Dalcroze Society.
- Δογάνη, Κ. (2012). *Μουσική στην προσχολική αγωγή: αλληλεπίδραση παιδιού-παιδαγωγού*. Αθήνα: Gutenberg
- Κανελλόπουλος, Π. (2010). Σχεδιάγραμμα μιας παιδαγωγικής του ελεύθερου αυτοσχεδιασμού. Στο Π. Κανελλόπουλος & Ν. Τσαφταρίδης (επιμ.), *Τέχνη, Παιχνίδι, Αφήγηση: Ψυχολογικές και Ψυχοπαιδαγωγικές Διαστάσεις* (σσ. 119-146). Αθήνα: Τόπος.
- Stephens, J. (1995). Artist or Teacher? *International Journal of Music Education*, 25, 3-15.
- Τσαφταρίδης, Ν. (2010). Εξερευνώντας τη μουσική. Στο Π. Κανελλόπουλος & Ν. Τσαφταρίδης (επιμ.), *Τέχνη, Παιχνίδι, Αφήγηση: Ψυχολογικές και Ψυχοπαιδαγωγικές Διαστάσεις* (σσ. 107-118). Αθήνα: Τόπος.

6η Συνεδρία: Εκπαιδευτικοί Αναστοχασμοί για
Ατυπες Μορφές Μουσικής Μάθησης

17:30-18:45
Προεδρείο: Τσερπέ Γ.

Ατυπες μορφές γνώσης στη Μουσικοπαιδαγωγική Θεώρηση του C. Orff

Ολυμπία Αγαλιανού

Εκπαιδευτικός ΠΕ11, 16^ο Δημοτικό Σχολείο Ν. Ιωνίας

Νικόλας Τσαφταρίδης

ΕΕΠ Μουσικής Παιδαγωγικής, ΤΕΑΠΗ, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η Μουσικοπαιδαγωγική Θεώρηση του Carl Orff, γνωστή ως Orff-Schulwerk είναι ευρέως διαδεδομένη στη μουσική παιδαγωγική με εφαρμογές σε ποικίλα παιδαγωγικά και θεραπευτικά πλαίσια. Η μεγάλη απήχισή της από τη δεκαετία του 1950 μέχρι σήμερα, οφείλεται κυρίως στην αντιμετώπιση της μουσικής, της κίνησης και του λόγου ως αδιάσπαστης ενότητας, στον ανοιχτό της χαρακτήρα και στην προτεραιότητα που δίνει στη δημιουργία και την εξασφάλιση και χαρά της συμμετοχής σε μουσικο-κινητικά δρώμενα. Η ευρύτητα της διάδοσης του Orff-Schulwerk και οι πολλαπλές πρακτικές εφαρμογές αναπόφευκτα –σε ορισμένες περιπτώσεις– οδήγησαν σε παρερμηνείες, αλλοιώσεις και απομάκρυνση από τις αξίες, τις αρχές και τα μέσα της συγκεκριμένης μουσικοπαιδαγωγικής θεώρησης. Σύμφωνα με τον ίδιο τον Orff το Orff-Schulwerk παραμένει ανοιχτό σε μια διεργασία εξέλιξης στον χώρο και τον χρόνο προσελκύνοντας εκπαιδευτικούς που έλκονται από τη δημιουργία, τον αυτοσχεδιασμό και δεν αποζητούν συνταγές.

Η εργασία αυτή έχει στόχο τον επικαιροποιημένο εννοιολογικό προσδιορισμό του Orff-Schulwerk, με βάση τη διεργασία η οποία συντελείται παγκόσμια στην ορφική κοινότητα και αποτυπώνεται στο Orff-Schulwerk Forum σε συνδυασμό με τα νέα ερευνητικά δεδομένα και τις σύγχρονες τάσεις της μουσικής αγωγής και πάντα σε σχέση με τις αρχές, τις αξίες και τις φιλοσοφικές αντιλήψεις του ίδιου του Carl Orff. Σε αυτή τη λογική επανέρχονται και επικαιροποιούνται ζητήματα όπως η διάσταση ανάμεσα στη δομή μιας μεθόδου και την

προκαθορισμένη θεωρητική κατεύθυνση, η έννοια της ανοιχτής ιδέας, ως φορέας αξιών και μέσων, με δομή, ικανή να ενσωματώνει (*incorporate*) ιδιαίτερα κοινωνικά και πολιτισμικά γνωρίσματα και να συμπεριλαμβάνει τη διαφορετικότητα αντλώντας στοιχεία και από άλλες τέχνες.

Ένα από τα κεντρικά θέματα αφορά ακριβώς τη δυνατότητα της θεώρησης να συνομιλήσει με τρέχουσες παιδαγωγικές αντιλήψεις και πρακτικές οι οποίες επανεξετάζουν τη σχέση ανάμεσα σε τυπικές και μη τυπικές μορφές μάθησης σε θεσμοθετημένα περιβάλλοντα, ένας προβληματισμός που εξ ορισμού διατρέχει και τη θεώρηση του C. Orff.

Η εργασία στηρίζεται στη διάκριση της προτασιακής και διαδικασιακής γνώσης, όπως την εισάγει ο Gilbert Ryle, και στην ανάλυση εμπειρικών δεδομένων που προέκυψαν από διδασκαλίες μουσικής και κινητικής αγωγής των εισηγητών. Από την επεξεργασία του εμπειρικού υλικού στα εν λόγω μαθήματα α) αναδύεται μια ιδιότυπη μορφή μαθητείας η οποία λειτουργεί ως μοντέλο διδασκαλίας-μάθησης β) χρησιμοποιούνται ως εκπαιδευτικά εργαλεία προφορικές και ακουστικές προσεγγίσεις, διαδικασίες μίμησης, σε προσδιορισμένα πολιτισμικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα και γ) συγκροτούνται μορφές άτυπης γνώσης που αναπτύσσονται κατά τη διάρκεια της συμμετοχής των συμμετεχόντων σε δημιουργικά μουσικοκινητικά δρώμενα. Η πράξη και η ερμηνεία της συμμετοχής αυτής, σωματοποιεί την άρρητη γνώση η οποία γίνεται η δεξαμενή, όχι πια για μίμηση ή αναπαραγωγή, αλλά για δοκιμή και αξιοποίηση εναλλακτικών τρόπων διαχείρισής της και τελικά παραγωγή γνώσης.

Η συγκεκριμένη εισήγηση ευελπιστεί να συμβάλλει στην επικαιροποίηση του Orff-Schulwerk και στην συνδιαλλαγή του με τις θεωρίες της άτυπης μάθησης όπως αυτές εκφράζονται στη σύγχρονη παιδαγωγική. Επιπλέον συμβάλλει στην αναγνώριση της σημασίας της άτυπης γνώσης σε τυπικά περιβάλλοντα για τη συμφιλίωση της γνώσης του «πώς» (διαδικασιακή γνώση) με τη γνώση του «ότι» (προτασιακή γνώση) και για την αναγνώριση των παιδαγωγικών πλεονεκτημάτων που προκύπτουν από τη συμπερίληψη «αποκλεισμένης πρακτικής» γνώσης από την τυπική εκπαίδευση.

Λέξεις-κλειδιά: *Orff-Schulwerk, Μουσικοπαιδαγωγική Θεώρηση, Συμμετοχή, Δημιουργία*

Βιβλιογραφία

- Green, L. (2014). *Ακουσε και Παιξε* (μτφρ. & επιμ. Ζ. Διονυσίου & Μ. Κοκκίδου). Αθήνα: Fagotto Books.
- Orff, C. (1992). The Schulwerk- its Origin and Aims. In D. Hall (Ed.) *Orff – Schulwerk in Canada: a collection of articles and lectures from the early years (1954-1962)*, (pp. 29-37). Canada: Schott.
- Regner, H. (2006). About the openness, simplicity and strength of Orff-Schulwerk. *Orff-Schulwerk Informationen*, 75, pp. 14, 19.
- Ryle, G. (2009). *The Concept of Mind. 60th Anniversary Edition*. London: Routledge.
- Sangiorgio, A. (2010). Orff-Schulwerk as Anthropology of Music. In *Orff-Schulwerk Egitimve Danismanlik Merkezi Türkiye, Orffinfo*, 16, 6-21.

Τα βιώματα και οι εμπειρίες του παιδιού ως αφετηρία μιας δημιουργικής μουσικής αγωγής

Κωνσταντίνα Δογάνη

Επίκουρη Καθηγήτρια Μουσικής Παιδαγωγικής, ΤΕΙΠΑΕ, Α.Π.Θ.

Η βιωματική εμπειρία και μάθηση που έχει ως κέντρο, αφετηρία και προορισμό της το ίδιο το παιδί έχει απασχολήσει και επηρεάσει ιδιαίτερα τον τρόπο με τον οποίο παιδαγωγοί και μουσικοπαιδαγωγοί τα τελευταία χρόνια προσεγγίζουν την εκπαίδευση των παιδιών. Μελέτες που παρατηρούν τη μουσική κουλτούρα των παιδιών μέσα από αυθόρμητες μουσικές αντιδράσεις τους, ανέδειξαν την αναγκαία στροφή του ενδιαφέροντος στην κατανόηση της μουσικής σκέψης και κοινωνικής συμπεριφοράς τους σε ένα περιβάλλον ενεργητικής και ταυτόχρονα δημιουργικής συμμετοχής, όπως είναι οι μουσικές δραστηριότητες που τα ίδια τα παιδιά επιλέγουν εντός και εκτός τάξης (Campbell, 1998). Αντίστοιχα προσεγγίσεις στο πεδίο της μουσικής παιδαγωγικής δίνουν έμφαση στις δημιουργικές ικανότητες των παιδιών μέσα από την ένταξη της σύνθεσης και του μουσικού αυτοσχεδιασμού στην τάξη. Στόχος είναι να δίνεται στα παιδιά η πραγματική εμπειρία της

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

εξερεύνησης και του χειρισμού των ήχων μέσα από τη συμμετοχή τους στη μουσική δημιουργία στο σχολείο. Ωστόσο η επιρροή και ο προσανατολισμός του αναλυτικού προγράμματος της μουσικής παιδαγωγικής, για την απόκτηση μουσικών γνώσεων, και δεξιοτήτων ακρόασης και εκμάθησης τραγουδιών, συχνά επισκιάζει την παιδαγωγική προσέγγιση που σχετίζεται με την ανάπτυξη της δημιουργικότητας ως τρόπο έκφρασης των παιδιών.

Στόχος της παρούσας διερεύνησης είναι να κατανοήσει τον τρόπο με τον οποίο τα βιώματα και οι εμπειρίες των παιδιών μπορούν να κατανοούνται ώστε να αποτελούν βασικό κορμό μιας δημιουργικής μουσικοπαιδαγωγικής πράξης. Υιοθετώντας μια ερμηνευτική φαινομενολογική προσέγγιση (van Manen, 1990), αναλύεται ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο είναι δυνατή η παρατήρηση της αυθόρμητης μουσικής συμπεριφοράς των παιδιών. Μια σειρά από ερευνητικά πρότζεκτ σε προσχολικές τάξεις αναδεικνύει την περαιτέρω ενσωμάτωση των ερεθισμάτων αυτών σε μουσικούς αυτοσχεδιασμούς των παιδιών με την υιοθέτηση ενός ενεργητικού, διαλογικού και ενισχυτικού ρόλου του εκπαιδευτικού στη διαδικασία της μουσικής τους δημιουργίας.

Σύμφωνα με ποιοτικά κριτήρια για την ανάλυση της μουσικής αλληλεπίδρασης των παιδιών σκιαγραφούνται στιγμιότυπα των αυθόρμητων παραγωγών των παιδιών όπως φανερώνονται σε μουσικούς τους αυτοσχεδιασμούς. Τα παιδιά ενσωματώνουν σε αυτές τις παραγωγές, ιδέες από το παιχνίδι τους, το οποίο έχει λιγότερη ή περισσότερη συνοχή και εξελίσσεται σε ομαδικό επίπεδο καθώς επαναλαμβάνουν ή προεκτείνουν ιδέες που προκύπτουν από την αλληλεπίδραση.

Η συμβολή της παρούσας έρευνας έγκειται στο ότι αναδεικνύει τη σημαντικότητα της αυθόρμητης μουσικής έκφρασης των παιδιών ως πηγή πληροφοριών, επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης μεταξύ των παιδιών αλλά και του εκπαιδευτικού με το ίδιο το παιδί. Η δυνατότητα μετασχηματισμού των μουσικών εμπειριών των παιδιών σε δημιουργικές μουσικές δραστηριότητες ενισχύει το διαμεσολαβητικό ρόλο του εκπαιδευτικού (Δογάνη, 2012) για την αναγνώριση των δυνατοτήτων των παιδιών και την αξιοποίηση τέτοιων δράσεων άτυπης μουσικής μάθησης στο σύγχρονο σχολείο. Ξεκινώντας από τις εμπειρίες τους και χτίζοντας σε αυτές μπορεί να έχει νόημα για τα παιδιά η συμμετοχή τους σε μουσικές δράσεις γιατί πια αποτελούν μέρος του δικού τους τρόπου έκφρασης και επικοινωνίας.

Λέξεις-κλειδιά: Βιωματική Εμπειρία, Δημιουργία, Αυτοσχεδιασμός, Διαμεσολαβητικός Ρόλος Εκπαιδευτικού

Βιβλιογραφία

- Campbell, P. S. (1998). *Songs in Their Heads: Music and Its Meaning in Children's Lives*. Oxford: Oxford University Press.
- Δογάνη, Κ. (2012). *Μουσική στην προσχολική αγωγή: αλληλεπίδραση παιδιού-παιδαγωγού*. Αθήνα: Gutenberg.
- Van Manen, M., 1990. *Researching lived experience: Human Science for an Action Sensitive Pedagogy*. Althouse: Ontario.

Η άτυπη μουσική μάθηση σε τυπικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα:**Σχολεία Α/θμιας Εκπαίδευσης**

Ελένη Παπαθεράποντος Κωνσταντίνου

Δασκάλα, Δημοτική Εκπαίδευση Κύπρου

Η παρούσα έρευνα εστιάζει το ενδιαφέρον της στη διδασκαλία της κυπριακής παραδοσιακής μουσικής στα σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης της Κύπρου. Ο βασικός σκοπός της είναι η δημιουργία και εφαρμογή ενός μοντέλου διδασκαλίας το οποίο θα βασιστεί σε μεθόδους και στρατηγικές της άτυπης μάθησης (*informal learning*). Το περιβάλλον παιδαγωγικής μάθησης που επιλέχθηκε για τη διεξαγωγή της είναι η κυπριακή δημόσια πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Τα δεδομένα της έρευνας βασίζονται σε συνεντεύξεις από μαθητές Στ' τάξης (πριν και μετά την παρέμβαση) καθώς και από οπτικογραφίες των ομάδων που δημιουργήθηκαν. Συγκεκριμένα το μοντέλο στοχεύει να αναπτύξουν οι μαθητές δεξιότητες ακουστικής μουσικής αντίληψης και κατανόησης της παραδοσιακής μουσικής έτσι ώστε τα δημοτικά μας τραγούδια να τραγουδιούνται, να χορεύονται και να αναπαρίστανται στη σύγχρονη κοινωνία μας από αυτούς.

Από τους μαθητές ζητήθηκε να δημιουργήσουν μικρές ομάδες φίλων και να ακούσουν κυπριακά τραγούδια με σκοπό να επiléξουν ένα το οποίο τους άρεσε περισσότερο. Στη συνέχεια τους ζητήθηκε να το αναπαράγουν με το αυτί στα όργανα που είχαν στη διάθεσή τους (αυλός, μαντολίνο, βιολί, μεταλλόφωνο, ξυλόφωνο και σε παραδοσιακά όργανα όπως ταμπουτσία και λαούτο). Η ερευνήτρια/εκπαιδευτικός δεν έδωσε παρτιτούρα στους μαθητές, η μάθηση έπρεπε να επιτευχθεί με σημείο αναφοράς το μουσικό ήχο αυτόν καθ' αυτόν και όχι το μουσικό κείμενο. Ακούγοντας τα μελωδικά σχήματα (*riffs*) τα οποία ετοίμασε η ερευνήτρια/εκπαιδευτικός σε cd οι μαθητές έπρεπε να τα αναπαράγουν με το αυτί. Αυτά τα επαναλαμβανόμενα κομμάτια/*riffs* ηχογραφήθηκαν ζωντανά από την ερευνήτρια/εκπαιδευτικό χωρίς ψηφιακή επεξεργασία χρησιμοποιώντας τα παραδοσιακά όργανα της Κύπρου.

Οι μαθητές σε όλες τις συναντήσεις τους (έξι διδασκαλίες) μέσα από τις φιλικές ομάδες που δημιούργησαν άκουγαν, συζητούσαν, κρατούσαν σημειώσεις και προσπαθούσαν να παίξουν τα *riffs* μέσα από την ακουστική μάθηση. Είχαν την ευκαιρία να δοκιμάσουν να παίξουν όλα τα όργανα που είχαν στη διάθεσή τους. Ενώ δεν τους είχε δώσει η εκπαιδευτικός/ερευνήτρια οδηγίες με ποιο τρόπο να παρουσιάζουν το τραγούδι τους, άρχισαν να ακούν τη δομή του τραγουδιού, να προσέχουν ποιο όργανο εισάγεται πρώτο, να μετρούν τα κτυπήματα που παίζει η ταμπουτσία κ.λπ. Οι μαθητές ήταν πλήρως συγκεντρωμένοι στη δουλειά που τους είχε δοθεί. Σταδιακά έμαθαν να αποκτούν την αίσθηση του ρυθμού, να λειτουργούν ως ομάδα, να βρίσκουν σε τι είναι καλύτερος ο καθένας από αυτούς και ανάλογα να δοκιμάζουν στο ανάλογο όργανο που μπορούν να το παίξουν καλύτερα. Οι μαθητές πέτυχαν την αυτοκαθοδηγούμενη μάθηση και τη μάθηση σε ομάδες (*group learning*), δηλαδή η μάθηση έπρεπε να γίνεται μέσα από την παρατήρηση και τη μίμηση. Κατάφεραν να συνεργαστούν και να αυτοπειθαρχήσουν γιατί οι δραστηριότητες ενθάρρυναν την αυτονομία, τη δυνατότητά τους για επιλογή της μουσικής και την ευχαρίστησή τους από το παίξιμο με το αυτί.

Η σημασία αυτού του ερευνητικού εγχειρήματος προκύπτει από το γεγονός πως δεν έχει γίνει μέχρι τώρα παρόμοια ερευνητική μελέτη καθώς επίσης υπάρχει μεγάλο ενδιαφέρον της παγκόσμιας μουσικοπαιδαγωγικής έρευνας στην άτυπη μάθηση. Το μοντέλο μαζί με τα συστατικά του στοιχεία (στρατηγική, μέθοδοι, εργαλεία και υλικά διδασκαλίας) εφοδιάζει τους εκπαιδευτικούς της Κύπρου με ένα μεθοδολογικό εργαλείο, το οποίο θα διευκολύνει τη διδασκαλία της κυπριακής παραδοσιακής μουσικής.

Λέξεις-κλειδιά: *Informal Learning, Άτυπη Μάθηση, Informal Music Teaching Practices, Κυπριακή Παραδοσιακή Μουσική*

Βιβλιογραφία

- Green, L. (2008). *Music, informal Learning and the school - A New classroom Pedagogy*. Aldershot: Ashgate.
- Διονυσίου, Ζ. (2002). «Προσέγγιση στη διδασκαλία της Ελληνικής παραδοσιακής μουσικής». Προφορική ανακοίνωση στο 3^ο συνέδριο της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση (Διδασκαλία της Μουσικής, Μοντέλα, Στρατηγικές, Μέθοδοι: Από τη Θεωρία στην Πράξη, Βόλος, 28-30/7/2002).
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Baud-Bovy, S. (1994). *Δοκίμιο για το Ελληνικό δημοτικό τραγούδι*. Ναύπλιο: Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα.
- Καλλίνικος, Θ. (1951). *Κυπριακή Λαϊκή Μούσα*. Λευκωσία: Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών.

Η διδασκαλία σολφέζ με χρήση κινητού-Ντο μέσω του συστήματος Kodály στις χώρες του σταθερού-Ντο: Μια συγχρονική και διαχρονική προσέγγιση

Μαρίνα Βλαχάκη

Υποψήφια Διδάκτωρ, Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Πέτρος Βούβαρης

Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Οι καταβολές της διδασκαλίας σολφέζ με χρήση κινητού-Ντο εντοπίζονται ήδη στον 10ο αιώνα με το εξαχорδιακό σύστημα του Guido d' Arezzo. Ωστόσο, ήταν εν τέλει το σύστημα διδασκαλίας με

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

χρήση σταθερού-Ντο που επικράτησε στην Ευρώπη κατά τον 17ο αιώνα με άξονα την Γαλλία. Σταθμό στην εδραίωση του σταθερού-Ντο αποτέλεσε η ίδρυση των κυριότερων θεσμικών φορέων τυπικής μουσικής εκπαίδευσης (π.χ., ωδεία, κονσερβατόρια) στην Ευρώπη κατά τον 19ο αιώνα. Η γενική αντίληψη της σύγχρονης μουσικής κοινότητας παραμένει να είναι ότι το σταθερό-Ντο είναι το αρμόζον σύστημα για τους μουσικούς που επιλέγουν να ασχοληθούν επαγγελματικά με το πεδίο, να συνθέσουν, να προχωρήσουν σε θέματα αρμονίας και ανάλυσης της μουσικής, να αφοσιωθούν δηλαδή στις λειτουργικές απαιτήσεις της μουσικής. Παρά το γεγονός ότι έχει αμφισβητηθεί η λειτουργικότητα του συστήματος από ερευνητές και παιδαγωγούς και έχουν αναπτυχθεί νέες μέθοδοι μουσικής παιδαγωγικής, υπάρχει, θα λέγαμε, μία εμμονή με το σύστημα αυτό στην Ευρώπη, που αρχικά κυριάρχησε στην Ελλάδα και επικρατεί μέχρι και στις μέρες μας.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ο παιδαγωγός Zoltán Kodály δημιούργησε το μουσικοπαιδαγωγικό σύστημα Kodály, το οποίο, μεταξύ άλλων αρχών, χρησιμοποιεί το κινητό-Ντο ως μέσο διδασκαλίας σολφέζ. Το σύστημα φάνηκε να έχει θετικά αποτελέσματα και έρευνες απέδειξαν και συνεχίζουν να αποδεικνύουν τα οφέλη και τη συνεισφορά του στη μουσική εκπαίδευση. Σήμερα το σύστημα έχει βρει υποστηρικτές σε πολλές χώρες, που είτε έχουν προχωρήσει και έχουν υιοθετήσει το σύστημα αυτό είτε το έχουν προσαρμόσει στις δικές τους παιδαγωγικές μεθόδους. Το κινητό-Ντο, αντιθέτως με το σταθερό-Ντο, δίνει έμφαση στην αντίληψη των σχέσεων μεταξύ των φθόγγων, ενώ ερευνητές εκτιμούν ότι είναι ευκολότερο στη διδασκαλία και εκμάθησή του. Ο «διάλογος» για το σταθερό- και κινητό-Ντο είναι ουσιαστικά μία συζήτηση μεταξύ του κατά πόσον πρέπει ή όχι να δοθεί έμφαση στις λειτουργικές ή τις αντιληπτικές απαιτήσεις της μουσικής.

Τα τελευταία χρόνια, η διδασκαλία σολφέζ με χρήση του συστήματος Kodály «κερδίζει» έδαφος σε όλο και περισσότερες χώρες. Έρευνες ανά τον κόσμο έχουν δείξει ότι σε χώρες όπου κυριαρχεί το σταθερό-Ντο έχουν γίνει προσπάθειες διάδοσης και ανάπτυξης της παιδαγωγικής του κινητού-Ντο με θετικά αποτελέσματα. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου δημιουργήθηκαν νέες συλλabές για το σόλφα (Εσθονία), άλλες όπου το σύστημα Kodály ενστερνίστηκε και υιοθετήθηκε αυτούσιο (Ταϊβάν), ενώ στην Ελλάδα γίνεται μία προσπάθεια διαχωρισμού του ενός συστήματος από το άλλο με τη χρήση λατινικών μικρών και ελληνικών κεφαλαίων γραμμάτων. Ωστόσο, στην Ελλάδα ο συγκεκριμένος τρόπος διδακτικής προσέγγισης έχει εν πολλοίς παραμείνει εκτός του θεσμικού πλαισίου των φορέων τυπικής μουσικής εκπαίδευσης. Παρά τα τεκμηριωμένα θετικά αποτελέσματα του συστήματος Kodály, η αποδοχή του βρίσκει αντίσταση στη χώρα μας. Οι λόγοι φαίνεται να σχετίζονται με ζητήματα κατάρτισης των εκπαιδευτικών, με θέματα θεσμικής οργάνωσης και διαβάθμισης της εκπαίδευσης, αλλά και με ερωτήματα οικονομικού και επαγγελματικού πλαισίου.

Σκοπός της εισήγησης είναι να σταθεί ερμηνευτικά απέναντι στους πιθανούς λόγους της αντίστασης αυτής. Προκειμένου η ερμηνευτική αυτή διαχείριση να είναι πληροφορημένη και ιστορικά πυκνή, η εισήγηση θα προσεγγίσει το θέμα μέσα από δύο διαστάσεις: μία μέσω της συγχρονικής διερεύνησης της διδασκαλίας με χρήση κινητού-Ντο στο μουσικό εκπαιδευτικό σύστημα διαφόρων χωρών κατά τα τελευταία 10 χρόνια και μία δεύτερη μέσω της διαχρονικής προσέγγισης της ιστορικής εξέλιξης του συστήματος Kodály σε χώρες στις οποίες κυριαρχεί η διδασκαλία με χρήση σταθερού-Ντο (Ταϊβάν, Εσθονία, Ισπανία) συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας.

Λέξεις-κλειδιά: Σολφέζ, Kodály, Σταθερό-Ντο, Κινητό-Ντο

Βιβλιογραφία

- Albaugh, S. (2000). La adaptación del metodokodaly. *Kikiriki*, 57, 1-10. <http://www.quadernsdigitals.net/index.php?accionMenu=hemeroteca.VisualizaArticuloIU.visualiza&articulo_id=1298>.
- Choksy, L. (1999). *The Kodaly method: Comprehensive music education* (3rd ed.). New Jersey, NJ: Prentice-Hall.
- Kiilu, K. (2010). *The development of the concept of music education in Estonian kindergartens, 1905–2008: A historical-critical overview*. Doctoral dissertation, University of Helsinki, Helsinki, Finland). <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/20019/thedevel.pdf?sequence=1>>.
- Liu, Y. S. (2008). *The Kodaly method in Taiwan: Its introduction and adaptation to elementary music education, 1987-2000*. Doctoral dissertation.
- Πατσέας, Μ. (1997). Η χρήση του «σχετικού σολ-φα» στις χώρες του «απόλυτου ντο». *Μουσικολογία*, 9, 191-200.

**Η επίγνωση και διαχείριση του Άγχους Μουσικής Επίδοσης
(Music Performance Anxiety – MPA) ως καταλύτης μουσικής ανάπτυξης και
δημιουργικότητας σε νέους ενήλικες σπουδαστές πιάνου**

Νικόλαος Ζαφρανάς

Επίκουρος Καθηγητής Μουσικής Παιδαγωγικής, Τ.Μ.Σ., Α.Π.Θ.

Ιωάννης Κιουμουρτζής

Μουσικολόγος

Το να είναι κανείς μουσικός, με τη διάσταση του εκτελεστή μουσικής, περιλαμβάνει διαφόρων ειδών πιέσεις, πολλές εκ των οποίων λαμβάνουν χώρα κατά την εμφάνισή του ενώπιον κοινού. Η χαρά και ο ενθουσιασμός, σε πολλές περιπτώσεις, δίνουν τη θέση τους στο άγχος και στον φόβο. Αυτά τα αναδυόμενα συναισθήματα συνθέτουν αυτό που ονομάζεται Άγχος Μουσικής Επίδοσης (music performance anxiety - MPA) και αποτελεί ένα κοινό πρόβλημα μεταξύ των μουσικών, σπουδαστών και επαγγελματιών (Lehmann, Sloboda & Woody, 2007). Το 80% των ανθρώπων βιώνουν άγχος όταν βρίσκονται στο κέντρο της προσοχής (Plaut, 1990). Το άγχος της μουσικής επίδοσης αποτελεί ένα συγκεκριμένο τύπο άγχους (Kirchner, 2002). Το άγχος, όχι απαραίτητα παθολογικό, συνοδεύει την πορεία του ανθρώπου προς την εξασφάλιση ενός βαθμού αυτονομίας και επιτυχίας του μέγιστου που δύναται κανείς να πετύχει. Διακρίνεται σε εποικοδομητικό ή δημιουργικό άγχος, όταν για παράδειγμα ένα άτομο βρίσκεται σε διαδικασία προετοιμασίας πριν από εξετάσεις και σε νευρωτικό άγχος όταν σε σημαντικές καταστάσεις της ανθρώπινης ζωής το άτομο δεν κατορθώνει να δημιουργήσει τους όρους αυτής της προσαρμογής με αποτέλεσμα η πρόσκαιρη ανασφάλεια να παραμένει και να οδηγεί σε νευρώση ή ψύχωση (Αλεβίζος, 2008).

Σκοποί της έρευνας ήταν η διερεύνηση: της συχνότητας εκδήλωσης Άγχους Μουσικής Επίδοσης σε σπουδαστές πιάνου· του τύπου εκδήλωσης Άγχους Μουσικής Επίδοσης σε σπουδαστές πιάνου· της ύπαρξης αντιμετώπισης του Άγχους Μουσικής Επίδοσης εν γένει, εφόσον αυτό υπάρχει.

Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν 71 ενεργοί ενήλικες σπουδαστές πιάνου, σπουδαστές Ωδείων – Μουσικών Σχολών – Πανεπιστημίων της Ελλάδας, Αυστρίας και Γερμανίας. Η επιλογή των συμμετεχόντων έγινε με μοναδική προϋπόθεση οι συμμετέχοντες να μην έχουν ακόμα αποφοιτήσει. Δόθηκαν 110 ερωτηματολόγια από τα οποία επιστράφηκαν οικειοθελώς 71 συμπληρωμένα. Το γεγονός αυτό περιορίζει τη δυνατότητα γενίκευσης των αποτελεσμάτων και μειώνει την αντιπροσωπευτικότητα της έρευνας. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε το 2014 με συμπλήρωση ερωτηματολογίου χειρόγραφα ή/και μέσω email. Για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου διατηρήθηκε η ανωνυμία των συμμετεχόντων, προκειμένου να διασφαλιστούν τα προσωπικά δεδομένα. Για την επεξεργασία των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα SPSS Statistics 21

Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι σπουδαστές βιώνουν άγχος σκηνής σε ποσοστό 100% με συμπτώματα που περιλαμβάνουν ταχυκαρδία, τρέμολο, κρύα χέρια, στομαχικές διαταραχές, μυϊκή ένταση, λιποθυμικές τάσεις, κενά μνήμης, εφίδρωση, συναισθήματα φόβου, δύσπνοια. Παρ' ότι οι σπουδαστές επιθυμούν την αντιμετώπιση του σκηνικού άγχους, το 41% περίπου δεν έχει κάνει κάτι για αυτό. Στο δε μάθημα του οργάνου, μόλις το 42% δηλώνει την ύπαρξη σχετικής μέριμνας.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι ο βαθμός αντιμετώπισης του σκηνικού άγχους είναι δυσανάλογα χαμηλός με το ποσοστό εμφάνισής του καθώς και με την επιθυμία των σπουδαστών πιάνου να υπερκεράσουν τα σχετικά προκαλούμενα προβλήματα. Προτείνεται η διεξαγωγή περαιτέρω έρευνας για τη διερεύνηση της δυνατότητας πρόληψης εμφάνισης του Άγχους Μουσικής Επίδοσης σε νέους ενήλικες σπουδαστές πιάνου, καθώς διαφαίνεται από τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας η ευρύτατη διάδοση του φαινομένου αυτού στο εξετασθέν δείγμα. Γνωρίζοντας ότι η ύπαρξη ασφαλούς μαθησιακού περιβάλλοντος αποτελεί θεμέλιο λίθο υγιούς απελευθέρωσης δημιουργικότητας και ανάπτυξης, καθίσταται σαφές ότι η επίγνωση, αντιμετώπιση και μετάβαση από

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

το άγχος μουσικής επίδοσης στο εποικοδομητικό και δημιουργικό άγχος αποτελεί αναγκαιότητα στον ολοκληρωμένο σχεδιασμό εκπαιδευτικού πλαισίου με στόχο τον σύγχρονο μουσικό γραμματισμό.

Λέξεις-κλειδιά: Άγχος Μουσικής Επίδοσης, Ανάπτυξη Μουσικών Δεξιοτήτων, Επίγνωση και Δημιουργικότητα, Μουσικές Εμπειρίες

Βιβλιογραφία

- Αλεβίζος, Β. (2008). Εισαγωγή - η έννοια του άγχους - ιστορική εξέλιξη -φυσιολογικό και παθολογικό άγχος. Στο Αλεβίζος, Β. (επιμ.), *Άγχος - ιατρικές και κοινωνικές διαστάσεις* (σσ. 1-14). Αθήνα: Βήτα ιατρικές εκδόσεις.
- Kirchner, J. M. (2002). *Performance anxiety in solo piano playing*. Unpublished doctoral dissertation, University of Oklahoma.
- Lehmann, A. C., Sloboda, J. A., & Woody, R. H. (2007). *Psychology for musicians - understanding and acquiring the skills*. Oxford: Oxford University Press.
- Plaut, E. A. (1990). Psychotherapy of performance anxiety. *Medical Problems of Performing Artists*, 5(1), 58-63.
- Reimer, B. (1970/1989). *A Philosophy of Music Education*. New Jersey: Prentice-Hall.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στο άγχος των μουσικών επιδόσεων

Ευδοξία Αγγελίδου

Εκπαιδευτικός Μουσικής, Υποψήφια Διδάκτορας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Το Άγχος Μουσικής Επίδοσης (ΑΜΕ) είναι μία σταθερή, συνεχής δυσφορία και ελάττωση της ικανότητας ερμηνείας προστά σε κοινό, που μπορεί να επηρεάσει την επάρκεια της μουσικής κατάρτισης και το επίπεδο της ερμηνείας (Valentine, 2002). Σκοπός της παρούσας ομιλίας είναι να παρουσιάσει μέσα από τη βιβλιογραφική έρευνα τους παράγοντες που προκαλούν ΑΜΕ στους μαθητές μουσικής και να εστιάσει στον ρόλο του εκπαιδευτικού τόσο στη διαμόρφωση όσο και στην αντιμετώπιση του. Αιτίες όπως η τελειομανία και η χαμηλή αυτοεκτίμηση είναι σημεία που μπορεί να επέμβει ο εκπαιδευτικός, καθώς επίσης η εξοικείωση των μαθητών με την έλλειψη παρτιτούρας και με την παρουσία του κοινού. Ο ρόλος των εκπαιδευτικών είναι σημαντικός καθώς αυτοί παρατηρούν τα αποτελέσματα του άγχους στην τάξη και στις επίσημες ερμηνείες των μαθητών. Προβλήματα ακαδημαϊκά, συμπεριφορικά, σωματικά, όπως πονοκέφαλοι μπορεί να σχετίζονται με υψηλά ποσοστά άγχους. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να ενισχύσει τα παιδιά με το να προωθήσει την υγεία και την ενεργητικότητα τους, σε συνεργασία με την οικογένεια, διασφαλίζοντας τις σωματικές και συναισθηματικές τους ανάγκες, προωθώντας την αυτοπεποίθησή τους και την κοινωνική υποστήριξη (Fallin, Wallinga & Coleman, 2001).

Οι παρεμβάσεις που προτείνονται περιλαμβάνουν τη φαρμακευτική, τη γνωστική συμπεριφορική θεραπεία και τη μουσικοθεραπεία με σοβαρά επίπεδα επιτυχίας (Stein & Stein, 2008) όμως η πρόληψη είναι το σημαντικότερο σημείο εστίασης για τους εκπαιδευτικούς. Στην ομιλία μου θα εστιάσω στην περιγραφή μιας γνωστικής συμπεριφορικής παρέμβασης για την πρόληψη και διαχείριση του άγχους (Albano & DiBartolo, 2007) που απευθύνεται σε παιδιά σχολικής και εφηβικής ηλικίας και σκοπεύει να τα διδάξει συμπεριφορές και δεξιότητες που θα τους επιτρέψουν να λειτουργούν ικανοποιητικά. Η δομή και το περιεχόμενο της γνωστικής συμπεριφορικής θεραπείας θα συζητηθούν καθώς και τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα μιας τέτοιας παρέμβασης στο πλαίσιο του σημερινού σχολείου. Επιπλέον θα προταθούν σημεία κλειδιά και προτάσεις για τους εκπαιδευτικούς μουσικής, ώστε να είναι σε θέση να εντοπίσουν και να διαχειριστούν τις δυσκολίες των μαθητών τους σε ατομικό ή ομαδικό πλαίσιο.

Επειδή η μουσική εκπαίδευση συμβάλει στην ολόπλευρη καλλιέργειά του ατόμου, δίνοντας παράλληλα πολλές ευκαιρίες έκθεσης στο κοινό, δεν μπορεί να επιτρέπεται η αποχή από καλλιτεχνικές δημιουργικές δραστηριότητες, η διακοπή των καλλιτεχνικών σταδιοδρομιών και ακόμη και η σχολική άρνηση που φέρει το ΑΜΕ. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να είναι προσεκτικοί να υποβάλλουν τους μαθητές σε εμπειρίες που είναι εντός των ικανοτήτων των μαθητών σε τεχνικό, μουσικό και ψυχολογικό επίπεδο (Patston, 2014). Ρόλος του σύγχρονου εκπαιδευτικού δεν είναι μόνο

η ανάπτυξη των μουσικών δεξιοτήτων και ο εμπλουτισμός του ρεπερτορίου των μαθητών αλλά κατά κύριο λόγο η καλλιέργεια της αισθητικής απόλαυσης, της δημιουργικότητας και της επικοινωνίας της μουσικής. Σε αυτό το σημείο όμως εντοπίζεται ένα κενό στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών μουσικής, οι οποίοι δεν γνωρίζουν πως είναι δική τους αρμοδιότητα η ψυχική ενδυνάμωση των μαθητών τους.

Λέξεις-κλειδιά: *Αγχος Μουσικών Επιδόσεων, Φόβος Σκηνής, Ψυχοεκπαίδευση, Πρόληψη.*

Βιβλιογραφία

- Albano, A. M. & DiBartolo, P. M. (2007). *Cognitive-behavioral therapy for social phobia in adolescents: Stand up, speak out: Therapist guide*. New York, NY: Oxford University Press.
- Kenny, D. (2011). *The Psychology of Music Performance Anxiety*. Boston.
- Patston, T. (2014). Teaching stage fright? – Implications for music educators. *British Journal of Music Education*, 31(1), 85-98.
- Ryan, C. (1998). Exploring musical performance anxiety in children. *Medical Problems of Performing Artists*, 13, 83-88.
- Fallin, K., Wallinga, C., & Coleman, M. (2001). Helping children cope with stress in the classroom setting. *Childhood Education*, 78(1), 17-24.
- Stein, M. B., & Stein, D. J. (2008). Social Anxiety Disorder. *The Lancet*, 371, 1115-1125.

Οι διαστάσεις των Advanced Measures of Music Audiation

Χριστίνα Σωτηρίου

Εκπαιδευτικός μουσικής, Μουσικό Σχολείο Ιωαννίνων

Αθανάσιος Βέρδης

Επίκουρος καθηγητής, Τμήμα Φ.Π.Ψ., Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η δοκιμασία Advanced Measures of Music Audiation (AMMA) του Καθηγητή Edwin Gordon (1985) περιλαμβάνει τριάντα ζεύγη μουσικών φράσεων, οι οποίες αξιολογούν τη μουσική δεκτικότητα μαθητών ηλικίας από 15 ετών και πάνω. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της μέτρησης της πρώιμης και αποκρυσταλλωμένης ρυθμικής και τονικής «ακουστικότητας», όπως μεταφράζεται στη γλώσσα μας ο νεολογισμός «audiation». Τα AMMA βασίζονται σε ένα αρχικό τεστ του ίδιου μελετητή, που ονομάζεται «Music Aptitude Profile», Σχετικά προσφάτως οι Stamou, Schmidt και Humphreys (2010) στάθμισαν τη δοκιμασία AMMA καθώς και τη δοκιμασία «Primary Measures of Music Audiation» στα Ελληνικά δεδομένα.

Η παρούσα εργασία αφορά στην αξιολόγηση της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας των AMMA μέσω μη γραμμικής Ανάλυσης Παραγόντων και ανάλυσης κατά Rasch.

Η πρώτη συγγραφέας της παρούσας εργασίας διεξήγαγε τη δοκιμασία των AMMA σε 513 μαθητές στην πόλη των Ιωαννίνων (Σωτηρίου, 2010) και προσάρμοσε το εν λόγω τεστ στα ελληνικά δεδομένα κατά το πρότυπο της έρευνας των Stamou, Schmidt και Humphreys (2010). Στην παρούσα εργασία διενεργήσαμε καινοτόμες στατιστικές αναλύσεις στα ίδια δεδομένα με σκοπό να αξιολογήσουμε την κατασκευαστική εγκυρότητα του τεστ. Η μη γραμμική Ανάλυση Παραγόντων που χρησιμοποιήσαμε ενδείκνυται για τεστ στα οποία τα ερωτήματα και οι κλίμακες είναι του τύπου «σωστό – λάθος». Στη δική μας εργασία χρησιμοποιήσαμε τετραχωρικούς συντελεστές συσχέτισης, αντί για συντελεστές Pearson, ώστε να διερευνήσουμε και να επιβεβαιώσουμε την θεωρία του Gordon περί ύπαρξης δύο κυρίαρχων παραγόντων –ενός τονικού και ενός ρυθμικού. Στη συνέχεια προχωρήσαμε σε ανάλυση των ίδιων δεδομένων κατά Rasch (βλ. Bord & Fox, 2015) και σχεδιάσαμε στην ίδια αριθμητική κλίμακα τόσο τη δυσκολία των θεμάτων του AMMA όσο και τη μουσική δεκτικότητα των συμμετεχόντων.

Τα αποτελέσματα της έρευνάς μας είναι χρήσιμα στον βαθμό που η αξιολόγηση των διαστάσεων ενός τεστ είναι σημαντική για την ανάπτυξη της σχετικής θεωρίας. Διαπιστώσαμε ότι τα AMMA έχουν υψηλή αξιοπιστία καθώς και ότι μπορούν να προσαρμοστούν σε μη Δυτικά πολιτισμικά περιβάλλοντα. Η δομή τους, όμως, ως προς το ρυθμικό και το τονικό τους μέρος δεν είναι αυτή που

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

προβλέπει ο κατασκευαστής τους. Το εύρημα αυτό συνδυάζεται και με άλλες κριτικές, περισσότερο θεωρητικές, σε σχέση με την όλη προσέγγιση και προσφορά του Edwin Gordon στη Μουσική Εκπαίδευση. Για τον λόγο αυτόν προτείνουμε μια νέα μέθοδο προσαρμογής των δοκιμασιών του Gordon.

Λέξεις-κλειδιά: *Audiation, Music Aptitude, Non-linear Factor Analysis, Rasch Measurement, Edwin Gordon*

Βιβλιογραφία

- Bord, T. & Fox, C. (2015). *Applying the Rasch Model: fundamental measurement in the human sciences* (3rd ed.). New York, NY: Routledge.
- Gordon, E. (1989). *Advanced measures of music audiation*. Chicago, IL: GIA Publications.
- Stamou, L., Schmidt, C. & Humphreys, J. (2010). Standardization of the Gordon Primary Measures of Music Audiation in Greece. *Journal of Research in Music Education*, 58(1), 75-89.
- Σωτηρίου, Χ. (2010). *Διερεύνηση – Αξιολόγηση της Μουσικής Αντίληψης - Δεκτικότητας μαθητών στη Μουσική Εκπαίδευση*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

8η Συνεδρία: Μουσικές Ταυτότητες

17:30-18:45

Προεδρείο: Αντωνακάκης Δ.

Αυτοβιογραφικές ιστορίες εκπαιδευτικών μουσικής για τις μουσικές τους ταυτότητες: ποιοτική έρευνα

Μαίη Κοκκίδου

Διδάσκουσα στο ΜΠΣ, Τμήμα ΜΕΤ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Δήμητρα Ασλάνογλου

Εκπαιδευτικός Μουσικής, Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια, Τμήμα ΜΕΤ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Μαρία Μανανά

Εκπαιδευτικός Μουσικής, Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια, Τμήμα ΜΕΤ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Ασημίνα Πάτκου

Εκπαιδευτικός Μουσικής, Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια, Τμήμα ΜΕΤ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Βασιλική Χρυσάφη

Εκπαιδευτικός Μουσικής, Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια, Τμήμα ΜΕΤ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Ελένη Χρυσάφη

Εκπαιδευτικός Μουσικής, Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια, Τμήμα ΜΕΤ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Στη μεταμοντέρνα σκέψη, και μέσα από την πολυπλοκότητα και τη ρευστότητα των νέων κοινωνικών δεδομένων, το ζήτημα της ταυτότητας έχει αποκτήσει νέες ορίζουσες και δείχνει να έχει κυρίαρχο ρόλο. Ειδικότερα, φάνηκε ευδιάκριτα η σχέση της μουσικής με τις κοινωνικές ταυτότητες κάτι που οφείλεται εν μέρει στις νέες συνισταμένες για τις πολιτισμικές διακρίσεις καθώς και στην ταυτόχρονη υπέρβαση και ενδυνάμωση των πολιτισμικών συνόρων. Επίσης, έγινε φανερό ότι η μουσική και τα νοήματά της βοηθούν τους ανθρώπους να καταλάβουν ποιοι είναι. Σε μία γενικότερη θεώρηση, η μουσική ταυτότητα κάθε ατόμου σχετίζεται με ζητήματα μουσικού γραμματισμού και μουσικής εκπαίδευσης.

Οι ταυτότητες των εκπαιδευτικών μουσικής αναφέρονται συχνά στη βιβλιογραφία ως ένας παράγοντας κρίσιμος για τη μουσική εκπαίδευση. Δύο ταυτότητες-ρόλοι μεταξύ των οποίων προσπαθούν να ισορροπήσουν οι εκπαιδευτικοί μουσικής σε όλη τη διάρκεια της καριέρας τους, φαίνεται να είναι ο ρόλος του μουσικού από τη μία πλευρά, και του εκπαιδευτικού από την άλλη.

Ωστόσο, παρόλο που έχουν εκπονηθεί αρκετές μελέτες αναφορικά με τη μουσική ταυτότητα των μελλοντικών εκπαιδευτικών μουσικής, ελάχιστες έχουν διεξαχθεί αναφορικά με τους εν ενεργεία εκπαιδευτικούς μουσικής.

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση της μουσικής ταυτότητας των εκπαιδευτικών μουσικής μέσα από τις αυτοβιογραφικές τους ιστορίες. Για τον σκοπό της έρευνας, ζητήθηκε από 17 εν ενεργεία εκπαιδευτικούς μουσικής όλων των βαθμίδων, από τη δημόσια και από την ιδιωτική εκπαίδευση, να αποτυπώσουν ελεύθερα, χωρίς καθοδήγηση και περιορισμούς, τις εμπειρίες τους, αυτές που κατά την άποψή τους συνέβαλαν στη δόμηση της μουσικής τους ταυτότητας. Η παρούσα έρευνα είναι ποιοτική. Το μεθοδολογικό εργαλείο είναι η θεματική ανάλυση κατά το πρότυπο των Braun και Clarke (2006).

Μέσα από τις αυτοβιογραφικές ιστορίες που αποτέλεσαν το δείγμα της έρευνας αναδύθηκαν οι παράγοντες επιρροής που προσδιορίζουν τις μουσικές ταυτότητες των εκπαιδευτικών μουσικής καθώς και τα νοήματα που οι ίδιοι προσδίδουν στο πολιτισμικό πλαίσιο εντός του οποίου διαμορφώθηκαν οι ταυτότητές τους. Επιπροσθέτως, διαπιστώθηκε η υβριδική φύση των μουσικών ταυτοτήτων και ο μη-παγιωμένος χαρακτήρας αυτών. Σύμφωνα με τα πρώτα αποτελέσματα κοινές θεματικές στις μουσικές ταυτότητες των εκπαιδευτικών μουσικής αποτελούν η οικογένεια (επιρροή, υπόβαθρο, εμπειρίες), η εκπαίδευση (ωδειακή, μουσικά σχολεία, πανεπιστήμιο, γονείς), η εθνική ταυτότητα ή εθνικότητα (χώρα ή περιοχή καταγωγής, χώρα διαμονής), οι μουσικές προτιμήσεις, το ευρύτερο περιβάλλον (φιλικές συναναστροφές, μέσα μαζικής ενημέρωσης) και η συμμετοχή σε μουσικά σύνολα (χορωδίες, μπάντες, σύνολα παραδοσιακής μουσικής κ.ά.). Ένα σημαντικό εύρημα είναι ότι οι αυτοβιογραφικές ιστορίες βοήθησαν τους εκπαιδευτικούς μουσικής να συνειδητοποιήσουν ότι η μουσική τους ταυτότητα τελεί σε μία δυναμική, είναι μία διαδικασία, είναι ένα «γίνεσθαι» και όχι ένα «είναι». Η έρευνα είναι σε εξέλιξη.

Η παρούσα έρευνα μπορεί να συνεισφέρει στη συζήτηση αναφορικά με τις ταυτότητες των εκπαιδευτικών μουσικής και να αποτελέσει την αφετηρία για μια πιο εκτεταμένη και σε μεγαλύτερο βάθος ερευνητική προσέγγιση του θέματος.

Λέξεις-κλειδιά: Εκπαιδευτικοί Μουσικής, Ταυτότητες, Μουσικές Ταυτότητες, Αυτοβιογραφικές Ιστορίες

Βιβλιογραφία

- Bernard, R. (2009). Uncovering pre-service music teachers' assumptions of teaching, learning, and music. *Music Education Research*, 11(1), 111-124.
- Hargreaves, D. J. & Marshall, N. A. (2003). Developing identities in music education. *Music Education Research*, 5(3), 263-273.
- Pellegrino, K. (2015). Becoming music-making music teachers: Connecting music making, identity, wellbeing, and teaching for four student teachers. *Research Studies in Music Education*. Retrieved May 26, 2015 from <<http://rsm.sagepub.com/content/early/2015/05/29/1321103X15589336.full>>
- Roy, W. G. & Dowd, T. J. (2010). What is sociological about music? *Annual Review of Sociology*, 36, 183-203.

Η συμβολή των συσσωρευμένων μουσικών εμπειριών όπως αυτές εκφράζονται μέσω των τυπικών και άτυπων μορφών μάθησης στη διαμόρφωση της μουσικής ταυτότητας των εφήβων

Ρεγγίνα Σαλτάρη

Υποψήφια Διδάκτορας, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Ενώ η μουσική αποτελεί μεγάλο μέρος της ζωής ιδιαίτερα των εφήβων (παρακολούθηση συναυλιών, αναζήτηση και άκουσμα της αγαπημένης τους μουσικής στο διαδικτυο και άλλα μέσα) και καταλαμβάνει μεγάλο μέρος του ελεύθερου χρόνου τους, οι έφηβοι τείνουν να αντιλαμβάνονται εαυτούς ως μουσικά άτομα μόνον εφόσον διδάσκονται μουσική εντός του ωρολογίου σχολικού προγράμματος. Ποια είναι η σχέση της μουσικής-στο-σχολείο και της μουσικής-στο-σπίτι, πώς γίνεται αντιληπτή από τους συγκεκριμένους εφήβους που συμμετέχουν στη χορωδία εθελοντικά και με κόστος το μεσημεριανό διάλειμμά τους, και ποια θα πρέπει να είναι η συμβολή της επιστήμης της μουσικής παιδαγωγικής;

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

Η έρευνα εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο οι συσσωρευμένες μουσικές εμπειρίες των μαθητών είτε άτυπες (κυρίως στο σπίτι, το αυτοκίνητο, το πάρκο) είτε τυπικές (οργανωμένες εκπαιδευτικές δραστηριότητες εντός και εκτός σχολείου) σχετίζονται μεταξύ τους και αλληλεπιδρούν με άμεσο αντίκτυπο στη διαμόρφωση της *μουσικής ταυτότητας*.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε αγγλικό σχολείο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στο Λονδίνο το 2014. Οι συμμετέχοντες ήταν περίπου 35 μαθητές ηλικίας 11-12 χρονών (Α' Γυμνασίου) και μέλη ενός χορωδιακού συνόλου που λάμβανε χώρα στο μεγάλο μεσημεριανό διάλειμμα, και στο οποίο η συμμετοχή ήταν εθελοντική.

Οι μεθοδολογίες που ακολουθήθηκαν περιελάμβαναν αρχικά ένα ερωτηματολόγιο το οποίο συμπληρώθηκε από τους μαθητές, στη συνέχεια συζήτηση και συνέντευξη των μαθητών σε μικρές ομάδες με βάση τα ευρήματα που προέκυψαν από το ερωτηματολόγιο, και τέλος ημι-δομημένες συνεντεύξεις των μαθητών ανά δύο.

Η πληθώρα απαντήσεων των συμμετεχόντων σχετικά με τις συσσωρευμένες μουσικές τους εμπειρίες περιελάμβανε τόσο εμπειρίες που είχαν μέσα από άτυπες μορφές μάθησης (παίξιμο με τα κατασαρολικά στο σπίτι) όσο και μέσα από τυπικές (σόλο στη συναυλία του σχολείου). Τα ευρήματα της έρευνας αποκαλύπτουν μια ισχυρή μουσική ταυτότητα των συγκεκριμένων εφήβων, καθώς σχεδόν όλοι θεωρούν εαυτούς μουσικά άτομα, και επιπλέον, το ποσοστό αυτών που ταυτίζουν τη μουσική-στο-σπίτι και τη μουσική-στο-σχολείο είναι αυξημένο στο συγκεκριμένο δείγμα. Η συνεχής συμμετοχή των ατόμων σε μουσικές δραστηριότητες είτε άτυπες είτε τυπικές επέδρασαν καταλυτικά στη μουσική τους ανάπτυξη. Επίσης, αρνητικές εμπειρίες και αντίστοιχα σχόλια που έλαβαν από άλλους έχουν επιδράσει ανάλογα στην αυτοεκτίμηση και την αυτοπεποίθησή τους, κάτι που επίσης αντανakλάται αντίστοιχα στη διστακτικότητά τους να συμμετάσχουν περαιτέρω στη μουσική ζωή του σχολείου, ή στην επιλογή του μαθήματος της μουσικής στις πανελλήνιες εξετάσεις αργότερα.

Το ενδιαφέρον για τα αποτελέσματα μιας τέτοιας έρευνας και η συμβολή της στη σύγχρονη μουσική παιδαγωγική απορρέει από τον τρόπο που οι μουσικές εμπειρίες που οι νέοι άνθρωποι αποκτούν μέσα από τυπικές και άτυπες μορφές μάθησης συμβάλλουν αποφασιστικά στη διαμόρφωση και ανάπτυξη της *μουσικής τους ταυτότητας*, καθώς και στον τρόπο που αυτή εκφράζεται εντός της σχολικής αίθουσας. Η προσπάθεια της σύγκλισης της μουσικής-στο-σπίτι και της μουσικής-στο-σχολείο, δηλαδή της ενσωμάτωσης της *δικής τους* μουσικής στη μουσική στην τάξη έτσι ώστε να ικανοποιούνται τα ενδιαφέροντα και οι ανάγκες των μαθητών, συνεισφέρει στην ισχυρή μουσική ταυτότητα και θα πρέπει να τεθεί ως προτεραιότητα στη σχολική τάξη. Επίσης, η δημιουργία εθελοντικών, δηλαδή εκτός ωρολογίου προγράμματος, μουσικών δραστηριοτήτων στη σχολική ζωή εντάσσονται προς αυτή την κατεύθυνση.

Λέξεις-κλειδιά: *Μουσική Ταυτότητα, Μουσική-στο-σπίτι, Μουσική-στο-σχολείο, Μουσικότητα, Τυπικές και Άτυπες Μορφές Μάθησης*

Βιβλιογραφία

- Barrett, M. (1996). Music Education and the natural learning model. In G. Spruce (Ed.), *Teaching Music* (53-63). London & New York: Routledge.
- Green, L. (2008). *Music, Informal Learning and the School: A New Classroom Pedagogy*. Aldershot: Ashgate.
- Hallam, S. (2001). *The power of music: the strength of music's influence on our lives: a study commissioned by the Performing Right Society*. London: Performing Right Society.
- Hargreaves, D. J., Miell, D., & MacDonald, A. R. (2002). What are musical identities, and why are they important? In A. R. MacDonald, D. J. Hargreaves, D. Miell (Eds.), *Musical Identities* (2nd edition, pp. 1-20). Oxford & New York: OUP. Retrieved from <http://capitadiscovery.co.uk/northumbria-ac/items/1102046>.
- Knight, S. D. (2010). *A study of adult "non-singers" in Newfoundland*. Unpublished Ph.D. diss., Institute of Education, University of London.

Η διαμόρφωση της επαγγελματικής ταυτότητας των εκπαιδευτικών και η επίδρασή της στη διδακτική πράξη. Μία ποιοτική έρευνα σε εκπαιδευτικούς μουσικής της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

Κωνσταντίνα Παπαγεωργίου
Εκπαιδευτικός Μουσικής

Η διερεύνηση των ζητημάτων που σχετίζονται με την επαγγελματική ταυτότητα του εκπαιδευτικού αποτελεί ένα αυτοτελές ερευνητικό πεδίο. Ο όρος ταυτότητα δεν δηλώνει κάτι που έχουμε, αλλά κάτι που εξελίσσεται και αναπτύσσεται καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου (Erikson, 1968). Σε κάποιες έρευνες, η επαγγελματική ταυτότητα συνδέεται με την εικόνα του εαυτού (Knowles, 1992). Αυτές οι εικόνες του εαυτού καθορίζουν τον τρόπο που διδάσκουν οι εκπαιδευτικοί, τον τρόπο που αναπτύσσονται ως δάσκαλοι και τις απόψεις τους απέναντι στις εκπαιδευτικές αλλαγές. Η ταυτότητα του εκπαιδευτικού έχει αδιαμφισβήτητο σημαντικό ρόλο στη διδακτική πράξη (Beijaard et al., 2004). Ειδικότερα, η ταυτότητα του εκπαιδευτικού μουσικής συνδέεται με πολλαπλές μουσικές ταυτότητες οι οποίες σχετίζονται με τις μουσικές προτιμήσεις, τις δεξιότητές του και την εναλλαγή των ρόλων του μουσικού και του παιδαγωγού. Η συνδιαλλαγή αυτών των ταυτοτήτων μπορεί να επηρεάσει την ποιότητα διδασκαλίας των εκπαιδευτικών στην τάξη (Hallam, 2006).

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να μελετήσουμε πώς διαμορφώνεται η επαγγελματική ταυτότητα των εκπαιδευτικών μουσικής καθώς και πώς αυτή επιδρά στη διδακτική πράξη. Τα ερευνητικά ερωτήματα είναι: 1) Πώς διαμορφώνεται επαγγελματικά ο εκπαιδευτικός της μουσικής; 2) Πώς κατανοεί και υλοποιεί τον εκπαιδευτικό του ρόλο στην καθημερινή ζωή της τάξης; 3) Με ποιο τρόπο οργανώνει το μάθημα της μουσικής βάσει της επαγγελματικής του αυτοκατανόησης;

Στην παρούσα έρευνα επιλέχθηκε η ποιοτική μέθοδος προσέγγισης και ειδικότερα η βιογραφική αφηγηματική έρευνα, η οποία χρησιμοποιεί τις βιογραφικές αφηγήσεις ως υψηλής πυκνότητας κοινωνιολογικό υλικό. Οι προκύπτουσες αφηγήσεις ζωής λογίζονται ως προνομιακός «τόπος» για τη διερεύνηση της ανθρώπινης βιωμένης εμπειρίας, της διαλεκτικής σχέσης του ατομικού με το κοινωνικό, της συγκρότησης της ταυτότητας (Τσιώλης, 2014). Το δείγμα αποτέλεσαν 5 εκπαιδευτικοί που διδάσκουν μουσική σε γυμνάσια και δημοτικά σχολεία μιας πόλης του νομού Αιτωλοακαρνανίας. Κριτήρια διαφοροποίησης των περιπτώσεων ήταν 2: Δημόσια-Ιδιωτική εκπαίδευση και Πρωτοβάθμια-Δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η συγκέντρωση των ποιοτικών δεδομένων βασίστηκε στις αφηγηματικές συνεντεύξεις με τους εκπαιδευτικούς, όπου κλήθηκαν να παρουσιάσουν την εκπαιδευτική και επαγγελματική τους διαδρομή καθώς και να διηγηθούν προσωπικές εμπειρίες από την καθημερινή διδασκαλία της μουσικής στην τάξη.

Μέσα από τις βιογραφικές αφηγήσεις των εκπαιδευτικών της μουσικής αναδύθηκε ο αγώνας τους για την κατοχύρωση και κυρίως την αναγνώριση του ρόλου τους. Οι μουσικοί, στον αγώνα για την αναγνώριση του ρόλου τους, έχουν ως εφόδια τις σπουδές τους. Από την άλλη μεριά, ως ανασταλτικοί παράγοντες αναφέρονται οι δυσκολίες που συνάντησαν τον πρώτο χρόνο διδασκαλίας τους και η περιοριστική αντίληψη περί μουσικής παιδείας των δασκάλων. Εξαιτίας αυτού του αγώνα της επαγγελματικής αναγνώρισης βλέπουν τον εαυτό τους ως «σκαπανείς», διεκδικώντας το ρόλο του εκπαιδευτικού μουσικής στο δυναμικό περιβάλλον του σχολείου, όπου ο ρόλος αυτός δεν είναι αυτονόητος και κατοχυρωμένος. Η ονομαστική ταυτότητα δεν συμφωνεί με την πραγματική. Αυτό συμβαίνει γιατί η ταυτότητα του εκπαιδευτικού συνδέεται με πολλαπλές υποταυτότητες, ο μουσικός έχει να διαχειριστεί τη διττή ταυτότητα του παιδαγωγού και σολίστα και οι σημαντικοί «άλλοι» ορίζουν με διαφορετικό τρόπο το ρόλο του εκπαιδευτικού μουσικής απ' ό,τι ο ίδιος.

Η αντίληψη για την επαγγελματική ταυτότητα του εκπαιδευτικού αποτελεί ένα εργαλείο επαγγελματικού αναστοχασμού για τους εκπαιδευτικούς μουσικής και λειτουργεί ως μέσο για την καλύτερη κατανόηση του επαγγέλματός τους. Η παρούσα έρευνα αναμένεται να συνεισφέρει στην εκπαιδευτική έρευνα αξιοποιήσιμα δεδομένα για την επαγγελματική κατάσταση των εκπαιδευτικών μουσικής στην Ελλάδα.

Λέξεις-κλειδιά: *Επαγγελματική Ταυτότητα, Εκπαιδευτικός, Ρόλος Εκπαιδευτικού Μουσικής, Διδακτική Πρακτική*

Βιβλιογραφία

- Beijaard, D., Meijer, P. & Verloop, N. (2004). Reconsidering research on teachers' professional identity. *Teaching and Teacher Education*, 20, 107-128.
- Erikson, E. (1968). *Identity, Youth and Crisis*. New York: W.W. Norton & Company.
- Hallam, S. (2006). *Music psychology in education*. London: Institute of Education, University of London.
- Knowles, G. J. (1992). Models for understanding pre-service and beginning teachers' biographies: Illustrations from case studies. In I. F. Goodson (Ed.), *Studying teachers' lives* (pp. 99-152). London: Routledge.
- Τσιώλης, Γ. (2006). *Ιστορίες ζωής και βιογραφικές αφηγήσεις*. Αθήνα: Κριτική.

9η Συνεδρία: Μουσικός Γραμματισμός και
Εκπαιδευτικές Εφαρμογές II

18:45-20:00

Προεδρείο: Πολυμενοπούλου Κ.

**Το πρώιμο μεσαιωνικό μοτέτο (2^ο μισό 13^{ου} αι.):
Το παράδειγμα του «Pucelete-Je languis-Domino» και του «On parole-A Paris-
Frère nouvele». Μία διδακτική προσέγγιση για το μάθημα της Ιστορίας της
Μουσικής στο Μουσικό Σχολείο**

Γεωργία Μαρία Τσερπέ
Σχολική Σύμβουλος Μουσικής

Η διδακτική αυτή προσέγγιση αφορά δύο μοτέτα, το «Pucelete-Je languis-Domino» και το «On parole-A Paris-Frère nouvele», τα οποία παρουσιάζονται ως παραδείγματα της πρώιμης μορφής του είδους σύνθεσης μοτέτο. Οι μαθητές γνωρίζουν το μοτέτο, το πιο κυρίαρχο και διαδεδομένο είδος στο δεύτερο μισό του 13^{ου} αιώνα –τελευταίες δεκαετίες της Σχολής της Παναγίας των Παρισίων– ως μουσικοποιητικό είδος σύνθεσης. Ακόμη, συνδέουν το πρώιμο μεσαιωνικό μοτέτο με το κοινωνικό πλαίσιο, με το περιβάλλον του πανεπιστημίου Μονπελιέ του Παρισιού και με τις τάσεις στην τέχνη της περιόδου, για ενσωμάτωση του κοσμικού στοιχείου στη θρησκευτική τέχνη, κάτι το οποίο παρατηρείται και στη ζωγραφική και στη μουσική.

Σκοπός της διδακτικής αυτής προσέγγισης είναι οι μαθητές να γνωρίσουν το μοτέτο μέσα από πρώιμα απλά παραδείγματα του είδους και κατάλληλες δραστηριότητες. Ακόμη, οι μαθητές να κατανοήσουν τον τρόπο δημιουργίας και σχηματισμού του και να συνδέσουν τη δημιουργία και διάδοσή του με το κοινωνικό πλαίσιο της περιόδου. Επίσης, να συγκρίνουν το είδος αυτό με άλλα είδη σύνθεσης, σύγχρονα του μεσαιωνικού μοτέτου και να το εντάξουν ως είδος σύνθεσης στην εξέλιξη της μουσικής συνολικά. Επιπλέον, να ασκηθούν στην ενεργητική ακρόαση, να παίξουν μουσική και να αποκτήσουν αυτοπειθαρχία, πνεύμα συνεργασίας και ομαδικότητας.

Από μεθοδολογική άποψη, το σχέδιο μαθήματος στηρίζεται στις αρχές της αποτελεσματικής και κατευθυνόμενης διδασκαλίας –σαφής παρουσίαση πληροφοριών, καθοδήγηση των μαθητών με προώθηση της αυτενέργειάς τους– σε συνδυασμό με τις αρχές της ανακαλυπτικής, ενεργητικής, βιωματικής, συμμετοχικής μάθησης και μάθησης σε ομάδες (Woolfolk, 2000· Νημά & Καψάλης, 2002). Αρχικά χρησιμοποιούνται ως προοργανωτής πρώιμα έργα του ζωγράφου Τζιότο ντι Μποντόνε για την κατανόηση από τους μαθητές πρώτα μέσα από τη ζωγραφική, που είναι μία οπτική τέχνη, της τάσης της εποχής για εισροή του κοσμικού στοιχείου στη θρησκευτική τέχνη. Η εισροή αυτή πραγματοποιείται και στη θρησκευτική μουσική της περιόδου, εφόσον το μοτέτο άρχισε να διαδίδεται και σε εξω-εκκλησιαστικούς χώρους. Στη συνέχεια, δίνονται βιωματικές δραστηριότητες (Tyler, 1971), δραστηριότητες μουσικής ακρόασης (Gordon & Burch, 2002), εκτέλεσης και δημιουργίας, μέσω των οποίων επιχειρείται η κατανόηση βασικών σημείων του μαθήματος και η εκπλήρωση των αρχικών στόχων. Οι μαθητές ασκούνται στην ενεργητική ακρόαση, τραγουδούν, παίζουν, ανάλογα με τις δυνατότητές τους, απλά μουσικά όργανα, μελωδικά και κρουστά που σε αρκετό βαθμό μπορούν να αποδώσουν το ύφος αυτής της μουσικής και συμπληρώνουν φύλλα εργασίας. Με τις δραστηριότητες αυτές γνωρίζουν το μοτέτο ως μορφή, ενώ ειδικότερα ανακαλύπτουν και παρατηρούν τα μουσικοποιητικά στοιχεία του.

Οι μαθητές στη μικρή ηλικία της Β΄ Γυμνασίου θα γνωρίσουν και θα κατανοήσουν ένα μουσικό είδος μιας εποχής της ιστορίας της μουσικής αρκετά μακρινής για τους ίδιους, καθώς είναι λίγες οι ευκαιρίες μέχρι αυτήν την ηλικία ακόμη και για βιωματική γνώση της μουσικής αυτής, εφόσον το ρεπερτόριο της δεν ανήκει στο ρεπερτόριο των μαθητικών σπουδών για τα μουσικά όργανα. Επιπλέον, η γνωριμία και η κατανόηση από τους μαθητές της πρώιμης μορφής του είδους μοτέτο αποτελεί προβάδισμα για την κατανόηση εξελιγμένων μορφών του είδους, τις οποίες θα συναντήσουν σε μεταγενέστερες σπουδές τους.

Λέξεις-κλειδιά: *Μοτέτο (motetus), Λειτουργικό Μέλος, Ars Antiqua, Λατινικά, Κώδικας Μονπελιέ*

Βιβλιογραφία

- Davison, A. & Apel W. (1978). *Historical anthology of music*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Gordon, T. & Burch, N. (2002). *What ever teacher should know*. Gordon training international. Retrieved from <www.gordontraining.com>.
- Grout, D. & Palisca, V. C. (1988). *A history of western music*. New York, London: W. W. Norton.
- Νημά, Ε. & Καψάλης, Α. (2002). *Σύγχρονη διδακτική*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Sadie, S. (ed.) (1980). Motet. In *The new grove dictionary of music and musicians*, 9. London: Macmillan.
- Tyler, R. (1971). *Basic principles of curriculum and instruction*. Chicago: University of Chicago Press.
- Woolfolk, A. E. (2000). *Educational psychology*. Boston: Allyn and Bacon.

Η αισθητική εμπειρία ως δημιουργική αντίδραση μέσα από την εφαρμογή διδακτικών προσεγγίσεων που βασίζονται στο συνδυασμό μουσικής και εικόνας

Ανγούστα Ευθυμίου

Υποψήφια Διδάκτορας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Όπως υποστηρίζεται, η αισθητική εμπειρία είναι μια φυσική και αναγκαία εμπειρία για τα παιδιά, χωρίς να χρειάζεται να είναι κάποιας συγκεκριμένης ηλικίας (Reimer, 1970/1989:114). Σε μια αισθητική εμπειρία φαίνεται να έχουμε ένα συνδυασμό αντίληψης και αντίδρασης, αντίληψης των εσωτερικών, εκφραστικών ιδιοτήτων ενός πράγματος και συναισθηματική αντίδραση σε αυτά.

Το πρόγραμμα που διαμορφώθηκε για την έρευνα δράσης που πραγματοποιήθηκε προτείνει η αισθητική εμπειρία να συνοδεύεται και από πρακτική δράση δημιουργικής εμπειρίας και έκφρασης των συναισθημάτων που προκαλούνται και των εννοιών που αντιλαμβάνονται. Η διαμόρφωση των διδακτικών εφαρμογών στηρίχθηκε σε απόψεις που θεωρούν ότι ο στόχος της εκπαίδευσης και συγκεκριμένα της αισθητικής εκπαίδευσης πρέπει να είναι τα παιδιά να χρησιμοποιήσουν τις γνώσεις και τα συναισθήματα που τους προκαλεί μια αισθητική εμπειρία ώστε να εκφράσουν και να μεταδώσουν δημιουργικά αυτή την εμπειρία. Αυτό θα μπορούσε να κάνει την εμπειρία πιο πλούσια και απολαυστική. Όπως επισημαίνει και ο Gardner (1973/1994:168), η ευαισθησία των παιδιών σε μια καλλιτεχνική φόρμα γίνεται πολύ πιο ξεκάθαρη μέσα από τα δικά τους έργα παρά μέσα από τις αντίληψεις έργων άλλων καλλιτεχνών.

Η διαμόρφωση των διδακτικών εφαρμογών στηρίχθηκε επίσης σε απόψεις ερευνητών που αναγνωρίζουν τις πολύτιμες μουσικές και γνωστικές πληροφορίες που δίνουν τα παιδιά μέσα από τις αναπαραστάσεις τους των μουσικών γεγονότων. Η χρήση οπτικών αναπαραστάσεων και κιναισθητικών χειρονομιών από τα παιδιά, ως αντιληπτικές μεταφορές αυτού που βίωσαν τα παιδιά κατά τη διάρκεια της μουσικής ακρόασης είναι θέμα πολλών μελετών (Cohen, 1980· Sims, 1985, στο Kerchner, 2000, σ. 33).

Το πρόγραμμα 24 μαθημάτων, το οποίο διαμορφώθηκε για την έρευνα δράσης, αφορούσε εφαρμογή διδακτικών προσεγγίσεων που βασίζονται στο συνδυασμό μουσικής και εικόνας και εφαρμόστηκε σε Ε' τάξη του Δημοτικού σχολείου, σε παιδιά ηλικίας 10-11 ετών. Κύριος στόχος των μαθημάτων ήταν η δημιουργική και η εκφραστική αντίδραση στη μουσική ή σε μια εικόνα ή σε ένα έργο τέχνης, να αποτελεί μια προέκταση της αντιληπτικής τους διαδικασίας της αισθητικής τους

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

αντίληψης. Στόχος ήταν να βιώσουν την αισθητική εμπειρία τους μέσα από δημιουργική εμπειρία έκφρασης, έτσι ώστε να δοθεί στα παιδιά η ευκαιρία να επικοινωνήσουν και να εκφραστούν μέσα από την τέχνη.

Τα παιδιά μέσα από τα μαθήματα, και όπως φαίνεται κυρίως μέσα από τη μελέτη των εικαστικών και μουσικών τους αντιδράσεων, ανέπτυξαν τη δημιουργικότητα τους και καλλιεργήθηκε η φαντασία τους. Μέσα από την ακρόαση συγκεκριμένων μουσικών αποσπασμάτων κατάφεραν να εκφραστούν δημιουργικά και μπόρεσαν τις περισσότερες φορές να αναπαραστήσουν εικαστικά τις εικόνες που προέκυπταν στη φαντασία τους. Αντίστοιχα οι εικόνες και η τέχνη της ζωγραφικής ερέθισαν τη φαντασία των περισσότερων παιδιών ώστε να αντιδράσουν και να εκφραστούν δημιουργικά ώστε να αναπαραστήσουν μέσα από το μουσικό αυτοσχεδιασμό αυτά που παρατήρησαν ή αντιλήφθηκαν μέσα από την παρατήρηση. Άρα φαίνεται ότι ανέπτυξαν την ακουστική αντίληψη τους και συνέδεσαν τη μουσική με εικόνες στο μυαλό τους, εκφράστηκαν δημιουργικά μέσα από το μουσικό αυτοσχεδιασμό και συνέδεαν τις εικόνες με ήχους και μουσική στο μυαλό τους.

Μέσα από τα αποτελέσματα της έρευνας δράσης διαφαίνεται η ανάγκη για διδακτικές εφαρμογές όπου η αισθητική εμπειρία είναι μια δημιουργική εμπειρία έκφρασης. Το γεγονός ότι ζητήθηκε από τα παιδιά να μεταφέρουν αυτό που αντιλήφθηκαν και ένιωσαν, σε μια νέα μορφή τέχνης, έδωσε σε αυτά τη δυνατότητα για ακόμα πιο προσεχτική παρατήρηση των αισθητικών στοιχείων των έργων, να ανακαλύψουν ακόμα και νέους τρόπους έκφρασης αλλά και να δουν με κριτική ματιά, και να εκτιμήσουν τα έργα τέχνης, τα δικά τους αλλά και των άλλων.

Λέξεις-κλειδιά: Αισθητική εμπειρία, Δημιουργική Αντίδραση, Αντίληψη, Αντίδραση, Έκφραση

Βιβλιογραφία

- Colwell, R. (2009). An Expanded Research Agenda for Music Education. In T. Regelski, & T. Gates (eds.) *Music Education for Changing Times, Guiding Visions for Practice* (pp. 139-148). London, New York: Springer.
- Gardner, H. (1973/1994). *The Arts and Human Development*. New York: Basic Books.
- Kerchner, J. L. (2000). Children's Verbal, Visual, and Kinesthetic Responses: Insight into their Music Listening Experience. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 146, 31-49.
- Reimer, B. (1970/1989). *A Philosophy of Music Education*, New Jersey: Prentice-Hall (2nd Edition).

**Μαθαίνω μουσική... αλλιώς: Η περίπτωση του προγράμματος
«Φτιάχνω μουσική – Φτιάχνω τον κόσμο: CAM-MEDIA»**

Αριάδνη Αναστασοπούλου

Εκπαιδευτικός Μουσικής (ΜΕd), Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση Δράμας

Αγγελική Βλάχου

Εκπαιδευτικός Μουσικής, Μουσικό Σχολείο Δράμας

Στην παρούσα εισήγηση επιχειρείται η παρουσίαση ενός καινοτόμου πολιτιστικού προγράμματος που πραγματοποιήθηκε το σχολικό έτος 2014-2015, στο οποίο συνέπραξαν τέσσερις σχολικές μονάδες της πόλης της Δράμας, η ορχήστρα εγχόρδων του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και ο συνθέτης Αλέξανδρος Μούζας. Το αντικείμενο του προγράμματος ήταν η προετοιμασία και η παρουσίαση του μουσικού έργου *Cam-Media*.

Το *Cam-Media* (2009) του συνθέτη και παιδαγωγού Αλέξανδρου Μούζα είναι έργο γραμμένο για ορχήστρα εγχόρδων, ηλεκτρονικό υπολογιστή και ομάδα μαθητών. Συγκεκριμένα, η εκτέλεση της ορχήστρας εγχόρδων συνοδεύεται από ηχητικά εφέ, μουσικά περιβάλλοντα και ηλεκτρονικούς ήχους από υπολογιστή επί σκηνής. Οι μαθητές, που δεν είναι προαπαιτούμενο να γνωρίζουν μουσική, συμμετέχουν μεταμορφώνοντας σε μουσικά όργανα, υλικά της φύσης, ανακυκλώσιμα υλικά, αντικείμενα της καθημερινότητας, μέχρι και τα κινητά τους τηλέφωνα, το σώμα και τη φωνή τους, συμπτράττοντας με τους μουσικούς της ορχήστρας.

Πρόκειται για ένα έργο που βασίζεται στην ενεργή συμμετοχή των παιδιών και αναφέρεται στη σχέση του ανθρώπου με τη φύση και το περιβάλλον του. Ο σκοπός του συγκεκριμένου

προγράμματος ήταν διττός: αφενός οι μαθητές των γενικών σχολείων να μπορέσουν να συμμετέχουν στην εκτέλεση ενός μουσικού έργου συμπράττοντας με μια επαγγελματική μουσική ορχήστρα, αφετέρου μία ομάδα μαθητών του Μουσικού Σχολείου Δράμας να εκτελέσει το μουσικό έργο ενταγμένη στην ορχήστρα του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης.

Η προετοιμασία των μαθητών ήταν εστιασμένη στην αυτενέργεια, τον πειραματισμό, τη συνεργασία και τη δημιουργικότητα των μαθητών. Η ομάδα των μαθητών-εκτελεστών εγχόρδων μουσικών οργάνων διδάχθηκαν από την υπεύθυνη καθηγήτρια την παρτιτούρα του *Cam-Media* και στη συνέχεια συμμετείχαν στις πρόβες της ορχήστρας του πανεπιστημίου υπό τη διεύθυνση του Αλ. Μούζα. Οι υπόλοιπες ομάδες πραγματοποίησαν συναντήσεις με τους υπεύθυνους καθηγητές, με στόχο να αποτελέσουν μία ομάδα που να μπορεί να εκτελεί ρυθμικά και μελωδικά σχήματα ακολουθώντας τις εντολές ενός μαέστρου, να ερμηνεύει ένα ηχητικό κείμενο και να αυτοσχεδιάζει πάνω σε αυτό. Οι μαθητές με αυτόν τον τρόπο μπόρεσαν να ανακαλύψουν, να προσεγγίσουν και να αξιολογήσουν το ηχητικό τους περιβάλλον, να συντονιστούν και να εκτελούν τις οδηγίες του διευθυντή ορχήστρας και συνθέτη Αλέξανδρου Μούζα, φτάνοντας τελικά την έννοια της μουσικής μέσα από μια δημιουργική, βιωματική και γεμάτη προκλήσεις διαδρομή. Περιγράφονται τα στάδια προετοιμασίας των συντελεστών και η τελική παρουσίαση.

Στο πλαίσιο της αξιολόγησης του προγράμματος οι μαθητές συμπλήρωσαν ένα ανώνυμο ερωτηματολόγιο και σύμφωνα με τα αποτελέσματα της επεξεργασίας των απαντήσεων θεωρούν ότι συμμετείχαν σε ένα δημιουργικό και καινοτόμο πρόγραμμα, ότι συνέπραξαν επιτυχώς με επαγγελματίες μουσικούς νιώθοντας σε μεγάλο βαθμό χαρά, δημιουργικότητα, ενθουσιασμό και αυτοπεποίθηση, ενώ αντίθετα αισθάνθηκαν ελάχιστα έως καθόλου ανία, ανησυχία, ντροπή ή ανασφάλεια.

Λέξεις-κλειδιά: Μουσική Δημιουργικότητα, Μουσικός Πειραματισμός, Καινοτόμα Εκπαιδευτικά Προγράμματα, Cam-media

Βιβλιογραφία

- Cropley, A. J. (2001). *Creativity in Education & Learning: A Guide for Teachers and Educators*. New York: Routledge.
- Csikszentmihalyi, M. & Custodero, L. (2002). Foreword. In T. Sullivan & L. Willingham (Eds.), *Creativity and Music Education*. Edmonton: Canadian Music Educators' Association.
- Elliott, D. J. (1995). *Music Matters: A New Philosophy of Music Education*. New York and Oxford: Oxford University Press.
- Sternberg, R. J. (2003). Creative Thinking in the Classroom. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 47, 325-338.
- Williamon, A., Thomson, S., Lisboa, T. & Wiffen, C. (2006). Creativity, Originality and Value in Music Performance. In I. Deliège & G. A. Wiggins (Eds.), *Musical creativity: Multidisciplinary Research in Theory and Practice*. Hove: Psychology Press.

Κυριακή 29 Νοεμβρίου10η Συνεδρία: Ζητήματα Ιδεολογίας και Ταυτότητας
στη Μουσική Εμπειρία09:00-10:15
Προεδρείο: Τσαφταρίδης Ν.**Ανακαλύπτοντας (ξανά) το σώμα στη μουσική****Θεοδώρας Ράπτης***Επίκουρος Καθηγήτης, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*

Στην εισήγηση επιχειρείται η προσέγγιση και η ανάδειξη του ρόλου του ανθρώπινου σώματος στο χώρο της μουσικής και της μουσικής αγωγής. Ενώ μερικές από τις σημαντικότερες μουσικοπαιδαγωγικές προτάσεις έχουν θέσει το ανθρώπινο σώμα στο επίκεντρο του προβληματισμού τους, παρατηρείται μια απόσταση από αντίστοιχες θεωρητικές προσεγγίσεις από άλλους χώρους, που να συλλαμβάνουν τον άνθρωπο, τον πολιτισμό και τη μουσική σε έναν ευρύτερο ορίζοντα. Αυτό θα μπορούσε να γίνει υιοθετώντας ένα πιο φιλοσοφικό βλέμμα, ιδιαίτερα με βάση το έργο εκπροσώπων κάποιων συγκεκριμένων φιλοσοφικών κατευθύνσεων, όπως η φαινομενολογία (Ponty, 1962) και η φιλοσοφική ανθρωπολογία (Plessner, 1980), έργα των οποίων δε φαίνεται να έχουν ληφθεί ιδιαίτερα υπ' όψιν από τους περισσότερους μουσικοπαιδαγωγούς. Μια από τις κεντρικές έννοιες που θα εξεταστούν στην εισήγηση είναι αυτή της «ενσάρκωσης» (*Verkörperung*), η οποία αποτέλεσε σημείο προβληματισμού και συζήτησης από μερίδα μουσικοπαιδαγωγών στη Γερμανία κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα. Αξίζει ακόμη να σημειωθεί ότι κάποια από τα κείμενα των παραπάνω φιλοσοφικών κατευθύνσεων δεν επικεντρώνονται μόνο στη σχέση του ανθρώπου με το σώμα του, αλλά θέτουν στο επίκεντρο τη μουσική, τον ήχο και τις ποιότητές του, διαμορφώνοντας έτσι ένα ευρύτερο πεδίο για μια μουσικοπαιδαγωγική συζήτηση (Richter, 1987). Με τον τρόπο λοιπόν αυτό τίθεται μια εξαιρετική βάση για να εξεταστεί ο ρόλος της σωματικότητας, ως σχέσης του ανθρώπου με το σώμα του, η οποία διαμορφώνει τον τρόπο που ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται τον κόσμο και εν-τίθεται στον κόσμο, τόσο κατά τη μουσική επιτέλεση ή ακρόαση, όσο και κατά τις διαδικασίες μουσικής μάθησης και διδασκαλίας.

Το παραπάνω πλαίσιο μπορεί να συμβάλλει και σε μια περαιτέρω συζήτηση για τη σημασία της σωματικότητας ιδιαίτερα στο πλαίσιο άτυπων μορφών μουσικής μάθησης. Κατανοώντας τη σωματική διάσταση της μουσικής μέσα από τη θεώρηση της Φιλοσοφικής Ανθρωπολογίας, η οποία υποστηρίζει ότι ο άνθρωπος είναι το ον που ταυτοχρόνως μπορεί «να είναι σώμα», «να έχει σώμα» και να αναστοχάζεται πάνω σε αυτή τη σχέση, οδηγούμαστε σε μια διαφορετική προσέγγιση της μουσικής μάθησης, ιδιαίτερα σε συνθήκες που ευνοείται η προφορικότητα και η άμεση επικοινωνία μεταξύ των συμμετεχόντων. Βασικό ζήτημα που ανακύπτει είναι το πώς μπορεί ο άνθρωπος να βιώνει τη μουσική σωματικά την ίδια στιγμή που είναι σε θέση να αποστασιοποιείται από το σώμα του και να το ελέγχει, εργαλειοποιώντας το κατά κάποιον τρόπο και παράγοντας μουσική με τις σωματικές του κινήσεις. Το «είμαι σώμα» εντοπίζεται στον τρόπο που ο κάθε άνθρωπος παίζει μουσική και αποκαλύπτει ένα εντελώς ιδιαίτερο σωματικό αποτύπωμα. Μέσα από μια συνδυαστική βιβλιογραφική προσέγγιση, κυρίως από τους χώρους της φιλοσοφίας και της ανθρωπολογίας, μπορεί από τη μια να ερμηνευτούν με τρόπο πιο ουσιαστικό φαινόμενα που παρατηρούνται κατά τη διαδικασία μουσικής μάθησης, ιδιαίτερα σε συνθήκες άτυπης μάθησης, ενώ από την άλλη μπορεί να αναδυθούν, μέσα και από το ευρύτερο θεωρητικό πλαίσιο που διαμορφώνεται, νέες προτάσεις που θα ανανεώσουν και θα ενισχύσουν τη μουσικοπαιδαγωγική διαδικασία.

Λέξεις-κλειδιά: Σωματικότητα, Άτυπη Μουσική Μάθηση, Φιλοσοφική Ανθρωπολογία, Φαινομενολογία**Βιβλιογραφία**

- Plessner, H. (1980). *Gesammelte Schriften* (Vol. 1-10). Frankfurt am Main: Suhrkamp.
 Ponty, M. P. (1962). *Phenomenology of Perception*. London: Routledge.
 Richter, Ch. (1987). Überlegungen zum anthropologischen Begriff der Verkörperung. Eine notwendige Ergänzung zum Konzept der didaktischen Interpretation von Musik. In R. Schneider (ed.), *Anthropologie der Musik und der Musikerziehung* (pp. 73-120). Regensburg: Bosse.

Η πρόσβαση των γυναικών στην οργανοπαιξία στο χώρο της παραδοσιακής μουσικής

Περγίνα Χατζηπέτρου-Ανδρόνικου

Κοινωνιολόγος, *Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Παρίσι*

Τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια όλο και περισσότερες γυναίκες στην Ελλάδα μαθαίνουν, παίζουν και διδάσκουν παραδοσιακά όργανα. Σήμερα, ορισμένα από αυτά τα όργανα, όπως το κανονάκι και το σαντούρι, τείνουν να θεωρηθούν αν όχι «γυναικεία», σίγουρα όργανα που παίζονται εξίσου από άντρες και γυναίκες. Ταυτόχρονα, από τις αρχές της δεκαετίας του '90 και μετά, σταδιακά θεσμοποιείται η διδασκαλία παραδοσιακών οργάνων με την ίδρυση των Μουσικών Σχολείων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, τμημάτων όπως το Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης (ΠΑ.ΜΑΚ.) ή Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής (ΤΕΙ Ηπείρου) στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, καθώς και με την εισαγωγή διδασκαλίας των οργάνων αυτών σε μουσικές σχολές και μουσικά σεμινάρια σε όλη την επικράτεια. Συσχετίζοντας αυτά τα δύο φαινόμενα η παρούσα ανακοίνωση διερευνά τη συμβολή της ένταξης της άτυπης μουσικής μάθησης σε τυπικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα ως προς την πρόσβαση των γυναικών στην οργανοπαιξία στο χώρο των *παραδοσιακών* (Kallimopoulou, 2009). Η έρευνα έχει ως στόχο να δείξει με ποιους τρόπους και μέσα από ποιες διαδικασίες η θεσμοποίηση της διδασκαλίας της παραδοσιακής μουσικής με την εισαγωγή της σε σχολικού τύπου πλαίσια (Dionyssiou, 2000) είχε ως αποτέλεσμα τη διευκόλυνση και διεύρυνση της πρόσβασης γυναικών στην οργανοπαιξία.

Η επιτόπια έρευνα πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, το Ηράκλειο και τον Άγιο Λαυρέντιο από το 2007 έως το 2011 με συνεντεύξεις με τριάντα οργανοπαίκτριες ή μαθητευόμενες οργανοπαίκτριες. Οι συνεντεύξεις εστίασαν στη μαθησιακή διαδρομή των γυναικών αυτών ως προς τη μουσική πράξη και την επαγγελματική τους κοινωνικοποίηση και πορεία. Την έρευνα συμπλήρωσαν δεδομένα που συλλέχθηκαν με εθνογραφική μέθοδο σε συναυλίες και σε θερινά σεμινάρια παραδοσιακών οργάνων και με αρχειακή έρευνα σε νομικά και διοικητικά έγγραφα αλλά και στον τύπο και στο διαδίκτυο. Σε αντίθεση με άλλα είδη μη κλασικής ευρωπαϊκής μουσικής, η ελληνική παραδοσιακή μουσική διδάσκεται υποχρεωτικά στα Μουσικά Σχολεία εμπεριέχοντας και την εκμάθηση οργάνου. Η εκμάθηση παραδοσιακών οργάνων στα σχολεία αυτά, στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, στις ιδιωτικές σχολές και στα ωδεία οργανώνεται γύρω από μεθόδους εμπνευσμένες από την άτυπη μουσική μάθηση (Green, 2002), είτε ατομικά είτε σε ομάδες, παίρνοντας ως πρότυπα τη μαθητεία, την αυτοδιδασκία και τη μάθηση σε ένα σύνολο.

Ως προς την πρόσβαση των γυναικών στην οργανοπαιξία η έρευνα αυτή αναδεικνύει το ρόλο του θεσμικού πλαισίου σε δύο επίπεδα: τόσο ως χώρο μάθησης όσο και ως χώρο εργασίας στον οποίο οι γυναίκες μπορούν να διδάξουν, κατοχυρώνοντας την ταυτότητά τους ως μουσικών. Όπως και σε άλλες περιπτώσεις, όπου το σχολικό πλαίσιο παρέχει στις γυναίκες πρόσβαση σε διάφορους απαγορευμένους για αυτές τομείς, έτσι και εδώ η ένταξη προτύπων μάθησης που εκτός σχολείου είναι κυρίως αντρικά εντάσσει και γυναίκες ως μαθητευόμενες οργανοπαίκτριες. Κατ' επέκταση το σχολικό πλαίσιο ορίζει και έναν επαγγελματικό χώρο για αυτές, τη διδασκαλία.

Έρευνες έχουν δείξει πώς και γιατί η εισαγωγή στοιχείων άτυπων διαδικασιών μάθησης μουσικής μπορεί να βελτιώσει τη διδασκαλία σε ένα τυπικό εκπαιδευτικό περιβάλλον (Green, 2008). Η παρούσα έρευνα συμβάλλει στο πεδίο καθώς διευρύνει αυτή την παραδοχή προσθέτοντάς της τη διάσταση του φύλου. Εντοπίζει ότι, ενώ τόσο οι άτυπες διαδικασίες μάθησης όσο και η οργανοπαιξία παραδοσιακών οργάνων έχουν κυρίως αντρικά χαρακτηριστικά, η ένταξή τους σε σχολικού τύπου περιβάλλοντα αλλάζει την έμφυλή τους διάσταση.

Λέξεις-κλειδιά: *Γυναίκες Οργανοπαίκτριες, Παραδοσιακή Μουσική, Άτυπες Διαδικασίες Μάθησης, Μουσικά Σχολεία*

Βιβλιογραφία

- Dionyssiou, Z. (2000). The effect of schooling on the teaching of Greek traditional music. *Music Education Research*, 2(2), 141-163.
Green, L. (2002). *How popular musicians learn*. Aldershot: Ashgate.
Green, L. (2008). *Music, informal learning and the school: A new classroom pedagogy*. Aldershot: Ashgate.
Kallimopoulou, E. (2009). *Paradosiaka: Music, meaning and identity in modern Greece*. Farnham: Ashgate.

**Μουσική πράξη μέσα από διαδικασίες άτυπης μουσικής εκπαίδευσης:
η περίπτωση ενός αυτοσχεδιαστή****Άννα Παπουτσή***Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης – Τμήμα Μουσικών Σπουδών*

Σύμφωνα με την Lucy Green, σε κάθε κοινωνία, παράλληλα με την επίσημη μουσική εκπαίδευση, υπάρχουν πάντα και άλλες διαδικασίες διάδοσης και απόκτησης μουσικών δεξιοτήτων και γνώσης. Αυτές είναι γνωστές ως «άτυπες πρακτικές μουσικής μάθησης» και δεν βασίζονται σε αναλυτικά προγράμματα, κατοχυρωμένες μεθοδολογίες, συστήματα αξιολόγησης και κρατικά πιστοποιητικά, πτυχία και διπλώματα, αλλά στην προσωπική ή ομαδική ενασχόληση (Green 2002). Αυτές οι άτυπες μαθησιακές διαδικασίες επαναπροσδιορίζουν τις προϋποθέσεις της μουσικής πράξης, οι οποίες θέλουν αυτή να προκύπτει μόνο μέσα από τη διαδικασία της επίσημης εκπαίδευσης και διευρύνουν τα όρια της.

Φαίνεται ότι η έλλειψη επίσημης μουσικής εκπαίδευσης σε πολλές περιπτώσεις ανθρώπων δεν έχει σταθεί τροχοπέδη για τη μουσική τους δραστηριότητα. Η παρούσα ανακοίνωση αποτελεί μέρος μίας εν εξελίξει διδακτορικής διατριβής η οποία εξετάζει τον ελεύθερο μουσικό αυτοσχεδιασμό ως «άτυπη πρακτική μουσικής μάθησης» εστιάζοντας στο πώς αυτή η μουσική δραστηριότητα διαμορφώνεται, από τι στάδια άτυπης εκπαίδευσης περνάει, ποιες ανάγκες εξυπηρετεί και πώς τοποθετείται στο γενικότερο κοινωνικό πλαίσιο της μουσικής δραστηριότητας στον Ελλαδικό χώρο. Κεντρικό επιχείρημα της έρευνας είναι ότι οι αλλαγές στις κοινωνικές δομές και οι μουσικές εξελίξεις που ήρθαν μέσα από επιρροές μουσικών ειδών που εδραιώθηκαν σχετικά πρόσφατα στην Ελλάδα, όπως για παράδειγμα η NoiseMusic, μπορεί να δημιουργήσουν πρόσφορο έδαφος για την επανεξέταση και τον επαναπροσδιορισμό ζητημάτων που σχετίζονται τόσο με τη μουσική αυτή πρακτική καθ' αυτή, όσο και γύρω από το ζήτημα της σχέσης του αυτοσχεδιασμού με την εκπαίδευση.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει να δούμε πώς οι ίδιοι οι αυτοσχεδιαστές χωρίς επίσημη μουσική εκπαίδευση βλέπουν τον εαυτό τους μέσα στον μουσικό χώρο, πώς χαρακτηρίζουν ή αξιολογούν ή εκτιμούν αυτή τους την πορεία. Είναι σημαντικό να δοθεί χρόνος και χώρος ώστε να εκφράσουν / διατυπώσουν οι ίδιοι το τι κάνουν, πώς το κάνουν, γιατί το κάνουν, πού το κάνουν και ό,τι άλλο μπορεί να σχετίζεται με τη μουσική δραστηριότητά τους. Έτσι, πέρα από τη χρήση κάποιων βιβλιογραφικών πηγών, η μεθοδολογία που κατά κύριο λόγο προτείνεται για την εξερεύνηση των θεμάτων αυτών είναι αυτή των αφηγήσεων ζωής. Πιο συγκεκριμένα, και υπό μορφή μελέτης περίπτωσης, η παρούσα ανακοίνωση είναι το αποτέλεσμα μιας ποιοτικής, επιτόπιας έρευνας, η οποία εστιάζει στις αφηγήσεις ενός αυτοσχεδιαστή ο οποίος δεν έχει περάσει καθόλου από επίσημη μουσική εκπαίδευση, και ωστόσο παρουσιάζει έντονη μουσική δραστηριότητα και σχετική αναγνωρισιμότητα στον ιδιαίτερα προσδιορισμένο χώρο της εγχώριας πειραματικής μουσικής.

Οι κοινωνικές εξελίξεις και ανάγκες μάς δείχνουν πλέον ότι πρέπει να επανεξεταστεί το θέμα της μουσικής εκπαίδευσης και να δοθεί χώρος σε νέους τρόπους έκφρασης. Σίγουρα, αυτό που προκύπτει μέσα από την παρούσα έρευνα είναι ότι η ιδιαίτερα εκτενής αλλά έως τώρα ελλιπώς αναγνωρισμένη μουσική δραστηριότητα των αυτοσχεδιαστών μπορεί να μας δείξει νέους τρόπους κάνοντας τη μουσική πράξη πιο προσιτή σε όλους.

Λέξεις-κλειδιά: Άτυπες Μορφές Μουσικής Εκπαίδευσης, Ελεύθερος Μουσικός Αυτοσχεδιασμός

Βιβλιογραφία

- Παπασταύρου, Δ. (2010). *Οι μαθησιακές διεργασίες στη συγκρότηση μουσικών ταυτοτήτων. Η περίπτωση της ομάδας πέντε ενηλίκων από τη Θεσσαλονίκη που μαθαίνουν και παίζουν μαζί μουσική*. Διδακτορική Διατριβή, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Α.Π.Θ.
- Παπουτσή, Α. (2012). *Ελεύθερος μουσικός αυτοσχεδιασμός: ψυχοκοινωνική προσέγγιση και ζητήματα ταυτοτήτων μέσα από αφηγήσεις ζωής αυτοσχεδιαστών της ελληνικής πειραματικής σκηνής*. Διπλωματική μεταπτυχιακή εργασία, Τμήμα Μουσικών Σπουδών και Τμήμα Επικοινωνίας και Μ.Μ.Ε., ΕΚΠΑ.
- Green, L. (2002). *How Popular Musicians Learn. A Way Ahead for Music Education*. Aldershot: Ashgate.
- Kanellopoulos, P. A. (2007). Musical Improvisation as Action: An Arendtian Perspective. *Action, Criticism, and Theory for Music Education*, 6(3), 97-127.
- Stefanou, D. (July 2011). Towards a practical philosophy of collectively improvised space. Online Resource of the Performance Studies Network International Conference, CMPCP, Faculty of Music, University of Cambridge.

Μουσικός Γραμματισμός μέσα από το μάθημα της Ερευνητικής Εργασίας: Μελοποίηση καθαφικής ποίησης

Αναστασία Γκίνη

Μουσικόλογος, Εκπαιδευτικός Μουσικής, Αρσάκειο Γυμνάσιο-Λύκειο Θεσσαλονίκης

Οι υπάρχουσες σε κάθε διδακτικό πεδίο «συγγένειες» με το χώρο της μουσικής λόγω της χρήσης σχετικών με τη μουσική τέχνη εννοιών (ήχος, «προφορικότητα», ρυθμικότητα, κίνηση κ.ά.) ευνοούν τη δημιουργική αξιοποίησή της στην εκπαιδευτική διαδικασία (Μόσχος & Μπίκος, 2011). Οι πρόσφατες καινοτόμες προτάσεις μέσα στην εκπαιδευτική κοινότητα κινούνται στο πλαίσιο της ενιαιοποίησης των γνώσεων, στοχεύοντας στην «αδιάσπαστη ενότητα της πραγματικότητας και την ακεραιότητα της εμπειρίας» (Χρυσοστόμου, 2008). Μία τέτοια καινοτομία εισάγεται με το μάθημα της Ερευνητικής Εργασίας, στο πλαίσιο του οποίου ομάδα μαθητών της Α' τάξης του Λυκείου επιχειρεί, με αφορμή το «Έτος Καβάφη», να μελοποιήσει, να ενορχηστρώσει και να ερμηνεύσει ποιήματα της νεανικής περιόδου του ποιητή.

Βασικές επιδιώξεις του προγράμματος είναι: α) η γνωριμία με την ποίηση ενός μεγάλου δημιουργού, β) η απόκτηση αισθητικής εμπειρίας και απόλαυσης ώστε, μέσα από την επίγνωση του γενικότερου πολιτισμικού πλαισίου των καλλιτεχνικών έργων, να κατανοηθούν το ύφος και οι ιδιαιτερότητές τους (Κοκκίδου, 2008), γ) η καλλιέργεια της ενεργητικής ακρόασης και της δημιουργικότητας και δ) η εξοικείωση με τεχνικές μουσικής σύνθεσης, ανάγνωσης και εκτέλεσης με τη βοήθεια μουσικών λογισμικών. Βασικές διδακτικές μέθοδοι που χρησιμοποιούνται: διερευνητική προσέγγιση της μάθησης σε πλαίσιο φθίνουσας καθοδήγησης· ασύγχρονη εκπαίδευση· αξιοποίηση των ΤΠΕ· διεπιστημονική προσέγγιση· μαθητοκεντρική διδασκαλία· ομαδοσυνεργατική προσέγγιση μάθησης· διαφοροποιημένη προσέγγιση στη μάθηση (Ματσαγγούρας, 2011).

Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί η ποικιλομορφία με την οποία προσεγγίζουν οι διάφορες καλλιτεχνικές δημιουργίες την καθαφική ποίηση αντανakλώντας το πολυσήμαντο και πολυδιάστατο έργο του Αλεξανδρινού ποιητή. Η πρόοδος των μαθητών εκτιμήθηκε σε συναισθηματικό, ψυχοκινητικό και γνωστικό επίπεδο με τη βοήθεια διαβαθμισμένων κριτηρίων της διαμορφωτικής και της αθροιστικής αξιολόγησης (βλ. ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ Μουσικής· Ματσαγγούρας, 2011:73-96) και λαμβάνοντας υπόψη την πολυπλοκότητα και την ιδιαιτερότητα που ενέχει η παράμετρος της δημιουργίας παρουσίασης (Walker, 1998:178-187) σε τέτοιου είδους μουσικά και ερευνητικά συνάμα προγράμματα. Διαπιστώθηκε ότι αναπτύχθηκαν σε μέγιστο βαθμό οι μουσικές και κοινωνικές δεξιότητες των μαθητών στο πλαίσιο μιας εκπαιδευτικής και καλλιτεχνικής κουλτούρας όπου ενθαρρύνθηκε η πρωτοβουλία, η επιλογή και ο πειραματισμός μέσα σε κλίμα ψυχικής τέρψης, υπευθυνότητας και συνέπειας.

Η βιωματική προσέγγιση της μουσικής και η μεθοδευμένη χρήση των ΤΠΕ μέσα στο διδακτικό πλαίσιο των Ερευνητικών Εργασιών αποτελούν κίνητρο για την αντιμετώπιση μιας ενδεχόμενης απροθυμίας των μαθητών να ασχοληθούν με μία τόσο ιδιαίτερη θεματική αλλά και πρόσφορο έδαφος εκπαιδευτικής συνεργασίας και διεπιστημονικής σύμπραξης. Συνεπώς, το διδακτικό αντικείμενο της μουσικής με την ευρύτερη έννοια της Αισθητικής Αγωγής και με την κατάλληλη χρονική του διεύρυνση, μπορεί, με τη συμβολή ειδικευμένου εκπαιδευτικού μουσικής, να ενισχύσει δημιουργικά τα μαθήματα των άλλων κλάδων, αποσκοπώντας στην «καλλιέργεια του σεβασμού και του δέους μπροστά στην καλλιτεχνική δημιουργία» αλλά και στην «προάσπιση του δικαιώματος κάθε ανθρώπου να επικοινωνεί με την παγκόσμια καλλιτεχνική προσφορά, πράγμα που είναι μία αναμφισβήτητη κατάκτηση της τεχνολογίας και της δημοκρατίας της εποχής μας» (Βασιλειάδης κ.ά., 1985: 8). Μέσα σε ένα τέτοιο περιβάλλον μάθησης οι μαθητές κατανοούν καλύτερα τα βαθύτερα αίτια, τους σκοπούς αλλά τις τεχνικές δημιουργίας ενός έργου και ενθαρρύνονται να εκφραστούν ως δημιουργοί και εκτελεστές-ερμηνευτές, καλλιερώντας έτσι έναν πολυδιάστατο και κριτικό μουσικό γραμματισμό.

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

Λέξεις-κλειδιά: Μουσική, Ποίηση, Μουσικός Γραμματισμός, Καβάφης, Ερευνητική Εργασία, Διεπιστημονική προσέγγιση, ΤΠΕ

Βιβλιογραφία

- Βασιλειάδης, Σ., Βυθούλκα, Α., Κανάρης, Δ. & Παπαζαρή, Α. (1985). *Εισαγωγή στη Μουσική. Α' Γυμνασίου - Τόμος Α'.* Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Κοκκίδου, Μ. (2008). Σχεδιασμός και ανάπτυξη ημερήσιου μαθήματος μουσικής. Στο Ζ. Διονυσίου & Σ. Αγγελίδου (επιμ.), *Σχολική Μουσική Εκπαίδευση: Ζητήματα σχεδιασμού, μεθοδολογίας και εφαρμογών* (σσ. 1-29). Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.
- Ματσαγγούρας, Η. (2011). Θεωρητικές αρχές και Διδακτικές Επιλογές. Στο Η. Ματσαγγούρας (επιμ.), *Η Καινοτομία των Ερευνητικών Εργασιών στο Νέο Λύκειο* (Μέρος Α', Βιβλίο Εκπαιδευτικού) (σσ. 13-100). Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Μόσχος, Κ. & Μπίκος, Γ. (2011). Η αξιοποίηση της Μουσικής στην Εκπαίδευση. Στο Π. Αναστασιάδης (επιμ.), *Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης: Βασικό Επιμορφωτικό Υλικό - Αξιοποίηση των Τεχνών στην Εκπαίδευση* (Τόμος Γ') (σσ. 198-238). Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Χρυσοστόμου, Σ. (2008). Η Διαθεματική Προσέγγιση στη Διδασκαλία της Μουσικής. Στο Ζ. Διονυσίου & Σ. Αγγελίδου (επιμ.), *Σχολική Μουσική Εκπαίδευση: Ζητήματα σχεδιασμού, μεθοδολογίας και εφαρμογών* (σσ. 31- 41). Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.
- Walker, D. E. (1998). *Teaching music: Managing the successful music program* (2nd ed.). Belmont CA: Schirmer, Thomson Learning.

Γαλλικά στο πεντάγραμμο**Σοφία Ταρσένη**

Εκπαιδευτικός Μουσικής, Διεύθυνση Β/θμιας Εκπαίδευσης Αντικής Θεσσαλονίκης

Ο μουσικός γραμματισμός είναι μια ευρεία και πολυδιάστατη έννοια η οποία συνδέεται με διάφορες μορφές τυπικής και άτυπης μουσικής διδασκαλίας. Αξιοποιώντας λοιπόν την ευκαιρία που μου δίνεται μέσα από το συνέδριο θα ήθελα να εκφράσω τις απόψεις μου σχετικά με τη μουσική και γλωσσική ανάπτυξη των μαθητών μέσα από τις εμπειρίες που αποκτούν συμμετέχοντας σε μια καλλιτεχνική ομάδα, γεγονός που συνδέεται άμεσα με το μουσικό γραμματισμό των μαθητών. Σκοπός της εργασίας μου είναι περιγράψω τις εμπειρίες που αποκομίζουν οι μαθητές συμμετέχοντας σε μια καλλιτεχνική ομάδα που ερευνά, μελετά, σχεδιάζει, προετοιμάζει και τελικά παρουσιάζει μια μουσικοθεατρική παράσταση με άξονα τη γαλλική γλώσσα.

Η δημιουργία μουσικοθεατρικών παραστάσεων με αφορμή διάφορες σχολικές εκδηλώσεις και πολιτιστικά προγράμματα, προσφέρει τη δυνατότητα διαθεματικής προσέγγισης της μουσικής, του θεάτρου και της γαλλικής γλώσσας. Οι μαθητές μέσα από την ενεργητική συμμετοχή τους στα πολιτιστικά αυτά προγράμματα εδραίωσαν και αναθεώρησαν δεξιότητες, γνώσεις, στάσεις και συμπεριφορές (Ματσαγγούρας, 1998:80). Παράλληλα, οι μαθητές κατάφεραν να αναπτύξουν και να καλλιεργήσουν τις δεξιότητές τους στη μουσική, τα γαλλικά, το θέατρο και τις νέες τεχνολογίες. Συγκεκριμένα, όσον αφορά τη μουσική στόχος ήταν να εξοικειωθούν με την ανάγνωση και την εκτέλεση γραφικής партитуράς, να καλλιεργήσουν δεξιότητες εκτέλεσης συνθέσεων με μουσικά όργανα, σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο και να εξασκηθούν στα όργανα αυτά. Επιπλέον, να καλλιεργήσουν τις φωνητικές τους δεξιότητες, και να αναπτύξουν μουσικές ιδέες μέσω των αυτοσχεδιασμών, των διασκευών και των ενορχηστρώσεων (ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ Μουσικής, 1999:338)

Σκοπός της εισήγησης μου είναι η παρουσίαση των μουσικοθεατρικών παραστάσεων που πραγματοποιήθηκαν σε προηγούμενα σχολικά έτη. Συγκεκριμένα, θα γίνει αναφορά στις εξής παραστάσεις: «La Mom Piaf», μια μουσικοθεατρική παράσταση βασισμένη στη ζωή και το έργο της Γαλλίδας τραγουδίστριας Edith Piaf: «Μελίνα, Μελινάκι», μουσικοθεατρική παράσταση με αφορμή τα 20 χρόνια από τον θάνατο της Μελίνας Μερκούρη: «Τα παιδιά της χορωδίας» μια θεατρική απόδοση της ταινίας του Christophe Barratier με τα τραγούδια του Bruno Coullais.

Η διδακτική μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στις παραπάνω δράσεις βασίστηκε στις αρχές της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας και της βιωματικής μάθησης. Οι εκπαιδευτικές τεχνικές που

εφαρμόστηκαν ήταν η εισήγηση, η μελέτη περίπτωσης, το παίξιμο ρόλων, η συζήτηση, ο καταγισμός ιδεών και οι ομάδες εργασίας, με στόχο την παρουσίαση της δραματοποιημένης μουσικοθεατρικής παράστασης (Ματσαγούρας, 2000:103).

Σε καθένα από τα παραπάνω προγράμματα που υλοποιήσαμε υπήρξε κοινός τόπος η ανάπτυξη και εδραίωση δεξιοτήτων και γνώσεων όχι μόνο στο πλαίσιο των μαθημάτων της μουσικής, των γαλλικών, της υποκριτικής, των νέων τεχνολογιών αλλά και στάσεις και συμπεριφορές συνεργασίας, υπευθυνότητας και αλληλεγγύης μεταξύ των μαθητών (Γκανά κ.ά., 1998:22)

Στο πλαίσιο της ενασχόλησης των μαθητών με τα παραπάνω θέματα επιτυγχάνεται ο μουσικός γραμματισμός τους μέσα από τη βιωματική προσέγγιση των θεμάτων που ερευνώνται χωρίς αυτό να γίνεται αντιληπτό ως εξαναγκαστικό μάθημα που ενέχει τη στείρα μελέτη και αποστήθιση πληροφοριών. Αυτό καθιστά την ενασχόληση των μαθητών με αντίστοιχες δραστηριότητες ένα σπουδαίο αλλά και διασκεδαστικό εργαλείο μάθησης, γνώσης, καλλιέργειας μουσικών, γλωσσικών, θεατρικών, τεχνολογικών, επικοινωνιακών και κοινωνικών δεξιοτήτων (Fontana, 1986:16).

Λέξεις-κλειδιά: Σχολικές Μουσικοθεατρικές Παραστάσεις, Μουσικές Δεξιότητες, Γαλλικά, Θέατρο, Συνεργασία.

Βιβλιογραφία

- Γκανά Γ., Θεοδωρίδης Ν., Ζησοπούλου Ε., Καραχάλιου Κ., Κοκκίδου Μ. & Χατζηκαμάρη Π. (1998). *Δέκα δημιουργικά βήματα για μια σχολική παράσταση*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Ματσαγούρας, Η. Γ. (2000). *Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και μάθηση: Θεωρία και πράξη της διδασκαλίας*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Ματσαγούρας, Η. Γ. (1998). *Στρατηγικές διδασκαλίας. Η κριτική σκέψη στη διδακτική πράξη*. Αθήνα: Gutenberg.
- Fontana, D. (1994). *Ο εκπαιδευτικός στην τάξη* (μτφρ. Μ. Λώμη). Αθήνα: Σαββάλας.

Μέθοδος Οργανοχρησίας του Ταμπουρά με χρήση Βυζαντινής Σημειογραφίας: Μια διαθεματική προσέγγιση στη διδασκαλία της Ελληνικής παραδοσιακής μουσικής

Σπύρος Σιάσος

Καθηγητής Μουσικής, Μουσικό Σχολείο Ιλίου

Ο ταμπουράς, με τη μορφή του Οθωμανικού τανμπούρ, κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα αναφέρονταν ως όργανο εποπτείας, διδασκαλίας και μελέτης της Βυζαντινής Μουσικής από όλους τους μεγάλους Δασκάλους και διαμορφωτές της Βυζαντινής Μουσικής. Επιπλέον, αποτέλεσε έναν από τους συνδετικούς κρίκους μεταξύ των θεωρητικών βιβλίων της βυζαντινής με την οθωμανική μουσική και την αρχαία ελληνική μουσική, διότι σε αυτά είτε βρίσκουμε διαγράμματα που απεικονίζουν τον βραχίονα ενός ταμπουρά με διαγεγραμμένους δεσμούς που ορίζουν την θέση των φθόγγων όπως αυτοί παράγονται με το παίξιμό του, είτε αναφέρεται σαν όργανο-χάρακας όπου με μαθηματικούς τύπους διαιρείται η χορδή του, ώστε να μπορεί να παράγει ηχητικά όλα τα χρησιμοποιούμενα διαστήματα.

Η επαναφορά και η επαναχρησιμοποίηση του οργάνου συντελέστηκε τη δεκαετία του 1980 καταρχήν με την αναφορά της χρησιμότητάς του στο Θεωρητικό της Ελληνικής και Βυζαντινής Μουσικής του Σίμωνος Καρα (1982) και αφετέρου με την ίδρυση των Μουσικών Σχολείων και την εισαγωγή του ως υποχρεωτικό όργανο στο ωρολόγιο πρόγραμμα τους για την πρακτική υποστήριξη των θεωρητικών γνώσεων του μαθήματος της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής.

Η παρούσα ανακοίνωση θα εστιάσει σε μια πρωτότυπη πρόταση διδασκαλίας του ταμπουρά και κατ' επέκταση της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής στα Μουσικά Σχολεία και στις Σχολές Βυζαντινής Μουσικής, που ως σκοπό θα έχει την εκμάθηση του οργάνου μέσω μιας διεπιστημονικής συσχέτισης, της γνώσης και ανάπτυξης της οργανοχρησίας του ταμπουρά, της θεωρίας και σημειογραφίας της βυζαντινής εκκλησιαστικής μουσικής και της θεωρίας και πράξης της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής υπό το πρίσμα της σύγχρονης μουσικής παιδαγωγικής επιστήμης.

Κατά την ανακοίνωση θα παρουσιαστεί η πορεία και οι δυσκολίες συγγραφής μίας σύγχρονης μεθόδου οργανοχρησίας του ταμπουρά με χρήση βυζαντινής σημειογραφίας καθώς και η συμμετοχή

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

και ο ρόλος που διαδραμάτισαν οι μαθητές των Μουσικών Σχολείων Αργινίου, Τρίπολης και Ιλίου ως εμπνευστές, διαμορφωτές και αξιολογητές της τελικής μορφής της μεθόδου. Επίσης, θα προταθεί ένα σχέδιο μαθήματος για τη διδασκαλία του ταμπούρα με κεντρικό άξονα τη βιωματική προσέγγιση της γνώσης η οποία θεωρείται πιο ελκυστική στους μαθητές και προάγει την επικοινωνιακή συζήτηση, την επιχειρηματολογία και τον αναστοχασμό. Η παρούσα πρόταση διδασκαλίας συνάδει με τη φιλοσοφία των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών του Νέου Σχολείου (Σχολείο 21ου αιώνα) και στόχο έχει να αναζητηθούν διαθεματικές προσεγγίσεις με μαθήματα του Γυμνασίου. Κατ' αυτόν τον τρόπο θα προαχθεί η ολιστική προσέγγιση της γνώσης της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής από τους μαθητές, οι οποίοι μέσα από τις μουσικές γνώσεις και εμπειρίες τους θα συνθέσουν τη δική τους άποψη (συνερευνητική και συμμετοχική μάθηση).

Θα παρουσιαστεί η φιλοσοφία της «Μεθόδου Οργανοχρησίας του Ταμπούρα με χρήση Βυζαντινής Σημειογραφίας» και τα οφέλη της στη διδασκαλία του ταμπούρα στο Μουσικό Σχολείο και ειδικότερα θα αναφερθεί το πώς μέσω της μεθόδου το ατομικό μάθημα (ανάπτυξη μουσικών δεξιοτήτων) και ο διττός ρόλος του ταμπούρα (σολιστικός – συνοδευτικός) αποτέλεσε την έμπνευση και την εφόρμηση για τη δημιουργία μουσικών συνόλων στο Μουσικό Σχολείο Ιλίου.

Η μέθοδος που προτείνεται περιλαμβάνει και χρησιμοποιεί διαφορετικούς μεταξύ τους πολυγραμματισμούς, όπως τη βυζαντινή εκκλησιαστική σημειογραφία και θεωρία, την ευρωπαϊκή μουσική σημειογραφία, την αποστήθιση της μελωδίας με στόχο τη διάνθιση και τον αυτοσχεδιασμό της και την εμπλοκή όλων αυτών των συστημάτων με σκοπό τη διδασκαλία και τη μάθηση του ταμπούρα στο Μουσικό Σχολείο σε ρόλο που θα εμπνεύσει τους μαθητές να συμμετάσχουν σε σύνολα που θα προάγουν τη μεταξύ τους συνεργασία και επικοινωνία και τη θετική στάση απέναντι στη παραδοσιακή μουσική της Ελλάδος.

Λέξεις-κλειδιά: Μέθοδος Ταμπούρα, Διαθεματικότητα, Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική, Βυζαντινή Εκκλησιαστική Σημειογραφία

Βιβλιογραφία

- Καράς, Σ. (1982). *Μέθοδος της Ελληνικής Μουσικής, τόμοι Α' & Β'*. Αθήνα: Σύλλογος προς διάδοσιν της Εθνικής Μουσικής.
- Μουσική Επιτροπή του Οικουμενικού Πατριαρχείου (1888). *Στοιχειώδης Διδασκαλία της Εκκλησιαστικής Μουσικής*. Κωνσταντινούπολη.
- Σιάσος, Σ. (2014). *Μέθοδος Οργανοχρησίας του Ταμπούρα με χρήση Βυζαντινής Σημειογραφίας*. Αθήνα: αυτοέκδοση.
- Χρύσανθος (1832). *Εισαγωγή & Θεωρητικόν Μέγα της Μουσικής*. Τεργέστη (Ανατύπωση εκδ. Κουλτούρα, 2003).

12η Συνεδρία: Μουσική Επικοινωνία στη
Βρεφική Ηλικία

09:00-10:15
Προεδρείο: Διονυσίου Ζ.

**«Από την κοιλιά της μάνας του μαθαίνει»:
Η μουσική αλληλεπίδραση μητέρας – βρέφους ως άτυπη μορφή μάθησης**

Δημήτρης Αντωνάκης
Διδάσκων, Π.Τ.Π.Ε. Πανεπιστημίου Κρήτης

Τα τελευταία 35 χρόνια νατουραλιστικές, διαχρονικές μελέτες διερεύνησαν την ανάπτυξη της μίμησης στις φυσικές αλληλεπιδράσεις βρεφών-μητέρων (Kugiumutzakis, 1993· Pawlby, 1977· Πατεράκη, 2011), και βρεφών-με σημαντικούς άλλους (Kokkinaki, 1998· Μαρκοδημητράκη, 2003· Πρατικάκη, 2009). Σε μία άλλη σειρά (συγχρονικών, κυρίως πειραματικών) μελετών έχουν μελετηθεί οι αυθόρμητοι βρεφικοί ρυθμοί και η ικανότητα αντίληψης των ρυθμών και των χαρακτηριστικών τους από τα βρέφη (Trehub, 2006).

Μέχρι σήμερα δεν έχει διερευνηθεί η πιθανότητα κοινής ανάδυσης και εμφάνισης της μίμησης και του ρυθμού, στη μορφή της ρυθμικής μίμησης, στην αλληλεπίδραση μητέρας-βρέφους, από τον

1^ο έως τον 10^ο μήνα. Ελάχιστα, επίσης, έχει διερευνηθεί, στο ίδιο αλληλεπιδραστικό και χρονικό πλαίσιο, η πιθανότητα εμφάνισης και ανάπτυξης συρρυθμιών μητέρων-βρεφών. Αυτοί είναι οι δύο στόχοι της παρούσας μελέτης.

Ο ερευνητής εξηγούσε ότι θα πραγματοποιούσαμε μία 7-λεπτη μηνιαία καταγραφή με κάμερα, από τον 1^ο μέχρι τον 10^ο μήνα ηλικίας του βρέφους. Το βρέφος θα πρέπει να είναι σε κατάσταση *ήρεμης ετοιμότητας* (κατάσταση συνείδησης 3), που όπως έχει βρεθεί από άλλες σχετικές έρευνες, ευνοεί την κοινωνική αλληλεπίδραση των βρεφών (Kugiumutzakis et. al., 2005· Πατεράκη, 2011· Trevarthen, 1977). Συνολικά πραγματοποιήθηκαν 10 μηνιαίες επισκέψεις (από τον 1^ο μέχρι τον 10^ο μήνα) σε κάθε μία από τις 20 οικογένειες και μικρο-αναλύθηκαν 1400 λεπτά δυαδικών αλληλεπιδράσεων μητέρων-βρεφών σε επίπεδο δευτερολέπτου.

Στην παρούσα μελέτη βρήκαμε και μικρο-αναλύσαμε 830 ρυθμικά επικοινωνιακά επεισόδια, το 41% (337) των οποίων ήταν ρυθμικές μίμησεις και το 59% (493) συρρυθμίες. Οι απλοί ρυθμοί επικράτησαν (95%) των σύνθετων ρυθμών στα ρυθμικά επικοινωνιακά επεισόδια. Η ρυθμική μίμηση παρουσιάστηκε (N=337) συνεχώς στα 10 χρονικά σημεία της μελέτης, με μέση συχνότητα 1,7 ανά 7-λεπτο επικοινωνίας, η δε επίδραση της ηλικίας στην ανάπτυξη της δεν είναι στατιστικώς σημαντική. Η μέση διάρκεια της ρυθμικής μίμησης κυμάνθηκε από 6 έως 12 δευτερόλεπτα, με ελάχιστη τιμή διάρκειας το 1 δευτερόλεπτο και μέγιστη τιμή το 1 λεπτό. Ως προς τα είδη της ρυθμικής μίμησης, συνολικά στις δύο δομές αλληλεπίδρασης, βρέθηκαν 7 είδη και 24 υπο-είδη μίμησης. Οι συρρυθμίες παρουσιάστηκαν (N=493) συνεχώς στα 10 χρονικά σημεία της μελέτης, με μέση συχνότητα 2,5 ανά 7-λεπτο επικοινωνίας, η δε επίδραση της ηλικίας στη μη ομοιόμορφη ανάπτυξη τους ήταν στατιστικώς σημαντική (μείωση από τον δεύτερο προς τον τρίτο μήνα και σταδιακή πτώση μετά τους έξι μήνες). Η μέση διάρκεια των συρρυθμιών κυμάνθηκε από 6 έως 16 δευτερόλεπτα, με ελάχιστη τιμή διάρκειας τα 2 δευτερόλεπτα και μέγιστη τιμή τα 151 δευτερόλεπτα.

Στη μελέτη μας, τα βρέφη και οι μητέρες χρησιμοποίησαν σχεδόν αποκλειστικά τους απλούς (97%-98%) παρά τους σύνθετους (2%-3%) ρυθμούς. Αν τώρα επικεντρωθούμε μόνο στους απλούς ρυθμούς της ρυθμικής μίμησης, τότε, όπως προαναφέρθηκε, παρατηρούμε, ότι η ελάχιστη τιμή διάρκειας είναι 2 δευτερόλεπτα και η μέγιστη τιμή 60 δευτερόλεπτα (1 λεπτό). Ο ρυθμός ως αντικείμενο μίμησης είναι σαν να απελευθερώνεται χρονικά, κυκλοφορώντας με άνεση, μέσω της ρυθμικής μίμησης, και στις τρεις ζώνες που περιγράφει ο Trevarthen.

Λέξεις-κλειδιά: Επικοινωνιακή Μουσικότητα, Μουσική Αλληλεπίδραση, Αναπτυξιακή Ψυχολογία της Μουσικής

Βιβλιογραφία

- Darwin, C. (1859). *On the Origin of Species*. London: John Murray.
- Deliège, I. & Davidson, J. (eds.) (2011). *Music and the Mind: Essays in Honour of John Sloboda*. Oxford: Oxford University Press.
- Gratier, M. & Trevarthen, C. (2007). Voice, vitality and meaning: on the shaping of the infant's utterances in willing engagement with culture. Comment on Bertau's "On the notion of voice". *International Journal for Dialogical Sciences*, 2(1), 168-181.
- Kugiumutzakis, G. (1985). *The Origin, Development and Function of the Early Infant Imitation*. PhD Thesis, Department of Psychology, Uppsala University.
- Kugiumutzakis, G. (2011). Shared voices. Commentary on Trevarthen and Bertau. In M. Bertau, M. Gonnalves, & P. Raggatt (eds.), *Dialogic Formations. Investigations into the Origins of the Dialogical Self* (Jaana Valsiner's series *Advances in Cultural Psychology*). Charlotte, (NC - USA): Information Age.

Η σύγχρονη γονική επίδραση στη μουσική ανάπτυξη βρεφών και μικρών παιδιών

Αικατερίνη Αβραμίδου

Εκπαιδευτικός Μουσικής, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, ΤΗΜΜΥ, ΑΠΘ

Οι μουσικές εμπειρίες αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της καθημερινής ζωής των μικρών παιδιών ήδη από τη βρεφική ηλικία, ενώ έχουν σημαντικές επιδράσεις στη σωματική, συναισθηματική, κοινωνική και γνωστική τους ανάπτυξη. Επιπλέον, είναι κερδοφόρες και για τους γονείς

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

εξασφαλίζοντας την επικοινωνία και το δέσιμο με τα παιδιά τους (Sulkin & Brodsky, 2013), σε βαθμό μεγαλύτερο ακόμα και έναντι των αντίστοιχων λεκτικών (Longhi, 2009), και ιδιαίτερα σε συνδυασμό με νοηματικές εκφράσεις (Cowell et al., 2013). Τέτοιες εμπειρίες περιλαμβάνουν από αργέγονες φωνητικές εκφράσεις μέχρι ομιλία, νανουρίσματα, λαχνίσματα, ταχταρίσματα ακόμα και παραδοσιακά, λαϊκά τραγούδια ή και hit επιτυχίες (Sulkin & Brodsky, 2013). Η καταλυτική συμβολή τους στη ψυχοσωματική και διανοητική ανάπτυξη των βρεφών υφίσταται ακόμα και στο αφιλόξενο περιβάλλον της Μονάδας Εντατικής Νοσηλείας Νεογνών (Whipple, 2000), όπου αποδεικνύεται ότι η ζωντανή έναντι της ηχογραφημένης ή της απουσίας μουσικής έχει ιδιαίτερα θετική επίδραση στην ψυχολογία και τη συμπεριφορά αυτών των βρεφών (Arnon et al., 2006). Σε πολλές περιπτώσεις οι γονείς επιλέγουν να μεταθέσουν τις αυθόρμητες αλληλεπιδράσεις τους με τα παιδιά στα πλαίσια ενός προγράμματος άτυπης μουσικής εκπαίδευσης αρχικά υπό την επίβλεψή τους, ενώ σε μεγαλύτερη ηλικία η παρουσία τους αντικαθίσταται από αυτή του διδάσκοντος (Στάμου, 2009).

Από την άλλη πλευρά, ο τρόπος ζωής του 21ου αιώνα, με όλα τα υψηλής τεχνολογίας αγαθά και ψηφιοποιημένα gadgets, φαίνεται να έχει επιφέρει ριζικές αλλαγές στην ανατροφή των παιδιών. Το σπιτικό περιβάλλον εξοπλίζεται με εκπαιδευτικά παιχνίδια που αναπαράγουν ψηφιοποιημένους ήχους και συσκευές, όπως ραδιόφωνο, τηλεόραση, CD και DVD players, smart phones, tablets, κλπ. για την αναπαραγωγή μουσικής, γεγονός που επιδρά καταλυτικά τόσο στη μουσική ανάπτυξη των παιδιών όσο και στη μεταξύ τους αλληλεπίδραση (Sulkin & Brodsky, 2013). Το οπτικοακουστικό υλικό των προαναφερθέντων συσκευών αποτελεί σημαντική ηχητική συνοδεία της καθημερινότητας του σπιτικού περιβάλλοντος, ενώ παράλληλα τα εκθέτει σε ποικίλα ερεθίσματα καθορίζοντας τις πρώιμες μουσικές τους εμπειρίες (Young, 2008). Κατ' επέκταση, επηρεάζει την ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους, ακόμα και τον αλφαριθμητισμό και το γραμματισμό τους προσφέροντας κίνητρα για εναλλακτικούς τρόπους μάθησης και απασχόλησης, ενώ σε πολλές περιπτώσεις ενισχύει την αλληλεπίδραση με τους γονείς (Marsh, 2002· Marsh, 2004), ιδιαίτερα όταν εκείνοι τα παρακινούν και τα κατευθύνουν λεκτικά, κινητικά και φωνητικά (Young, 2008). Εντούτοις, εγείρονται ανησυχίες σχετικά με την κατάχρηση των παραπάνω τεχνολογικών μέσων, η οποία μπορεί να φτάσει στο σημείο της υποκατάστασης της γονικής παρουσίας και συμμετοχής. Δεν είναι τυχαίο που έρευνες υποστηρίζουν ότι σημερινοί γονείς τραγουδούν λιγότερο στα παιδιά τους συγκριτικά με το παρελθόν (Baker & Mackinlay, 2006) ή τείνουν να αντικαθιστούν το ζωντανό τραγούδι τους με ηχογραφημένη μουσική (Marsh, 2002).

Στόχος της παρούσας βιβλιογραφικής έρευνας είναι να εξερευνήσει στα πλαίσια της τελευταίας εικοσαετίας τη συμβολή του οικογενειακού περιβάλλοντος στη μουσική ανάπτυξη βρεφών και μικρών παιδιών, τόσο άμεσα δηλαδή μέσω των μεταξύ τους αλληλεπιδράσεων, όσο και έμμεσα από τις επιλογές των γονέων είτε με τη συμμετοχή του παιδιού σε κάποιο πρόγραμμα μουσικής εκπαίδευσης είτε με την αναπόφευκτη έκθεση του σε μουσική προερχόμενη από τα νέα τεχνολογικά μέσα της εποχής μας.

Λέξεις-κλειδιά: Αλληλεπίδραση Γονέα-Παιδιού, Βρεφική και Παιδική Ηλικία, Μουσική Εκπαίδευση, Τεχνολογία

Ενδεικτική Βιβλιογραφία:

- Arnon, S., Shapsa, A., Forman, L., Regev, R., Bauer, S., Litmanovitz, I. & Dolfen, T. (2006). Live music is beneficial to preterm infants in the Neonatal Intensive Care Unit Environment. *Birth*, 33(2), 131-136.
- Baker, F. & Mackinlay, E. (2006). Sing, soothe, sleep: A lullaby education programme for first-time mothers. *British Journal of Music Education*, 23(2), 147-160.
- Longhi, E. (2009). "Songese": maternal structuring of musical interaction with infants. *Psychology of Music*, 37, 195-213.
- Marsh, J. (2004). The techno-literacy practices of young children. *Journal of Early Childhood Research*, 2(1), 51-66.
- Young, S. (2008). Lullaby light shows: everyday musical experience among under-two-year olds. *International Journal of Music Education*, 26(1), 33-46.
- Στάμου, Α. (2009). Μουσικότητα και μουσική καθοδήγηση στα πρώτα χρόνια της ζωής: Η συμβολή της Θεωρίας Μουσικής Μάθησης στη μουσικοπαιδαγωγική πρακτική με βρέφη και νήπια. Στο Ξ. Παπααναγνώτου (επιμ.), *Ζητήματα μουσικής παιδαγωγικής* (σσ. 165-192). Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ε.Ε.Μ.Ε.

Χαρακτηριστικά και αντιδράσεις παιδιών προσχολικής εκπαίδευσης (προβρεφικής και μεταβρεφικής ηλικίας) στα πλαίσια μουσικής αφύπνισης

Παρασκευή Μίχα

Μουσικολόγος, Εκπαιδευτικός, Πανεπιστήμιο Σορβόννης Παρίσι IV

Η μουσική αγωγή στην προσχολική ηλικία δεν έχει αποκλειστικά σαν στόχο τη μουσική, αλλά και τη γενικότερη ανάπτυξη του παιδιού καθώς και την ολόπλευρη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του βοηθώντας σε όλους τους τομείς ανάπτυξης (έκφραση, χαλάρωση, επικοινωνία, κοινωνικοποίηση, ψυχική ισορροπία, φυσιολογία). Διεγείρει τη φαντασία, το ρυθμό του σώματος, την ελευθερία κινήσεων και αισθήσεων. Για να δημιουργήσουμε αυτό που ονομάζουμε παιδαγωγική μουσικής αφύπνισης (*pédagogie de l'éveil musical*), οδηγός μας είναι το κάθε παιδί και οι ανάγκες του. Η ευχαρίστηση, η χαλάρωση και η εκτόνωση οφείλουν να χαρακτηρίζουν κάθε συνάντηση μουσικοπαιδαγωγού, παιδιών και συνοδών. Οι μουσικές δραστηριότητες αναπτύσσονται σταδιακά προερχόμενες από τις ιδιαιτερότητες του κάθε παιδιού, τον περιβάλλοντα χώρο, τον αυτοσχεδιασμό, τη δημιουργία, τη μίμηση, την καλλιέργεια της ομιλίας, την εξερεύνηση των ήχων και τελικά τη σύλληψη και την κατανόηση εικόνων, καθώς η μάθηση περνάει συνεχώς μέσα από το παιχνίδι (Winnicott, 1979). Σπουδαίοι μουσικοπαιδαγωγοί του περασμένου αιώνα (M. Jaell, M. Montessori, Z. Kodály και C. Orff) μας οδηγούν μέσα από τις θεωρίες και τις εμπειρίες τους να δημιουργήσουμε σύγχρονες μουσικές δραστηριότητες έχοντας ως στόχο τη μουσική αφύπνιση (*l'éveil musical*) και τη μύηση, προσαρμοσμένη στις ανάγκες των μικρών παιδιών της σημερινής κοινωνίας.

Στόχος της παρούσας πρότασης είναι να ανακαλύψουμε και να αναδείξουμε, μέσα από τις θεωρίες μουσικής παιδαγωγικής και την πρωτογενή έρευνα, τα χαρακτηριστικά και τις αντιδράσεις παιδιών προβρεφικής και μεταβρεφικής ηλικίας κατά την υλοποίηση και εφαρμογή δραστηριοτήτων μουσικής αφύπνισης. Λαμβάνουμε υπόψη, ότι η μουσική αποτελεί μέσο επικοινωνίας (με τους άλλους) καθώς ξεπερνά το εμπόδιο της μη ολοκληρωμένης ομιλίας. Αποτελεί ερέθισμα και έναυσμα ανάπτυξης πολλών στοιχείων της προσωπικότητας ενός παιδιού μέσω των μουσικών ερεθισμάτων. Ειδικότερα, οι επιμέρους στόχοι είναι: να παρουσιαστούν οι αντιδράσεις των μικρών μαθητών σε συνάρτηση με μουσικές δραστηριότητες που υλοποιούνται σε αυτά τα μαθήματα· να παρουσιαστούν μουσικά και παιδαγωγικά κριτήρια για τη διδασκαλία της μουσικής στην προσχολική αγωγή· να αναδειχθούν τρόποι για να προσεγγίσουν οι εκπαιδευτικοί μουσικής προσχολικής αγωγής τους μικρούς μαθητές. Τα ερευνητικά ερωτήματα είναι: 1) Πώς η μουσική μετασχηματίζει και διαμορφώνει τις προσωπικότητες των μικρών παιδιών; 2) Πώς τα μουσικά παιχνίδια αποτελούν το έναυσμα της εκπαιδευτικής διαδικασίας; 3) Πώς αντιδρά μια ομάδα μικρών μαθητών στις συγκεκριμένες μουσικές δραστηριότητες (ελέγχοντας παραμέτρους όπως η συμπεριφορά, η εκφραστικότητα, η συμμετοχή και η κινητικότητα τους);

Τα μεθοδολογικά εργαλεία της έρευνας είναι: α) Η μέθοδος της «Παρατήρησης»: θα αφορά τη ροή της εκπαιδευτικής διαδικασίας και τις αντιδράσεις /επιδόσεις των μικρών μαθητών ως προς το συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο β) Η μέθοδος της «Ανάλυσης δεδομένων»: θα χρησιμοποιηθεί για τη συλλογή, ανάλυση και κατηγοριοποίηση των πληροφοριών από την έρευνα.

Οι αντιδράσεις / επιδόσεις οκτώ (8) παιδιών που παρατηρήθηκαν σε εννέα δραστηριότητες κατά τη διάρκεια πέντε μαθημάτων (χρονικό διάστημα ενός μήνα) θα κατηγοριοποιηθούν (ανά μάθημα) που θα έχουν ως κριτήρια (δείκτες) αξιολόγησης τη συμπεριφορά, την εκφραστικότητα, τη συμμετοχή στο τραγούδι και την κινητικότητα (ανταπόκριση στα κρουστά όργανα). Θα παρουσιαστούν οι αντιδράσεις / επιδόσεις των μαθητών (περιορισμένο στατιστικό δείγμα) ως προς την κάθε δραστηριότητα και σε σχέση με τα τέσσερα κριτήρια (δείκτες αξιολόγησης) ώστε να διαπιστωθεί η απήχηση των δραστηριοτήτων και η πληρότητα τους.

Λέξεις-κλειδιά: Μουσική Αφύπνιση, Προσχολική Εκπαίδευση, Μουσικοπαιδαγωγική, Μουσικοκινητική Αγωγή

Βιβλιογραφία

- Baudier A. & Celeste, B. (1993). *Le développement affectif et social du jeune enfant*. Paris: Ligugé - Poitiers, Nathan.
- Deliège I. & Sloboda A. J. (1995). *Naissance du développement du sens musical*. Paris: Presses Universitaires de France.

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

- Gesell A. & Frances L. I. (1993). *Le jeune enfant dans la civilisation moderne*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Hargreaves, D. (2004). *Η αναπτυξιακή ψυχολογία της μουσικής* (μτφρ. Ε. Μακροπούλου). Αθήνα: Fagotto.
- Winicott, D. (1979). *Το παιδί, το παιχνίδι και η πραγματικότητα* (μτφρ. Γ. Κωστόπουλου). Αθήνα: Καστανιώτη.

13η Συνεδρία: Διά Βίου Μουσική Μάθηση

13:30-14:45

Προεδρείο: Δογάνη Κ.

Οι ενήλικες μαθαίνουν μουσική**Σοφία Λειβαδίτη***Εκπαιδευτικός μουσικής, 52ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών*

Η εργασία μελετά τις απόψεις ενήλικων εκπαιδευόμενων στα ξύλινα πνευστά μουσικά όργανα για τη βελτίωση της μουσικής εκπαίδευσης ενηλίκων στην Ελλάδα, στο πλαίσιο της δια βίου μάθησης και επιμόρφωσης. Σκοπός της έρευνας είναι η σύνδεση της μουσικής εκπαίδευσης με τις αρχές της εκπαίδευσης ενηλίκων για τη βελτίωση της παρεχόμενης μουσικής εκπαίδευσης ενηλίκων στην Ελλάδα. Ειδικότερα οι στόχοι της έρευνας επικεντρώνονται: α) στη μελέτη της μουσικής εκπαίδευσης ενηλίκων στα ξύλινα πνευστά, β) στη διερεύνηση των λόγων για τους οποίους οι ενήλικες επέλεξαν τα ξύλινα πνευστά και τα οφέλη που απέκτησαν από αυτήν τους την ενασχόληση, γ) στις δυσκολίες που αντιμετώπισαν κατά την εκμάθηση των ξύλινων πνευστών, δ) στην καταγραφή των προτάσεών τους για τη βελτίωση της μουσικής εκπαίδευσης στους ενήλικες.

Για τη διεξαγωγή της εμπειρικής έρευνας επιλέχθηκε η ποιοτική προσέγγιση. Η συλλογή των δεδομένων έγινε με τη μέθοδο της ημι-δομημένης συνέντευξης και της παρατήρησης και ακολούθησε η θεματική τους ανάλυση. Τα υποκείμενα της έρευνας ήταν 17 ενήλικες εκπαιδευόμενοι στα ξύλινα πνευστά μουσικά όργανα (φλάουτο, όμποε, κλαρινέτο, φαγκότο, σαξόφωνο, φλογέρα) στο πλαίσιο της τυπικής, της μη τυπικής εκπαίδευσης και της άτυπης μάθησης.

Από την ανάλυση των δεδομένων της έρευνας, τα βασικά ευρήματα αναφέρονται στους λόγους επιλογής του πνευστού οργάνου (με κυρίαρχο το ηχόχρωμα), στα οφέλη από την ενασχόληση με τη μουσική σε κοινωνικό, μουσικό και προσωπικό επίπεδο, στις μουσικές και μη μουσικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι, στις προτάσεις για την προσαρμογή του προγράμματος μουσικών σπουδών στις ανάγκες του ενήλικα σπουδαστή και στον συμβουλευτικό, καθοδηγητικό, διευκολυντικό, εμπνευστικό ρόλο του εκπαιδευτή ενηλίκων στη μουσική.

Η ενασχόληση με το ξύλινο πνευστό έχει θετικές επιδράσεις στην ψυχολογία, λόγω των μεγάλων διαφραγματικών αναπνοών για την παραγωγή ήχου. Αυτή η διαδικασία αποτελεί για τους ενήλικες μια διέξοδο από τα προβλήματά τους και μια καλύτερη ποιότητα ζωής.

Η διδασκαλία της μουσικής στους ενήλικες στην Ελλάδα δεν διαφοροποιείται από τη διδασκαλία των ανηλίκων. Οι ιδιαίτερες ανάγκες του ενήλικα αντιμετωπίζονται με βάση την εμπειρία και την εφευρετικότητα του εκάστοτε εκπαιδευτικού και δεν υπάρχει το θεωρητικό υπόβαθρο των αρχών της εκπαίδευσης ενηλίκων στο οποίο να μπορούν να βασιστούν για να γίνει αποτελεσματικότερη η διδασκαλία της μουσικής στον ενήλικα. Τα οφέλη από τη μουσική εκπαίδευση των ενηλίκων είναι ποικίλα, αλλά κρίνεται απαραίτητη η επιμόρφωση των καθηγητών μουσικής στην εκπαίδευση ενηλίκων, για να μπορέσουν να μειωθούν τα μουσικά και τα μη μουσικά εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι ενήλικες κατά την εκμάθηση του μουσικού οργάνου, δίνοντας βαρύτητα στις ιδιαίτερες ανάγκες του ενήλικα εκπαιδευόμενου με βάση τις αρχές της εκπαίδευσης ενηλίκων (Rogers, 1999· Knowles, 1988· Κόκκος, 2005).

Η δια βίου μάθηση περιλαμβάνει την τυπική, τη μη τυπική εκπαίδευση και την άτυπη μάθηση. Ο ενήλικος θα επιλέξει το είδος της μουσικής εκπαίδευσης ή μάθησης που προτιμάει και χρειάζεται να γίνουν προτάσεις για τον κατάλληλο σχεδιασμό τους με βάση τις θεωρητικές προσεγγίσεις της εκπαίδευσης ενηλίκων.

Λέξεις-κλειδιά: Εκπαίδευση Ενηλίκων, Ενήλικες Εκπαιδευόμενοι στη Μουσική, Δια Βίου Μάθηση, Ξύλινα Πνευστά.

Βιβλιογραφία

- Knowles, M. S., Holton E. E. & Swanson, R. A (1988). *The adult learner: the definitive classic in adult education and human resource development*. Houston, Texas: Gulf Publishing company.
- Κόκκος, Α. (2005). *Εκπαίδευση ενηλίκων: Ανιχνεύοντας το πεδίο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Rogers, A. (1999). *Η Εκπαίδευση Ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Μουσικός Γραμματισμός, Δημιουργικότητα και Διαπολιτισμικές προσεγγίσεις στα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας – Σενάριο μαθήματος με τη μέθοδο project

Μελίνα Γιαννακουδάκη

Καθηγήτρια μουσικής

Στην παρούσα εισήγηση παρουσιάζεται ένα σχέδιο μαθήματος στο πλαίσιο του μουσικού γραμματισμού ενηλίκων στα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας στην οποία θα ερευνηθεί η μαθησιακή διαδικασία όσον αφορά τη μουσική εκπαίδευση με μη-τυπικούς μαθητικούς πληθυσμούς. Πήραν μέρος 50 μαθητές ηλικίας 18 και άνω, προερχόμενοι από διαφορετικές κοινωνικές τάξεις, με ή χωρίς γνώσεις μουσικής. Η μέθοδος project (Frey, 1999) που στηρίχθηκε η όλη δράση, έχει στοιχεία συμμετοχικής παρατήρησης, δημιουργικότητας και κοινωνικού πειράματος. Αφετηρία για την πρόταση μιας τέτοιας μορφής μουσικής εκπαίδευσης ήταν η διαπίστωση ότι οι ενήλικοι μαθητές μπορεί να φτάνουν σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο μουσικών γνώσεων, δυσκολεύονται όμως να συνδέσουν αυτές τις γνώσεις με τις υπάρχουσες εμπειρίες τους και κυρίως να τις χρησιμοποιήσουν ως εργαλεία κατανόησης της μουσικής.

Στο χώρο της παιδαγωγικής επιστήμης «Το σχέδιο εργασίας (project), δίνει αξία στη συγκεκριμένη και οργανωμένη δραστηριότητα ενός υποκειμένου που νοιάζεται να ορίσει ένα στόχο, καθώς και στα μέσα που θα του επιτρέψουν να τον κατακτήσει» (Champy et al., 1994). Στο έργο του Πολιτικά, ο Αριστοτέλης υποστηρίζει ότι η ικανότητα της μουσικής να επιδρά στις ψυχικές καταστάσεις των ακροατών είναι συνδεδεμένη με την προσομοίωση με τον ένα ή τον άλλο χαρακτήρα (Shaboutin, 2005). Ερευνητική ομάδα του Πανεπιστημίου της California, παρουσίασε το 1994 σε συνέδριο της Αμερικάνικης Ψυχολογικής Εταιρείας (American Psychological Association), συμπεράσματα από πειράματα που έγιναν σε ενήλικους και παιδιά προσχολικής ηλικίας. Τα συμπεράσματα αυτά, ανοίγουν ένα νέο παράθυρο στο πώς ο άνθρωπος εγκεφάλος μπορεί να λειτουργήσει καλύτερα και καταδεικνύουν το γεγονός ότι η ενασχόληση κάποιου με τη μουσική είτε από την πλευρά του εκτελεστή, είτε από την πλευρά του ακροατή, μπορεί να ενισχύσει κέντρα λειτουργίας του εγκεφάλου.

Μακροπρόθεσμος στόχος είναι η μουσική ανάπτυξη και καλλιέργεια των ενηλίκων. Το προτεινόμενο project συνδέεται άμεσα με τους σκοπούς του αναλυτικού προγράμματος που είναι η αισθητική καλλιέργεια των μαθητών, η ικανότητα ανταποκρίνονται σε αισθητικά μουσικά στοιχεία, η ανάπτυξη μουσικών δεξιοτήτων, η καλλιέργεια πνεύματος συνεργασίας, πειθαρχίας, επικοινωνίας και αυτοέκφρασης μέσω της μουσικής διαδικασίας. Πρόκειται για έναν ανοικτό σχεδιασμό στον οποίο μπορούν να επέλθουν οποιεσδήποτε αλλαγές. Προτείνεται μια διαδικασία μάθησης, κυρίως όσον αφορά την τέχνη, όπου το ίδιο το παιδί (ενήλικας μαθητής) είναι ο ερμηνευτής με τη βοήθεια και τη διαμεσολάβηση του υπευθύνου (Hooper-Greenhill, 1999· Κακούρου-Χρόνη, 2002).

Οι μαθητές απέκτησαν μουσική καλλιέργεια και κριτική άποψη, διότι η μουσική, εκτός από τέχνη των ήχων, αποτελεί πολύπλοκη εκδήλωση της ανθρώπινης συμπεριφοράς (Ζατόρε, 2000). Το συγκεκριμένο project θα μπορούσε να αποτελέσει αφορμή για την ένταξη καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων τόσο μέσω της βιωματικής και ενεργούς μάθησης όσο και μέσα από τη λειτουργική ενσωμάτωση και ένταξη των τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας στην εκπαιδευτική διαδικασία. Τα αποτελέσματα από την πραγματοποίηση του εν λόγω Project ήταν ιδιαίτερα ενθαρρυντικά για μελλοντικές και ανάλογες δράσεις.

Λέξεις-κλειδιά: Μουσικός Γραμματισμός, Μέθοδος Project

Βιβλιογραφία

- American Psychiatric Association. (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4th rev. ed.). Washington, DC.
- Bloom, B. S. & Krathwohl D. R. (1986/1991). *Ταξινόμια διδακτικών στόχων*, τ. Α' και Β' (μτφρ. Α. Λαμπράκη-Παναγιώτου). Θεσσαλονίκη: Κώδικας.
- Champy, P., Eteve, C., Forquin, J.-C. & Robert, A.-D. (1994). *Dictionnaire encyclopedique de l'education et de la formation*. Paris: Nathan.
- Frey K. (1999). *H Μέθοδος Project*. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη.
- Shaboutin, S. (2005). *Ιατρικές δυνάμεις της μουσικής*. Αθήνα: PLS.
- Κακούρου-Χρόνη, Γ. (2002). Αναλυτικό σχολικό πρόγραμμα και τέχνες. Στο Ε. Γλύτση *et al*, *Πολιτισμός και εκπαίδευση*. Πάτρα: ΕΑΠ.

**Οι μουσικοί-πρότυπα ως εργαλείο ανάδειξης ποιοτικών στοιχείων
στις άτυπες διεργασίες μάθησης μιας μουσικής ομάδας ενηλίκων**

Δήμητρα Παπασταύρου

Μουσικοπαιδαγωγός, ΤΕΙ Ηπείρου, Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής

Στον Δυτικό μουσικό πολιτισμό οι άνθρωποι που αγαπούν το ίδιο είδος μουσικής και μοιράζονται την ανάγκη να παίζουν μουσική με άλλους συχνά συγκροτούν άτυπες ομάδες μουσικής πράξης, οι οποίες αποτελούν κι ένα άτυπο πλαίσιο μάθησης (Green, 2008). Με στόχο τη μουσική πράξη τα μέλη της ομάδας επιθυμούν να αποκτήσουν ένα κοινό ρεπερτόριο (Faulkner & Becker, 2009) και ανταλλάσσουν μουσικό υλικό. Μέσα από το υλικό αυτό, που περιλαμβάνει ήχο και εικόνα, προβάλλουν οι μουσικοί εκπρόσωποι του είδους που τα μέλη της ομάδας θαυμάζουν, οι λεγόμενοι *μουσικοί-πρότυπα*. Η διαδικασία αναπαραγωγής μουσικών κομματιών, που συνήθως ξεκινάει με την αναπαραγωγή με το αυτί (Green, 2002), βασίζεται στους μουσικούς-πρότυπα. Τα μέλη της ομάδας, εντός κι εκτός αυτής, τους ακούν και τους παρατηρούν συστηματικά. Μέσα στην ομάδα η ίδια διαδικασία τροφοδοτείται από πολώρες συζητήσεις των μελών πάνω στα όσα αναγνωρίζουν στους μουσικούς-πρότυπα (Potter, 2005:219-220).

Η μελέτη αυτή έχει ως στόχο να δείξει πώς οι μουσικοί-πρότυπα επηρεάζουν τις διαδικασίες και τις πρακτικές στην ομάδα, έτσι ώστε τα μέλη της να: α) διαχειρίζονται την αντιγραφή με το αυτί ως εργαλείο μάθησης με ποιοτικές προεκτάσεις, β) κατασκευάζουν τις δικές τους θεωρίες μάθησης (*άρρητες θεωρίες μάθησης*) και γ) μετασχηματίζουν τη μαθησιακή διαδικασία σε διαδικασία συγκρότησης ταυτοτήτων.

Η επιτόπια έρευνα πραγματοποιήθηκε από το φθινόπωρο του 2006 μέχρι το χειμώνα του 2008 στη Θεσσαλονίκη και βασίστηκε στη συστηματική συμμετοχική παρατήρηση μιας άτυπης ομάδας πέντε ενηλίκων. Τα μέλη της ομάδας είχαν διαφορετικές μαθησιακές μουσικές καταβολές και συναντήθηκαν για να μάθουν και να παίζουν μαζί δύο είδη παραδοσιακής μουσικής, την *Bluegrass* και την *Gypsy Swing*. Το υλικό αποτελείται από ηχογραφημένα αποσπάσματα όσων λέγονταν και παίζονταν στις εβδομαδιαίες, πολώρες συναντήσεις της ομάδας και πλαισιώνεται από ατομικές συνεντεύξεις.

Τα μουσικά είδη που έφεραν κοντά αυτούς τους πέντε ανθρώπους –τουλάχιστον γεωγραφικά– απέχουν πολύ από την Ελλάδα. Έτσι, ήδη από τις πρώτες ακροάσεις και απόπειρες παιξίματος γεννιέται η ανάγκη για γνησιότητα, η οποία αρχικά αποτυπώνεται ως φαντασική ταύτιση με το ύφος και τους εκπροσώπους του κάθε είδους. Συνεπώς, η αναπαραγωγή με το αυτί μετατρέπεται σε αναπαραγωγή προτύπων ήχου και εικόνας, καθώς δεν περιλαμβάνει μια απλή αντιγραφή μελωδιών, αλλά ενσωματώνει ένα σύνολο ηχητικών και σωματικών εκφράσεων. Η ακρόαση, η παρατήρηση και η μίμηση μετατρέπουν τους μουσικούς-πρότυπα σε δασκάλους μετασχηματίζοντας σε στιγμές την ομαδική μάθηση σε μαθητεία.

Επαναφέροντας τους μουσικούς-πρότυπα στις συζητήσεις τους, τα μέλη της ομάδας κατασκευάζουν *άρρητες θεωρίες μάθησης* για να επιβεβαιώσουν τις επιλογές τους και να χτίσουν την αισθητική τους. Καθώς οι μαθητές εξελίσσονται δεξιολογικά, οι μουσικοί-πρότυπα μετατρέπονται σε οικεία πρόσωπα με τα οποία τα μέλη μπορούν να συγκριθούν, και η μάθηση στην ομάδα μετασχηματίζεται σε ταυτοποιητική διαδικασία (Χρηστάκης, 1999).

Η έρευνα αναδεικνύει το ρόλο της εθνογραφικής μελέτης στη διεύρυνση του πεδίου της Μουσικής Παιδαγωγικής. Προσεγγίζοντας το ρόλο που έχουν οι μουσικοί με τους οποίους ταυτίζονται οι άνθρωποι που μαθαίνουν, η έρευνα προσπαθεί να εμβαθύνει στις ποιότητες και στους τρόπους με τους οποίους χτίζονται τα χαρακτηριστικά της μάθησης σε αυτοδημιούργητες ομάδες. Έτσι, αποβλέπει στη βαθύτερη κατανόηση των όσων συμβαίνουν στις άτυπες διαδικασίες ενισχύοντας αντίστοιχες προεκτάσεις και στα όσα συμβαίνουν εντός τυπικών πλαισίων μουσικής μάθησης.

Λέξεις-κλειδιά: Άτυπες Διαδικασίες Μάθησης, Ομάδα Μουσικής Μάθησης Ενηλίκων, Μουσικοί-Πρότυπα, Κατασκευή Ταυτότητας, Άρρητες Θεωρίες Μάθησης

Βιβλιογραφία

- Faulkner, R. & Becker, H. (2009). *“Do you know...?” The jazz repertoire in action*. Chicago, IL: The University of Chicago Press.
- Green, L. (2002). *How popular musicians learn*. Aldershot: Ashgate.
- Green, L. (2008). *Music, informal learning and the school: A new classroom pedagogy*. Aldershot: Ashgate.
- Potter, J. (2005). Στάσεις, κοινωνικές αναπαραστάσεις και η διά του λόγου ψυχολογία. Στο Μ. Whetherell (επιμ.), *Ταυτότητες, ομάδες και κοινωνικά ζητήματα* (σσ. 175-271). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Χρηστάκης, Ν. (1999). *Μουσικές ταυτότητες. Αφηγήσεις ζωής μουσικών συγκροτημάτων της ελληνικής ανεξάρτητης σκηνής ροκ*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

14η Συνεδρία: Ειδική Αγωγή και Μουσική Εκπαίδευση

13:30-14:45

Προεδρείο: Καρτασίδου Λ.

Η επίδραση της μουσικής αγωγής στη διαμόρφωση στάσεων, συναισθημάτων και μουσικών δεξιοτήτων παιδιών με σύνδρομο Asperger: Μελέτη περίπτωσης.

Μαρία Α. Αδαμοπούλου

Εκπαιδευτικός Μουσικής, 13ο Δημοτικό Σχολείο Χαλανδρίου

Ελπίδα Δούμα

Νηπιαγωγός, 5ο Νηπιαγωγείο Αγίας Παρασκευής

Η σύγχρονη τάση που επικρατεί διεθνώς, ως προς την εκπαιδευτική αντιμετώπιση των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, είναι η ανάπτυξη της πολιτικής της ένταξής τους (*inclusion*) στα γενικά σχολεία (Ευρωπαϊκός Φορέας Ειδικής Αγωγής, 2003). Η συσχέτιση της Μουσικής Εκπαίδευσης με την Ειδική Αγωγή θα μπορούσε να είναι συχνή στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα, αφού οι αξίες του σεβασμού προς τη διαφορετικότητα, η προσωπική συμμετοχή και έκφραση, η εκπαίδευση των συναισθημάτων, η ένταξη και η ενσωμάτωση αποτελούν κοινές τους θεωρητικές προσεγγίσεις και στοχεύουν στην ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών καθώς και στην προσαρμογή αυτών στο κοινωνικό τους περιβάλλον. Η μουσική χαρακτηρίζεται ως μια πολυαισθητηριακή εμπειρία και συντελεί στην ανάπτυξη των γνωστικών, συναισθηματικών και ψυχοκινητικών δεξιοτήτων που είναι απαραίτητες σε όλους τους τομείς του σχολικού προγράμματος. Επίσης, η μουσική επιδρά θετικά στις μαθησιακές δυσκολίες, στη νοητική υστέρηση και στις συναισθηματικές διαταραχές παιδιών με ειδικές ανάγκες, αφού παρέχει και «τη δυνατότητα της μη λεκτικής επικοινωνίας» (Καρτασίδου, 2004). Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η μελέτη της επίδρασης οργανωμένων δραστηριοτήτων μουσικής αγωγής στη διαμόρφωση στάσεων, συναισθημάτων και μουσικών δεξιοτήτων παιδιών με σύνδρομο Asperger.

Η παρούσα εργασία αποτελεί μία μελέτη περίπτωσης που χρησιμοποίησε ως εργαλεία την αδόμητη συμμετοχική παρατήρηση και την καταγραφή στο περιβάλλον της μουσικής τάξης ενός δημοτικού σχολείου της Αθήνας.

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

Τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την έρευνα ήταν ότι μέσα από τον συνδυασμό μουσικών δραστηριοτήτων, όπως μουσικά παιχνίδια, ρυθμική/ελεύθερη κίνηση και αυτοσχεδιασμός, μουσικές ακροάσεις, τραγούδι και εκτέλεση μουσικών οργάνων, παρατηρήθηκε ανάπτυξη αλληλεπίδρασης με συνομήλικους τυπικής ανάπτυξης, με αποτέλεσμα την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης και αυτοπεποίθησης του παιδιού, την ενεργό συμμετοχή του σε ουσιαστικές μουσικές εμπειρίες, την κατανόηση μουσικών εννοιών και την ανάπτυξη της δημιουργικής του έκφρασης.

Ο μουσικός γραμματισμός είναι μια πολυδιάστατη δυναμική έννοια. Αφορά σε μουσικές γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις. Σε αυτό το πλαίσιο η παρούσα εργασία αποτελεί μια μελέτη περίπτωσης που επιβεβαιώνει ότι η μουσική γεφυρώνει και δεν διαχωρίζει άτομα και ομάδες, και μελετά κάτω από ποιες συνθήκες μπορεί να γίνει αυτό.

Λέξεις-κλειδιά: *Ειδική Αγωγή, Μουσική Εκπαίδευση, Αυτισμός, Σύνδρομο Asperger*

Βιβλιογραφία

- Blacking, J. (1995). *Music Culture and Experience-Selected Papers of J. Blacking*. USA: University of Chicago Press.
- Brownell, M. D. (2002). Musically Adapted Social Stories to Modify Behaviors in Students with Autism: Four Case Studies. *Journal of Music Therapy*, 39(2), 117-144.
- Gordon, E. E. (1971). The Psychology of Music Teaching. *Contemporary Perspectives in Music Education Series*. USA: Prentice Hall.
- Καρτασίδου, Λ. (2004). *Μουσική Εκπαίδευση στην Ειδική Παιδαγωγική: Εκπαιδευτικές-θεραπευτικές προσεγγίσεις της μουσικής στην ευρύτερη της σημασία σε άτομα με ειδικές ανάγκες*. Αθήνα: Τυποθήτω – Δαρδανός.
- Sloboda, J. A., Davidson, J. W. & Howe, M. J. A. (1994). Is everyone musical? *The Psychologist*, 7, 349-354.
- Σπετσιώτης, Γ. & Πατσαντζόπουλος, Κ. (2000). Προγράμματα Μουσικής Αγωγής για Παιδιά με Ειδικές Ανάγκες. Στο Μ. Ευσταθίου (επιμ.) *Πρακτικά του 3ου Πανελλήνιου Επιστημονικού Συνεδρίου Ειδικής Αγωγής*. Αθήνα: Ατραπός.

Η χρήση των κοινωνικών ιστοριών με τη μορφή τραγουδιού: μία μελέτη περίπτωσης εφήβου με αυτισμό

Χριστίνα Λευτέρη

Φοιτήτρια, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Λευκοθέα Καρτασίδου

Επίκουρη Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Λελούδα Στάμου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Μία σημαντική μέθοδος προσέγγισης για την υποστήριξη των ατόμων με αυτισμό όσον αφορά την κοινωνική αλληλεπίδραση είναι οι κοινωνικές ιστορίες (Gray, 2000) οι οποίες τα προετοιμάζουν για διάφορες κοινωνικές καταστάσεις και παρέχουν στα άτομα ακριβείς πληροφορίες για τις καταστάσεις εκείνες που τα δυσκολεύουν ή τα μπερδεύουν, προτείνοντας με αυτόν τον τρόπο κατάλληλες και επιθυμητές αντιδράσεις. Επιπλέον, η εφαρμογή της μουσικής, είτε ως εκπαίδευση είτε ως θεραπεία, είναι μια αναγνωρισμένη αποτελεσματική παρέμβαση για τα άτομα με αυτισμό συμβάλλοντας σημαντικά στην ανάπτυξη δεξιοτήτων (Καρτασίδου, 2004). Πιο συγκεκριμένα το τραγούδι είναι ένα πολύ σημαντικό κεφάλαιο γιατί, πέραν της ευχαρίστησης που δίνει, ενισχύει τον λόγο και παρέχει έναν ευχάριστο τρόπο να αναπτυχθούν γνωστικές και κοινωνικές δεξιότητες (Κυπριωτάκης, 1997).

Σκοπός της έρευνας είναι να μελετηθεί η αποδοτικότητα των κοινωνικών ιστοριών με τη μορφή τραγουδιού. Πιο συγκεκριμένα ένα βασικό ερώτημα είναι αν το τραγούδι μέσω κοινωνικών ιστοριών μπορεί να συμβάλει στην ενίσχυση μιας κοινωνικής δεξιότητας σε άτομο με αυτισμό. Η έρευνα έχει σκοπό να καταγράψει την επιρροή του τραγουδιού που περιέχει ως στίχους δείγμα κοινωνικών

ιστοριών για την ανάδειξη κοινωνικών δεξιοτήτων για τα άτομα με αυτισμό. Αφορά σε μελέτη περίπτωσης ενός εφήβου με αυτισμό στον οποίο παρουσιάστηκε τραγούδι με μελωδία της αρεσκείας του. Οι στίχοι των τραγουδιών σχεδιάστηκαν ακολουθώντας τις οδηγίες που προτείνουν οι κοινωνικές ιστορίες και η διαδικασία διήρκεσε 6 εβδομάδες (αρχική, διαμορφωτική και τελική αξιολόγηση). Τόσο η αρχική όσο και η τελική αξιολόγηση έγινε με τη χρήση ημερήσιων φύλλων άμεσης παρατήρησης του μαθητή ως προς την εμφάνιση της προβληματικής συμπεριφοράς.

Η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας και η έρευνα που πραγματοποιήθηκε για τη συμβολή των κοινωνικών ιστοριών σε συνδυασμό με τη χρήση της μουσικής στη διδασκαλία των παιδιών με αυτισμό με σκοπό την απόκτηση κοινωνικών δεξιοτήτων, καταδεικνύουν ότι η μουσική/τραγούδι μπορεί να αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο στην εκπαίδευση ατόμων με αυτισμό. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας διαπιστώθηκε ότι η προβληματική συμπεριφορά του συμμετέχοντα μειώθηκε σε ικανοποιητικό βαθμό. Αυτό σημαίνει ότι η επίδραση της κοινωνικής ιστορίας με τη μορφή τραγουδιού λειτούργησε με μεγάλη επιτυχία στη μείωση της συμπεριφοράς στόχου. Πιο συγκεκριμένα το τραγούδι που παρουσιάστηκε στον έφηβο με αυτισμό λειτούργησε ως φορέας σχετικών πληροφοριών όσον αφορά μια κοινωνική κατάσταση και συμπεριφορά που θεωρείται κοινωνικά μη αποδεκτή και περιέγραφε κατάλληλες απαντήσεις προς τον μαθητή σχετικά με την κατάσταση (Brownell, 2002).

Τα αποτελέσματα της έρευνας δεν μπορούν να γενικευτούν αλλά αναδεικνύουν την ανάγκη για μελλοντικές έρευνες για τη διερεύνηση της επίδρασης της χρήσης των κοινωνικών ιστοριών με τη μορφή τραγουδιού και την αποτελεσματικότητά τους για την προώθηση της απόκτησης των επιθυμητών κοινωνικών συμπεριφορών από άτομα με αυτισμό. Επομένως, είναι απαραίτητο μελλοντικά να διερευνηθούν όλες οι παράμετροι της χρήσης της μουσικής στην εκπαιδευτική διαδικασία και ειδικότερα στην ειδική αγωγή και να σχεδιαστούν προγράμματα, τα οποία θα στοχεύουν στη βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης που παρέχεται στα άτομα με αναπηρία.

Λέξεις-κλειδιά: Αυτισμός, Κοινωνικές Ιστορίες, Τραγούδι, Συμπεριφορά

Βιβλιογραφία

- Καρτασίδου, Λ. (2004). *Μουσική εκπαίδευση στην ειδική παιδαγωγική: Εκπαιδευτικές-θεραπευτικές προσεγγίσεις της μουσικής στην ευρύτερη της σημασία σε άτομα με ειδικές ανάγκες*. Αθήνα: Τυπωθήτω-Δαρδανός.
- Καρτασίδου, Λ. & Στάμου, Λ. (Επιμ.) (2006). *Μουσική Παιδαγωγική- Μουσική Εκπαίδευση στην Ειδική Αγωγή-Μουσικοθεραπεία, Σύγχρονες τάσεις και προοπτικές* (Πρακτικά Ημερίδας). Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Κυπριωτάκης, Α. (1997). *Τα αυτιστικά παιδιά και η διδασκαλία τους*. Ηράκλειο: Ιδιωτική έκδοση.
- Brownell, M. D. (2002). Musically adapted social stories to modify behaviors in Students with autism: four case studies. *Journal of Music Therapy*, 39, 117-144.
- Gray, C. A. (2000). *Writing Social Stories*. Arlington: Future Horizons
- Kaplan, R., & Steele, A. (2005). An analysis of music therapy program goals and outcomes for clients with diagnoses on the autism spectrum. *Journal of Music Therapy*, 42(1), 2-19.

To MUSICDARE πρότζεκτ (MUSic In Creative Detoxification And REhabilitation)

Λήδα Στάμου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Βασίλειος Στάμου

Ερευνητής, Social Psychology Laboratory, Aix-Marseille University, France

Στόχος της παρουσίασης αυτής είναι να γνωστοποιήσει την υλοποίηση ενός τριετούς σχεδίου στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Προγράμματος Erasmus+ στη Βασική Δράση 2: Στρατηγικές Συμπράξεις στην Εκπαίδευση Ενηλίκων, με τίτλο «Στρατηγική σύμπραξη κι εκπαίδευση σχετικά με τη χρήση της μουσικής ως συμπληρωματικής θεραπευτικής προσέγγισης στη διαδικασία απεξάρτησης και

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

επανεένταξης ατόμων που πάσχουν από εξάρτηση από ναρκωτικές ουσίες». Συντονιστής φορέας του τριετούς προγράμματος είναι το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας και επιστημονικά υπεύθυνη του έργου η Λ. Στάμου. Εταίροι στη στρατηγική σύμπραξη είναι το Γενικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης «Γ. Παπανικολάου» και ειδικότερα το Πρόγραμμα Εναλλακτικής Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων «ΑΡΙΓΩ», το University of Nimes στη Γαλλία, και το Partnership for Youth Empowerment (PYE) στην Αγγλία. Το πρόγραμμα έχει το κωδικό όνομα MUSICDARE που είναι το ακρωνύμιο από το *MUSIC In Creative Detoxification And Rehabilitation*.

Το MUSICDARE έρχεται να προσφέρει εκπαίδευση σχετικά με τη χρήση της μουσικής στο πλαίσιο της αντιμετώπισης ενός από τα πιο καταστροφικά και κοστοβόρα σύγχρονα κοινωνικά και ιατρικά προβλήματα, που είναι η εξάρτηση από ναρκωτικές ουσίες. Οι κύριες προτεινόμενες θεραπείες είναι φαρμακευτικές, όπως για παράδειγμα η χορήγηση αγωνιστών, μη αγωνιστών και ανταγωνιστών των οπιούχων ουσιών. Ωστόσο, επιστημονικές έρευνες έχουν δείξει ότι αυτές οι μορφές θεραπείας έχουν ένα υψηλό ρίσκο εξακολογητικής φυσικής εξάρτησης ενώ αποδεικνύονται ανεπαρκείς χωρίς συμπληρωματικές θεραπευτικές παρεμβάσεις. Η μουσικοθεραπεία είναι μία από τις προσεγγίσεις που τα τελευταία χρόνια έχουν κερδίσει ιδιαίτερα την αποδοχή και το ενδιαφέρον των θεραπειών εξαιτίας της ικανότητάς της να επηρεάζει σημαντικά τις φυσικές, ψυχολογικές, πνευματικές και κοινωνικές λειτουργίες των εξαρτημένων από ουσίες ατόμων. Ωστόσο, παρά τις επιστημονικές ενδείξεις σχετικά με τα οφέλη της στην απεξάρτηση, ένα εκπληκτικά μεγάλο κενό υπάρχει όσον αφορά στην ύπαρξη ενός σωστά οργανωμένου δικτύου παροχής ενημέρωσης, εκπαίδευσης και κατάρτισης σε επαγγελματίες του χώρου αυτού.

Στόχος του προτεινόμενου έργου MUSICDARE είναι η δημιουργία μιας στρατηγικής σύμπραξης ευρωπαϊκού επιπέδου, η ανάπτυξη ενός δικτύου ανταλλαγής τεχνογνωσίας και η προετοιμασία, ανάπτυξη και επαναλαμβανόμενη υλοποίηση, δια ζώσης και εξ-αποστάσεως, ενός εκπαιδευτικού προγράμματος με έντονα βιωματικό και εργαστηριακό χαρακτήρα σχετικά με τη χρήση της μουσικής ως συμπληρωματικής θεραπευτικής παρέμβασης κατά τη διάρκεια των διαδικασιών απεξάρτησης και αποκατάστασης ατόμων εξαρτημένων από ουσίες. Ο πληθυσμός-στόχος του έργου είναι φροντιστές, θεραπευτές, ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, εθελοντές, μουσικοί και πρώην εξαρτημένα άτομα που εργάζονται ή ενδιαφέρονται να εμπλακούν ενεργά ή να εργαστούν σε κέντρα απεξάρτησης και αποκατάστασης στην Ευρώπη, αλλά και καθηγητές, φοιτητές, εκπαιδευτικοί και άλλοι ενδιαφερόμενοι. Πέραν των εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε Ελλάδα, Γαλλία και Αγγλία, το πρόγραμμα θα περιλαμβάνει επίσης ερευνητικές μελέτες αξιολόγησης, τη δημιουργία ηλεκτρονικού βιβλίου (e-book), καθώς και σημαντικές εκδηλώσεις διάχυσης (συνέδρια και φεστιβάλ) στις τρεις παραπάνω χώρες. Απώτερος στόχος του MUSICDARE είναι να συμβάλει στη βελτίωση των επαγγελματικών δεξιοτήτων των ενηλίκων που απασχολούνται ή ενδιαφέρονται να απασχοληθούν σε θεραπευτικές κοινότητες και κέντρα απεξάρτησης. Το πρόγραμμα με το πέρας της τριετίας λειτουργίας του φιλοδοξεί να έχει δημιουργήσει στην Ευρώπη ένα διαφορετικό τοπίο στον χώρο των συμπληρωματικών θεραπευτικών προσεγγίσεων για την απεξάρτηση.

Λέξεις-κλειδιά: Μουσική, Θεραπεία, Απεξάρτηση, Επανεένταξη, Ενήλικες, Εκπαίδευση, Erasmus+

Βιβλιογραφία

- Bittman, B., Berk, L., Felten, D., Westengard, J., Simonton, C., Pappas, J. & Ninehouser, M. (2001). Composite effects of group drumming music therapy on modulation of neuroendocrine-immune parameters in normal subjects. *Alternative Therapies in Health and Medicine*, 7(1), 38-47.
- Dijkstra, I. H. (2004). How to deal music? Enhancing coping strategies in music therapy with clients suffering from addiction problems. *Music Therapy Today*, 5. Retrieved from <http://musictherapytoday.net>.
- Gallagher, M. (1998, October). Beating addiction: addicts learn the rhythm of recovery. *Professional Counselor*, 31-32.
- Winkelman, M. (2003). Complementary therapy for addiction: "Drumming out drugs". *American Journal of Public Health*, 93(4), 647-651.
- Gallagher, L. M. & Steele, A. L. (2002). Music therapy with offenders in a substance abuse/mental illness treatment program. *Music Therapy Perspectives*, 20(2), 117-122.

Η Διδακτική και Παιδαγωγική της Εκκλησιαστικής Μουσικής: Μέθοδοι και τρόποι διδασκαλίας της μουσικής σε παιδιά Δημοτικού και χορωδιακή εφαρμογή

Σπυρίδων Ασπίωτης

Εκπαιδευτικός Μουσικής και Ψαλτικής Τέχνης

Η βυζαντινή διδακτική πρακτική, λόγω της στενογραφικής μουσικής σημειογραφίας (παρασημαντικής), ωθούσε τον ερμηνευτή στην απομνημόνευση των μουσικών θέσεων οι οποίες εμφανίζονται μορφολογικά όμοιες, τοποθετούνται αυτούσια μέσα σε ένα μουσικό έργο και επαναλαμβάνονται σε κάθε μέλος του ίδιου ήχου (τρόπου). Στο βυζαντινό μέλος υπολογίζεται ότι υπάρχουν περίπου 10.000 θέσεις. Όμως, οι διδακτικές πρακτικές των παλαιών διδασκάλων, η πορεία της διδασκαλίας, η ακολουθία των διδακτικών ενοτήτων, το διαβαθμισμένο επίπεδο και η ερμηνευτική πρόοδος των μαθητών δεν έχουν ποτέ καταγραφεί σε κάποια μέθοδο ή κάποιο θεωρητικό εγχειρίδιο. Για αυτό και ο Δυτικής προέλευσης ωδειακός τρόπος διδασκαλίας της εκκλησιαστικής μουσικής, που έχει καθιερωθεί σήμερα, έχει προκαλέσει τη δυσπιστία και την προκατάληψη σε μικρούς και μεγάλους, ακόμη και σε δασκάλους, σχετικά με το πόσο εύκολα μπορεί να εισαχθεί ένας αρχάριος στην εκκλησιαστική μουσική και να ερμηνεύσει ένα βυζαντινό μέλος. Στην παρούσα μελέτη εξελίσσεται η μεθοδικότητα και η μεθοδολογία του δασκάλου, συγκροτείται ένα σχέδιο διδασκαλίας των μαθημάτων καθώς και η αρχιτεκτονική του συνόλου του εκπαιδευτικού-ερμηνευτικού ρεπερτορίου της βυζαντινής εκκλησιαστικής μουσικής. Η παρούσα διδακτική προτείνει την εφαρμογή σύγχρονων παιδαγωγικών μεθόδων, με σχέδιο μαθήματος, στόχους, σχέδιο διδασκαλίας και αξιολόγηση, ενώ η μεθοδολογία αναπτύσσεται σε τρεις άξονες, που ακολουθούν τη σειρά των τριών μουσικών δραστηριοτήτων, όπως καθορίζονται από το ΑΠΣ και το ΔΕΙΠΣ Μουσικής. Πρόκειται για ζητήματα που ποτέ δεν έχουν αναφερθεί ή καταγραφεί στην εκκλησιαστική μουσική.

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να σχεδιαστεί και να αναπτυχθεί μια σύγχρονη διδακτική μέθοδος, η οποία θεμελιώνεται στη διαδοχή της ύλης, τη συνέχεια των μαθημάτων και τη διαβάθμιση του γνωσιολογικού επιπέδου, το οποίο εξελίσσεται μάθημα με το μάθημα. Το ισχύον καθεστώς των ωδίων και των μουσικών σχολών, θεσμοθετημένο με το Β.Δ. 229/τ.Α'/11-11-1957, είναι ότι ο μαθητής εισάγεται πρώτα στη βυζαντινή μουσική σημειογραφία και τη θεωρία, αντίθετα με τις απόψεις των μουσικοπαιδαγωγών όσον αφορά στην εισαγωγή στη μουσική, ενώ οι γνώσεις του ως προς την ερμηνεία παραμένουν ελλιπείς. Η προτεινόμενη διδακτική έρχεται να καλύψει το κενό που αφορά στην εφαρμογή παιδαγωγικών πρακτικών ως προς την ανάπτυξη της διδακτέας ύλης των μαθημάτων βυζαντινής μουσικής. Είναι η συνισταμένη, το απόσταγμα της μετάδοσης και διάδοσης του παραδοσιακού μέλους από την αρχαιότητα έως σήμερα και της σύγχρονης παιδαγωγικής της μουσικής.

Στο πλαίσιο της έρευνας, πραγματοποιήθηκε ενδελεχής διερεύνηση της σχετικής βιβλιογραφίας μέσω της μελέτης πηγών, η οποία περιλάμβανε αναζήτηση πληροφοριών σε ιστορικά, μουσικολογικά και παιδαγωγικά επιστημονικά βιβλία και περιοδικά, καθώς και σε οργανωμένο ηλεκτρονικό και οπτικοακουστικό υλικό. Στη συνέχεια, πραγματοποιήθηκε αποδελτίωση της βιβλιογραφίας, κατά την οποία κωδικοποιήθηκαν όλες οι πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν, με αποτέλεσμα την συγγραφή της εν λόγω μελέτης και την πρακτική εφαρμογή των πορισμάτων της. Η μεθοδολογία της προτεινόμενης διδακτικής βασίζεται στη βυζαντινή διδακτική πρακτική της εκμάθησης των μουσικών θέσεων, συγκεφαλαιώνει και συνδυάζει τις μεθόδους και τις ιδέες των Orff, Kodály, Suzuki κ.ά. σχετικά με την εισαγωγή των παιδιών στη μουσική και προτείνει μια νέα προσέγγιση της διδασκαλίας που αναπτύσσεται σε τρεις άξονες και καθίσταται ευχάριστη πρωτίτως για το παιδί και κατ' επέκταση για τον αρχάριο μαθητή κάθε ηλικίας. Ειδικότερα, στους άξονες περιλαμβάνονται η εισαγωγή στον ήχο (τρόπο) του τροπαρίου, η ακρόαση, η εξήγηση των εννοιών του ποιήματος, η ρυθμοτονική ανάγνωση που συνδυάζει ψαλτική και γ.α.ρ., η σωστή άρθρωση, η μουσική εκτέλεση και ερμηνεία του μέλους, αρχικά σε μαθητικό επίπεδο, καθώς προκρίνεται ο παιδαγωγικός

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

χαρακτήρας της ερμηνείας, αργότερα σε υψηλότερο επίπεδο με στόχο την επαγγελματική και άριστη ερμηνεία.

Από τη μακροχρόνια εφαρμογή της διδακτικής μεθόδου σε μαθητές δημοτικού σχολείου και με την πειραματική συμμετοχή νηπίων, αποδεικνύεται ότι η ερμηνεία της ψαλτικής τέχνης και η άμεση επαφή του μαθητή με αυτήν, εξελίσσει το λόγο και την άρθρωσή του, κουρδίζει και λειαίνει τη φωνή και το αυτί του, βελτιώνει σημαντικά την ικανότητά του στην ανάγνωση, ωριμάζει ταχύτερα την ερμηνευτική του δυνατότητα, αναπτύσσει την αυτοεκτίμησή του και ενδυναμώνει την αυτοπεποίθησή του.

Η προτεινόμενη διδακτική μέθοδος είναι η πρώτη καταγραφή μεθοδολογίας διδασκαλίας στη βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική, έχει αναπτυχθεί πλήρως και καλύπτει όλο το γνωστικό πεδίο, μέχρι και τη λήψη διπλώματος, ενώ μπορεί να αποτελέσει το διδακτικό υπόβαθρο και στη διδασκαλία της δημοτικής μουσικής.

Λέξεις-κλειδιά: Διδακτική, Παιδαγωγική, Ψαλτική Τέχνη, Βυζαντινή Μουσική

Βιβλιογραφία

- Αμαργιανάκης, Γ. (1985). Ο αρχαίος ελληνικός μουσικός νόμος, ο βυζαντινός ήχος και η ινδική raga. *Μουσικολογία*, 1(2), 72-82.
- Κοκκίδου, Μ. (2009). Σχεδιασμός και ανάπτυξη ημερήσιου μαθήματος μουσικής. Στο Ζ. Διονυσίου & Σ. Αγγελίδου (επιμ.), *Σχολική Μουσική Εκπαίδευση: ζητήματα σχεδιασμού, μεθοδολογίας και εφαρμογών* (σσ. 1-29). Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.
- Πατσαλίδης, Σ. (2000). Η μουσική rap και η ιδεολογία της βίας και της αντίστασης. *Μουσικολογία*, 12/13, 189-205.
- Στάμου, Λ. (2012). *Μια ανθρωπιστική προσέγγιση στη διδασκαλία της μουσικής. Η φιλοσοφία και η πράξη της μεθόδου Suzuki*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.
- Τσαφταρίδης, Ν. (1997). *Μουσική, κίνηση, λόγος – Η στοιχειοδομική μουσική στο παιδαγωγικό έργο Orff*. Αθήνα: Νήσος.

**Η μουσική διδασκαλία-μάθηση στη χορωδιακή πρόβα
Τα αποτελέσματα μορφών τυπικής και άτυπης διδασκαλίας μέσα από μια πενταετή
διαχρονική έρευνα σε παιδική πολυφωνική χορωδία ομοίων φωνών**

Μαρία Έμμα Μελικοπούλου

Διδάκτωρ Διεύθυνσης Χορωδίας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Η συμμετοχή του παιδιού σε μια πολυφωνική χορωδία αποτελεί μια πολύπλευρη εμπειρία καθώς μέσα από τη χορωδιακή πράξη καλλιεργούνται συγκεκριμένες μουσικές δεξιότητες, όπως η φωνή και η τεχνική του τραγουδιού, η μουσική ανάγνωση, η μουσική ερμηνεία ανάλογα με το ύψος και την εποχή του διδασκόμενου ρεπερτορίου, αλλά και εξωμουσικές δεξιότητες όπως η ομαδική πειθαρχία, ο αλληλοσεβασμός, η κοινωνικότητα, ο αυτοέλεγχος και η ατομική υπευθυνότητα, στοιχεία που όλα μαζί συμβάλλουν στη γενική πνευματική καλλιέργεια του παιδιού και το βοηθούν να διαμορφώσει μια προσωπική θεώρηση για τη μουσική εν γένει.

Σκοπός της παρούσας διαχρονικής έρευνας είναι να διερευνήσει το αποτέλεσμα μιας συγκεκριμένης μεθόδου διδασκαλίας της χορωδίας, και συγκεκριμένα την εφαρμογή κάποιων τυπικών και κάποιων άτυπων μορφών μάθησης, όπως η ανάγνωση της παρτιτούρας από τη μια και η διδασκαλία δια της μίμησης από την άλλη, και να αξιολογήσει το αποτέλεσμα της κάθε μορφής, αλλά και την αλληλεπίδρασή τους.

Η διαχρονική έρευνα είχε διάρκεια πέντε ετών (2006 -2010) και έγινε σε παιδική χορωδία με ένα σταθερό πυρήνα χορωδών που πλαισιώθηκε από νεότερους χορωδούς, οι οποίοι εισήχθησαν στη χορωδία μετά τον πρώτο χρόνο της έρευνας. Η έρευνα συνέλεξε στοιχεία για συγκεκριμένες δεξιότητες: α) βαθμός ανάπτυξης της ικανότητας μουσικής ανάγνωσης ανά έτος στη χορωδία β) βαθμός ανάπτυξης μουσικού φραζαρίσματος γ) επίπεδο ικανότητας τραγουδιού σε φωνητικά τρίο ή κουαρτέτα δ) βαθμός προόδου της φωνητικής παραγωγής. Τα ερευνητικά εργαλεία της έρευνας ήταν η ατομική καρτέλα που σχηματίστηκε στην αρχή της έρευνας, στην οποία ανά τακτά διαστήματα δύο

ή τριών μηνών οι χορωδοί του αρχικού δείγματος πραγματοποιούσαν ακροάσεις σε ομάδες των τριών ή τεσσάρων και καταγραφόταν η επίδοσή τους στα συγκεκριμένα πεδία.

Αποτελέσματα της έρευνας: α) παρατηρήθηκε πρόοδος στη φωνητική καλλιέργεια των συμμετεχόντων, η οποία επιτεύχθηκε κυρίως από την άτυπη μορφή μάθησης μέσω της μίμησης της φωνής του διδάσκοντος β) διαπιστώθηκε σταθερή ανοδική πορεία στην ικανότητα ανάγνωσης παρτιτούρας μέσα από την τυπική μέθοδο μάθησης *prima vista*, η οποία αποτέλεσε βασικό μοχλό στην ικανότητα των παιδιών να ερμηνεύουν έργα ανώτερου βαθμού δυσκολίας γ) διαπιστώθηκε πρόοδος στην ικανότητα τραγουδιού σε φωνητικά τρίο και ιδίως από την ηλικία των 10 ετών και πάνω, η οποία συνδέεται κυρίως με τυπικές μορφές μάθησης δ) παρατηρήθηκε ταχύτερη εκμάθηση του ρεπερτορίου από τους νέους χορωδούς (που πλαισιώναν τη σταθερή ομάδα) οδηγώντας στο συμπέρασμα ότι η άτυπη μορφή μάθησης με τη συμμετοχή σε ομάδα που ήδη γνωρίζει το έργο οδηγεί στην ταχύτερη εκμάθηση του ρεπερτορίου.

Τα συμπεράσματα της έρευνας συντέλεσαν στη διαμόρφωση μιας μεθοδολογίας, η οποία εφαρμόζεται μέχρι σήμερα στη συγκεκριμένη χορωδία με ιδιαίτερα θετικά αποτελέσματα, όπως: α) οι νέοι χορωδοί επιτυγχάνουν ταχύτερα την ένταξή τους στη χορωδιακή ομάδα και αναπτύσσουν γρηγορότερα την ικανότητα μουσικής ανάγνωσης της χορωδιακής παρτιτούρας β) η χρήση και ανάγνωση της χορωδιακής παρτιτούρας σε αντιπαράθεση με τη μάθηση αποκλειστικά δια της ακοής έχει σημαντικά ταχύτερο αλλά και αρτιότερο μουσικά αποτέλεσμα στη συνολική απόδοση της χορωδίας γ) η φωνητική καλλιέργεια αποκτά πιο συνειδητό χαρακτήρα, διότι περνά από το στάδιο της μίμησης στο στάδιο της κατανόησης της τεχνικής δ) η χορωδιακή πράξη συντελεί στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των παιδιών, όπως το ενδιαφέρον για συναυλίες κλασικής μουσικής, όπερας και θεάτρου, η ανάπτυξη της ομαδικότητας, του αλληλοσεβασμού, η υπευθυνότητα στα ταξίδια της χορωδίας εντός και εκτός Ελλάδας και η διατήρηση μακρόχρονης φιλίας ανάμεσα στους χορωδούς.

Βιβλιογραφία

- Μελιγκοπούλου, Μ. Ε. (2014). *Εισαγωγή στην Τέχνη της Χορωδιακής Πράξης*. Αθήνα: Παπαρηγορίου Νάκας (γ' έκδοση).
- Ashworth Bartle, J. (2002). *Sound Advice*. Oxford: Oxford University Press.
- Emmons, S. & Chase, C. (2006). *Prescriptions for Choral Excellence*. New York: Oxford University Press.
- Roe, P. (1983). *Choral Music Education*. New Jersey: Prentice Hall, Inc.

16η Συνεδρία: Εκπαιδευτικές-Πολιτισμικές Πολιτικές

14:45-16:00

Προεδρείο: Ράπτης Χ.

Για μια μεταμόρφωση του μουσικού γραμματισμού: θεωρητικές παραδοχές και εκπαιδευτική πολιτική

Πάνος Τσερίκης

Καθηγητής Κοινωνιολογίας και Μουσικής

Ο όρος γραμματισμός αποτελεί μετάφραση του όρου *literacy* (από το λατινικό *littera*, γράμματα της αλφαβήτου) και χρησιμοποιούμενος στη μουσική δεν κρύβει μια εννοιολόγηση που κατάγεται από το γραπτό λόγο. Έχουν επίσης χρησιμοποιηθεί νεολογισμοί όπως γραπτότητα ή εγγραματοσύνη, ο κάθε ένας από τους οποίους επιδιώκει να αποδώσει αυτό που θεωρείται βασικό χαρακτηριστικό και περιεχόμενο ενώ γενικά αντιπαράθεται με την προφορικότητα ή την αγραμματοσύνη και μέσα από μια σειρά συγκεχυμένων διακρίσεων καταλήγει στην οξεία αντίθεση της μόρφωσης προς την αμορφωσιά.

Με τη στενή του έννοια ο μουσικός γραμματισμός αποτελεί μία απαραίτητη –για τη δυτική κυρίως μουσική– δεξιότητα η οποία μαζί με τη θεωρητική ανάλυση, την ακρόαση, την ακουστική εξάσκηση, τη σύνθεση, την εκτέλεση και τον αυτοσχεδιασμό αποτελούν το αντικείμενο της μουσικής εκπαίδευσης. Αν όμως κάποιος δεν τον εννοήσει ως μια απλή τεχνολογία, ένα ουδέτερο εργαλείο

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

γραφής και ανάγνωσης αλλά ως συγκεκριμένη πρακτική που προάγει συγκεκριμένες δεξιότητες και αν επιδιώξει να ψηλαφήσει όλες τις διαστάσεις του, δεν θα δυσκολευτεί να αναγνωρίσει ένα περίπλοκο κοινωνικό φαινόμενο με ιστορικές, πολιτισμικές, οικονομικές, γνωστικές και σημασιακές πλευρές. Ο μουσικός γραμματισμός είναι ένας τόπος όπου ο Διαφωτισμός και ο ορθολογισμός, η παράδοση και η νεωτερικότητα, η γραφή και η προφορικότητα, η μόρφωση και η αμορφωσιά, η εθνική μουσική και ταυτότητα, η κοινωνική τάξη και το κοινωνικό κύρος, η πολιτική και η αγορά, η υψηλή και η δημοφιλής κουλτούρα, οι σχολικοί θεσμοί και τα νέα περιβάλλοντα μάθησης, η πρακτική γνώση και το μουσικό υλικό, η καλλιτεχνική μέθοδος και η αισθητική, τα αισθήματα και η ευαισθησία, η τεχνική και το πνευματικό περιεχόμενο, το σύμπλοκο σημασιών της μουσικής και η συνείδηση των ανθρώπων είναι τα θέματα και οι αλληλοσυγκρουόμενες δυνάμεις που συγκεντρώνονται και κάθε φορά συγκροτούνται σε μια ρευστή ισορροπία.

Στην Ελλάδα πάνω στο σώμα του μουσικού γραμματισμού χαράχθηκαν τα σημάδια της προβληματικής ελληνικής νεωτερικότητας ενώ αυτός ο ίδιος έγινε σύμβολο πολιτιστικών μηνυμάτων, ένα από τα αντικείμενα της βίαιης διαμάχης που συντάραξε το νεοελληνικό κράτος από την εποχή του νεοελληνικού διαφωτισμού και όργανο σκοπιμοτήτων και πολιτικών μέσα στη διαπλοκή του αφηγήματος του έθνους με κείνο του πολιτισμού.

Η παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζοντας συνοπτικά το ευρύτατο πεδίο του Δυτικού γραμματισμού διαμορφώνει το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα επιχειρήσει να σκιαγραφήσει τη φυσιογνωμία του μουσικού γραμματισμού στην Ελλάδα, να περιγράψει τις συγκεκριμένες κοινωνικο-ιστορικές και ιδεολογικές συνθήκες που καθόρισαν τις χρήσεις, τις συνέπειες και τα προβλήματα, να ερμηνεύσει τις αιτίες τους, να επιχειρηματολογήσει για τη ζωτική ανάγκη μεταμόρφωσης του ίδιου και των παραγόντων του παρέχοντας τις θεωρητικές παραδοχές και τα προτάγματα πάνω στα οποία μπορεί να στηριχθεί μια κοινωνικά προσανατολισμένη εκπαιδευτική πολιτική.

Λέξεις-κλειδιά: Μόρφωση, Υψηλή / Δημοφιλής / Μαζική Κουλτούρα, Ελληνική Νεωτερικότητα, Νοήματα της Μουσικής, Μουσική Εκπαίδευση

Βιβλιογραφία

- Adorno, T. W. (1990). *Θεωρία της ημιμόρφωσης*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
 Adorno, T. W. (2000). *Αισθητική θεωρία*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
 Γουργουρής, Σ. (2007). *Έθνος - όνειρο: διαφωτισμός και θέσμιση της σύγχρονης Ελλάδας*. Αθήνα: Κριτική.
 Ong, W. (1997). *Προφορικότητα και Εγγραματοσύνη*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
 Jorgensen, E. (1997). *In Search of Music Education*. Urbana & Chicago, IL: University of Illinois Press.
 Schoenberg, A. (1975). *Style and Idea: Selected Writings of Arnold Schoenberg*. London: Faber.

MME και «Παράδοση».**Ο γραμματισμός ως μέσο για την ανάλυση της προβολής της παραδοσιακής μουσικής από την κρατική τηλεόραση**

Χρήστος Γιώτας

Καθηγητής Μουσικής, ΠΕ1602, Μουσικό Σχολείο Πτολεμαΐδας

Στη σημερινή εποχή, που η παραγωγή αλλά και η αποδοχή μηνυμάτων γίνεται όλο και πιο εύκολη, προωθείται η άποψη ότι τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας αποτελούν την κύρια πηγή από την οποία απεικονίζεται η κοινωνική πραγματικότητα. Αναλαμβάνοντας τον ρόλο του διαμεσολαβητή, τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας αποτελούν καθοριστικό παράγοντα διαμόρφωσης, ανάπτυξης αλλά και ισχυροποίησης της κοινής εθνικής ταυτότητας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα του παραπάνω τρόπου λειτουργίας των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας είναι η κρατική τηλεόραση, η οποία από την ημέρα δημιουργίας της υπόκειται στον συστηματικό έλεγχο του κράτους, με αποτέλεσμα την ταύτισή της με την κεντρική κρατική ιδεολογία.

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να εξαχθεί ένα συμπέρασμα για το αν τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, και πιο συγκεκριμένα η κρατική τηλεόραση, διαμεσολαβούν διαμορφώνοντας με τον

τρόπο λειτουργίας της την παραδοσιακή μουσική που αναπαράγεται στα εδάφη της ελληνικής επικράτειας. Κατά κοινή ομολογία, η λαογραφικού τύπου αντιμετώπιση των λαϊκών παραδόσεων από τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, δεν αποτελεί ελληνική πρωτοτυπία. Συνδέεται όμως άμεσα, με το φαινόμενο του εθνικισμού, την έννοια του έθνους και της εθνικής ταυτότητας, έτσι όπως διαμορφώθηκαν κατά τον 19ο αιώνα στις Ευρωπαϊκές χώρες.

Ερευνώντας τις θεωρίες της επικοινωνίας και ειδικότερα της μαζικής επικοινωνίας, θα επιχειρηθεί να αναλυθεί η προώθηση του φαινομένου του εθνικισμού από τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας. Πιο συγκεκριμένα, η μελέτη εστιάζεται στις σχέσεις της παράδοσης, της θρησκείας, του εθνικισμού και των στοχευμένων τεχνικών που επιχειρήθηκαν, για να δομηθεί ένα εθνικό παρελθόν προβάλλοντας επιλεκτικά σημεία των λαϊκών παραδόσεων, ώστε να εξυπηρετηθούν οι πολιτικοί προσανατολισμοί του παρόντος. Ο συγκεκριμένος τρόπος λειτουργίας μπορεί να προσφέρει στο ευρύ κοινό είτε μία απλή πληροφόρηση ή ακόμα να επιχειρήσει χειραγώγηση και έλεγχο, καθώς η διαδικασία της διαμεσολάβησης δεν αποτελεί μία καθαρά ουδέτερη διαδικασία.

Ο επαναπροσδιορισμός της ταυτότητας των εθνών με αυτόν τον τρόπο, δεν θα μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστη και τη μουσική. Με στόχο να διατηρηθεί ζωντανή η πολιτισμική ταυτότητα του ελληνικού έθνους, η κρατική τηλεόραση κατά κύριο λόγο, δημιουργεί εκπομπές κινούμενη μέσα στο πλαίσιο της εκπλήρωσης μιας συγκεκριμένης εθνικής και κοινωνικής αποστολής. Θέτει ως στόχο την εθνική ομοιογένεια και ομοιομορφία, πιστή στο τρίπτυχο «ομόαιμον-ομόθρησκον-ομόγλωσσον» έθνος. Με αυτόν τον τρόπο, επινοούνται ή διαμορφώνονται μουσικές παραδόσεις ως μέσο για να καλλιεργηθεί η εθνική ταυτότητα. Η οποία προσδίδει στους λαούς μία γη, μία ιστορία, έναν πολιτισμό και κυρίως εγγυάται ότι όλα αυτά είναι «δικά μας» και παραμένουν αδιάβλητα στο χρόνο και ανεπηρέαστα από οικονομικούς, πολιτικούς ή κοινωνικούς παράγοντες παραγκωνίζοντας, με αυτόν τον τρόπο τις αλλαγές που συντελούνται.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα, αποτελεί η εκπομπή της ΕΡΤ «Μουσική Παράδοση» η οποία οριοθέτησε την παραδοσιακή μουσική αγνοώντας πολλές φορές ουσιαστικές πληροφορίες, όπως η γλώσσα, η καταγωγή, η θρησκεία και η κουλτούρα των κατά τόπων παραδόσεων, επιλέγοντας και συνδυάζοντας κάθε φορά, εκείνη τη μορφή παράδοσης που εξυπηρετεί τη δημιουργία μιας εθνικής παράδοσης επικαλύπτοντας τη διαφορετικότητα. Αρκετές εκπομπές αυτής της φιλοσοφίας, προέβλεπαν συλλογές δημοτικών τραγουδιών οι οποίες είχαν υποστεί ήδη αρκετές αλλοιώσεις και παραλλαγές από τους μελετητές. Τις περισσότερες φορές, όμως, υπαγορευόταν από επικρατούσες απόψεις των λογίων της εποχής (τέλη 19ου έως αρχές 20ού αιώνα).

Για τους παραπάνω λόγους, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η μουσική παράδοση που αναπτύχθηκε στα εδάφη της ελληνικής επικράτειας επηρεάστηκε άμεσα από τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, με τη βοήθεια των οποίων, δημιουργήθηκαν επιπλέον στερεότυπα, που βοηθούν στο σχηματισμό μιας εικόνας για αυτό που ονομάζεται «άλλο», «ξένο», «διαφορετικό». Έτσι, επαληθεύεται και η προβληματική αυτής της εργασίας. Για το αν τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας επηρέασαν τη μουσική παράδοση, ενώ παράλληλα θέτει τη βάση για περαιτέρω μελέτη μέσα από συγκεκριμένα παραδείγματα.

Λέξεις-κλειδιά: Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, Κρατική Τηλεόραση, Παραδοσιακή Μουσική, Εθνική Ταυτότητα

Βιβλιογραφία

- Παπαταξιάρχης, Ε. (1993). *Εισαγωγή: από το παρελθόν στο παρόν - Ανθρωπολογία, ιστορία και η μελέτη της Νεοελληνικής κοινωνίας*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Aderson, B. (1997). *Φαντασιακές κοινότητες. Στοιχασμός για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Hobsbawn, E. (2004). *Η επινόηση της παράδοσης*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- McCombs, M., Einsiedel, E., & Weaver, D. (1996). *Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και η διαμόρφωση της κοινής γνώμης*. Αθήνα: Καστανιώτη
- MacQuail, D. (1997). *Εισαγωγή στην θεωρία της επικοινωνίας*. Αθήνα: Καστανιώτη.

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

Μουσική εκπαίδευση και Κοινωνία μέσα από τα διδακτικά βιβλία του πρώτου μισού του 20ου αιώνα στην Αλβανία

Eliona Litsi

Λέκτορας, Albanian University

Αντικείμενο της παρούσας έρευνας είναι η μελέτη της ιστορικής αναδρομής για τη μουσική παιδαγωγική στην Αλβανία το πρώτο μισό του 20ού αιώνα. Η διερεύνηση αυτή αποτελεί θεμελιώδη συμβολή για την ανάπτυξη της μουσικής εκπαίδευσης, όπως υφίσταται στο σώμα της γενικής εκπαίδευσης και κυρίως αναφορικά με τη διδακτική μεθοδολογία για την επαγγελματική μουσική.

Οι άξονες της έρευνας έχουν ως εξής: Ποια ήταν η αξία της μουσικής εκπαίδευσης σε σχέση τις ιστορικές συνθήκες που βρισκόταν η Αλβανία αυτά τα χρόνια; Ποια ήταν η επαφή με τη μουσική εκπαίδευση των μαθητών και η επίδραση που άσκησε στο πολιτισμικό αυτό περιβάλλον στη μετέπειτα μουσική ζωή και εκπαίδευση στην Αλβανία; Ποια ήταν η θέση της μουσικής στα δύσκολα αυτά χρόνια που ενίσχυσε τους νέους μουσικούς οι οποίοι δημιούργησαν την ιστορία της Αλβανικής μουσικής;

Ένα μέρος των πηγών που χρησιμοποιήθηκε για την πραγματοποίησή της μελέτης αντλήθηκε από τα εξής αρχεία: Κεντρικό Κρατικό Αρχείο Αλβανίας (AQSh: Arkivi Qëndror shtetëror i shtetit) και Κεντρική Εθνική Βιβλιοθήκη της Αλβανίας.

Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας βρέθηκε ότι: α) τα προγράμματά σπουδών δίνουν έμφαση στη βιωματική συμμετοχή των μαθητών σε μουσικές εμπειρίες, όπως είναι η φωνητική και οργανική μουσική στο πιάνο και στο βιολί β) η έμφαση που δίνεται στη διδασκαλία της φωνητικής αγωγής δείχνει την αναγνώριση της σημασίας του τραγουδιού. Στην εισήγηση θα παρουσιαστούν φωτογραφημένες σελίδες από τα βιβλία που φαίνεται το εκπαιδευτικό υλικό.

Λέξεις-κλειδιά: Μουσική Εκπαίδευση, Μουσική Ζωή, Επαγγελματική Μουσική

Βιβλιογραφία

- Tole, V. & Truja, T. (2014). *Muza e pare*. Tiranë: Albas.
«Programa sinetike analitike e Shkollave fillore» (1921). Shtypshkronja Nikaj, Shkodër, pp. 1-15.
Filaj, L. (1935). *Mësimi i muzikës për shkollat e mesme*. Shtyp. Shkodra.
Muci, Anton, (1941). *Parime themelore të muzikës*. Tirana: Shtyp Cirka.

Νέο Σχολείο - Μουσικά Σχολεία - Μουσικός Γραμματισμός Το προφίλ του Διευθυντή

Μαρία Ντούρου

Δ/τρια Μουσικού Σχολείου Σιάτιστας, Διδάκτωρ του Τ.Μ.Σ. του Ε.Κ.Π.Α.

Ο θεσμός των Μουσικών Σχολείων είναι αναμφίβολα μία πολύ ενδιαφέρουσα πτυχή της δημόσιας εκπαίδευσης. Σχολεία ανοιχτά στην κοινωνία από την ίδρυσή τους, με πολύπλευρους εκπαιδευτικούς και διδακτικούς στόχους οι οποίοι επιτυγχάνονται μέσα από ποικίλες βιωματικές διαδικασίες με κέντρο τον μαθητή και παρανομαστή την τέχνη, θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως προάγγελος του εκπαιδευτικού ιδεώδους που καλείται Νέο Σχολείο αφού από τότε που ιδρύθηκαν, εδώ και 27 χρόνια δηλαδή, εισάγουν στη δημόσια δευτεροβάθμια εκπαίδευση έννοιες όπως η ατομικότητα-διαφορετικότητα του μαθητή και η αγωγή του πολιτισμού στην εκπαίδευση ως διδακτικό εργαλείο. Παράλληλα μέσα από τις ιδιαίτερες παραμέτρους του μουσικού γραμματισμού που προάγουν, προωθούν την ομαλή και αποτελεσματική ένταξη όλων ανεξαρτήτως των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία ενισχύοντας την πολυπολιτισμικότητα και αναδεικνύοντας τη μεταξύ των ομαλή και εποικοδομητική συνύπαρξη.

Ο διευθυντής του Μουσικού Σχολείου επομένως έχει να διαχειριστεί μία σχολική μονάδα της οποίας οι ανάγκες, οι ανησυχίες και οι στόχοι προκύπτουν ιδιαίτεροι ειδικά όταν συνδυάζονται με αντικειμενικές δυσκολίες που οφείλονται στη μη έγκαιρη στελέχωσή της με καθηγητές μουσικών ειδικοτήτων. Με λίγα λόγια ο διευθυντής πρέπει να είναι σε θέση να κατανοήσει και να συναισθανθεί

τις πολύπλευρες ιδιαιτερότητες των σχολείων αυτών και να έχει ως πρωταρχικό στόχο την ανάδειξη του μουσικού γραμματισμού σε συνδυασμό με τον γραμματισμό γνωστικών αντικειμένων γενικής παιδείας.

Σκοπός της έρευνας είναι να διερευνηθεί η υπάρχουσα νομοθεσία επιλογής στελεχών των Μουσικών Σχολείων, να καταδειχθούν τα νομοθετικά κενά ως προς την σκιαγράφηση των ειδικών προσόντων που πρέπει να έχει ο διευθυντής του Μουσικού Σχολείου έτσι ώστε να προταθεί η σύνθεση μίας νέας νομοθετικής ρύθμισης στην οποία θα αναδεικνύεται το προφίλ του διευθυντή, σύμφωνα με το οποίο το διευθυντικό στέλεχος θα πρέπει να συνδυάζει το ήθος και την εντιμότητα που έτσι και αλλιώς είναι απαραίτητο να διακρίνουν κάθε διευθυντή οποιασδήποτε σχολικής μονάδας με την ευρεία πανεπιστημιακή, παιδαγωγική, διοικητική γνώση και την προώθηση του μουσικού γραμματισμού.

Η έρευνα έχει περιγραφικό χαρακτήρα αφού έχει ως άμεσο στόχο την εκτίμηση της υπάρχουσας νομοθεσίας ως προς τον παράγοντα της επιλογής στελεχών διοίκησης μουσικών σχολείων αλλά και την σκιαγράφηση των ιδιαίτερων πτυχών του μουσικού γραμματισμού που προάγουν τα εν λόγω σχολεία. Επιπλέον η έρευνα έχει διερευνητικό χαρακτήρα αφού στοχεύει στην σύνθεση του προφίλ του διευθυντή του μουσικού σχολείου αλλά και στην ανάδειξη ζητημάτων που προέκυψαν από την εφαρμογή του νόμου περί επιλογής διευθυντών σχολικών μονάδων σύμφωνα με το ΦΕΚ 915/2015 για το οποίο θα γίνει εκτενής λόγος. Τέλος, η εμπειρία της γράφουσας ως διευθύντριας Μουσικού Σχολείου διευκόλυνε σημαντικά τη διεξαγωγή της έρευνας.

Η έρευνα κατέδειξε ότι ο καθορισμός των ειδικών προσόντων του διευθυντή μουσικού σχολείου απουσιάζει παντελώς από την κείμενη νομοθεσία και προκύπτει επισταμένη η ανάγκη ύπαρξής του. Επίσης ο μουσικός γραμματισμός είναι βέβαιο ότι δύναται να προωθηθεί αποδοτικότερα και εποικοδομητικότερα εάν ο διευθυντής της σχολικής μονάδας είναι αφενός ευαισθητοποιημένος στα θέματα της ευρύτερης καλλιτεχνικής παιδείας και αφετέρου επιστημονικά καταρτισμένος στα θέματα της μουσικής επιστήμης.

Λέξεις-κλειδιά: Μουσικά Σχολεία, Νέο Σχολείο, Μουσικός Γραμματισμός, Διευθυντής Μουσικού Σχολείου, Νομοθεσία Επιλογής Στελεχών Εκπαίδευσης

Βιβλιογραφία

- Αγγελάκης, Γ. (2011). *Διοίκηση και διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού στα μουσικά σχολεία*. Διπλωματική εργασία, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
- Δελιγιάννη, Α. (1998). Μουσικά Σχολεία: Δομή και Λειτουργία – Προοπτικές. Στα *Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.* Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.
- Κυριαζικίδου, Π. (1998). Τα μουσικά σχολεία στην Ελλάδα: θεσμικό πλαίσιο και σχολική πραγματικότητα. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Μαμασούλας, Γ. (2008). *Το μουσικό σχολείο Αγρινίου. Παρελθόν και παρόν ενός σχολείου-προβλήματα και προοπτικές ενός θεσμού*. Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής, Α.Τ.Ε.Ι. Ηπείρου.
- Παπαζαρή, Θ. (1999). *Μουσική Μάθηση και Εκπαίδευση*. Αθήνα: Παπαζήση.

17η Συνεδρία: Διδακτική Μουσικών Οργάνων

14:45-16:00

Προεδρείο: Φυτίκα Α.

Σχεδιασμός και ανάπτυξη διδακτικού υλικού με χρήση Ελληνικού ρεπερτορίου, για προγράμματα ομαδικής εκμάθησης βιολιού, σε σχολεία γενικής παιδείας της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Όλγα Ζέρβα

Καθηγήτρια Μουσικής, Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Αν και κατά παράδοση στον «Δυτικό» κόσμο τα μαθήματα βιολιού πραγματοποιούνται ιδιωτικά, σε ατομικό πλαίσιο, ωστόσο υπάρχουν σε διάφορα μέρη του κόσμου περιπτώσεις όπου η διδασκαλία εγχόρδων πραγματοποιείται ομαδικά, στο πλαίσιο της δημόσιας εκπαίδευσης, δίνοντας την ευκαιρία

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

σε περισσότερα παιδιά να έρθουν σε επαφή με τα έγχορδα όργανα. Στα ομαδικά μαθήματα: α) ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να αναπτύξει τις δεξιότητες των μαθητών μέσα από ομαδικά παιχνίδια β) ο ρόλος των συμμαθητών καθίσταται σημαντικός, καθώς οι ικανότεροι λειτουργούν ως πρότυπα για τους υπόλοιπους και γ) ο δάσκαλος δεν αποτελεί πλέον μια απόμακρη αυθεντία αλλά ένας διαμεσολαβητής της μάθησης.

Αναλογιζόμενος κάποιος τα πλεονεκτήματα των ομαδικών μαθημάτων, αναρωτιέται εάν θα ήταν εφικτό να ενταχθούν στα ελληνικά σχολεία ομαδικά μαθήματα βιολιού, εμπλουτίζοντας το ήδη υπάρχον Αναλυτικό Πρόγραμμα. Διδακτικό υλικό για ομαδικά μαθήματα βιολιού έχει αναπτυχθεί για διάφορα προγράμματα σε χώρες του εξωτερικού. Επειδή όμως, ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα ή κάποιο διδακτικό υλικό που εφαρμόστηκε με επιτυχία σε μία χώρα δεν μπορεί αυτονοήτως να μεταφερθεί αυτούσιο σε κάποια άλλη, σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να αναπτύξει το κατάλληλο διδακτικό υλικό, βασισμένο σε ελληνικά τραγούδια και να προτείνει έναν ετήσιο ενδεικτικό σχεδιασμό για πρόγραμμα ομαδικής εκμάθησης βιολιού σε σχολεία της Ελλάδας.

Αρχικά μελετήθηκαν οι διδακτικές μεθοδολογίες των Rolland και Suzuki, οι οποίες έχουν εφαρμοστεί με επιτυχία σε ομαδικά μαθήματα. Στη συνέχεια επιλέχθηκαν τα στοιχεία των δύο μεθοδολογιών βάσει των οποίων πραγματοποιήθηκε η ανάπτυξη του διδακτικού υλικού και ο σχεδιασμός του προτεινόμενου προγράμματος. Εν συνεχεία, εξετάστηκε το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των σχολείων της Ελλάδας, για να διαπιστωθεί εάν και πώς θα μπορούσε να εφαρμοστεί το προτεινόμενο πρόγραμμα και, τέλος, διατυπώθηκαν τα κριτήρια επιλογής του ρεπερτορίου που χρησιμοποιήθηκε για το εν λόγω πρόγραμμα.

Τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας περιλαμβάνουν τον ετήσιο σχεδιασμό προγράμματος ομαδικής εκμάθησης βιολιού και την ανάπτυξη του αντίστοιχου διδακτικού υλικού. Το υλικό αυτό βασίζεται σε ελληνικά τραγούδια (δημοτικά από διάφορες περιοχές της Ελλάδας, ρεμπέτικα ή έντεχνα), οικεία στους μαθητές. Με βάση τις μελωδίες αυτών των τραγουδιών έχουν δημιουργηθεί συνοδευτικές φωνές αυξανόμενης τεχνικής δυσκολίας, με στόχο να λύνεται κάθε φορά ένα συγκεκριμένο πρόβλημα τεχνικής. Η εκμάθηση των συνοδευτικών φωνών πραγματοποιείται κυρίως μέσω μίμησης, ακούγοντας είτε τον δάσκαλο να παίζει, είτε το ηχογραφημένο υλικό που έχει δημιουργηθεί για τον σκοπό αυτό. Οι μαθητές μαθαίνουν πρώτα τις συνοδείες των τραγουδιών και κατόπιν τις παίζουν ταυτόχρονα με τη μελωδία, η οποία μπορεί να ακούγεται από τον δάσκαλο ή από κάποια συσκευή αναπαραγωγής ήχου. Οι συνεχείς ακροάσεις του δασκάλου και των ηχογραφήσεων βοηθούν στην εξοικείωση των μαθητών με τις μελωδίες, πριν αυτοί φτάσουν στο σημείο να τις παίζουν. Η ανάγνωση της μουσικής σημειογραφίας εισάγεται σε μεταγενέστερο στάδιο, αφού έχουν αποκτηθεί οι βασικές κιναισθητικές δεξιότητες από τους μαθητές.

Ο προτεινόμενος διδακτικός σχεδιασμός και το αντίστοιχο διδακτικό υλικό είναι δυνατό να χρησιμοποιηθούν στο πλαίσιο των υπάρχόντων προγραμμάτων σπουδών σε σχολεία γενικής παιδείας, σε μουσικά σχολεία, αλλά και σε περιβάλλοντα μη θεσμοθετημένης μουσικής εκπαίδευσης, όπως είναι τα προγράμματα απασχόλησης παιδιών σε δήμους, κοινότητες ή άλλους πολιτιστικούς φορείς.

Λέξεις-κλειδιά: Ομαδικά Μαθήματα Βιολιού, Μη Τυπική Μάθηση, Μέθοδος Rolland, Μέθοδος Suzuki

Βιβλιογραφία

- Fanelli, P. M. (2001). *Paul Rolland: His teaching career and contributions to string pedagogy and education*. Doctoral dissertation, University of Illinois.
- Lay, B. (2004). The dynamics of group teaching. In A. Marks (ed.), *All together: teaching music in groups*, (pp. 4-11). London: The Associated Board of the Royal Schools of Music Publishing.
- Murphy, F., Rickard, N., Gill, A. & Grimmet, H. (2011). Informing new string programmes: Lessons learned from an Australian experience. *British Journal of Music Education*, 28(3), 285-300.
- Rolland, P. & Mutschler, M. (1974). *The teaching of action in string playing: Developmental and remedial techniques*. Urbana, Illinois: American String Teachers Association.
- Starr, W. (2000). *The Suzuki violinist* (rev. ed.). Miami, Florida: Warner Bros. Publications.

Δημιουργική διδασκαλία στο πιάνο - Πρακτικές προτάσεις

Αντιγόνη Καντούρη

Καθηγήτρια πιάνου και θεωρητικών, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Α.Π.Θ.

Η εξέχουσα σημασία που έχει ο ρόλος του δασκάλου στη μετάδοση της γνώσης είναι αδιαμφισβήτητη. Όπως υπογραμμίζει η Custodero (2005), όταν τα παιδιά βιώνουν την εξερεύνηση της μουσικής και των παραμέτρων της αναπτύσσουν κριτική σκέψη και αυτό τα οδηγεί στην καλύτερη κατανόηση και συνεπώς σε μεγαλύτερη ανάπτυξη δεξιοτήτων. Η Καραδήμου-Λιάτσου (2003:194) αναφέρει πως ο μαθητής πρέπει να θεωρεί τον εαυτό του σαν δημιουργικό μουσικό που πειραματίζεται και ανακαλύπτει μόνος του.

Στόχος αυτής της εργασίας είναι η μελέτη προτάσεων εκμάθησης κομματιών αλλά και δημιουργικών δραστηριοτήτων διδασκαλίας του πιάνου, με σκοπό την εδραίωση της γνώσης μέσω της βιομαθητικής μάθησης, σε αντίθεση με την στεία ανάγνωση και εκτέλεση ενός μουσικού κειμένου.

Για την προσέγγιση των παραπάνω στόχων, χρησιμοποιήθηκαν ποικίλα μικρά και εύκολα κομμάτια καθώς και ποικίλο σεμιναρικό υλικό, με αρχάριους μαθητές αλλά και μαθητές μέσης τάξης πιάνου. Συγκεκριμένα το ρεπερτόριο αποτελούνταν από το 1^ο κομμάτι της συλλογής *Ricreazioni Pianistiche per Pianoforte a 4 Mani* του G. Galluzzi, το οποίο έχει τη φόρμα ΑΒΑ' και αποτελείται από ζεύγη όμοιων μέτρων. Επίσης στο ρεπερτόριο που χρησιμοποιήθηκε ανήκει η άσκηση 10 του 1ου τεύχους από τον *Μικρόκοσμο* του Bela Bartok, η ομάδα ασκήσεων *Ηλιόλουστη και Συννεφιασμένη μέρα* από το Mini Book της σειράς *A dozen a day* της Edna Burnam (με αναφορά στον μείζονα και ελάσσονα τρόπο), το *Τρελό Rag-Time* που αποτελείται από συγκοπές (χρησιμοποιήθηκε ως παράδειγμα για την αντιμετώπιση ρυθμικών δυσκολιών) και *Ο Γκαιτοπαίχτης* (N.C. Reinecke) που προσφέρεται για τη μελέτη των δυναμικών.

Στην εργασία, χρησιμοποιήθηκαν επίσης ποικίλες δραστηριότητες με τις οποίες οι πιθανές δυσκολίες που καλείται να αντιμετωπίσει ο μαθητής παίρνουν το χαρακτηρισμό παιχνιδιού. Οι δραστηριότητες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν «τρέφονται» από τις εκάστοτε ανάγκες του μαθητή, ενώ βρίσκουν εφαρμογή και σε σπουδαστές της μέσης αλλά και της ανωτέρας τάξης του πιάνου. Τέλος, η συλλογή πληροφοριών για τον συνθέτη αλλά και τη συλλογή κομματιών από την οποία προέρχεται το εκάστοτε μουσικό κείμενο, θεωρείται εξαιρετικά ωφέλιμη.

Έπειτα από μελέτη της καταγραφής της πορείας και ανταπόκρισης του εκάστοτε μαθητή σε αυτόν τον τρόπο διδασκαλίας του πιάνου υπάρχουν σαφείς ενδείξεις ότι οι μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν, συνοδεύονται από το γνήσιο ενδιαφέρον του μαθητή, διασφαλίζουν ελκυστικό και ευχάριστο πλαίσιο μαθήματος, ενώ η γνώση που αποκτά ο μαθητής είναι πιο ουσιαστική και συνειδητή, και εν τέλει ταχύτερη. Τέλος, οι τεχνικές δυσκολίες που συναντά κάθε σπουδαστής αντιμετωπίζονται με εφευρετικότητα και φαντασία, ενώ ο μαθητής υιοθετεί σταδιακά τον κριτικό και δημιουργικό τρόπο σκέψης και αντιμετώπισης πιθανών ζητημάτων.

Συμπερασματικά, η αέναη κριτική σκέψη πρέπει να αποτελεί χαρακτηριστικό κάθε καθηγητή πιάνου καθώς κάθε μαθητής είναι μοναδικός και συνεπώς χρίζει της ανάλογης αντιμετώπισης. Πάνω απ' όλα όμως, κάθε μαθητής ανεξαρτήτου ηλικίας, είναι ένα «παιδί», που αναζητά να εκφράσει τη δημιουργικότητα του. Για το λόγο αυτό, κρίνεται απαραίτητη η συνέχιση της έρευνας με περαιτέρω βιομαθητικές δράσεις ιδιαίτερα στις μεγαλύτερες τάξεις του πιάνου.

Λέξεις-κλειδιά: Δημιουργικότητα, Παιχνίδι, Βιομαθητική Μάθηση, Διδασκαλία Πιάνου, Κριτική Σκέψη

Βιβλιογραφία

- Finder, G. (2006). *Δημιουργική Διδασκαλία του Πιάνου*, Σημειώσεις σεμιναρίου που πραγματοποιήθηκε στο Ωδείο Σύγχρονη Ωδή, Αθήνα.
- Custodero, L. (2005). "Being With": The Resonant Legacy of Childhood's Creative Aesthetic. *Journal of Aesthetic Education*, 39(2), 36-57.
- Wigram, T. (2006). Musical Creativity in children with cognitive and social impairment. In I. Deliege & G.A. Wiggins (Eds.), *Musical Creativity - Multidisciplinary Research in Theory and Practice*. New York: Psychology Press.
- Καραδήμου-Λιάτσου, Π. (2003). *Η Μουσικοπαιδαγωγική του 20^{ου} αιώνα. Οι σημαντικότερες απόψεις για την προσχολική ηλικία*. Αθήνα: Orpheus.

Αυτοσχεδιασμός και δημιουργικότητα στα πλαίσια του ατομικού μαθήματος πιάνου στο Μουσικό Γυμνάσιο: μια μελέτη περίπτωσης

Ελένη Χαλάτση

Εκπαιδευτικός Μουσικής Ειδικότητας Πιάνου, Μουσικό Σχολείο Κατερίνης

Το Α.Π.Σ. για το ατομικό μάθημα πιάνου στα Μουσικά Σχολεία (ΦΕΚ 424/τ. Β' / 16-5-1995) δίνει έμφαση στην ανάπτυξη μουσικών δεξιοτήτων του μαθητή στο όργανο για την καλύτερη εμπέδωση/κατανόηση των θεωρητικών αντικειμένων. Ένα ολοκληρωμένο μάθημα μουσικής περιλαμβάνει δραστηριότητες ακρόασης, εκτέλεσης, σύνθεσης και αξιολόγησης (Gane, 1996). Ο αυτοσχεδιασμός ως μέσο πειραματισμού και αναζήτησης μουσικών ιδεών, με στόχο τη σύνθεση, αλλά και ως εργαλείο διδασκαλίας, εμπέδωσης και κατανόησης των θεωρητικών στοιχείων της μουσικής (Κανελλόπουλος, 2013), θεωρείται αναπόσπαστο στοιχείο της μουσικής δημιουργικότητας (Στάμου, 2005). Στο μάθημα πιάνου το παιδί μπορεί να «δανειστεί» μουσικά μοτίβα από το κλασικό ρεπερτόριο, να τα επεξεργαστεί και να αυτοσχεδιάσει το δικό του κομμάτι (Rabinof, 1981).

Σκοπός της έρευνας είναι να διερευνηθούν οι τρόποι με τους οποίους οι μαθητές αυτοσχεδιάζουν και δημιουργούν δικά τους μουσικά έργα παίρνοντας ως αφορμή ένα από τα μουσικά κομμάτια που διδάσκονται στα πλαίσια του ατομικού μαθήματος πιάνου στο Μουσικό Σχολείο. Συγκεκριμένα, διερευνήθηκε: α) πώς οι μαθητές αποφασίζουν και ορίζουν τους κανόνες του μουσικού αυτοσχεδιασμού που θα εκτελέσουν σε συνοδεία της εκπαιδευτικού και β) σε ποιο βαθμό οι παραπάνω κανόνες τηρήθηκαν τελικά, μέσα από μια διαδικασία αλληλεπίδρασης και αναστοχαστικότητας των μαθητών και της εκπαιδευτικού.

Μελετήθηκαν πέντε μαθητές του Μουσικού Γυμνασίου Βόλου (έπειτα από έγκριση του Υπουργείου Παιδείας) με ατομικό όργανο επιλογής το πιάνο, σε πραγματικές καταστάσεις μουσικής δημιουργίας, αυτοσχεδιασμού και αλληλεπίδρασης με την εκπαιδευτικό-ερευνήτρια, σε διάρκεια τριών μηνών. Πρόκειται για μία μελέτη περίπτωσης που ενσωματώνει στοιχεία εθνογραφίας, καθώς η ερευνήτρια συμμετείχε στις δραστηριότητες του αυτοσχεδιασμού. Η ζωντανή περιγραφή των καταστάσεων που διερευνώνται παρουσιάζεται από την οπτική των συμμετεχόντων, επιδιώκοντας να συλλάβει τη διαφορετικότητα, τη μοναδικότητα και το στιγμιαίο χαρακτήρα της κοινωνικής αλληλεπίδρασης (Cohen, Manion & Morrison, 2008). Τα εργαλεία συλλογής δεδομένων ήταν οι ημι-δομημένες συνεντεύξεις των μαθητών, η συμμετοχική παρατήρηση της εκπαιδευτικού-ερευνήτριας, οι ηχογραφήσεις των μαθημάτων, το ημερολόγιο της εκπαιδευτικού-ερευνήτριας και το «ανοιχτού τύπου» ερωτηματολόγιο των μαθητών. Η μεθοδολογική ανάλυση που ακολουθήθηκε στηρίχθηκε στις αναλυτικές τεχνικές της θεμελιωμένης θεωρίας.

Τα αποτελέσματα της έρευνας αποκαλύπτουν την εμπλοκή των μαθητών στη μουσική δημιουργία, η οποία αποτελεί σημαντικό παράγοντα προσωπικής ανάπτυξης και αναστοχαστικότητας. Με τη διαρκή εμπύχωση της εκπαιδευτικού η δραστηριότητα του αυτοσχεδιασμού προσέφερε στους μαθητές τη δυνατότητα να πειραματιστούν, να εκφράσουν τον εαυτό τους μέσω της μουσικής με ουσιαστικό τρόπο. Παράλληλα, δόθηκε η ευκαιρία στους μαθητές να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους στο πιάνο, να αποκτήσουν δεξιότητες μουσικής κριτικής (ενεργητικής) ακρόασης, να κατανοήσουν καλύτερα τα θεωρητικά στοιχεία της μουσικής (π.χ., αίσθηση του ρυθμού, της αρμονίας, των κλιμάκων, των συγχορδιών, των διαστημάτων), αλλά και να εμπεδώσουν διάφορα ζητήματα τεχνικής του πιάνου (π.χ., άρθρωση, χρήση πεντάλ και διαφορετικό χρώμα, ύψος και ερμηνεία). Επίσης, τα οφέλη του αυτοσχεδιασμού παρουσιάστηκαν σε όλους τους μαθητές και σε ψυχολογικό επίπεδο, όπως στην τόνωση της αυτοπεποίθησης και της αυτοεκτίμησής τους, στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας και τη διεύρυνση της μουσικής φαντασίας τους, ενώ, επίσης, αρκετοί μαθητές έδειξαν ότι βίωσαν μια ευχάριστη «εμπειρία ροής».

Η παρούσα μελέτη περίπτωσης προσπάθησε να περιγράψει και να ερμηνεύσει τον τρόπο με τον οποίο οι μαθητές αναστοχάζονται επάνω στις δημιουργικές δραστηριότητες μαθητών στο ατομικό μάθημα πιάνου, αναδεικνύοντας τη σημαντική παιδαγωγική αξία του αυτοσχεδιασμού στη μουσική εκπαίδευση. Το μάθημα πιάνου μπορεί να εμπλουτιστεί με παιχνίδια αυτοσχεδιασμού, δίνοντας έμφαση στη δημιουργικότητα των παιδιών, συμβαδίζοντας με τις σύγχρονες μουσικοπαιδαγωγικές προσεγγίσεις.

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

Λέξεις-Κλειδιά: Αυτοσχεδιασμός, Δημιουργικότητα, Διδασκαλία του Πιάνου, Μουσικό Σχολείο, Αναστοχαστικότητα

Βιβλιογραφία

- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας* (μτφρ. Σ. Κυρανάκης κ.ά.). Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο.
- Gane, P. (1996). Instrumental teaching and the National Curriculum: a possible partnership?. *British Journal of Music Education*, 13(1), 49-65.
- Κανελλόπουλος, Π.Α. (2013). Αναζητώντας τον ρόλο του Μουσικού Αυτοσχεδιασμού στη Μουσική Εκπαίδευση: Οι παιδαγωγικές δυνατότητες της καλλιέργειας της (μουσικής) ελευθερίας. *Μουσικοπαιδαγωγικά*, 11, 5-43.
- Rabinof, S. (1981). Improvisation. In D. Agay (Ed.), *Teaching Piano. A Comprehensive Guide and Reference Book for the Instructor* (vol.2) (pp. 227-234). New York: Yorktown Music Press.
- Στάμου, Λ. (2005). *Δημιουργικότητα και μουσική εκπαίδευση*. Στο *Πρακτικά του 4ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε. «Δημιουργικότητα στη Μουσική Διδασκαλία και Πράξη»* (Λαμία, 1-3 Ιουλίου). Θεσσαλονίκη: Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση.

Συμπόσια

Σάββατο 28 Νοεμβρίου

Συμπόσιο 1:

09:00-10:15

Προφορικές Μουσικές Παραδόσεις στη Δευτεροβάθμια και Τριτοβάθμια Μουσική Εκπαίδευση

Ζωή Διονυσίου (συντονίστρια Συμποσίου)

Επίκουρος Καθηγήτρια Μουσικής Παιδαγωγικής, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Η προφορικότητα έχει αναγνωριστεί ως σημαντική παράμετρος σε πολλές μουσικές παραδόσεις παγκοσμίως, όπως στη τζαζ, την παραδοσιακή μουσική, και άλλα δημοφιλή και εναλλακτικά μουσικά ρεύματα. Παρόλο που ο μουσικός γραμματισμός έχει βαθύτατα επηρεάσει και συχνά καθορίζει τη μουσική εκπαίδευση στα παραπάνω είδη μουσικής σε πλαίσιο εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, η προφορικότητα φαίνεται να διαφυλάσσει σε κάποιο βαθμό τα άτυπα χαρακτηριστικά των μουσικών παραδόσεων στην κοινότητα, όπως τη μουσική και τη μουσικοποιητική δημιουργία, τη σχέση της μουσικής με άλλες τέχνες ή δραστηριότητες (π.χ., χορός, τραγούδι, πανηγύρια, κοινωνικά γεγονότα, κλπ.), καθώς και χαρακτηριστικά που αφορούν στη διαμόρφωση μουσικών προτιμήσεων, μουσικών ταυτοτήτων σε νεανικό ή ενήλικο κοινό (πανηγύρια, συναυλίες, κ.ά.).

Οι τρόποι ενασχόλησης με τη μουσική σήμερα δεν εμπίπτουν αποκλειστικά στο μοντέλο της τυπικής μουσικής εκμάθησης οργάνου, ούτε άλλωστε της άτυπης μάθησης στην κοινότητα, αλλά δημιουργούν αναφορές μεταξύ της προφορικότητας και του μουσικού γραμματισμού. Πιθανόν να προβάλλει ένα νέο είδος μουσικού γραμματισμού από το σύνθετο (αυτοδίδακτοι μουσικοί, σύνθεση/ δημιουργία μουσικής μέσω ηλεκτρονικών υπολογιστών χωρίς τη χρήση μουσικής παρτιτούρας, συμμετοχή σε μουσικά σχήματα και μπάντες ως διαδικασία άτυπης μάθησης, κλπ.). Αλλωστε η τζαζ φαίνεται να είναι μία μεική μουσική ως προς την προφορική - εγγράμματη διάσταση, καθώς ενσωματώνει τα στοιχεία του μουσικού γραμματισμού, διατηρώντας παράλληλα έμφαση στην προφορική εκμάθηση και εξάσκηση της μουσικής.

Στόχος του συμποσίου είναι να διερευνήσει αν οι προφορικές μουσικές παραδόσεις στη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση διατηρούν την προφορικότητά τους, σε ποιο βαθμό και με ποιο τρόπο. Επίσης, αν και πώς συνδυάζονται ο γραμματισμός και η προφορικότητα στη σημερινή μουσική εκπαίδευση. Η συστηματική μουσική εκπαίδευση στη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση δείχνει σταδιακά κάποιο ενδιαφέρον στην προφορικότητα και στην ενσωμάτωση κάποιων στοιχείων της προφορικότητας στο επίσημο πρόγραμμα σπουδών, και το έχει καταφέρει όπου υπάρχουν ταλαντούχοι μουσικοί. Έχει όμως επιτευχθεί μία ζύμωση με την τυπική μουσική εκπαίδευση; έχει γίνει ουσιαστικός διάλογος και άνοιγμα της τυπικής μουσικής εκπαίδευσης στις προφορικές μουσικές παραδόσεις; Πώς και τι προσφέρει στη νέα γενιά η επαφή με προφορικές μουσικές παραδόσεις; Τι μπορεί να προσφέρει η προφορικότητα στην τυπική μουσική εκπαίδευση; Αυτά είναι κάποια από τα ερωτήματα στα οποία οι προσκεκλημένοι ομιλητές του συμποσίου θα πάρουν θέση διερευνώντας το θέμα από διάφορες οπτικές γωνίες και μουσικές παραδόσεις, με ιδιαίτερη έμφαση στην παραδοσιακή και την τζαζ μουσική στην ελληνική δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση. Θα δοθεί έμφαση στο παράδειγμα των Μουσικών Σχολείων (Γυμνασίων και Λυκείων) και στο πώς ανταποκρίνονται στη διδασκαλία της παραδοσιακής μουσικής, καθώς και στη διδασκαλία άλλων προφορικών και μεικτών μουσικών παραδόσεων. Επίσης θα γίνει αναφορά στη θέση και διδασκαλία των προφορικών μουσικών παραδόσεων σε ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στη χώρα μας.

Λέξεις-κλειδιά: Διδασκαλία Προφορικών Μουσικών Παραδόσεων, Παραδοσιακή Μουσική, Τζαζ, Δευτεροβάθμια Μουσική Εκπαίδευση, Τριτοβάθμια Μουσική Εκπαίδευση

Βιβλιογραφία

- Ong, W. (1997). *Προφορικότητα και Εγγραμματοσύνη* (μτφρ., επιμ., εισ. Κ. Χατζηκυριάκου). Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
Lord, A. B. (2000). *The Singer of Tales* (Eds. S. Mitchell & G. Nagy). Cambridge USA: Harvard University Press.

Α' Εισήγηση

Βασικές έννοιες της προφορικότητας στην παραδοσιακή ή λαϊκή μουσική: Παραδοσιακή μουσική και διαπολιτισμικές προσεγγίσεις στη μουσική εκπαίδευση

Ζωή Διονυσίου

Επίκουρος Καθηγήτρια, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Αντλώντας στοιχεία από τη μουσικοπαιδαγωγική και εθνομουσικολογική έρευνα η παρουσίαση επιδιώκει να εξετάσει κάποια από τα βασικά χαρακτηριστικά που αφορούν στη διδασκαλία της παραδοσιακής μουσικής σήμερα. Στόχος της παρουσίασης είναι να εντοπιστούν βασικά χαρακτηριστικά που φαίνεται να διασφαλίζουν την προφορική μετάδοση της παραδοσιακής ή λαϊκής μουσικής. Τα χαρακτηριστικά αυτά πιθανόν είναι κοινά και σε άλλες προφορικές λαϊκές μουσικές παραδόσεις.

Τρεις βασικοί άξονες που θα βοηθήσουν στη διερεύνηση αυτή είναι: η διαδικασία της μουσικής δημιουργίας, η έννοια του μουσικού γεγονότος και η αίσθηση του τόπου. Η διαδικασία της «μουσικής δημιουργίας» βασίζεται στην αναγνώριση της μίμησης στην τέχνη, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, η οποία κατευθύνει τον δημιουργό να δημιουργήσει - ανανεώσει το ρεπερτόριό του, μένοντας πιστός στις κοινωνικές και μουσικές συμβάσεις της τέχνης του, βιώνοντας έτσι μία «ελευθερία-υπό-όρους». Η έννοια του «μουσικού γεγονότος» (*music event*) θυμίζει ότι η μουσική ποτέ δεν λειτουργεί ανεξάρτητα, αλλά πάντα βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με άλλες τέχνες και λειτουργικά πλαίσια, όπως αυτά του χορού, του λόγου, των εθίμων, των κοινωνικών συμβάσεων και λειτουργικών αναγκών της κοινωνίας. Τρίτο, η «αίσθηση του τόπου» είναι το χαρακτηριστικό που προσδίδει ταυτότητα στην παραδοσιακή μουσική και προωθεί τη σύνδεση των ανθρώπων με το πολιτισμικό προϊόν της μικροκοινότητάς τους. Η αίσθηση του τόπου μπορεί να είναι ρεαλιστική ή φανταστική, μπορεί να αφορά μικροκοινότητες, ή ευρύτερες κοινότητες, συγκεκριμένες ηλικιακές ομάδες, μειονότητες, κλπ.

Η προσέγγιση αυτή επιδιώκει να εξηγήσει πώς αυτά τα τρία χαρακτηριστικά μπορούν να διασφαλίσουν μία καλύτερη σχέση με τη μουσική παράδοση κατά τη διδασκαλία της, και αν και πώς μπορούν να συνεισφέρουν προς μία διδασκαλία με διαπολιτισμική κατεύθυνση. Μπορεί η διαπολιτισμικότητα στη μουσική εκπαίδευση να προάγει την προφορικότητα των μουσικών παραδόσεων; Καθώς η διαπολιτισμικότητα αποτελεί μία από τις σύγχρονες τάσεις στη μουσική εκπαίδευση, στόχος της εισήγησης είναι να προτείνει αυτές τις αρχές τοποθετώντας τις στο πλαίσιο της διαπολιτισμικότητας με τη σύγχρονη διάσταση. Διαπολιτισμική εκπαίδευση δε σημαίνει απλά διδασκαλία υλικού από άλλους πολιτισμούς· η διαπολιτισμική διάσταση της μουσικής επιτρέπει στους εμπλεκόμενους να κατανοήσουν τους τρόπους με τους οποίους το άτομο ή η ομάδα ορίζει και κατανοούν την ποικιλία των μουσικών τους κόσμων, διευκολύνει και κατευθύνει τους εμπλεκόμενους στην κατανόηση, επικοινωνία και συνεργασία ανάμεσα σε διαφορετικές ομάδες ανθρώπων ή διαφορετικούς πολιτισμούς. Θα αντληθούν στοιχεία από προηγούμενη έρευνα της ερευνήτριας στα Μουσικά Σχολεία της Ελλάδας, καθώς και από τη σύγχρονη βιβλιογραφία.

Λέξεις-κλειδιά: Διδασκαλία Προφορικών Μουσικών Παραδόσεων, Διαπολιτισμικότητα, Παραδοσιακή Μουσική, Μουσικά Σχολεία

Βιβλιογραφία

- Campbell, P. S. (2004). *Teaching music globally*. Oxford: Oxford University Press.
Campbell, P. S., Drummond, J., Dunbar-Hall, P., Howard, K., Schippers, H. & Wiggins, T. (Eds.) (2005). *Cultural diversity in music education: Directions and challenges for the 21st century*. Australian Academic Press.

- Dionyssiou, Z. (2002). *Use and function of Greek traditional music in music schools of Greece*. Unpublished doctoral dissertation. Institute of Education University of London.
- Σηφάκης, Γ. Μ. (1988). *Για μια ποιητική του ελληνικού δημοτικού τραγουδιού*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Β' Εισήγηση

Η εκπαίδευση της τζαζ: προφορικότητα, σωματικότητα, εγγραματοσύνη, δημιουργικότητα

Λήμος Δημητριάδης

Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Η κυριαρχία της έννοιας του γραμματισμού έναντι της προφορικότητας επηρέασε βαθύτατα την τυπική μουσική εκπαίδευση στο δυτικό κόσμο με κορύφωση του φαινομένου τον 20ό αιώνα όπου η τυπική μουσική εκπαίδευση συχνά εκπίπτει σχεδόν απόλυτα σε ατομική διδασκαλία μουσικής ανάγνωσης συχνά με παράλληλη διδασκαλία της «μουσικής θεωρίας» ως άυλου και ασύνδετου με την εκτέλεση αντικείμενου.

Τον ίδιο αιώνα η τζαζ ανέδειξε χαρακτηριστικά την προφανή αυτή στρέβλωση καθώς οι μοναδικές ικανότητες και ο δημιουργικός και συλλογικός τρόπος λειτουργίας των μουσικών της δεν ήταν αποτέλεσμα της τυπικής μουσικής εκπαίδευσης. Επιπλέον η τζαζ, ενώ αρχικά αναπτύχθηκε κυρίως χάρη στην προφορικότητα και την ηχογράφηση, στη συνέχεια ενσωμάτωσε το μεγαλύτερο μέρος των κατακτήσεων του μουσικού γραμματισμού και αναπτύχθηκε σε μία σύγχρονη «υψηλή» τέχνη ικανή να αφομοιώνει και να ενσωματώνει πολλές άλλες προφορικές και εγγράμματος παραδόσεις, δυτικές και μη. Η ακόλουθη διαδικασία εκπαιδευτικής ιδρυματοποίησης της τζαζ στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα, αρχικά ανέδειξε αντιφάσεις ανάμεσα στον τρόπο οργάνωσης των εκπαιδευτικών μουσικών ιδρυμάτων και τον πολύ πιο ολιστικό και βιωματικό χαρακτήρα της προηγούμενης εκπαίδευσης των μουσικών της τζαζ. Ωστόσο η συμπλήρωση των πρώτων 60 χρόνων ιδρυματοποιημένης εκπαίδευσης της τζαζ την ανέδειξε ως πρότυπο ενσωμάτωσης της προφορικότητας και του μουσικού γραμματισμού στην εκπαίδευση πέρα από τις στυλιστικές και αισθητικές ιδιομορφίες της. Η τζαζ επαναφέρει τον ήχο, τις ακουστικές ικανότητες και τη σωματικότητα του ρυθμού στο επίκεντρο της εκπαίδευσης μαζί με σύνθετα και ουσιαστικά στοιχεία της προφορικότητας που έχουν εγκαταληφθεί και ξεχαστεί από την τυπική δυτική μουσική εκπαίδευση, όπως ο αυτοσχεδιασμός και η ατομική αλλά και συλλογική δημιουργικότητα στην εκτέλεση.

Η παρουσίαση αυτή θα επιχειρήσει να καταγράψει και να αξιολογήσει τα σύνθετα μουσικο-παιδαγωγικά αποτελέσματα που προκύπτουν τόσο από την παγκόσμια εμπειρία της εκπαίδευσης τζαζ, όσο και από την ειδικότερη περίπτωση των 19 χρόνων λειτουργίας του μοναδικού πανεπιστημιακού προγράμματος τζαζ και αυτοσχεδιασμού του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου στην Κέρκυρα. Θα επιχειρήσει να δείξει ότι η εκπαίδευση τζαζ είναι μία (ίσως και η μόνη) περίπτωση, όπου θεμελιώδεις λειτουργίες των προφορικών παραδόσεων όχι απλώς επιβιώνουν, αλλά και αναπτύσσονται μέσω της τυπικής εκπαίδευσης. Τέτοιο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η διαδικασία του jam session, μία τελετουργία της κοινότητας των μουσικών της τζαζ από τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα με διαγωνιστικά και εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά η οποία περιλαμβάνει σύνθετους άγραφους κώδικες κοινωνικής και μουσικής επικοινωνίας και δεοντολογίας και η οποία αποτελεί και σήμερα αναπόσπαστο μέρος της εκπαιδευτικής εμπειρίας κάθε ιδρύματος όπου διδάσκεται η τζαζ.

Επιπλέον τα στοιχεία που θα παρουσιαστούν από τα αποτελέσματα του προγράμματος τζαζ του Ιονίου Πανεπιστημίου προδίδουν μια πολύ πιο εκτεταμένη διείσδυση ουσιαστικών χαρακτηριστικών της προφορικότητας η οποία ξεπερνά το στενό περιβάλλον του προγράμματος σπουδών και της τυπικής εκπαιδευτικής διαδικασίας. Τέτοια είναι η καλλιέργεια συνειδησης και ταυτότητας μέλους μιάς διευρυμένης κοινότητας μέσα στην οποία τα μέλη της μοιράζονται κοινές αξίες, αλληλεπιδρούν και επωφελούνται από κοινού. Η διευρυμένη αυτή κοινότητα συμπεριλαμβάνει την εκπαιδευτική κοινότητα του ιδρύματος, τα μέλη απομακρυσμένων μουσικών σκηνών, όπως αυτή της Αθήνας, και ακόμη θύλακες μέσα σε Μουσικά Σχολεία, όπου μέσω γενεών αποφοίτων διοχετεύονται και αφομοιώνονται οι εμπειρίες του προγράμματος τζαζ.

Το ερώτημα που η παρουσίαση αυτή θα θέσει είναι: πώς η εμπειρία του συγκεκριμένου σύγχρονου μοντέλου της τζαζ μπορεί να αξιοποιηθεί για την ολοκλήρωση της μουσικής

εκπαιδευτικής εμπειρίας πέρα από την τριτοβάθμια εκπαίδευση και στο πλαίσιο και των Μουσικών Σχολείων ή και ενός ευρύτερου δικτύου μουσικής εκπαίδευσης.

Λέξεις-κλειδιά: Τζαζ, Μουσικός Γραμματισμός, Προφορικότητα, Σωματικότητα, Δημιουργικότητα

Βιβλιογραφία

- Ong, W. (1997). *Προφορικότητα και Εγγραμματοσύνη* (μτφρ., επιμ., εισ. Κ. Χατζηκυριάκου). Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Wilf, E. Y. (2014). *School for Cool, The Academic Jazz Program and the Paradox of Institutionalized Creativity*. Chicago: University of Chicago Press.
- Gioia, T. (1988). *The Imperfect Art: Reflections on Jazz and Modern Culture*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Berliner, P. (1994). *Thinking in Jazz: The infinite art of Improvisation*. Chicago: University of Chicago Press.

Γ' Εισήγηση

Προφορικές Μουσικές Παραδόσεις στη Δευτεροβάθμια Μουσική Εκπαίδευση

Κατερίνα Πολυμενοπούλου

Σχολική Σύμβουλος Π.Ε.16, Περιφερειακή Διεύθυνση Εκπαίδευσης Αττικής

Η προφορικότητα αποτελεί χαρακτηριστικό στοιχείο πολλών μουσικών παραδόσεων ανά τον κόσμο, όπως είναι η ελληνική παραδοσιακή μουσική, η μουσική τζαζ κ.ά. Σήμερα, στη μουσική εκπαίδευση που αφορά στην ελληνική παραδοσιακή μουσική, φαίνεται πως ως μέσο μεταλαμπάδευσής της γνώσης χρησιμοποιείται σε μεγάλο βαθμό ο γραμματισμός, με την προφορικότητα να προσπαθεί, με τον ιδιαίτερο τρόπο της, να διαφυλάξει τα άυλα χαρακτηριστικά των μουσικών παραδόσεων.

Στην παρούσα εισήγηση, η οποία στηρίζεται σε επιτόπια παρατήρηση καθώς και σε προσωπική επαφή με πολλούς διδάσκοντες στα Μουσικά σχολεία εδώ και κάποια χρόνια, διερευνάται η ύπαρξη και χρήση προφορικών μουσικών παραδόσεων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και ιδιαίτερα στα μουσικά σχολεία, καθώς επίσης, η αρωγή και τα οφέλη που δύνανται να παρέχουν αυτές στην τυπική μουσική εκπαίδευση.

Ειδικότερα, ερευνάται κατά πόσο οι προφορικές μουσικές παραδόσεις διατηρούν την προφορικότητά τους, στα Μουσικά Σχολεία (Γυμνάσια και Λύκεια), καθώς και ο τρόπος με τον οποίο ανταποκρίνονται δάσκαλοι και μαθητές στη διδασκαλία της. Αναζητάται επίσης, αν και με ποιο τρόπο υπάρχει ή δύναται να υπάρξει συνδυασμός γραμματισμού και προφορικότητας στη σύγχρονη μουσική εκπαίδευση. Ανιχνεύεται η δυνατότητα ενσωμάτωσης των προφορικών μουσικών παραδόσεων στην τυπική μουσική εκπαίδευση, η δημιουργία συνθηκών κάτω από τις οποίες θα πραγματοποιηθεί ζύμωση, η οποία όμως θα πρέπει να διασφαλίζει τις παραμέτρους και τα χαρακτηριστικά της άυλης μουσικής κληρονομιάς, καθώς και τα οφέλη από αυτό.

Ένας εποικοδομητικός διάλογος ανάμεσα στους θεσμούς που εκπροσωπούν την τυπική εκπαίδευση, από τη μία πλευρά, και αυτούς που πιστεύουν στη δύναμη και την αναγκαιότητα της προφορικότητας από την άλλη, θα βοηθούσε στο να γίνει κατανοητό ότι, αν και ο μουσικός γραμματισμός έχει επηρεάσει και συχνά καθορίσει την τυπική μουσική εκπαίδευση, η προφορικότητα είναι εκείνη που διαφυλάττει την εξέλιξη και την οντότητά του. Είναι επίσης εκείνη, που διαφυλάττει τα άυλα χαρακτηριστικά της μουσικής παράδοσης μιας κοινότητας. Μέσα από αυτή η νέα γενιά ανακαλύπτει τις ρίζες της και το παρελθόν της και προσλαμβάνει ένα δυναμικό περιεχόμενο σε ότι αφορά στην έννοια της παράδοσης και του λαϊκού πολιτισμού. Αυτό θα δώσει στα νέα παιδιά υλικό και καινούρια οπτική για νέα είδη καλλιτεχνικής δημιουργίας. Είναι γνωστό ότι, νέοι που προέρχονται από Μουσικά Σχολεία και ασχολούνται με το χώρο της μουσικής, δημιουργούν βασιζόμενοι στη μουσική παράδοση. Κι αυτό επιτυγχάνεται γιατί οι μαθητές έρχονται σε επαφή με κάτι ζωντανό, προσωπικό και όχι με κάτι απρόσωπο και τυπικό, όπως είναι μια κόλλα από χαρτί.

Λέξεις-κλειδιά: Προφορικές Μουσικές Παραδόσεις, Γραμματισμός, Προφορικότητα, Μουσικά Σχολεία, Τυπική Μουσική Εκπαίδευση

Βιβλιογραφία

- Ong, W. (1997). *Προφορικότητα και Εγγραμματοσύνη* (μτφρ., επιμ., εισ. Κ. Χατζηκυριάκου). Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Ανωγειανάκης Φ. (1976). *Ελληνικά Λαϊκά Μουσικά Όργανα*. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος.
- Σπυριδάκη Γ. & Περιστέρη Σ. (1968). *Ελληνικά Δημοτικά Τραγούδια: Μουσική Εκλογή* (Δημοσιεύματα του Κέντρου Ερευνής της Ελληνικής Λαογραφίας, Αριθμ. 10., Τομ. Γ'). Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών.

Δ' Εισήγηση

Στη μηχανή του χρόνου!

Μια πρόταση για τον επαναπροσδιορισμό της σχέσης και της συγγένειας που συνδέει την ευρωπαϊκή κλασική μουσική με την ελληνική παραδοσιακή μουσική

Σωκράτης Σινόπουλος

Μουσικός, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Σε αντίθεση ίσως με το αναμενόμενο, ο τρόπος διδασκαλίας της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση σήμερα διατηρεί πολλά από τα στοιχεία της άτυπης μουσικής εκμάθησης. Αυτός ο τρόπος κρίνεται από τους περισσότερους διδάσκοντες ως ο προσφορότερος για τη διασφάλιση της προφορικότητας η οποία και αποτελεί το πιο ουσιώδες χαρακτηριστικό της παραδοσιακής μουσικής. Είναι όμως ικανός από μόνος του να καλύψει όλο το εύρος των εκπαιδευτικών απαιτήσεων έτσι όπως αυτό προσδιορίζεται από το διαρκώς εξελισσόμενο μουσικό γίγνεσθαι; Μήπως απλά και μόνο με την προφορικότητα στην εκπαίδευση της παραδοσιακής μουσικής αναπαράγουμε το φολκλόρ, καθώς και μια αισθητική προσέγγιση του αντικειμένου ασύμβατη με την σημερινή πραγματικότητα;

Θα πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν και ο πολύ σημαντικός παράγοντας της διαρκούς εξέλιξης των παραδοσιακών μουσικών παραδόσεων. Στην Ελλάδα αυτή η εξέλιξη μοιάζει να ξανασυμβαίνει αυθόρμητα ύστερα από δεκαετίες δογματισμών και ιδεολογημάτων και πολύ σημαντικό στοιχείο αυτής της εξέλιξης δείχνει να είναι η απομάκρυνση της μουσικής από τον λειτουργικό της χαρακτήρα αποκλειστικά προς μια κατεύθυνση ακροάματος σε αντίστοιχους χώρους, γεγονός που ενισχύσει τη σημασία της αισθητικής προσέγγισης του αντικειμένου.

Με τη βοήθεια των συμπερασμάτων που έχουν εξαχθεί ύστερα από δεκαετή εμπειρία διδασκαλίας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση καθώς και μέσω ενός ιδιότυπου ταξιδιού στη σπείρα του χρόνου που επαναπροσδιορίζει τη σχέση που συνδέει την ευρωπαϊκή κλασική μουσική με την ελληνική παραδοσιακή μουσική και κατ' επέκταση τις πρακτικές διδασκαλίας τους θα απαντηθούν και τα παρακάτω ερωτήματα: Ποιοι είναι οι τρόποι για να εμπλουτιστεί η προφορικότητα στη διδασκαλία με στοιχεία της τυπικής μουσικής εκπαίδευσης χωρίς να απολέσει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της; Και αντιστρόφως, ποια είναι τα χαρακτηριστικά της προφορικότητας τα οποία θυσιάστηκαν μπροστά στις ανάγκες της τυπικής μουσικής εκπαίδευσης και πώς μπορούν να επανενταχθούν σε αυτήν;

Λέξεις-κλειδιά: *Προφορικότητα, Παραδοσιακή Μουσική στην Εκπαίδευση, Ρυθμός, Αυτοσχεδιασμός, Δημιουργικότητα, Μουσική Συνεργασία*

Βιβλιογραφία

- Κιουρτσάκης, Ι. (2003). *Το πρόβλημα της παράδοσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Νεφέλη.
- Σηφάκης, Γ. Μ. (1988). *Για μια ποιητική του ελληνικού δημοτικού τραγουδιού*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Μαυροειδής, Μ. (1999). *Οι μουσικοί τρόποι στην ανατολική μεσόγειο*. Αθήνα: Εκδόσεις Φαγκότο.

Συμπόσιο 2:

10:15-11:30

**Τα Νέα Προγράμματα Σπουδών για τα Μουσικά Όργανα Επιλογής
στα Μουσικά Σχολεία: Φιλοσοφία, Σχεδιασμός, Καινοτομίες**

Α' Εισήγηση

Σμαράγδα Χρυσοστόμου (συντονίστρια συμποσίου)

*Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Μουσικής Παιδαγωγίας και Διδακτικής
Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Από την ημέρα της ίδρυσής τους, τα Μουσικά Σχολεία αποτελούν αντικείμενο μελέτης και αναπτυσσόμενο πεδίο ερευνητικού ενδιαφέροντος. Στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του «Νέου Σχολείου (Σχολείο 21ου αιώνα)», ξεκίνησε από την αρχή του τρέχοντος έτους (2015) ο σχεδιασμός και η υλοποίηση νέων προγραμμάτων σπουδών για τα γνωστικά αντικείμενα των Μουσικών Σχολείων (μουσικός κύκλος). Στόχος της δράσης αυτής ήταν η δημιουργία νέων προγραμμάτων σπουδών καθώς και οδηγών εκπαιδευτικού οι οποίοι θα τα συνοδεύουν. Παρά τα προβλήματα στην οργάνωση και στην υλοποίηση, η συγκεκριμένη δράση αποτελεί μια μοναδική ευκαιρία για τον εκσυγχρονισμό των Προγραμμάτων Σπουδών με την ενσωμάτωση στο σχεδιασμό και στη φιλοσοφία τους διαπιστώσεων, ευρημάτων και συμπερασμάτων από τη σύγχρονη έρευνα και βιβλιογραφία.

Στο πλαίσιο των σκοπών των Μουσικών Σχολείων εντάσσεται η καλλιέργεια ολοκληρωμένων μουσικών, με ήθος, προσωπικότητα και χαρακτήρα. Μέσα από τη μεθοδική ενασχόλησή τους, οι μελλοντικοί μουσικοί (ερασιτέχνες και επαγγελματίες) γνωρίζοντας την ιστορία, τη θεωρία και τη μουσική ανάγνωση και μέσω της πρακτικής εξάσκησης με την εκμάθηση μουσικών οργάνων και με τη συμμετοχή τους σε μικρά και μεγαλύτερα μουσικά σύνολα (όπως είναι η συμφωνική ορχήστρα, οι μπάντες, τα ντουέτα, τα τρίο, τα κουαρτέτα) θα διαμορφώσουν σφαιρική άποψη, δημιουργική διάθεση και σκέψη.

Σημαντική επιλογή του κάθε μαθητή/τριας εντός του προγράμματος του Μουσικού Σχολείου αποτελεί το Ατομικό Όργανο Επιλογής, το οποίο είναι βαρύνουσας σημασίας. Η επιλογή αυτή προσδιορίζει σε μεγάλο βαθμό τον ρόλο και τη μουσική υπόσταση του μαθητή στο Μουσικό Σχολείο. Ο μαθητής επιλέγει να διδάχεται με δική του βούληση ένα από τα διαθέσιμα ευρωπαϊκά ή παραδοσιακά όργανα, το οποίο διδάσκεται ατομικά.

Στο Συμπόσιο θα παρουσιαστούν στοιχεία της φιλοσοφίας και του σχεδιασμού των νέων προγραμμάτων σπουδών των ατομικών μουσικών οργάνων επιλογής καθώς και σημαντικές καινοτομίες οι οποίες εντάχθηκαν στα νέα αυτά προγράμματα. Στόχο αποτελεί η παρουσίαση του συλλογικού έργου αυτού, προκειμένου να ενημερωθούν οι εκπαιδευτικοί και ταυτόχρονα αναμένεται να προσφέρει βήμα για συζήτηση και σχολιασμό των νέων δεδομένων στην τυπική μουσική εκπαίδευση, όπως αυτή αναπτύσσεται στα Μουσικά Σχολεία. Πέραν της παρουσίασης, αναμένεται να εξαχθούν συμπεράσματα που θα βοηθήσουν τη συγγραφή μελλοντικών προγραμμάτων σπουδών για τα μουσικά όργανα που δεν συμπεριλήφθηκαν στο έργο.

Λέξεις-κλειδιά: Μουσικά Σχολεία, Αναλυτικό Πρόγραμμα, Ατομικό Όργανο Επιλογής

Β' Εισήγηση

**Γενικές αρχές για τη διδασκαλία μουσικών οργάνων στο νέο Πρόγραμμα Σπουδών
για το Μουσικό Σχολείο: Ζητήματα και προοπτικές**

Στυλιανή Γεωργουλί

Σχολικός Σύμβουλος Μουσικής, Μουσικό Γυμνάσιο – Λύκειο Παλλήνης

*Τίς η τέχνη, ής το καθαρίζειν και το άδην και το εμβαίνειν ορθώς ;
Μουσικήν μοι δοκεῖς λέγειν (Πλάτων)**

Ποια τέχνη κάνει αυτός που παίζει όργανο, τραγουδάει και χορεύει σωστά/ έχει ρυθμό; Βλέπουμε ότι τρεις είναι οι βασικές δραστηριότητες που περιγράφουν τη μουσική, ήδη στον αρχαίο ελληνικό

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

πολιτισμό, και το «κιθαρίζουν» είναι καθοριστικής σημασίας: για να μάθεις μουσική, μαθαίνεις να παίζεις όργανο, να τραγουδάς και να συμβαδίζεις με τη ροή της μουσικής ή του χορού. Για τη διδασκαλία μουσικών οργάνων στο σύγχρονο ελληνικό Μουσικό Σχολείο, στο νέο πρόγραμμα σπουδών βασιστήκαμε σε πέντε γενικές αρχές:

- 1) Μίμηση. Η μίμηση είναι η αρχική διαδικασία μάθησης, όπως και στη γλώσσα και στην ομιλία.
- 2) Άσκηση. Επειδή η παραγωγή του ήχου ελέγχεται από το σώμα μας, και ανάλογα με το όργανο ο μουσικός χρησιμοποιεί το στόμα, την αναπνοή, τα χέρια, τα πόδια, την κατάλληλη στάση του σώματος, βαθμιαία με άσκηση και επανάληψη, αναπτύσσει την κιναισθητική δεξιότητα.
- 3) Προσωπική έκφραση. Θεμελιώδης στόχος της διδασκαλίας της μουσικής – όπως και κάθε τέχνης – είναι η καλλιέργεια της προσωπικής έκφρασης και η ανάδειξη των χαρακτηριστικών του ατόμου. Εάν οδηγήσουμε τον μαθητή του οργάνου από τους δρόμους της σύνθεσης και του αυτοσχεδιασμού, εκτός από την πρωτότυπη και ανεξάρτητη προσωπική έκφραση, θα έχει την εμπειρία της πλέον βαθιάς γνώσης στη μουσική. Το νέο Πρόγραμμα Σπουδών για τα Μουσικά Σχολεία καινοτομεί εισάγοντας τον αυτοσχεδιασμό στο μάθημα του οργάνου – ήδη από τον πρώτο χρόνο στο υποχρεωτικό πιάνο – καλύπτοντας ένα μεγάλο κενό στην ελληνική μουσική εκπαίδευση. Προσφέρει μια νέα διδακτική τεχνική / εργαλείο για τον δάσκαλο, ενώ δημιουργεί συνθήκες ανακαλυπτικής μάθησης για τον μαθητή.
- 4) Διαφοροποιημένη παιδαγωγική. Η διαφοροποιημένη παιδαγωγική εισηγείται μια μέθοδο διδασκαλίας που βασίζεται στη δεδομένη ανομοιογένεια του μαθητικού πληθυσμού και αντιμετωπίζει το κάθε άτομο ως μοναδικό. Εφόσον η διδασκαλία μουσικών οργάνων είναι ατομική, εκ των πραγμάτων βασίζεται στις αρχές της διαφοροποιημένης παιδαγωγικής. Πρέπει να σημειώσουμε τη μοναδικότητα του ατομικού μαθήματος του μουσικού οργάνου μέσα στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα. Ακριβώς όμως αυτός ο χαρακτήρας της προσδίδει και υποχρεώσεις σε σχέση με τη διδασκαλία των γενικών μαθημάτων ή των θεωρητικών της μουσικής που γίνονται ομαδικά. Ο δάσκαλος οφείλει να έχει εναλλακτικά σχέδια δράσης, διδακτικά σενάρια και ποικιλία στρατηγικών ώστε να εμπνεύσει τον κάθε μαθητή, και να τον βοηθήσει να ξεδιπλώσει τις δημιουργικές του δυνάμεις.
- 5) Διαθεματική / διεπιστημονική προσέγγιση. Η μουσική είναι κοινωνικό φαινόμενο. Απαραίτητη ολοκλήρωση της μουσικής, η σύνδεση της με την κοινωνία και τις άλλες τέχνες και επιστήμες, ιδίως στο χώρο των Μουσικών Σχολείων, όπου η γενική παιδεία έχει εμπλουτισθεί με επιπλέον μαθήματα μουσικής. Στο Μουσικό Σχολείο κάθε όργανο μπορεί να γίνει αντικείμενο ερευνητικής εργασίας (project), από πολλές διαφορετικές απόψεις και συσχετισμούς. Ιδίως στο Λύκειο όπου οι μαθητές έχουν αρκετή εμπειρία και στο όργανο επιλογής, και στο γενικό / υποχρεωτικό κάθε κατεύθυνσης (ευρωπαϊκή και παραδοσιακή ελληνική).

Κατά τη σύνταξη των νέων προγραμμάτων σπουδών απασχόλησαν τους συντάκτες αρκετά ερωτήματα και θέματα τα οποία προκύπτουν από τη δομή του Μουσικού Σχολείου. Έτσι τα προγράμματα σπουδών που προέκυψαν ενσωμάτωσαν και τα παρακάτω χαρακτηριστικά του ελληνικού Μουσικού Σχολείου: (α) Συσχέτιση της εκτέλεσης μουσικών οργάνων με τις άλλες δύο πλευρές της μουσικής ικανότητας, την ενεργητική ακρόαση και τη σύνθεση (β) Εμπέδωση εννοιών της «θεωρίας της μουσικής» μέσω της διδασκαλίας οργάνου, συνδυαστική διδασκαλία θεωρητικών και οργάνου (γ) Ισότιμη διδασκαλία μουσικών και γενικών μαθημάτων, ευρωπαϊκής και ελληνικής παραδοσιακής μουσικής, καλλιτεχνικό κλίμα του σχολείου.

Η επιμόρφωση που θα ακολουθήσει στο πλαίσιο της εισαγωγής του νέου ΠΣ στα Μουσικά Σχολεία θα πρέπει αντίστοιχα να έχει παρόμοιο χαρακτήρα, δημιουργικό και ελεύθερο.

* Από τον Πλατωνικό Διάλογο «Αλκιβιάδης Α'» στο χωρίο 108 C,D. Πλάτων, *Αλκιβιάδης Α'*, επιμ. Έκδοσης Γ. Κορδάτος, Εισ. Μτφ. Σχόλια Ε. Λιακάκος, εκδ. Ι. Ζ. Ζαχαρόπουλος, σελ. 44.

Λέξεις-κλειδιά: Δημιουργικότητα, Σύνθεση, Ατομικό Μάθημα Οργάνου, Μουσικό Σχολείο

Βιβλιογραφία

Γεωργουλή, Σ. (2009). Ο Δρόμος για την Μουσική Δημιουργικότητα. Στο Κοκκίδου, Μ. & Δουσιού, Ζ. (επιμ.) *Πρακτικά του 6ου Διεθνούς Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση, «Μουσική: Παιδεύει, Εκπαιδεύει, Θεραπεύει»*, Θεσσαλονίκη: ΕΜΜΕ.

- Παπαϊωάννου, Μ. (2014). *Διαφοροποιημένη διδασκαλία: Ανάπτυξη και Εφαρμογή Καινοτομιών και Project*, Πρόγραμμα Πιστοποίησης Παιδαγωγικής και Καθοδηγητικής Επάρκειας Εκπαιδευτικών. Αθήνα: ΕΚΔΔΑ.
- Σαλτερής, Ν. (2006). Αναστοχαστικός εκπαιδευτικός και αυτογνωσία: Παιδαγωγικές μέθοδοι ή σταθεροί στόχοι της συνεχούς εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών. Στο Μπαγάκης, Γ. (Επιμ.) *Εκπαιδευτικές αλλαγές, η παρέμβαση του εκπαιδευτικού και του σχολείου* (σσ. 290-297). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Eisner, E. (1985). *The Educational Imagination on the Design and Evaluation of School Programs*. New York: Macmillan.
- Yeorgouli - Bourzoukou, S. (2004). *Examining the role of Composing and Improvising in Greek Music Education with particular reference to the Musika Gymnasia*. Ph.D Thesis. University College Winchester, University of Southampton.

Γ' Εισήγηση

Η άτυπη μάθηση μέσα στο πρόγραμμα σπουδών πιάνου των Μουσικών Γυμνασίων: μια εναλλακτική δυνατότητα διδασκαλίας πιάνου σε συγκεκριμένα θεματικά πεδία του Νέου Προγράμματος Σπουδών

Αθηνά Φυτίκα

Επίκουρη καθηγήτρια Παιδαγωγικής του Πιάνου, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Το νέο πρόγραμμα σπουδών πιάνου για τα Μουσικά Γυμνάσια στο θεματικό πεδίο «Μουσική δημιουργικότητα και σύμπραξη» περιέχει ένα φιλόδοξο σχέδιο διδασκαλίας αυτοσχεδιασμού και μουσικής σύμπραξης. Η χρήση του αυτοσχεδιασμού στο μάθημα πιάνου προσφέρεται για ποικιλία στα μαθησιακά και διδακτικά μέσα, αφού αναπροσαρμόζεται κατά περίπτωση, στηρίζοντας τις ιδέες και την εξέλιξη του μαθητή. Ταυτόχρονα, τόσο ο μαθητής όσο και ο δάσκαλος αναλαμβάνουν ρόλους ανατροφοδότησης και διαρκούς μουσικής επικοινωνίας, ώστε να αναπτυχθούν από το μαθητή τεχνικές επίλυσης μουσικών προβλημάτων. Οι μαθητές που χρησιμοποιούν αυτοσχεδιαστικά τις μουσικές έννοιες που μόλις έχουν μάθει τις αντιλαμβάνονται καλύτερα και τις αναγνωρίζουν συστηματικότερα μέσα στο ρεπερτόριο που μαθαίνουν.

Στα αρχικά στάδια της διδασκαλίας του αυτοσχεδιασμού, η παιδαγωγική προσέγγιση που κατά κύριο λόγο χρησιμοποιείται είναι η προσέγγιση της άτυπης μάθησης, δεδομένου ότι στα πρώτα επίπεδα οι μαθητές των Μουσικών Γυμνασίων ενδεχομένως δεν έχουν προηγούμενη συστηματική μουσική εκπαίδευση. Η ακουστική αναγνώριση και μίμηση όλων των χαρακτηριστικών του ήχου, όπως το τονικό ύψος, το ηχόχρωμα και η ένταση είναι ο τρόπος με τον οποίο ο άνθρωπος προσεγγίζει και αναπαράγει τα ηχητικά ερεθίσματα από τη γέννησή του. Συνεπώς η διαδικασία της άτυπης μάθησης που βασίζεται σε αναπαραγωγή, παραλλαγή και αυτοσχεδιασμό ήχων, αρχικά οικείων, όπως η φωνή, και στη συνέχεια πιο σύνθετων, όπως ο ήχος του πιάνου, είναι η πλέον φυσική προσέγγιση για τη διδασκαλία κατανόησης και χειρισμού των χαρακτηριστικών του ήχου σε πρώτη φάση και των μουσικών παραμέτρων σε δεύτερη. Στο θεματικό πεδίο της μουσικής σύμπραξης, επίσης, υπάρχει μεγάλη δυνατότητα χρήσης της άτυπης μάθησης - ιδιαίτερα στα αρχικά στάδια εκμάθησης πιάνου. Η σύμπραξη νέων πιανιστών με άλλους μουσικούς είναι καθοριστικής σημασίας για τη διαμόρφωση της μουσικής τους προσωπικότητας. Η αλληλεπίδραση και η αίσθηση δημιουργίας της μουσικής ομάδας, η διαρκής μουσική ανατροφοδότηση που διαμορφώνεται με τις πρόβες και η αίσθηση δημιουργικότητας μέσω συνεργασιών, είναι αναντικατάστατες για κάθε ηλικία μουσικών, ανεξαρτήτως του επιπέδου και της εμπειρίας τους. Η τεχνική δυσκολία του οργάνου παραδοσιακά μετέθετε τη σύμπραξη με άλλα όργανα σε αρκετά προχωρημένο στάδιο, στερώντας τη χαρά της συνδημιουργίας από όλους τους νέους πιανίστες.

Με την προσέγγιση της άτυπης μάθησης στα αρχικά στάδια εκμάθησης πιάνου γίνεται ουσιαστικά εκμάθηση του κομματιού χωρίς τη χρήση παρτιτούρας, αλλά μόνο με το αυτί. Με αυτό τον τρόπο οι μαθητές μπορούν να αναπτύξουν την ακουστική τους αγωγή και κυρίως να συμπράξουν με μουσικούς της ηλικίας τους με έναν τρόπο που τους είναι πολύ οικείος από το χώρο της ποπ μουσικής και της εφηβικής ροκ μπάντας. Με την άτυπη μάθηση μαθαίνουν ακουστικά το τραγούδι / κομμάτι την ώρα της πρόβας και αναπτύσσουν δεξιότητες ηχητικής προσαρμογής που δύσκολα

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

μπορούν να τις αναπτύξουν στα αρχικά επίπεδα εκμάθησης οργάνου με παρτιτούρα. Ο δάσκαλος μπορεί να χρησιμοποιεί παρτιτούρες και να διδάσκει μέσω μίμησης κατευθύνοντας τη μουσική δράση που επιτρέπει στους πιανίστες την ανάπτυξη δεξιοτήτων που δεν μπορούν να αναπτύξουν μόνο με το σολιστικό ρεπερτόριο: ρυθμική πειθαρχία, διαμόρφωση της έντασης και της ποιότητας του ήχου ανάλογα με τη μουσική αντίληψη της ομάδας, ικανότητα συγκέντρωσης στο πιανιστικό μέρος με παράλληλη ενδυνάμωση της ακουστικής αγωγής, και δεξιότητες που διασφαλίζουν συνολική μουσική αντίληψη, μέσα από ένα διευρυμένο πρόγραμμα μαθημάτων πιάνου.

Λέξεις-κλειδιά: Αυτοσχεδιασμός, Άτυπη Μάθηση, Πιάνο, Σύμπραξη

Βιβλιογραφία

- Chung, B. & Thurmond, D. (2007). *Improvisation at the Piano: A systematic approach for the classically trained pianist*. New York: Alfred Publishing.
Jacobson, M. J. (2006). *Professional Piano Teaching*. New York: Alfred Publishing.
Klose, C. (2011). *Piano teacher's Guide to Creative Composition*. Winona: Hal Leonard.

Δ' Εισήγηση

Η επανάκτηση του αυτονόητου. Προσπάθεια μίας ολιστικής προσέγγισης της οργάνωσης του μαθήματος του φλάουτου μέσα από το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών των Μουσικών Γυμνασίων

Ρία Γεωργιάδου

Εκπαιδευτικός Φλάουτου, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών Φλάουτου για τα Μουσικά Γυμνάσια έχοντας ως άξονα μία σφαιρική, μαθητοκεντρική, βιωματική προσέγγιση, και εκμεταλλευόμενο τις δομές και ιδιαίτερες δυνατότητες των Μουσικών Σχολείων, περιλαμβάνει θεματικά πεδία γύρω από το Φλάουτο που αλληλοσυμπληρώνονται και αναπτύσσονται σε συνεργεία μεταξύ τους. Το Π.Σ. επιχειρεί να καθοδηγήσει τον εκπαιδευτικό ώστε να βοηθήσει το νέο μουσικό να εξελίξει παράλληλα όλες τις επί μέρους απαραίτητες μουσικές και φλαουτιστικές δεξιότητες, αναπτύσσοντας το μουσικοκινητικό του ένστικτο, τη διάισηση και τη σωματική του νοημοσύνη, ενισχύοντας την αυτοαποτελεσματικότητα, καλλιεργώντας την αυτογνωσία του και τη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του.

Πιο απλά το ΠΣ έχει ως στόχο να στηρίξει τον μαθητή στην αγάπη του για το φλάουτο, τη μουσική και τον εαυτό του, να τον βοηθήσει στο να μάθει να ακούει και να του δείξει σταδιακά τρόπους για να μάθει να διδάσκει τον εαυτό του.

Με γνώμονα τα παραπάνω και λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες της φλαουτιστικής τεχνικής, πέρα από την ενδεικτική υπόδειξη ρεπερτορίου ανά επίπεδο (εργογραφίας, σπουδών, τεχνικών ασκήσεων), ιδιαίτερη σημασία δίνεται σε μία διάθρηση μαθήματος που να ενσωματώνει σταθερά υποστηρικτικά θεματικά πεδία στα οποία αξιοποιείται -όπου είναι δυνατό- και η δυναμική της ομάδας, όπως:

Ειδικές ασκήσεις αναπνοής, σωματογνωσίας, έντασης/χαλάρωσης, καθώς το παίξιμο του φλάουτου από τη φύση του εμπεριέχει και προϋποθέτει μία εντατική σωματική εκπαίδευση και αντιστρόφως οδηγεί σε μία αυξημένη σωματική παρουσία. Παράλληλα στο φλάουτο ως σε ένα μονόπλευρα φερόμενο όργανο απαιτείται από τη αρχή ιδιαίτερη προσοχή και φροντίδα ως προς τη στάση κατά τη διάρκεια του παιξίματος ώστε να διασφαλίζεται η υγεία του μαθητή και να προλαμβάνονται μυοσκελετικά προβλήματα.

Οργάνωση και βελτιστοποίηση της μελέτης.

Ομαδική διδασκαλία θεμάτων τεχνικής όπως: κούρδισμα, ασκήσεις ταχύτητας και ακρίβειας (ευφράδεια, συντονισμός δακτύλων, γλώσσας).

Οργανογνωσία, ιστορία και στοιχεία ακουστικής και οι πρακτικές συνέπειες τους στο παίξιμο του φλάουτου.

Ενασχόληση από νωρίς με τις διευρυμένες τεχνικές (ταυτόχρονο τραγούδι και παίξιμο μονοφωνικό ή σε παράλληλη κίνηση και πολυφωνικό), ήχοι αέρα, πολυήχοι, σφυριχοί/ψιθυριστοί ήχοι, αιολικοί ήχοι, ήχοι μπαμπού, διευρυμένα ηχοχρώματα μέσω εναλλακτικών δαχτυλισμών, μικροτόνοι, φρουλάτο.

Μουσική σύμπραξη σε μικρά και μεγάλα μουσικά σύνολα.

Ποικίλα (ομαδικά) project και δραστηριότητες, όπως κριτική ακρόαση φλαουτιστικής ανθολογίας, παρουσίαση του οργάνου κλπ.

Αυτοσχεδιασμός. Καμία άλλη μουσική πρακτική δεν έχει από μουσικοπαιδαγωγική αλλά και γενικά παιδαγωγική άποψη τέτοια ευρεία επίδραση όπως η ενασχόληση με τον αυτοσχεδιασμό. Παράλληλα με την προφανή χαρά της δημιουργικής διαδικασίας ο αυτοσχεδιασμός διαμορφώνει και προάγει όλες τις απαραίτητες παραμέτρους της μουσικής αναπαραγωγής/ερμηνείας αλλά και δημιουργίας, όπως δημιουργική φαντασία και μουσική σκέψη ως μέσα καλλιτεχνικής έκφρασης, ικανότητα προσωπικών βιωμάτων, εκφραστική και παραστατική δύναμη, στίλιστική αντίληψη και κατανόηση της μουσικής φόρμας, εκπαίδευση της ακοής, συνειδητοποίηση, αντίληψη και διαχείριση της ποιότητας του ήχου και των ηχοχρωμάτων, μουσική μνήμη, ένταξη και εδραίωση τεχνικών εκτέλεσης και πρακτικών αλλά και εξέλιξη της προσωπικότητας του μαθητή με την καλλιέργεια χαρακτηριστικών όπως η πρωτοβουλία, η ανεκτικότητα, η δεκτικότητα και ο ανοιχτός χαρακτήρας, η δημιουργική περιέργεια, η τόλμη και ο πειραματισμός, η χαρά στην προσωπική έκθεση, η αποδοχή, η συγκέντρωση, η προσαρμοστικότητα και η ετοιμότητα πνεύματος.

Ε' Εισήγηση

Φιλοσοφία του Προγράμματος Σπουδών Κλασικής Κιθάρας στο πλαίσιο της Πράξης «Νέο Σχολείο (Σχολείο 21ου αιώνα) - Νέο Πρόγραμμα Σπουδών»

Τριαντάφυλλος Μπαταργιάς
Μουσικός, Διδάκτωρ Φιλοσοφίας

Η κλασική κιθάρα τους τελευταίους αιώνες έχει καταξιωθεί στην παγκόσμια, αλλά και στην ελληνική μουσική κοινότητα, ως σολιστικό και ορχηστρικό όργανο και το ρεπερτόριό της έχει διευρυνθεί σημαντικά, θέτοντας στη διάθεσή μας πλούσιο εκπαιδευτικό υλικό. Εκμεταλλευόμενοι το γεγονός αυτό, διαμορφώσαμε το Πρόγραμμα Σπουδών έχοντας πάντα κατά νου τον δημιουργικό μαθητή, το κοινωνικό πρόσωπο του οποίου αντανακλά την αισθητική του παιδείας, τον συνδυασμό τέχνης και επιστήμης, την πολύπλευρη καλλιτεχνική και επομένως ενάρετη προσωπικότητα. Ως εκ τούτου εντάξαμε στους στόχους του Προγράμματος Σπουδών την πνευματική και μουσική καλλιέργεια του μαθητή σύμφωνα με την παιδαγωγική πρακτική: μουσική ακρόαση - εμπειρία > γνώση > επιθυμητό αποτέλεσμα, την τεχνική του κατάρτιση και εξέλιξη, τη γνώση της ιστορίας του οργάνου και την ανάπτυξη δεξιοτήτων όπως η μουσική σύμπραξη, ο αυτοσχεδιασμός και η εκ πρώτης όψεως ανάγνωση, την αξιολόγηση, παρατήρηση και καταγραφή των ιδιοτελετήτων κάθε μαθητή, την ικανοποίηση και την ψυχαγωγία του με την κυριολεκτική της έννοια.

Λέξεις-κλειδιά: Νέο Σχολείο, Κλασική Κιθάρα, Φιλοσοφία, Αισθητική - Συναισθηματική Νοημοσύνη, Πνευματική Καλλιέργεια, Ελληνική Μουσική

Βιβλιογραφία

- Alcadara, P. (1997). *Indirect Procedures*. Oxford: Clanderon Press
Blaking, J. (1981). *Η έκφραση της ανθρώπινης μουσικότητας*. Αθήνα: Νεφέλη.
Brendel, A. (1998). *Μουσικοί στοχασμοί και αναστοχασμοί*. Αθήνα: Νεφέλη.
Jaeger, W. (1968). *Παιδεία: Η μόρφωση του έλληνα ανθρώπου*, τ. Α' και Β', (μτφρ. Γ. Βέρροιος, πρόλ. Ι. Θεοδωράκοπουλος). Αθήνα: Παιδεία.
Seashore, C. (1967). *Psychology of Music*. New York: Dover.
Stimpson, M. (ed.) (1990). *The Guitar*. Ford: Oxford University Press.

Συμπόσιο 3:

13:00-14:15

**Η αντίληψη του “Εγώ” συναντά την τέχνη του λόγου:
Ταυτότητα και αυτοεθνογραφία των εκπαιδευτικών μουσικής στην Ελλάδα**

Λήδα Στάμου (συντονίστρια συμποσίου)
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, ΤΜΕΤ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

*“...Δάσκαλος είναι μόνο αυτός που ερωτεύεται
Αν δεν τον ερωτευτείς, δάσκαλος δεν είναι
Αν δεν εμπνεύσει μέσα σου έρωτα
Αν δεν δει μέσα σου χρυσάφι
Μέχρι να λάμψει στα μάτια του
το καθρέφτισμα από το χρυσάφι σου, δάσκαλος δεν είναι
Αν αγαπάς διδάσκεις...”*

Στόχος του προτεινόμενου συμποσίου είναι μέσα από την αυτοεθνογραφία, προσέγγιση που ανήκει στο ευρύτερο πλαίσιο της καλλιτεχνικά βασισμένης έρευνας (arts-based educational research), να φωτίσει τον χώρο της προσωπικής και επαγγελματικής υπόστασης του δασκάλου μουσικής που συγκροτεί αυτό που ονομάζουμε ‘ταυτότητα’.

Αντιμετωπίζοντας το θέμα της ταυτότητας αυτοεθνογραφικά, το συμπόσιο περιλαμβάνει τρεις εισηγήσεις: Α) Βιβλιογραφική έρευνα αυτοεθνογραφικών κειμένων μέσα από τα οποία αναδύονται στοιχεία, δίπολα και αντιφάσεις της ταυτότητας των δασκάλων μουσικής Β) Παρουσίαση της πρωτότυπης αυτοεθνογραφικής έρευνας σχετικά με την ταυτότητα του σύγχρονου εκπαιδευτικού της μουσικής στην Ελλάδα, με τη μορφή ενός «πολύπτυχου ανθρώπινων ιστοριών», μέσα από το οποίο αναδύονται οι βασικές, έκδηλες και άδηλες πτυχές της αυτοαντίληψης, του ρόλου, των ονείρων, των φόβων, της αφετηρίας και των στόχων του δασκάλου μουσικής σήμερα Γ) Παρουσίαση της αυτοεθνογραφίας ως ερευνητικής μεθόδου με στόχο την εξοικείωση με τα βασικά χαρακτηριστικά της και τους λόγους για τους οποίους αναδύεται ως μία σημαντική μέθοδος στην παιδαγωγική και μουσικοπαιδαγωγική έρευνα.

Ιδιαίτερη μέριμνα θα ληφθεί ώστε η παρουσίαση των παραπάνω εισηγήσεων να προσφέρει βιωματικά στον ακροατή ευκαιρίες να προσεγγίσει και να κατανοήσει την αυτοεθνογραφία ως μία σύμπραξη του ερευνητικού λόγου και της προσωπικής καλλιτεχνικής έκφρασης. Απώτερος στόχος είναι να εξοικειωθεί ο ακροατής με μία νέα μορφή ερευνητικού λόγου που στοχεύει να αγγίξει τον αποδέκτη σε ένα βαθύτερο επίπεδο από αυτό της πληροφορίας μέσα από την τέχνη του λόγου.

Α' Εισήγηση

‘Αυτοί’: Πέρα από μας / Κείμενα προσωπικά / Αποκάλυψη

**Ξανθίπη Αναστασιάδου, Ρίτα Ζωβοΰλη, Ειρήνη Κουρκούλη,
Αναστασία Σίμου-Σούκα & Μαρία Τσαλίκη**

Εκπαιδευτικοί Μουσικής, Μεταπτυχιακές φοιτήτριες, ΤΜΕΤ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Στόχος της εισήγησης αυτής είναι να παρουσιάσει ευρήματα από την αυτοεθνογραφική έρευνα των τελευταίων χρόνων στο θέμα της ταυτότητας του εκπαιδευτικού της μουσικής και του εκπαιδευτικού γενικότερα. Η βιβλιογραφική αναζήτηση αυτοεθνογραφικών κειμένων πάνω στο θέμα αποκαλύπτει τη δύναμη της αυτοεθνογραφίας ως διαδικασίας αναστοχασμού και αυτοπαρατήρησης της βιωμένης εμπειρίας του γράφοντος, ο οποίος επισκέπτεται εκ νέου την προσωπική του εμπειρία και γράφει για αυτή, ανακαλύπτοντας μέσα από τη γραφή πτυχές και διαστάσεις της εμπειρίας που δεν είχε αρχικά συνειδητοποιήσει. Μέσα από τη διαδικασία της συγγραφής του αυτοεθνογραφικού κειμένου, ο ίδιος ο εκπαιδευτικός ή ο ερευνητής ανακαλύπτει τα στοιχεία, τις αντιφάσεις και τα δίπολα που εμφανίζονται στην αντίληψη που έχει ο ίδιος για τον εαυτό του. Τα αυτοεθνογραφικά κείμενα ως

προϊόν και ως αντικείμενο θεματικής ανάλυσης φανερώνουν έναν αναστοχασμό ο οποίος εστιάζει σε τρεις βασικούς άξονες, το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον.

Απώτερος στόχος της παρουσίασης είναι να προβληματίσει ως προς τη βαθύτερη σημασία των ευρημάτων για την ταυτότητα και τις ανάγκες του σύγχρονου εκπαιδευτικού, αλλά και να καταδείξει τη δυνατότητα της αυτοεθνογραφίας να καταστήσει την ερευνητική διαδικασία και το ερευνητικό προϊόν πιο ουσιαστικά και πιο προσβάσιμα για τον εκπαιδευτικό. Η αισθητική πλευρά των κειμένων αυτών αναλύεται σε μία προσπάθεια να καταδειχθεί επίσης η χαρακτηριστική για την αυτοεθνογραφία σύζευξη της τέχνης του λόγου και της ερευνητικής γραφής.

Λέξεις-κλειδιά: Ταυτότητα, Αυτοεθνογραφία, Ποιοτική Έρευνα, Αυτοαντίληψη, Μουσική, Εκπαιδευτικός

Βιβλιογραφία

- Bartlett, B. & Ellis, C. (2009). *Music autoethnographies: Making autoethnography sing/making music personal*. Bowen Hills: Australian Academic Press.
- Ellis, C. (2004). *The ethnographic I: A methodological novel about autoethnography*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press.
- Hargreaves, D., Welch, G., Purves, R. & Marshall, N. (2003). The identities of music teachers. *Proceedings of the 5th Triennial ESCOM Conference*, Hannover University of Music and Drama, pp. 178-181.
- Elliott-Johns, S. & Tidwell, D. (2013). Different voices, many journeys: Explorations of the transformative nature of the self-study of teacher education practices. *Studying Teacher Education: A journal of self-study of teacher education practices*, 9(2), 91-95.

Β' Εισήγηση

‘Εαυτοί’: Βλέμμα που κοιτά / Στο πριν, στο μετά, στο τώρα /Εμείς...

Λήδα Στάμου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, TMET, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Μαρία Τσαλίκη, Αναστασία Σίμου-Σούκα, Ειρήνη Κουρκούλη,

Ρίτα Ζωβοΐλη & Ξανθήπη Αναστασιάδου

Εκπαιδευτικοί Μουσικής, Μεταπτυχιακές φοιτήτριες, TMET, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Στόχος της εισήγησης είναι να παρουσιάσει την πρωτότυπη έρευνα που διενεργήθηκε με στόχο τη διερεύνηση της αντίληψης της ταυτότητας των εκπαιδευτικών μουσικής στην Ελλάδα. Η έρευνα ακολούθησε την αυτοεθνογραφική μεθοδολογική προσέγγιση μέσα από την οποία προέκυψαν αυτοεθνογραφικά κείμενα εκπαιδευτικών της μουσικής σε μια προσπάθεια να προσδιορίσουν τον εαυτό τους στη διασταύρωση των πολλαπλών ταυτοτήτων τους μέσα στην πορεία του χρόνου. Η έρευνα διενεργήθηκε κατά το ακαδημαϊκό έτος 2014-15 και στο δείγμα συμμετείχαν εκπαιδευτικοί της μουσικής που εργάζονται στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση καθώς και σε άλλους εκπαιδευτικούς φορείς, ωδεία, μουσικές σχολές και εργαστήρια. Από τους συμμετέχοντες στο δείγμα ζητήθηκε να αναστοχαστούν πάνω στο ζήτημα του «ποιοι είναι» και να καταγράψουν τις σκέψεις τους ελεύθερα με τη μορφή ιστοριών ή άλλων κειμένων που θα ταίριαζαν περισσότερο στην ιδιοσυγκρασία, τη σκέψη τους και την έμπνευσή τους. Τους δόθηκε η ελευθερία να εκφραστούν είτε συνολικά είτε να εστιάσουν σε στιγμές, γεγονότα ή περιόδους της εκπαιδευτικής τους πορείας και ζωής που στάθηκαν καθοριστικά στη διαμόρφωση της αντίληψης του εαυτού τους, γράφοντας αληθινές ιστορίες με πρωταγωνιστές τους ίδιους. Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν φανερώνουν τις επιδράσεις του παρελθόντος, τη σύζευξη της βαθιά προσωπικής με την επαγγελματική ταυτότητα των εκπαιδευτικών, καθώς και αντιφάσεις ή δίπολα τα οποία βιώνουν στο εσωτερικό τους πεδίο και στην επαγγελματική καθημερινότητά τους. Η παρουσίαση των ευρημάτων γίνεται με τη μορφή ‘στιγμών’ και ‘σκέψεων’ που συνδυάζονται σε ένα πολύχρωμο ‘καρτ-ποστάλ’ ανθρώπινων ιστοριών, υπογραμμίζοντας ζητήματα αυτοπροσδιορισμού των εκπαιδευτικών μουσικής στην Ελλάδα αλλά και τη δύναμη της αυτοεθνογραφικής διαδικασίας για την ανάδυσή τους.

Λέξεις-κλειδιά: Ταυτότητα, Αυτοεθνογραφία, Ποιοτική Έρευνα, Μουσική, Εκπαιδευτικός

Βιβλιογραφία

- Dolloff, L. A. (2007). "All the things we are": Balancing our multiple identities in music teaching. *Action, Criticism & Theory for Music Education*, 6(2), 2-21.
- Frierson-Campbell, C. (2004). Professional need and the contexts of in-service music teacher identity. *Action, Criticism and Theory for Music Education*, 3(3), 1-24.
- Manovski, M. P. (2014). *Arts-based research, autoethnography, and music education: Singing through a culture of marginalization*. Boston: Sense Publishers.
- Nethsinghe, R. (2012). The influence of informal music education in teacher formation: An autoethnography. *The Qualitative Report*, 17(49), 1-16.
- Pellegrino, K. (2010). *The meanings and values of music-making in the lives of string teachers: Exploring the intersections of music-making and teaching*. Doctoral dissertation, University of Michigan.

Γ' Εισήγηση

Αυτοεθνογραφία: Εγώ. Κι εμείς/ Βαθιές ιστορίες / Στην κόψη του χρόνου»

Λήδα Στάμου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, TMET, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Στόχος της εισήγησης είναι να παρουσιάσει την ερευνητική προσέγγιση της αυτοεθνογραφίας και να σημειώσει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της που την καθιστούν ενδιαφέρονσα, πρόσφορη και προκλητική. Η αυτοεθνογραφία είναι μια προσέγγιση στη μεθοδολογία και γραφή της ποιοτικής έρευνας που επιδιώκει να περιγράψει και να αναλύσει συστηματικά την προσωπική εμπειρία με στόχο την κατανόηση της συλλογικής εμπειρίας. Πρόκειται για μια μορφή εθνογραφίας όπου κυριαρχεί η προσωπική διάσταση του συγγραφέα/ερευνητή, συνδυάζοντας κατά έναν τρόπο την αυτοβιογραφία και την εθνογραφία. Ο συγγραφέας ενός αυτοεθνογραφικού κειμένου οδηγείται να ξαναζήσει στιγμές βιωμένων εμπειριών και να τις εκτιμήσει εκ νέου, δημιουργώντας αισθητικές και ενθυμητικές περιγραφές της προσωπικής εμπειρίας. Μέσα από διάφορες μορφές αναλυτικής εξιστόρησης και αφηγηματικού, ποιητικού, θεατρικού ή άλλου λόγου όπου συνδυάζεται η επιστήμη με την τέχνη, ο συγγραφέας ή ερευνητής αναστοχάζεται επί των εμπειριών του και τις μοιράζεται εξιστορώντας τες αναλυτικά, συμπαρασύροντας τον αναγνώστη να μάθει από αυτές, συγκρίνοντας ή συσχετίζοντας τις δικές του προσωπικές εμπειρίες με τη συγκεκριμένη ιστορία. Με τον τρόπο αυτό η προσωπική εμπειρία μπορεί να αποτελέσει όχημα για την κατανόηση της συλλογικής εμπειρίας. Η αυτοεθνογραφία είναι ταυτόχρονα διαδικασία και προϊόν, εξαιτίας των όσων μαθαίνει κάποιος μέσα από την ίδια τη διαδικασία δημιουργίας της. Η αυτοεθνογραφία, παρότι αριθμεί ήδη αρκετά χρόνια ύπαρξης, εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση και αντικείμενο συζητήσεων για τα δεδομένα της παγκόσμιας ερευνητικής πραγματικότητας.

Λέξεις-κλειδιά: Αυτοεθνογραφία, Αφηγηματική Έρευνα, Αναστοχασμός, Εθνογραφία, Αυτοβιογραφία

Βιβλιογραφία

- Bochner, A. & Ellis, C. (2002). *Ethnographically speaking: Autoethnography, literature and aesthetics*. Walnut Creek, CA: Altamira Press.
- Duarte, F. (2007). Using autoethnography in the scholarship of teaching and learning: Reflective practice from the 'other side of the mirror'. *International Journal for the Scholarship of Teaching and Learning*, 1(2), article 21.
- Ellis, C. (2004). *The ethnographic I: A methodological novel about autoethnography*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press.
- Gouzouasis, P. & Ryu, J. Y. (2015). A pedagogical tale from the piano studio: Autoethnography in early childhood music education research. *Music Education Research*, 17(4), 397-420.
- Humphreys, M. (2005). Getting personal: Reflexivity and autoethnographic vignettes. *Qualitative Inquiry*, 11(6), 840-860.

Συμπόσιο 4:

14:15-15:30

**Μουσική Πληροφόρηση,
Εκπαίδευση και Δημιουργικότητα**

Αλέξανδρος Χαρκιολάκης (συντονιστής συμποσίου)
Διευθυντής/Λέκτορας Istanbul Technical University, MIAM

Οι ραγδαίες αλλαγές στο πληροφοριακό περιβάλλον και το διαδίκτυο έχουν επηρεάσει σημαντικά τον τρόπο με τον οποίο γίνεται η αναζήτηση της μουσικής πληροφορίας από όλες τις κατηγορίες εμπλεκομένων (εκπαιδευτικοί μουσικής, μουσικοί δημιουργοί, μουσικολόγοι, γενικό κοινό, μαθητές και φοιτητές κ.ά.). Αναλογιζόμενοι λοιπόν το γεγονός ότι η μουσική πληροφόρηση συνεισφέρει τόσο στη γνωστική, όσο και στην πνευματική, την κοινωνική, την πολιτισμική ανάπτυξη όσων κάνουν χρήση της και συμβάλλει σημαντικά στην ενίσχυση της βασικής και της ανώτερης μουσικής εκπαίδευσης, προτείνουμε τη συγκεκριμένη θεματική συνεδρία για να διερευνήσουμε ζητήματα που σχετίζονται με τη μελέτη της μουσικής πληροφόρησης στο σύγχρονο εκπαιδευτικό περιβάλλον και την επίδραση αυτής στη μουσική δημιουργικότητα.

Η μουσική πληροφόρηση αποτελεί διεπιστημονικό πεδίο μελέτης συνθέτοντας διαφορετικές επιστημονικές κοινότητες (μουσικών, προγραμματιστών, επιστημόνων της πληροφόρησης, κ.ά.) οι οποίες κατευθύνονται σε μια κοινή ερευνητική διαδικασία. Οι ανακοινώσεις που θα πραγματοποιηθούν θα αφορούν ζητήματα όπως τα παρακάτω:

- Ανάλυση του πλαισίου της μουσικής πληροφόρησης στην εκπαίδευση
- Αναζήτηση και ανάκτηση πληροφοριών μουσικής στην εκπαίδευση
- Ανάγκες μουσικής πληροφόρησης στην εκπαίδευση και ικανοποίηση αυτών
- Πηγές και διαχείριση της μουσικής πληροφόρησης στην εκπαίδευση
- Τεχνολογίες μουσικής πληροφόρησης στην εκπαίδευση
- Μουσική πληροφόρηση και δημιουργικότητα στην εκπαίδευση
- Μουσικός πληροφοριακός γραμματισμός και εκπαίδευση
- Οι πολιτισμικές και κοινωνικές επιπτώσεις της μουσικής πληροφόρησης.

Λέξεις-κλειδιά: *Μουσική Πληροφόρηση, Υπηρεσίες Μουσικής Πληροφόρησης, Μουσική Δημιουργικότητα, Εκπαιδευτικό Περιβάλλον, Μουσική Εκπαίδευση, Ελληνική Μουσική Εκπαίδευση*

Α' Εισήγηση

Από το έντυπο στις βάσεις δεδομένων και από τα αναλογικά στα ψηφιακά μέσα:

**Η αλλαγή περιβάλλοντος και οι δεξιότητες που απαιτούνται για τη χρήση
παραδοσιακών και νέων μέσων για τη μουσική εκπαίδευση**

Στεφανία Μεράκου

Διευθύντρια Μεγάλης Μουσικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος

Τα τελευταία χρόνια η ανάπτυξη της πληροφορικής έχει επηρεάσει τη διάθεση της πληροφορίας, τον τρόπο με τον οποίο έχουμε πρόσβαση σε αυτή και τον τρόπο που όλοι μαθαίνουμε. Μια πληθώρα πληροφοριών για τη μουσική και σχετικά αντικείμενα διατίθενται πλέον ηλεκτρονικά, προσφέροντας δυνατότητες στην έρευνα και την εκπαίδευση. Οι πηγές αυτές περιλαμβάνουν μεγάλες συλλογές ηχογραφήσεων και παρτιτούρων, βιβλιογραφικές και βιογραφικές βάσεις, πλήρη κείμενα επιστημονικών περιοδικών και βιβλίων, εφημερα και άλλα. Αυτό το μεγάλο και ευρύ φάσμα ευκαιριών φέρνει νέες προκλήσεις στη μεθοδολογία της επεξεργασίας της πληροφορίας και προκύπτει νέα μεθοδολογία έρευνας ώστε οι μουσικοί να εντοπίσουν, να μελετήσουν και να επεξεργασθούν την πληροφορία που τους ενδιαφέρει ώστε να βελτιστοποιήσουν τον χρόνο τους.

Η παρουσίαση αυτή έχει σκοπό να αναδείξει τους διαφορετικούς τύπους πηγών πληροφορίας και τις δεξιότητες που πρέπει να καλλιεργηθούν και να αναπτυχθούν ώστε οι σπουδαστές και ερευνητές

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

της μουσικής να έχουν την καλύτερη δυνατή πρόσβαση στην πληροφορία και τελικά στη μάθηση. Θα αναπτυχθεί η μεθοδολογία σχεδιασμού μαθήματος πληροφοριακής παιδείας και θα αναδειχθεί ο τρόπος διδασκαλίας του αντικειμένου σε σπουδαστές μουσικής ώστε η χρήση των σημερινών μέσων να έχει τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα, καθώς η σωστή χρήση στο έντυπο αλλά και στο ψηφιακό περιβάλλον είναι πιο πολύπλοκη από ποτέ. Ακόμη θα γίνει αναφορά στη στρατηγική της έρευνας και στους τρόπους αναζήτησης της μουσικής πληροφορίας σε έντυπες και ψηφιακές πηγές ενώ τέλος θα γίνει αναφορά στην ανάπτυξη βασικών δεξιοτήτων για την αξιολόγηση των πηγών πληροφόρησης και στον πολύτιμο ρόλο των βιβλιοθηκών προς τον σκοπό αυτό.

Βιβλιογραφία

Lankes, D. (2011). *The atlas of new librarianship*. Boston: MIT Press, Association of College & Research Libraries. *Information literacy competency standards for higher education (2000)*. Retrieved 5-4-2015 from <<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/standards/standards.pdf>>.
Presidential Committee on Information Literacy: *Final Report*. (1989). Retrieved 5-4-2015 from <<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/whitepapers/presidential.cfm>>.

Β' Εισήγηση

**Οι επιδράσεις της πληροφόρησης στη μουσική δημιουργικότητα:
Προκλήσεις και προτάσεις για την Ελληνική μουσική εκπαίδευση**

Χαρίλαος Λαβράνος

Υποψήφιος Διδάκτορας, ΤΜΣ, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Πέτρος Κωσταγιόλας

Επίκουρος Καθηγητής, TABM, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Ιωσήφ Παπαδάτος

Καθηγητής, ΤΜΣ, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Η αναζήτηση των πληροφοριών αποτελεί σημαντική παράμετρο για εκπαιδευτές και για εκπαιδευόμενους κατά την εκπαιδευτική διαδικασία. Ειδικότερα, όσον αφορά στη μουσική εκπαίδευση η αναζήτηση των πληροφοριών συντελεί στην ικανοποίηση των εκπαιδευτικών αναγκών, στην επίλυση των εκπαιδευτικών προβλημάτων, καθώς και στην αλλαγή της τρέχουσας κατάστασης της μουσικής γνώσης εκπαιδευτών και εκπαιδευομένων. Η αναζήτηση των πληροφοριών μουσικής συνδέεται με ένα ευρύ φάσμα αντικειμένων που σχετίζονται με το πληροφοριακό περιβάλλον της μουσικής εκπαίδευσης όπως είναι οι ανάγκες μουσικής πληροφόρησης, οι πηγές, οι υπηρεσίες, τα εμπόδια κατά την αναζήτηση των πληροφοριών μουσικής, κ.ά., συμβάλλοντας σημαντικά στην ενίσχυση της βασικής και της ανώτερης μουσικής εκπαίδευσης.

Την ίδια στιγμή, η αναζήτηση των πληροφοριών μουσικής σχετικά με διάφορα αντικείμενα της μουσικής εκπαίδευσης όπως η σύνθεση, η ερμηνεία και ο αυτοσχεδιασμός, η ανάλυση και η ακρόαση, έχει άμεση επίδραση στη δημιουργικότητα εκπαιδευτών και εκπαιδευομένων. Σύμφωνα με την προσέγγιση της παρουσίας, η δημιουργικότητα στη μουσική εκπαίδευση αντιμετωπίζεται ως σκοπός, οδηγώντας στη μουσική έκφραση για εκπαιδευτικούς λόγους και επηρεάζεται από τον τρόπο που εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενοι αναζητούν τις πληροφορίες μουσικής για το σκοπό αυτό. Ως εκ τούτου, η μουσική δημιουργικότητα αποτελεί μια διαδικασία που λειτουργεί ως κίνητρο για την αναζήτηση της πληροφόρησης, ενώ επηρεάζεται από τη διαθεσιμότητα των πληροφοριών, τις υπηρεσίες πληροφόρησης, καθώς και από το πληροφοριακό προφίλ όσων εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Αντικείμενο της ανακοίνωσης αποτελεί η παρουσίαση των επιδράσεων της μουσικής πληροφόρησης στη μουσική δημιουργικότητα στα πλαίσια της εκπαιδευτικής διαδικασίας, παραθέτοντας ειδικότερα τις προκλήσεις που προκύπτουν για την Ελληνική μουσική εκπαίδευση. Επιχειρείται επιλεγμένη επισκόπηση της βιβλιογραφίας σχετικά με την αλληλεπίδραση των πληροφοριακών κινήτρων, των αναγκών, των πηγών, των υπηρεσιών και των εμποδίων που

αντιμετωπίζουν εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενοι όταν αναζητούν πληροφορίες μουσικής κατά τη διαδικασία της μουσικής δημιουργικότητας στο σύγχρονο εκπαιδευτικό περιβάλλον. Ουσιαστικά, παρουσιάζονται οι επιδράσεις της αναζήτησης των πληροφοριών μουσικής σε μια σειρά δημιουργικών δραστηριοτήτων στη μουσική εκπαίδευση, όπως η σύνθεση, η ερμηνεία και ο αυτοσχεδιασμός, η ακρόαση και η ανάλυση.

Η κατανόηση των επιδράσεων της μουσικής πληροφόρησης στη μουσική δημιουργικότητα είναι δυνατό να παράσχει σημαντικά στοιχεία για το σύγχρονο εκπαιδευτικό περιβάλλον και ειδικότερα για την Ελληνική μουσική εκπαίδευση. Αυτά τα στοιχεία είναι δυνατό να σχετίζονται με: α. τον σχεδιασμό και την ανάπτυξη βιβλιοθηκών μουσικής και υπηρεσιών πληροφόρησης για τη μουσική δημιουργικότητα, β. την ανάπτυξη των δεξιοτήτων μουσικής πληροφοριακής παιδείας για τη δημιουργικότητα, και γ. τις προοπτικές της αναζήτησης των πληροφοριών μουσικής για τη μουσική δημιουργικότητα, καθώς και τη διάχυση της πολιτιστικής μουσικής κληρονομιάς τόσο στην Ελλάδα και σε όλο τον κόσμο. Θα πρέπει να αναφερθεί ότι πρόκειται για μία από τις ελάχιστες ανακοινώσεις που έχουν πραγματοποιηθεί παγκοσμίως για την παρουσίαση των επιδράσεων της μουσικής πληροφόρησης στη μουσική δημιουργικότητα στο χώρο της μουσικής εκπαίδευσης.

Βιβλιογραφία

- Bainbridge, D., Cunningham, S. J. & Downie, J. S. (2003). How people describe their music information needs: A grounded theory analysis of music queries. In Proceedings of the 4th International Conference of the Society for Music Information Retrieval (ISMIR'03). Baltimore, MD, USA: ISMIR.
- Bawden, D. (2006). Users, user studies and human information behaviour: A three-decade perspective on Tom Wilson's 'On user studies and information needs'. *Journal of Documentation*, 62(6), 671-679.
- Cunningham, S. J., Reeves, N., & Britland, M. (2003). An ethnographic study of music information seeking: Implications for the design of a music digital library. In Proceedings of the 3rd ACM/IEEE-CS Joint Conference on Digital Libraries (JCDL'03). Houston, TX, USA: IEEE.
- Kostagiolas, P., Lavranos, Ch., Korfiatis N., Papadatos, J. & Papavlasopoulos, S. (2015). Music, musicians and information seeking behaviour: A case study on a community concert band. *Journal of Documentation*, 71(1), 3-24.
- Webster, P. (2002). Creative thinking in music: Advancing a model. In T. Sullivan & L. Willingham (Eds.), *Creativity and music education* (pp. 16-34). Edmonton, AB, Canada: Canadian Music Educators' Association.

Γ' Εισήγηση

Ο ρόλος των βιβλιοθηκών στην εκπαίδευση και στην εκπαιδευτική κοινότητα μέσα από τις νέες τεχνολογίες: Από τις απλές βάσεις δεδομένων στα αποθετήρια ανοικτής πρόσβαση και παραγωγής περιεχομένου από χρήστες (user-generated content)

Βέρα Κριεζή

Υπεύθυνη Κατ/σης, Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος

Βάλια Βράκα

Υπεύθυνη Αρχείου Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος

Οι βιβλιοθήκες αποτελούν χώρους διακίνησης της γνώσης και της πληροφορίας. Ως σύγχρονες κοινωνίες γνώσης έχουν πρωταρχικό ρόλο στην εκπαίδευση των κοινοτήτων που εξυπηρετούν, καθώς αναπτύσσουν πρωτοπόρες εφαρμογές και εργαλεία με τη βοήθεια των νέων τεχνολογιών. Βασικός ρόλος των βιβλιοθηκών είναι να δημιουργούν τις κατάλληλες προϋποθέσεις με σκοπό την εξοικείωση των χρηστών και των κοινοτήτων με τις νέες τεχνολογίες, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της σύγχρονης ηλεκτρονικής εποχής.

Η έκθεση στην πληροφορία και στις πηγές πληροφόρησης γίνεται όλο και μεγαλύτερη καθώς αυξάνεται ο όγκος των πηγών που διατίθεται με τη βοήθεια των ηλεκτρονικών μέσων. Οι βιβλιοθήκες και οι επιστήμονες της πληροφόρησης, γνωρίζοντας τις ανάγκες των χρηστών τους, δημιουργούν

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

εργαλεία και επιμορφώνουν το κοινό τους. Η εκπαιδευτική κοινότητα ως σημαντικός κρίκος για τη μάθηση και της παραγωγής νέας γνώσης αποτελεί μέρος αυτής της διαδικασίας.

Σκοπός της παρούσας ανακοίνωσης είναι να εστιάσει αρχικά στην ανάγκη για εκπαίδευση των ιδίων των εκπαιδευτικών και πως αυτό σχετίζεται με τη μουσική εκπαίδευση. Θα διερευνηθούν οι συνέπειες της πληροφοριακής παιδείας των εκπαιδευτικών και η επίδρασή τους στη μαθητική κοινότητα που εξυπηρετούν, ενώ παράλληλα θα εξεταστεί ο ρόλος των μουσικών βιβλιοθηκών προς αυτή την κατεύθυνση. Συγκεκριμένα, θα παρουσιαστούν χρήσιμα εκπαιδευτικά εργαλεία, προγράμματα και εφαρμογές που έχουν αναπτυχθεί από βιβλιοθήκες έχοντας ως στόχο την ενίσχυση και τον εμπλουτισμό της εκπαιδευτικής διαδικασίας και επιπλέον, θα αξιολογηθεί η χρησιμότητάς τους στον τομέα αυτό. Θα δοθεί έμφαση στα σύγχρονα τεχνολογικά μέσα που συντελούν προς αυτή την κατεύθυνση και στην ορθότερη εκμετάλλευσή τους από τους αντίστοιχους φορείς που σχετίζονται με την εκπαίδευση. Επιπλέον, θα γίνει μία αναδρομική αναφορά στα εργαλεία που έχουν αναπτυχθεί από την Μουσική Βιβλιοθήκη γι αυτό το σκοπό, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο ανταπεξήλθε στα 20 χρόνια της λειτουργίας της στις τεχνολογικές και εκπαιδευτικές προκλήσεις. Η εισήγηση θα ολοκληρωθεί με την παρουσίαση ενός πρωτοπόρου προγράμματος που εφαρμόστηκε στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση στο πλαίσιο του έργου «Εθνικό Πληροφοριακό Σύστημα Έρευνας και Τεχνολογίας / Κοινωνικά Δίκτυα – Περιεχόμενο παραγόμενο από χρήστες», το οποίο σχετίζεται με την εκμετάλλευση των πληροφοριακών πηγών και ηλεκτρονικών αποθετηρίων ανοιχτής πρόσβασης και την εφαρμογή τους στα σχολεία. Το πρόγραμμα εκτείνεται σε τέσσερις θεματικές ενότητες, μεταξύ των οποίων και η νεότερη ιστορία και ο πολιτισμός.

Βιβλιογραφία

- Wagstaff, J. (2006). Developments in music librarianship: education at the University of Wales, Aberystwyth. *Brio*, 43(2), 3-7.
- Bayliss, S. (2014). Why Music Matters. *School Library Journal*, 60(7), 20.
- Councill, K. H., Wesley D., Brewer, F. W., Burrack, Frederick W. & Juchniewicz, J. (2013). Developing the next generation of music teachers - Sample music education association programs that promote the profession and prepare future colleagues. *Music Educators Journal*, 100(1), 45-49.
- Maple, A., Christensen, B. & Abromeit, K. A. (1996). Information literacy for undergraduate students: a conceptual framework, *Notes* 52(3), 744-753.
- Jorgensen, E. R. (2008). Transforming music education. Retrieved from <<https://books.google.gr/books?id=g35oopSpsvC&printsec=frontcover&hl=el#v=onepage&q&f=false>>.
- Ozay, M., Sumintono, B. & Matzain, I. (2012). Creating knowledge practices in school: exploring teachers knowledge creation. *International Journal of Humanities and Social Science*, 3(1), 147-154.

Δ' Εισήγηση

Μουσική Εκπαίδευση, Τεχνολογία και Ιστορική Μνήμη

Αλέξανδρος Χαρκιολάκης

Διευθυντής/Λέκτορας Istanbul Technical University, MIAM

Οι εκπαιδευτικές πρακτικές στην εποχή μας επιβάλλουν μια διευρυμένη χρήση του διαδικτύου και της πληροφορίας που διαχέεται κι αποθηκεύεται εκεί με βασικό σκοπό την όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερη κάλυψη των ζητημάτων με τα οποία καταπνάνονται οι μαθητές. Το ίδιο συμβαίνει φυσικά και με τη μουσική εκπαίδευση, η οποία στις μέρες μας έχει ξεπεράσει τα στενά όρια της στείας διδασκαλίας εντός της αίθουσας και διαπλέκεται και συνδιαλέγεται, στα πλαίσια της διεπιστημονικότητας και της διαθεματικότητας, με πολλές πτυχές της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Για να καταστεί το παραπάνω εφικτό, είναι αναγκαίο να υπάρχει διαχείριση και χρήση της ειδικής, στη περίπτωση μας της μουσικής, πληροφορίας.

Ταυτόχρονα όμως με τη μουσική πληροφορία ο εκπαιδευτικός έρχεται αντιμέτωπος με προκλήσεις που αφορούν κι άλλες έννοιες όπως τη διαχείριση της ιστορικής μνήμης, η οποία αποτελεί βασικό θέμα συζήτησης το οποίο πλέον δεν εντάσσεται μονάχα στα πλαίσια μαθημάτων όπως η ιστορία αλλά τα ξεπερνά, με αποτέλεσμα η μουσική εκπαίδευση να αποτελεί ενεργό κομμάτι αυτής της διδαχής. Έτσι, κατά τη διάρκεια του μαθήματος της μουσικής, η παράθεση της

περιρρέουσας ιστορικής πραγματικότητας δεν είναι μονάχα μία σειρά στείρων πληροφοριών αλλά αποτελεί βασικό πυλώνα της διαμόρφωσης της μουσικής πραγματικότητας και μάλιστα με ιστορικά ακριβή τρόπο. Συχνά, η ιστορική ακρίβεια είναι ένα ζητούμενο και αποτελεί πρόκληση για τον εκπαιδευτικό ώστε να βρει τις πληροφορίες που επιθυμεί να εντάξει στο μάθημά του.

Με την ανάπτυξη των τεχνολογιών αυτό έχει γίνει ακόμη πιο εύκολο με αποτέλεσμα να υπάρχουν πλέον και δυνατότητες διεθνούς συνεργασίας για ζητήματα που αφορούν σε παγκόσμια γεγονότα.

Σε αυτή την ανακοίνωση ευελπιστώ να καταδείξω τη σημασία της μουσικής πληροφόρησης και το πως αυτή συντείνει στη καλύτερη κατανόηση σημαντικών ιστορικών γεγονότων. Ακόμη, θα προσπαθήσω να μιλήσω για το πως μπορεί να υπάρξει μια βέλτιστη διαχείριση των πηγών και πως η τεχνολογία μπορεί να βοηθήσει ως προς αυτό. Τέλος, θα διερευνήσω τη χρήση όλων των παραπάνω στην εκπαίδευση σε διεθνές επίπεδο. Για να μπορέσω να αναδείξω καλύτερα τα προαναφερθέντα θα χρησιμοποιήσω ως case-study το εκπαιδευτικό project «Music and the Holocaust» (<http://holocaustmusic.ort.org/>).

Συμπόσιο 5:

18:45-20:00

Τα νέα Προγράμματα Σπουδών Υποχρεωτικού Πιάνου
και Πιάνου ως Ατομικό Όργανο Επιλογής και ο Οδηγός Εκπαιδευτικού
Πιάνου Γυμνασίου των Μουσικών Σχολείων στο πλαίσιο της Πράξης
Νέο Σχολείο (Σχολείο 21ου αιώνα) - Νέο Πρόγραμμα Σπουδών

Βασιλική Ζεπάτου (συντονίστρια συμποσίου)
Καθηγήτρια Πιάνου, Μουσικό Σχολείο Αλίμου

Τα Μουσικά Σχολεία αποτελούν ένα δυναμικό και διαρκώς εξελισσόμενο θεσμό που εισήχθη και λειτουργεί από το 1988 στη δημόσια, δευτεροβάθμια γενική εκπαίδευση. Έχουν ιδρυθεί 45 Μουσικά Σχολεία σε όλη τη χώρα από τα οποία 43 λειτουργούν κατά το σχολικό έτος 2014-15. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα των σχολείων αυτών συνδυάζει μαθήματα γενικής και αισθητικής παιδείας και παρέχονται μαθήματα μουσικής παιδείας που περιλαμβάνουν την ισάξια σπουδή της δυτικοευρωπαϊκής μουσικής και της ελληνικής μουσικής παράδοσης (βυζαντινής και δημοτικής μουσικής). Στο πλαίσιο σπουδής μουσικών οργάνων, στο ωρολόγιο πρόγραμμα το πιάνο εντάσσεται ως υποχρεωτικό όργανο αναφοράς για τη δυτικοευρωπαϊκή μουσική αλλά και ως δυνατότητα επιλογής, μεταξύ άλλων οργάνων, στο μάθημα «Ατομικό Όργανο Επιλογής».

Το παρόν συμπόσιο έχει ως σκοπό την παρουσίαση των νέων Προγραμμάτων Σπουδών (Π.Σ.) Υποχρεωτικού Πιάνου και Πιάνου ως Ατομικό Όργανο Επιλογής Γυμνασίου των Μουσικών Σχολείων καθώς και του σχετικού Οδηγού Εκπαιδευτικού (Ο.Ε.) Πιάνου τα οποία εκπονήθηκαν το 2015 στο πλαίσιο της Πράξης «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21^{ου} αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών» με κωδικό ΟΠΣ 295450, η οποία υλοποιείται από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.) ως μέρος του Επιχειρησιακού προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Ε.Σ.Π.Α. (2007-2013). Η Πράξη προέβλεψε Π.Σ. και Ο.Ε. Μουσικών Οργάνων μόνο για το Γυμνάσιο.

Μέσα από τις επιμέρους εισηγήσεις που θα αναπτύξουν συντελεστές της προαναφερόμενης Πράξης οι οποίοι είτε αξιολόγησαν είτε εκπόνησαν τα νέα Π.Σ. και τον Ο.Ε. για το Πιάνο, θα παρουσιαστούν, θα αναδειχθούν και θα συζητηθούν τα ποικίλα ζητήματα που αφορούν τη θεωρητική και μεθοδολογική προσέγγιση της φιλοσοφίας και των σκοπών, αξόνων και κριτηρίων σύνταξης των Π.Σ. και του Ο.Ε., καθώς και την τελική δομή, τη μορφή και το περιεχόμενο των Π.Σ. και του Ο.Ε. Θα γίνει ιδιαίτερη αναφορά σε συγκεκριμένα στοιχεία, περιεχόμενα και καινοτομίες τους, όπως: η αντιμετώπιση της Μουσικής Ανάγνωσης και Τεχνικής μέσω κλιμάκων, αρπισμών και συγχορδίων, Σπουδές και Τεχνική και η ανάπτυξη των Συμπληρωματικών Μουσικών Γνώσεων κατά τη διδασκαλία του πιάνου. Επίσης θα γίνει αναφορά στον Ο.Ε. με επικέντρωση στην αξιοποίηση του έργου Ελλήνων συνθετών.

Μέσα από τη Στρογγυλή Τράπεζα επιδιώκεται να γίνει ενημέρωση των εκπαιδευτικών Μουσικής για τους νέους σχεδιασμούς και το μουσικό γραμματισμό που είναι ζητούμενος μέσα από τα νέα Π.Σ.

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

Υποχρεωτικού Πιάνου και Πιάνου ως Ατομικό Όργανο Επιλογής Γυμνασίου των Μουσικών Σχολείων. Επίσης επιδιώκεται η ανταλλαγή απόψεων και η ανάπτυξη προβληματισμού στην εκπαιδευτική κοινότητα σχετικά με την εφαρμογή των νέων Π.Σ., έτσι ώστε ο καθηγητής πιάνου να είναι σε θέση, με μεγαλύτερη ευκολία και βαθύτερη κατανόηση, να αναπτύξει και να υλοποιήσει στην εκπαιδευτική πράξη στοιχεία προστιθέμενης αξίας που απορρέουν από τα νέα Π.Σ. Υποχρεωτικού Πιάνου και Πιάνου ως Ατομικό Όργανο Επιλογής και τον Οδηγό Εκπαιδευτικού Πιάνου.

Λέξεις-κλειδιά: Πρόγραμμα Σπουδών, Οδηγός Εκπαιδευτικού, Μουσικά Σχολεία, Υποχρεωτικό Πιάνο, Πιάνο ως Ατομικό Όργανο Επιλογής

Βιβλιογραφία

- Χρυσοστόμου, Σ., Γεωργουλή, Σ., Ζεπάτου, Β., Κατηριτζόγλου, Σ., Μεταλληνός, Π. & Ραφτάκης, Σ. (2015). *Γενική φιλοσοφία και σκοποί του Προγράμματος Σπουδών του Θεματικού Πεδίου «Μουσικά Όργανα» σύμφωνα και με τα διεθνή πρότυπα γνώσεων – δεξιοτήτων – ικανοτήτων, Αξονες και κριτήρια για τη σύνταξη των νέων Προγραμμάτων Σπουδών και των Οδηγών για τον Εκπαιδευτικό με βάση το Ωρολόγιο Πρόγραμμα στο πλαίσιο της Πράξης «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21^{ου} αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών» με κωδικό ΟΠΣ 29540 του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής*. Αδημοσίευτη εργασία. Αθήνα: Ι.Ε.Π.
- Φυτίκα, Α., Σπυράκου, Ε., Κολιάδη, Α., Τσομάκου, Γ. & Ντριγκόγια, Β. (2015, υπό δημοσίευση). *Πρόγραμμα Σπουδών Υποχρεωτικού Πιάνου και Πρόγραμμα Σπουδών Πιάνου ως Ατομικό Όργανο Επιλογής του Θεματικού Πεδίου: Μουσικά Όργανα Γυμνασίου (Πιάνο) Μουσικών Σχολείων*. Αθήνα: ΙΕΠ.
- Μαρκέα, Γ., Μανιτάκη, Θ., Μπαμπαλή, Α. & Χαρατσή, Μ. Ι. (2015, υπό δημοσίευση). *Οδηγός Εκπαιδευτικού για το Πιάνο (Υποχρεωτικό Πιάνο και Πιάνο ως Ατομικό Όργανο Επιλογής) του Θεματικού Πεδίου: Μουσικά Όργανα Γυμνασίου (Πιάνο) Μουσικών Σχολείων*. Αθήνα: ΙΕΠ.

Α' Εισήγηση

Η διαμόρφωση της φιλοσοφίας, σκοπών, αξόνων και κριτηρίων για τη σύνταξη των Προγραμμάτων Σπουδών Υποχρεωτικού Πιάνου και Πιάνου ως Ατομικό Όργανο Επιλογής Γυμνασίου των Μουσικών Σχολείων και του Οδηγού Εκπαιδευτικού στο πλαίσιο της Πράξης «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21^{ου} αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών»

Βασιλική Ζεπάτου (συντονίστρια συμποσίου)
Καθηγήτρια Πιάνου, Μουσικό Σχολείο Αλίμου

Στο πλαίσιο της Πράξης «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών» που υλοποιείται από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.) ως μέρος του Επιχειρησιακού προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Ε.Σ.Π.Α. (2007-2013), προχώρησαν το 2014 και το 2015 τα Υποέργα 6 και 9 που αφορούν τα Μουσικά και Καλλιτεχνικά Σχολεία (Γυμνάσια και Λύκεια). Προγραμματίστηκε η εκπόνηση νέων Προγραμμάτων Σπουδών (Π.Σ.) και Οδηγών Εκπαιδευτικού (Ο.Ε.) ανά θεματικό πεδίο καθώς και η παραγωγή προσαρμοσμένου, συμπληρωματικού ή νέου εκπαιδευτικού υλικού. Ένα από τα τρία θεματικά πεδία που αφορούν τα Μουσικά Γυμνάσια είναι αυτό των Μουσικών Οργάνων στο οποίο προχώρησαν οι σχεδιασμοί για τέσσερις μουσικές ειδικεύσεις, μεταξύ των οποίων και το πιάνο.

Η παρούσα εισήγηση έχει ως σκοπό να παρουσιάσει τη διαμόρφωση της φιλοσοφίας, σκοπών, αξόνων και κριτηρίων για τη σύνταξη των Προγραμμάτων Σπουδών Υποχρεωτικού Πιάνου και Πιάνου ως Ατομικό Όργανο Επιλογής Γυμνασίου των Μουσικών Σχολείων και του Οδηγού Εκπαιδευτικού. Την ευθύνη αυτού του θεωρητικού καθοδηγητικού πλαισίου είχαν δύο Εμπειρογνώμονες/Ειδικοί Επιστήμονες με ειδίκευση στο πιάνο και η Συντονίστριά τους που ορίστηκαν ως Αξιολογητές των Π.Σ. και Ο.Ε. από σχετικό Μητρώο του Ι.Ε.Π. Το πλαίσιο αυτό εκπονήθηκε ώστε βάσει αυτού να εργαστούν οι εκπονητές των δύο Π.Σ. και του Ο.Ε.

Γίνεται αναφορά στη μεθοδολογία που εφαρμόστηκε για την εκπόνηση του θεωρητικού καθοδηγητικού πλαισίου, στα δεδομένα, στις παραμέτρους και τις αρχές που ελήφθησαν υπόψη, στις

αναγκαιότητες εκσυγχρονισμού του περιεχόμενου της σπουδής του πιάνου στα Μουσικά Σχολεία σε σχέση με τα ισχύοντα αναλυτικά προγράμματα του πιάνου, τα καινοτόμα στοιχεία που εισήχθησαν και στη διαμόρφωση της δόμησης (μοντελοποίησης) των Π.Σ. και του Ο.Ε. ώστε να παρουσιάζονται και να συσχετίζονται με επιστημονική ορθότητα, σαφήνεια, λειτουργικότητα, ευελιξία και πολλαπλούς βαθμούς ελευθερίας τα συστατικά στοιχεία που συγκροτούν τα Π.Σ. και τον Ο.Ε. για το πιάνο. Επίσης επισημαίνονται κοινά χαρακτηριστικά και διαφοροποιήσεις μεταξύ του Υποχρεωτικού Πιάνου και του Πιάνου ως Ατομικό Όργανο Επιλογής.

Παρουσιάζονται τα ειδικότερα γνωρίσματα της πινακοποιημένης μορφής των δύο Π.Σ., δηλαδή: Α) Οργανωτές Γνώσεων – Δεξιότητων – Συμπεριφορών, Β) Στόχοι, Γ) Περιεχόμενο (Κλίμακες, Αρπισμοί, Συγχωρδίες, Μουσικά Έργα, Δραστηριότητες και Μέσα) και Δ) Αξιολόγηση.

Με την παρούσα εισήγηση, επιδιώκεται να γίνει ενημέρωση και διάχυση της θεώρησης και του αξιακού πλαισίου που διέπει τα νέα Προγράμματα Σπουδών τόσο του Υποχρεωτικού Πιάνου όσο και του Πιάνου ως Ατομικό Όργανο Επιλογής Γυμνασίου των Μουσικών Σχολείων καθώς και του Οδηγό Εκπαιδευτικού, ώστε να προσεγγιστούν και να αξιοποιηθούν εποικοδομητικά από τους εκπαιδευτικούς μουσικής που θα τα εφαρμόσουν καθώς και για να καταστεί πιο σαφής ο μουσικός γραμματισμός που επιχειρείται αναφορικά με το πιάνο μέσα από τα νέα αυτά στοιχεία-εργαλεία της εκπαίδευσης που εκπονήθηκαν για τα Μουσικά Σχολεία.

Λέξεις-κλειδιά: Πρόγραμμα Σπουδών, Υποχρεωτικό Πιάνο, Πιάνο ως Ατομικό Όργανο Επιλογής, Θεωρητικό Πλαίσιο

Βιβλιογραφία

- Χρυσοστόμου, Σ., Γεωργουλή, Σ., Ζεπάτου, Β., Κατηριτζόγλου, Σ., Μεταλληνός, Π. & Ραφτάκης, Σ. (2015). *Γενική φιλοσοφία και σκοποί του Προγράμματος Σπουδών του Θεματικού Πεδίου 'Μουσικά Όργανα' σύμφωνα και με τα διεθνή πρότυπα γνώσεων – δεξιοτήτων – ικανοτήτων, Αξονες και κριτήρια για τη σύνταξη των νέων Προγραμμάτων Σπουδών και των Οδηγών για τον Εκπαιδευτικό με βάση το Ωρολόγιο Πρόγραμμα στο πλαίσιο της Πράξης «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21^{ου} αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών» με κωδικό ΟΠΣ 29540 του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής*. Αδημοσίευτη εργασία. Αθήνα: Ι.Ε.Π.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2006). Η Σύσταση της 18^{ης} Δεκεμβρίου 2006 σχετικά με τις βασικές ικανότητες της δια βίου μάθησης (2006/962/ΕΚ). *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, L/394/10 της 30.12.2006. Ανασύρθηκε στις 30-12-2014 από <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32006H0962>>.
- Trinity College London (2014). *Piano Syllabus- Grade Exams 2015-2017*. London. Ανασύρθηκε στις 31-12-2014 από <<http://www.trinitycollege.com/resources/?id=5912>>.

Β' Εισήγηση

Το νέο πλαίσιο της διδασκαλίας του Πιάνου στα Μουσικά Σχολεία: η εισαγωγή και θεσμοθέτηση καινοτομιών στην καθημερινή εκπαιδευτική πράξη

Ανθούλα Κολιάδη

Καθηγήτρια Πιάνου, Μουσικό Σχολείο Ρόδου

Τα Μουσικά Σχολεία αποτελούν αναμφισβήτητα ένα καταξιωμένο εκπαιδευτικό πλαίσιο, όπου η παράλληλη σπουδή της δυτικοευρωπαϊκής, αλλά και της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής, συνυπάρχουν και αλληλοσυμπληρώνονται, ενισχύοντας την ολόπλευρη και πολυδιάστατη ανάπτυξη των μαθητών, σε μουσικό-γνωστικό, κοινωνικό και συναισθηματικό επίπεδο. Το εμπλουτισμένο πρόγραμμα μαθημάτων γενικής και μουσικής παιδείας, ο συνδυασμός διδασκαλίας ατομικών οργάνων και μουσικών συνόλων και η ανάπτυξη της αισθητικής καλλιέργειας και δημιουργικότητας των μαθητών μέσα από τη συμμετοχή τους σε σύνολα πολύτεχνης έκφρασης, καθιστούν τα Μουσικά Σχολεία έναν από τους σημαντικότερους φορείς τέχνης και πολιτισμού στη σύγχρονη ελληνική μουσική εκπαίδευση.

Στο γενικό πλαίσιο ίδρυσης του Μουσικού Σχολείου ως παράγοντα «γενικής αισθητικής καλλιέργειας με άξονα τη Μουσική», ένας από τους σημαντικότερους εκπαιδευτικούς στόχους είναι η

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

διδασκαλία μουσικών οργάνων ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη βαθύτερη κατανόηση της μουσικής τέχνης και την απόκτηση εμπειρικής –βιωματικής γνώσης διαφόρων μουσικών εννοιών, η οποία ταυτόχρονα αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της καθημερινής εκπαιδευτικής πρακτικής. Το βασικό όργανο αναφοράς της δυτικοευρωπαϊκής μουσικής ως αντικείμενο διδασκαλίας, μέσο μουσικής έκφρασης αλλά και εργαλείο πειραματισμού, δημιουργίας και ανάπτυξης ποικίλων μουσικών δεξιοτήτων, είναι το πιάνο. Μετά τη σύνταξη των νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων, και υπό το πρίσμα του «Νέου Σχολείου», η εισαγωγή και θεσμοθέτηση καινοτόμων πρακτικών που προάγουν την υλοποίηση των γενικών σκοπών και των επιμέρους διδακτικών στόχων σύμφωνα με τη φιλοσοφία που τα διέπουν, θέτει σε νέα βάση και προοπτική τη διδασκαλία του οργάνου, ιδωμένη μέσα από σύγχρονες αντιλήψεις της Παιδαγωγικής του Πιάνου.

Στην παρούσα εισήγηση επιχειρείται μια σύντομη παρουσίαση συγκεκριμένου μέρους του περιεχομένου του Νέου Προγράμματος Σπουδών για το Πιάνο, το οποίο έχει εκπονηθεί με βάση τη Φιλοσοφία και τους Σκοπούς που διέπουν τα νέα προγράμματα, ενώ παράλληλα έχει ληφθεί υπόψη συγκεκριμένο θεωρητικό πλαίσιο, καθώς και αναλυτικά προγράμματα άλλων ευρωπαϊκών χωρών (Χρυσοστόμου κ.ά., 2015). Το περιεχόμενο του Νέου Προγράμματος Σπουδών έχει συγκεκριμένη δομή και επιμερίζεται σε διαφορετικούς τομείς δεξιοτήτων-μουσικών συμπεριφορών που προσδοκείται να αναπτύξει ο μαθητής κατά τη διάρκεια της φοίτησής του. Η παρούσα εργασία σχετίζεται με τον πρώτο τομέα, ο οποίος αφορά δεξιότητες σχετικές με τη Μουσική Ανάγνωση και Τεχνική του πιάνου και που περιλαμβάνει αντίστοιχους στόχους. Όσον αφορά το υποχρεωτικό περιεχόμενο, το υλικό δηλαδή που προτείνεται για την επίτευξη των στόχων, αρχικά εισάγεται η διδασκαλία μουσικών κλιμάκων, συγχορδιών, αρμονικών συνδέσεων και αρπισμών, η οποία εξελίσσεται σταδιακά σε όλα τα επίπεδα εκμάθησης του οργάνου. Γενικός σκοπός της διδασκαλίας των παραπάνω στοιχείων είναι όχι τόσο η καλλιέργεια τεχνικών δεξιοτήτων, αλλά η ανάπτυξη της γενικότερης μουσικής αντίληψης των μαθητών με βιωματικό τρόπο, αλλά και ειδικότερα της ακουστικής και «αρμονικής αίσθησης» από τα πρώτα στάδια διδασκαλίας του οργάνου. Επιπλέον, η διδασκαλία των παραπάνω στοιχείων στοχεύει επίσης στη δημιουργική εφαρμογή και χρήση τους στον αυτοσχεδιασμό, στην απλή εναρμόνιση σύντομων μελωδιών και γενικότερα στην ανάπτυξη του πειραματισμού και της συνθετικής ικανότητας των μαθητών. Η παράθεση συγκεκριμένων διδακτικών παραδειγμάτων μπορεί να αποτελέσει σημείο αναφοράς για τον εκπαιδευτικό του πιάνου, δίδοντάς του παράλληλα τη δυνατότητα να σχεδιάσει και να εξατομικεύσει τη διδασκαλία του ανάλογα με το υπάρχον μαθησιακό περιβάλλον, το δυναμικό του σχολείου, τις δυνατότητες του εκάστοτε μαθητή, αλλά και την ίδια την προσωπικότητα του εκπαιδευτικού.

Λέξεις-κλειδιά: Πρόγραμμα Σπουδών, Κλίμακες, Συνδέσεις Συγχορδιών, Αρπισμοί, Μουσική Αντίληψη, Εναρμόνιση, Αυτοσχεδιασμός

Βιβλιογραφία

- Χρυσοστόμου, Σ., Γεωργουλή, Σ., Ζεπάτου, Β., Κατηρτζόγλου, Σ., Μεταλληνός, Π. & Ραφτάκης, Σ. (2015). *Γενική φιλοσοφία και σκοποί του Προγράμματος Σπουδών του Θεματικού Πεδίου 'Μουσικά Όργανα' σύμφωνα και με τα διεθνή πρότυπα γνώσεων – δεξιοτήτων – ικανοτήτων, Αξονες και κριτήρια για τη σύνταξη των νέων Προγραμμάτων Σπουδών και των Οδηγών για τον Εκπαιδευτικό με βάση το Ωρολόγιο Πρόγραμμα στο πλαίσιο της Πράξης «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21^{ου} αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών» με κωδικό ΟΠΣ 29540 του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής*. Αδημοσίευτη εργασία. Αθήνα: Ι.Ε.Π.
- Royal Conservatory of Music (2008). *Piano Syllabus/2008 Edition*. Toronto. Ανασύρθηκε στις 31-12-2014 από <http://examinations.rcmusic.ca/sites/default/files/filesS29_PianoSyllabus_2013_online_SECURED.pdf>.
- Associated Board of the Royal Schools of Music (2012). *ABRSM 2015 & 2016 Piano Syllabus*. United Kingdom. Ανασύρθηκε στις 26-12-2014 από <http://us.abrsm.org/fileadmin/user_upload/syllabuses/pianoSyllabusComplete15.pdf>.

Γ' Εισήγηση
Οι συμπληρωματικές μουσικές γνώσεις ως αυτόνομο πεδίο στα νέα προγράμματα σπουδών Υποχρεωτικού Πιάνου και Πιάνου Επιλογής για τα Μουσικά Σχολεία

Ευαγγελία Σπυράκου
Διευθύντρια, Μουσικό Σχολείο Δράμας

Τόσο ο ιδρυτικός νόμος των Μουσικών Σχολείων όσο και τα κατά καιρούς ωρολόγια προγράμμάτα τους με τα συνοδευτικά προγράμματα σπουδών, χαρακτηρίζονται από την έμφαση που δίνεται στην πνευματική πολυμέρεια, μέσα από την οποία επιδιώκεται η διαμόρφωση ενός μαθητή με ανοιχτούς ορίζοντες, ευαίσθητου στα ερεθίσματα όλων των μορφών τέχνης, χωρίς περιχαράκώσεις και αποκλεισμούς. Προς αυτή την κατεύθυνση διδάσκονται ισότιμα η ευρωπαϊκή και η ελληνική παραδοσιακή μουσική σε διασύνδεση με τα μαθήματα Αισθητικής Αγωγής, όπως η Ιστορία Τέχνης, τα Καλλιτεχνικά και το Θέατρο, καθώς και ο χορός.

Στα πλαίσια του «Νέου Σχολείου», όπου η διαθεματικότητα αποτελεί βασικό προαπαιτούμενο, η αρχική στόχευση των Μουσικών Σχολείων για διασύνδεση των μουσικών μαθημάτων διευρύνεται, εστιάζοντας στην κατά το δυνατόν ευρύτερη θέαση των διαφόρων αντικειμένων ως μέρη μίας ευρύτερης ολότητας, προάγοντας με αυτό τον τρόπο την ολιστική διαδικασία μάθησης.

Μέσα από αυτή τη σκοπιά, η διασύνδεση των μαθητικών γνώσεων υπερβαίνει πλέον από την απλή λειτουργία του υποχρεωτικού, κυρίως, πιάνου ως οργάνου υποβοήθησης της εμπέδωσης της Ευρωπαϊκής Μουσικής Θεωρίας και Πράξης/ Αρμονίας. Λειτουργούν πλέον ως αυτόνομο πεδίο, με συγκεκριμένες στοχεύσεις ανά επίπεδο, με συγκεκριμένες υποβοηθητικές δραστηριότητες και συγκεκριμένη διαδικασία διαμορφωτικής και τελικής αξιολόγησης, και πάντοτε σε συνάρτηση με τα μοναδικά χαρακτηριστικά του κάθε μαθητή, προκειμένου αυτός να διασυνδέσει τις μουσικές του γνώσεις με παράλληλες γνώσεις και βιώματα από άλλα μαθήματα της μουσικής αλλά πλέον και της γενικής παιδείας. Τελικός στόχος είναι η απόκτηση της μεγαλύτερης δυνατής συνείδησης των εκφραστικών δυνατοτήτων και της αυτοπεποίθησης του μαθητή μέσα από τα οποία τίθεται το υπόβαθρο για την ανάπτυξη του μουσικού αυτοσχεδιασμού, της σύμπραξης και της ορθής εκτέλεσης και ερμηνείας.

Σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι η παρουσίαση της θέσης που οι Συμπληρωματικές Μουσικές Γνώσεις καταλαμβάνουν πλέον στα νέα αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών του Υποχρεωτικού Πιάνου και του Πιάνου Επιλογής για τα Μουσικά Σχολεία, έχοντας ήδη προϋπάρξει σε ανάλογα προγράμματα διαφόρων χωρών. Παράλληλα θα παρουσιαστούν οι ενδεικτικές δραστηριότητες που μπορούν να αναπτυχθούν κατά την ατομική διδασκαλία προκειμένου η διαμορφωτική αξιολόγηση και η τελική αξιολόγηση να υποβοηθούν στην αυτοβελτίωση και την πιο συνειδητή σύνδεση του μαθητή με τα διάφορα αντικείμενα του Μουσικού Σχολείου. Σημειωτέον δε ότι ιδιαίτερη φροντίδα δόθηκε κατά τη διαμόρφωση του συγκεκριμένου πεδίου για τη χρήση των Νέων Τεχνολογιών με τρόπους που να προάγεται η ανάπτυξη της αυτοαντίληψης και η διεύρυνση της κριτικής ικανότητας.

Λέξεις-κλειδιά: Συμπληρωματικές Μουσικές Γνώσεις, Ενδεικτικές Δραστηριότητες, Υποχρεωτικό Πιάνο, Πιάνο Επιλογής, Πρόγραμμα Σπουδών

Βιβλιογραφία

- Χρυσστόμου, Σ., Γεωργουλή, Σ., Ζεπάτου, Β., Κατηρτζόγλου, Σ., Μεταλληνός, Π. & Ραφτάκης, Σ. (2015). *Γενική φιλοσοφία και σκοποί του Προγράμματος Σπουδών του Θεματικού Πεδίου 'Μουσικά Όργανα' σύμφωνα και με τα διεθνή πρότυπα γνώσεων – δεξιοτήτων – ικανοτήτων, Αξονες και κριτήρια για τη σύνταξη των νέων Προγραμμάτων Σπουδών και των Οδηγών για τον Εκπαιδευτικό με βάση το Ωρολόγιο Πρόγραμμα στο πλαίσιο της Πράξης «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21^{ου} αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών» με κωδικό ΟΠΣ 29540 του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής*. Αθημολσίου εργασία. Αθήνα: Ι.Ε.Π.
- Trinity College London. (2014). *Piano Syllabus- Grade Exams 2015-2017*. London. Ανασφύρηκε από <<http://www.trinitycollege.com/resources/?id=5912>>.
- New Zealand Music Examinations Board. NZMEB Performance Piano Syllabus ed. 3.12. Wellington. Ανασφύρηκε από <<http://www.nzmeb.org/syllabuses/piano/performance>>.

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

Δ' Εισήγηση
Σπουδές και τεχνική στα νέα προγράμματα σπουδών Υποχρεωτικού Πιάνου και
Πιάνου Επιλογής στα Μουσικά Σχολεία

Γαρυφούλα Τσομάκου
Καθηγήτρια Πιάνου, Μουσικό Σχολείο Βέροιας

Τα Μουσικά Σχολεία είναι φορείς που μπορούν να προάγουν την επέκταση της καλλιτεχνικής και δημιουργικής βέλτιστης σκέψης των μαθητών για μια ανώτερη κοινωνική δομή που θα αποτελείται από ύψιστα ιδανικά. Πρώτον παρέχουν γνώσεις Γενικής Παιδείας και δεύτερον παρέχουν Μουσικές γνώσεις. Δηλαδή πρόκειται για ένα «άλλου πνεύματος» σχολείο το οποίο απευθύνεται σε όλους τους νέους ανθρώπους: σε αυτούς που θέλουν να ακολουθήσουν το δρόμο της μουσικής και σε αυτούς που θέλουν να ακολουθήσουν κάποιον άλλον τομέα επιστημονικής ή επαγγελματικής έκφρασης.

Η Μουσική εκπαίδευση αποσκοπεί στην πνευματική και ψυχολογική καλλιέργεια του νέου ανθρώπου, παρέχει εγγυήσεις για την ηθική και ψυχική θωράκισή του καθώς του προσφέρει πολλές και ποικίλες δυνατότητες έκφρασης. Κάτι τέτοιο συμβάλλει στην ψυχική ισορροπία και συναισθηματική πληρότητα των μαθητών. Κατά συνέπεια, παραδίδει στην κοινωνία άτομα πολύπλευρα, δημιουργικά με το συναισθήμα της αταξίας και την ευφορία της ψυχικής υγείας.

Έναν από τους σημαντικότερους εκπαιδευτικούς στόχους των Μουσικών Σχολείων αποτελεί η διδασκαλία των ατομικών μουσικών οργάνων και ειδικότερα του πιάνου, είτε ως όργανο Υποχρεωτικό το οποίο στοχεύει και ενισχύει τις βασικές γνώσεις του μαθητευόμενου, είτε ως όργανο Επιλογής το οποίο στοχεύει στην επαγγελματική κατάρτιση του μαθητευόμενου.

Η παρούσα εισήγηση έχει ως σκοπό να παρουσιάσει τα νέα αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Υποχρεωτικού Πιάνου και Πιάνου Επιλογής στα Μουσικά Σχολεία, στον τομέα της Τεχνικής-Σπουδών. Οι προβληματισμοί που έθεσα, ως εκπονήτρια, στην επιλογή των Σπουδών διαφορετικής τεχνικής, στοχεύουν στο να μπορεί ο μαθητευόμενος να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση και να επιλύει τα τεχνικά προβλήματα ή άλλα εμπόδια κατά την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του. Όσον αφορά την τελική αξιολόγηση του μαθητευόμενου, σημαντική είναι η εκμάθηση μιας Σπουδής από μνήμης, τεχνικής ανάλυσης με το επίπεδο των Σπουδών που διδάχθηκε στη διάρκεια του κάθε έτους. Παραθέτω ενδεικτικά παραδείγματα Σπουδών διαφορετικής τεχνικής, που θα βοηθήσουν τον εκπαιδευτικό στη διδασκαλία του.

Λέξεις-κλειδιά: Πρόγραμμα Σπουδών, Σπουδές και Τεχνική, Υποχρεωτικό Πιάνο, Πιάνο Επιλογής

Βιβλιογραφία

Νικολάεβ, Α. (Επιμ.) *Μέθοδος Πιάνου Ρώσικης Σχολής* (μτφρ. Α. Τσακαλίδου) (2η έκδ.)

Shitte, L., *Μικρές Σπουδές*, Op.108-25. Ανασύρθηκε από <<http://primanota.ru/l-shitte/25-malenkix-etyudov-sheets.htm>>.

Gindin, R. S., & Karafinka, M. N. (n.d.). *Σπουδές για Πιάνο διαφορετικής τεχνικής*. Ανασύρθηκε από <<http://ale07.ru/music/notes/song/fortepiano/etudy.htm>>.

Ε' Εισήγηση
Η σημασία και ο παιδαγωγικός ρόλος των έργων Ελλήνων συνθετών του 20^{ου} αιώνα
για πιάνο στα νέα προγράμματα σπουδών για το υποχρεωτικό πιάνο και το πιάνο ως
όργανο επιλογής, στα Μουσικά Σχολεία, όπως παρουσιάζονται στον Οδηγό
Εκπαιδευτικού

Άννα Μπαμπαλή
Καθηγήτρια Πιάνου, Μουσικό Σχολείο Πειραιά

Με τα νέα προγράμματα σπουδών διδασκαλίας του πιάνου ως υποχρεωτικό όργανο και όργανο επιλογής για τα Μουσικά Γυμνάσια της Ελλάδας η διδασκαλία του πιάνου οριοθετείται και έτσι

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

ανοίγει ένας νέος δρόμος για τη σπουδή αυτού του οργάνου στο Δημόσιο Μουσικό Σχολείο. Ο μαθητής εντάσσεται σε ένα από τα έξι επίπεδα που έχουν οριστεί στο Πρόγραμμα Σπουδών, το οποίο υλοποιήθηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων και ειδικότερα από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Ο καθηγητής πιάνου βαδίζει πλέον σε συγκεκριμένα πλαίσια ανάλογα με το επίπεδο στο οποίο βρίσκεται ο μαθητής. Στο νέο πρόγραμμα σπουδών καθώς και στον Οδηγό Εκπαιδευτικού η αναφορά σε έργα Ελλήνων συνθετών για μαθητές πιάνου αποτελεί ένα ιδιαίτερο κεφάλαιο. Η παρούσα εισήγηση θα προσπαθήσει να παρουσιάσει την παιδαγωγική σημασία των έργων αυτών, συσχετίζοντας τους τομείς γνώσεων, δεξιοτήτων και συμπεριφορών με αντίστοιχα παραδείγματα από έργα Ελλήνων συνθετών που αναφέρονται στο νέο Πρόγραμμα Σπουδών και στον Οδηγό Εκπαιδευτικού, με στόχο να αναδειχθεί η σημασία ένταξής τους στο περιεχόμενο του μαθήματος.

Λέξεις-κλειδιά: Έλληνες Συνθέτες 20^{ου} Αιώνα, Μουσικά Σχολεία, Διδασκαλία Πιάνου, Οδηγός Εκπαιδευτικού Πιάνου

Βιβλιογραφία

- Κώστιος, Α. (1999). Με αφορμή την περίπτωση Γιάννης Κωνσταντινίδης- Κώστας Γιαννίδης. *Μουσικολογικά, Ι*, 115-141.
- Τσούγκρας, Κ. (2003). *Τα 44 Παιδικά κομμάτια του Γιάννη Κωνσταντινίδη- Ανάλυση με χρήση της Γενετικής Θεωρίας της Τονικής Μουσικής*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Τσούγκρας, Κ. (2007). Τα 44 Παιδικά κομμάτια του Γιάννη Κωνσταντινίδη ως μοντέλο για μια εκπαιδευτική Συνθετική Προσέγγιση του ύφους της Ελληνικής Εθνικής Σχολής. Στο Π. Συμεωνίδης (Επιμ.), *Πρακτικά 5ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε. Μουσική Παιδεία και Αναζήτηση πολιτισμικής Ταυτότητας*, 66-78. Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.
- Φυτίκα, Α. (2007). Τα έργα των Καλομοίρη, Βάρβογλη και Κωνσταντινίδη για νέους πιανίστες: Η διαμόρφωση της «ελληνικής» Μουσικής Ταυτότητας μέσα σε τρεις διαφορετικές Παιδαγωγικές, Συνθετικές και Αισθητικές προσεγγίσεις. Στο Π. Συμεωνίδης (Επιμ.), *Πρακτικά 5ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε. Μουσική Παιδεία και Αναζήτηση πολιτισμικής Ταυτότητας*, 53-65. Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.
- Παρήση, Α. (2010). *Διδάσκω Πιάνο. Τα πρώτα βήματα*. Αθήνα: Παπαρηγορίου- Νάκας.

Κυριακή 29 Νοεμβρίου

Συμπόσιο 6:

09:00-10:15

Η σημασία και οι διαστάσεις της γονικής συμμετοχής στη μουσική εκπαιδευτική διαδικασία

Λήδα Στάμου (συντονίστρια συμποσίου)

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Μουσικής Παιδαγωγικής, ΤΜΕΤ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Νίκος Θεοδωρίδης

ΕΕΠ, Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, Α.Π.Θ.

Νικολέτα Μουχτάρογλου

Εκπαιδευτικός Μουσικής

Στόχος του προτεινόμενου συμποσίου είναι να θίξει διάφορες πτυχές του θέματος της γονικής συμμετοχής στη μουσική διδασκαλία και μάθηση, τόσο από τη σκοπιά της έρευνας όσο και από τη σκοπιά της μουσικοπαιδαγωγικής πρακτικής. Οι επιμέρους εισηγήσεις του συμποσίου αποσκοπούν να συνθέσουν το παζλ του θέματος της γονικής συμμετοχής, προσφέροντας στον ακροατή στοιχεία θεωρίας, έρευνας και πράξης αντίστοιχα.

Στο πλαίσιο του συμποσίου, θα παρουσιαστούν τα πιο πρόσφατα ερευνητικά ευρήματα από τη διεθνή βιβλιογραφία σχετικά με το ρόλο του γονιού και του οικογενειακού περιβάλλοντος στη μουσική ανάπτυξη και μάθηση του παιδιού σε μια ποικιλία εκπαιδευτικών πλαισίων, προσχολικής μουσικής, οργανικής και γενικής μουσικής διδασκαλίας. Κεντρικό ρόλο στο συμπόσιο κατέχει η παρουσίαση έρευνας ερωτηματολογίου που εκπονήθηκε με γονείς βρεφών και παιδιών προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας στην Ελλάδα με στόχο τη χαρτογράφηση των άτυπων και τυπικών μουσικών δομών στα οποία εκτίθενται τα παιδιά στο πλαίσιο του οικογενειακού μουσικού περιβάλλοντός τους καθώς και διαφόρων προγραμμάτων μουσικής εκπαίδευσης. Το συμπόσιο θα ολοκληρωθεί με την παρουσίαση παραδειγμάτων και εφαρμογών γονικής συμμετοχής σε μια ποικιλία μουσικοπαιδαγωγικών προγραμμάτων άτυπης και τυπικής μουσικής διδασκαλίας σε Ελλάδα και στο εξωτερικό, προερχόμενα από την άμεση εκπαιδευτική εμπειρία των εισηγητών. Πιο συγκεκριμένα θα παρουσιαστεί ο ρόλος των γονιών και του οικογενειακού περιβάλλοντος σε προγράμματα όπως το Baby Artists για βρέφη και νήπια σύμφωνα με τη Θεωρία Μουσικής Μάθησης του Edwin Gordon με χαρακτηριστική την άτυπη μουσική καθοδήγηση των βρεφών/νηπίων. Η κομβική λειτουργία του γονιού ως αναπόσπαστο στοιχείο του τριγώνου «δάσκαλος-οικογένεια-παιδί» στη μουσικοπαιδαγωγική προσέγγιση του Shinichi Suzuki για την οργανική μουσική διδασκαλία, θα παρουσιαστεί επίσης αναλυτικά. Θα παρουσιαστούν επίσης παρατηρήσεις, συμπεράσματα και προτάσεις γύρω από ζητήματα συνεργασίας με τους γονείς, όπως προκύπτουν από την 25χρονη εμπειρία του προγράμματος «Φίλοι μουσικόφιλου» σε διαφορετικούς χώρους όπως οι παιδικοί σταθμοί, κοινότητες αλληλοβοήθειας γονέων-παιδιών και ιδιωτικά εκπαιδευτήρια. Θα παρουσιαστεί το περιεχόμενο ενδεικτικών τρίμηνων γραπτών ενημερωτικών φυλλαδίων για γονείς του εν λόγω προγράμματος (Φ.Μ.) και των παραλλαγών του, και θα συζητηθεί η χρησιμότητα της προφορικής ενημέρωσης μετά το μάθημα ή των ανοιχτών μαθημάτων με συμμετοχή των γονέων/κηδεμόνων σε ορισμένα μαθήματα.

Μέσα από τις παρουσιάσεις επιδιώκεται να καταδειχθεί ο τρόπος που ερευνητικά ευρήματα και απόψεις μεγάλων μουσικοπαιδαγωγών πάνω στο θέμα της γονικής συμμετοχής, βρίσκουν εφαρμογή, προσαρμόζονται, συνυφαίνονται και συνλειτουργούν με το ιδιαίτερο πολιτισμικό περιβάλλον και συγκεκριμένο κάθε φορά εκπαιδευτικό πλαίσιο. Απώτερος στόχος του συμποσίου είναι μέσα από την παρουσίαση των θεωρητικών-φιλοσοφικών, ερευνητικών και πρακτικών διαστάσεων του θέματος, να ανακινήσει τον προβληματισμό και την γόνιμη συζήτηση σχετικά με ένα θέμα εξαιρετικά σημαντικό (Machen, Wilson, & Notar, 2005) αλλά παραμελημένο στην ελληνική μουσική εκπαίδευση.

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

Α' Εισήγηση
Ερευνητικά ευρήματα των τελευταίων δεκαετιών
σχετικά με το ρόλο του γονιού στη μουσική εκπαιδευτική διαδικασία

Λήδα Σάμου
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Μουσικής Παιδαγωγικής, ΤΜΕΤ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Β' Εισήγηση
Μορφές συμμετοχής των γονιών/κηδεμόνων
σε εξωσχολικά και σχολικά προγράμματα μουσικής αγωγής για παιδιά 0 ως 6 ετών

Νίκος Θεοδωρίδης
ΕΕΠ, Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, Α.Π.Θ.

Γ' Εισήγηση
Παιδί, οικογένεια και μουσική:
Μία έρευνα χαρτογράφησης και συσχέτισης των χαρακτηριστικών
των παιδιών βρεφικής, προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας
που συμμετέχουν σε λιγότερο ή περισσότερο τυπικά πλαίσια μουσικής μάθησης
και του άτυπου οικογενειακού μουσικού περιβάλλοντός τους

Νικολέτα Μουχτάρογλου
Εκπαιδευτικός Μουσικής

Λέξεις-κλειδιά: Γονική Συμμετοχή, Προσχολική Ηλικία, Μουσική, Εκπαίδευση, Οικογένεια

Βιβλιογραφία

- Mehr, S. (2014). Music in the home: New evidence for a intergenerational link. *Journal of R Research in Music Education*, 62(1), 78-88.
- Creech, A. & Hallam, S. (2003). Parent-teacher-pupil interactions in instrumental music tuition: A literature review. *British Journal of Music Education*, 20(1), 29-44.
- Custodero, L., Britto, P. R. & Brooks-Gunn, J. (2003). Musical lives: A collective portrait of American parents and their young children. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 24(5), 553-572.
- De Vries, P. (2009). Music at home with the under fives: What is happening? *Early Child Development and Care*, 179(4), 395-405.
- Zdzinski, S. (2013). The underlying structure of parental involvement – home environment in music. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 198, 69-88.

Συμπόσιο 7:

12:30-13:30

**Οι Μουσικοπαιδαγωγικές Προσεγγίσεις του Zoltan Kodály
και οι Εφαρμογές τους στη Σύγχρονη Ελληνική Πραγματικότητα**

Μιχάλης Πατσέας (συντονιστής συμποσίου)

*Διευθυντής χορωδίας, Πρόεδρος της Διεθνούς Εταιρείας Kodály,
Διευθυντής του Ελληνικού Ινστιτούτου και του Ωδείου Kodály*

Εριφύλη Δαμιανού

*Εκπαιδευτικός Μουσικής, Διευθύντρια Χορωδίας,
Ειδική Επιστήμων Τμήματος Μουσικών Σπουδών Α.Π.Θ.*

Μυρτώ Βουγιούκα

Απόφοιτη Ελληνικού Ινστιτούτου Zoltan Kodály, Καθηγήτρια μουσικής στα Αρσάκεια σχολεία

Μαρία Παπαγεωργίου

Απόφοιτη Ινστιτούτου Zoltan Kodály, Καθηγήτρια, Διευθύντρια Χορωδίας

Ο Zoltan Kodály (1882-1967), Ούγγρος συνθέτης, εθνομουσικολόγος, γλωσσολόγος και παιδαγωγός, υπήρξε χαρισματική και πολυτάλαντη προσωπικότητα με διεθνή ακτινοβολία και κύρος. Οι πρώιμες μουσικές του εμπειρίες μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον, το ταλέντο και οι εξαιρετικές του σπουδές διαμόρφωσαν την προσωπικότητά του και τον οδήγησαν από νωρίς στην αναγνώριση και καταξίωση. Το ενδιαφέρον του για την αναμόρφωση της μουσικής εκπαίδευσης στην Ουγγαρία άρχισε να εκδηλώνεται ήδη από το 1925 με σχετικές ομιλίες και άρθρα, τα οποία και συνέχισε μέχρι το τέλος της ζωής του. Βασικός άξονας των μουσικοπαιδαγωγικών του ιδεών υπήρξε η αναγκαιότητα της διδασκαλίας της μουσικής ως απαραίτητης προϋπόθεσης για την καλλιέργεια και την αρμονική ανάπτυξη της προσωπικότητας του κάθε παιδιού.

Σύμφωνα με τις αρχές του Kodály, η συστηματική και οργανωμένη μουσική εκπαίδευση πρέπει να ξεκινάει από την προσχολική ηλικία και να αξιοποιεί πρωτίστως το μουσικό όργανο με το οποίο μας προίκισε η φύση, την ανθρώπινη φωνή. Το τραγούδι είναι το βασικό μέσο που χρησιμοποιεί ο μουσικοπαιδαγωγός για τη μουσική αλλά και τη γλωσσική αγωγή των παιδιών. Μέσα από το τραγούδι, το παιδί καλλιεργεί τη φωνή και την ακοή του, αναπτύσσει την αίσθηση του ρυθμού, μαθαίνει να αναγνωρίζει βιωματικά τη μουσική φόρμα, μαθαίνει μουσική ανάγνωση και γραφή και έρχεται σε επαφή με μουσικούς θησαυρούς της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Ιδιαίτερη θέση στη διδακτική προσέγγιση του Kodály έχει το παραδοσιακό τραγούδι. Για την επίτευξη των μουσικοπαιδαγωγικών στόχων που ο ίδιος έθετε στους μαθητές και συνεργάτες του, ο Kodály έγραψε μια σειρά βιβλίων Solfege διαβαθμισμένης δυσκολίας, τα οποία αποτελούν το βασικό υλικό της μεθοδολογίας του. Η σειρά αυτή εμπλουτίστηκε με εργασίες μαθητών του όπως οι Katalin Forrai, Erszabet Hegyi, Ersebet Szonyi, Laszlo Dobsay και άλλοι, οι οποίοι αξιοποίησαν τις ιδέες του δασκάλου τους και μας έδωσαν ποιοτικό μουσικό υλικό διαμορφωμένο κατάλληλα για να χρησιμοποιηθεί στην σχολική τάξη.

Η αποτελεσματικότητα της μεθοδολογίας Kodály στη μουσική εξέλιξη των παιδιών είναι διεθνώς γνωστή. Το υψηλό επίπεδο μουσικής ζωής στην Ουγγαρία και οι καταξιωμένοι Ούγγροι μουσικοί και τα μουσικά σχήματα όπως χορωδίες και ορχήστρες το επιβεβαιώνουν και εξηγούν το διαρκώς αυξανόμενο ενδιαφέρον των μουσικοπαιδαγωγών σε ολόκληρο τον κόσμο για νέες εκδόσεις και επιμορφωτικά σεμινάρια πάνω στη μέθοδο. Είναι επίσης αξιοσημείωτο ότι σε επιστημονικές έρευνες που έχουν γίνει διαπιστώθηκε ότι η χρήση της μεθόδου αναπτύσσει και μη μουσικές ικανότητες των παιδιών όπως παρατηρητικότητα και κινητικό συντονισμό (Kokas, 1969), υψηλότερη απόδοση σε σταθμισμένα tests που αφορούν αντίληψη ακουστικής διαφοροποίησης (Harper et al, 1973), ικανότητα χωροχρονικής αντίληψης (Hurwitz et al, 1975), μαθηματικές ικανότητες σε σχέση με ομάδα ελέγχου συνομηλίκων και άλλα. Όπως ο ίδιος ο Kodály χαρακτηριστικά αναφέρει στην τελευταία δημόσια ομιλία του (1966): «Η μουσική είναι απαραίτητο στοιχείο της ανθρώπινης

ύπαρξης. Αυτό αποκαλύπτεται καθημερινά στα σχολεία όπου η μουσική είναι καθημερινό μάθημα του προγράμματός τους. Στα σχολεία αυτά τα παιδιά μαθαίνουν καλύτερα και ευκολότερα κάθε άλλο αντικείμενο που διδάσκονται. Αυτό δεν αποτελεί μυστήριο ή μαγεία. Η καθημερινή ενασχόληση με τη μουσική ενεργοποιεί τον εγκέφαλο και τον κάνει περισσότερο δεκτικό...».

Βιβλιογραφία

- Forrai, K. (1988). *Music in Pre-school* (Trans. & adapt. J. Sinor). Corvina. Budapest.
- Harper, A., Flick, M., Taylor, K. & Waldo, R. (1973). Education through music: A breakthrough in early childhood education? *Phi delta Kappa*, 59(9), 628-629.
- Hurwitz, L., Wolff, P., Bortnick, B. & Kokas, K. (1975). Nonmusical effects of the Kodály music curriculum in primary grade children. *Journal of learning disabilities*, 8(3), 167-174.
- Kodály, Z. (1966/1974). Introduction to the volume "Musical Education in Hungary". *The selected writings of Zoltan Kodaly*. Corvina Press-Zrinyi Printing House, Budapest.
- Kokas, K. (1969). Psychological testing in Hungarian music education. *Journal of Research in Music Education*, 17(1), 127-134.

Συμπόσιο 8:

13:30-14:45

Διδακτικές Προτάσεις Ομάδας Εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας
για το μάθημα της Μουσικής στην Α' Γυμνασίου Γενικού Σχολείου

Γεωργία Μαρία Τσερπέ (συντονίστρια συμποσίου)
Σχολική Σύμβουλος Μουσικών Κεντρικής Μακεδονίας

Α' Εισήγηση

Διδακτικές προτάσεις ομάδας εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας
για το μάθημα της μουσικής στην Α' Γυμνασίου Γενικού Σχολείου

Γεωργία Μαρία Τσερπέ (συντονίστρια συμποσίου)
Σχολική Σύμβουλος Μουσικών Κεντρικής Μακεδονίας

Θέμα της παρουσίασης αποτελούν οι στόχοι, η μεθοδολογία και το θεωρητικό υπόβαθρο διδακτικών προτάσεων των εκπαιδευτικών μουσικής, Μ. Πατιώ και Σ. Ταρσένη, μελών μιας ομάδας δεκαέξι εκπαιδευτικών μουσικής της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Θεσσαλονίκης, η οποία δημιούργησε υπό την επιστημονική καθοδήγηση της γράφουσας επιπρόσθετο εκπαιδευτικό υλικό για το βιβλίο μουσικής της Α' Γυμνασίου. Συγκεκριμένα, η ομάδα διαμόρφωσε δεκαοκτώ εκπαιδευτικά σχέδια μαθήματος μουσικής, από τα οποία στο παρόν συνέδριο παρουσιάζονται τα τέσσερα. Η ιδέα για τη διατύπωση των προτάσεων αυτών δημιουργήθηκε από το αίτημα των εκπαιδευτικών για οργανωμένη διάταξη του εκπαιδευτικού υλικού με σαφείς στόχους, δραστηριότητες και φύλλα εργασίας για τους μαθητές, γιατί το υπάρχον υλικό είναι διαθροωμένο σε αρκετό βαθμό χωρίς συνέχεια και συνοχή, αρκετά από τα παραδείγματα για ακρόαση είναι δυσπρόσιτα για τους μαθητές και οι δραστηριότητες απέχουν σε αρκετές περιπτώσεις από την ίδια τη μουσική.

Σκοπός της συγγραφής των εκπαιδευτικών σχεδίων-προτάσεων ήταν η αναβάθμιση της διδακτικής πράξης, η ποιοτικότερη διδασκαλία του μαθήματος της μουσικής και η αναφορά όλων των εκπαιδευτικών μουσικής σε μία κοινή βάση-άποψη. Ως επιμέρους στόχοι της ομάδας ορίστηκαν η διάταξη του εκπαιδευτικού υλικού με λογική συνοχή, η ανάδειξη σημαντικών εννοιών και γνωστικών στοιχείων του μαθήματος της μουσικής, η επιλογή και καταγραφή επιπλέον δραστηριοτήτων και η συγγραφή χαρτών ακρόασης και φύλλων εργασίας.

Όσον αφορά τη μεθοδολογία των εργασιών της ομάδας, η ομάδα κινήθηκε στο πλαίσιο μιας παραγωγικής πορείας. Αρχικά, μελετήθηκε από την ολομέλεια η λογική διάρθρωση του βιβλίου, έγινε επιλογή των θεματικών εννοιών του βιβλίου και σε επόμενο στάδιο έγινε κατανομή των θεματικών εννοιών στις ομάδες της ολομέλειας. Κατά τη διάρκεια της συγγραφής των σχεδίων μαθήματος

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

έγινε από την κάθε ομάδα επιλογή των δραστηριοτήτων του βιβλίου, καθώς και προσθήκη επιπλέον δραστηριοτήτων με στόχο τη νοηματική συνοχή όλων αυτών μεταξύ τους. Σε τελικό στάδιο η κάθε ομάδα παρουσίασε τις εργασίες της στην ολομέλεια. Οι διδακτικές προτάσεις των ομάδων υλοποιήθηκαν σε σχέδια μαθήματος, τα οποία βασίζονται και συνδέονται με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών. Η σύνδεση με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών πραγματοποιείται κυρίως στις δραστηριότητες των σχεδίων, ενώ ιδιαίτερη προσοχή δίνεται και στην επιλογή των ενδεικτικών αντιπροσωπευτικών παραδειγμάτων για μουσική ακρόαση, τα οποία προέρχονται από ένα ευρύ πεδίο μουσικού ρεπερτορίου, της έντεχνης και της δημοφιλούς μουσικής. Προτείνονται ποικίλες διδακτικές και παιδαγωγικές επιλογές, μέσα από τις οποίες οι εκπαιδευτικοί μπορούν να προγραμματίσουν, να διδάξουν, να καθοδηγήσουν, να καλλιεργήσουν αισθητικά και να αξιολογήσουν τους μαθητές. Κάθε σενάριο συνοδεύεται και από φύλλο/φύλλα εργασίας, μέσα από το οποίο ο μαθητής συμμετέχει ενεργά στη μάθηση και αναπτύσσει αισθητική κρίση, καθώς καλείται να εμβαθύνει και να αιτιολογήσει την άποψή του.

Στο τέλος της Α΄ Γυμνασίου ο μαθητής θα έχει γνωρίσει, μέσα από κατάλληλες δραστηριότητες, βασικές έννοιες της μουσικής, όπως: ιδιότητες του ήχου, μουσικά όργανα, είδη ορχήστρας, ρυθμικές αξίες (σε συνδυασμό με λέξεις), ρυθμός, μουσικό μέτρο, δυναμική, κλίμακα, κανόνας και οστινάτο. Θα έχει γνωρίσει τη διαπολιτισμική και διαθεματική φύση της μουσικής και θα έχει εξοικειωθεί με την ακρόαση περιγραφικής κυρίως μουσικής, ενώ ακόμη, θα έχει αρχίσει να αναπτύσσει ικανότητες αντίληψης των μηνυμάτων και νοημάτων της μουσικής. Όλα τα παραπάνω αποτελούν γόνιμες γνώσεις για τις επόμενες τάξεις του Γυμνασίου και για την Α΄ Λυκείου (μάθημα «Καλλιτεχνική Παιδεία»), αλλά και μία βάση για τη διαμόρφωση ενός ολιστικά μορφωμένου ανθρώπου με γνώση και αισθητική κρίση.

Λέξεις-κλειδιά: Πρόγραμμα Σπουδών, Μουσική Δραστηριότητα, Χάρτης Ακρόασης, Φύλλο Εργασίας, Διαθεματικότητα, Αισθητική Κρίση

Βιβλιογραφία

- Ματσαγγούρας, Η. (2003). *Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση: Εννοιοκεντρική αναπλαισίωση και σχέδια εργασίας*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Μαυροσκοφής, Δ. (2008). *Διδακτική μεθοδολογία και ανάπτυξη της κριτικής σκέψης*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Novak, J. D. (1990). Concept maps and Vee diagrams: Two metacognitive tools to facilitate meaningful learning. *Instructional Science*, 19, 29-52. Ανασύρθηκε από το <<http://link.springer.com/article/10.1007%2FBF00377984#page-1>>.
- Ταρατόρη, Ε. & Κουγιουρούκη, Μ. (2011). *Τα φύλλα εργασίας στη διδακτική πράξη*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Νημά, Ε. & Καψάλης, Α. (2002). *Σύγχρονη διδακτική*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

Β' Εισήγηση

Ανεβαίνοντας επτά μεγάλα και μικρά σκαλιά! Μία διδακτική προσέγγιση στη διδασκαλία της ντο μείζονος

Σοφία Ταρσένη

Εκπαιδευτικός Μουσικής Π.Ε. 16, Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση Θεσσαλονίκης

Η παρουσίαση αυτή περιλαμβάνει μία διδακτική πρόταση για τη διδασκαλία της ντο μείζονος κλίμακας στους μαθητές της Α΄ γυμνασίου, μέσα στο πλαίσιο της διδακτικής ενότητας του σχολικού εγχειριδίου «Ενότητα Β΄: Υφαίνω μουσική, 3 Ανεβαίνω τη σκάλα» (σσ. 46-50). Μέσα από τις δραστηριότητες δίνεται έμφαση στη σωστή απόδοση του τέμπο (tempo), καθώς οι μαθητές αποδίδουν γνωστά μουσικά παραδείγματα σε διαφορετικά tempi. Η ιστορία της μουσικής, επίσης, και οι βασικές αρχές κατασκευής ενός μουσικού έργου δεν μπορούν να απέχουν από τη διδασκαλία της μουσικής (εξελικτική πορεία της μουσικής, της σημειογραφίας και των τεχνικών σύνθεσης). Έτσι, γίνεται αναφορά σε συνθέτες, έργα των οποίων οι μαθητές γνωρίζουν μέσα από ακροάσεις και δραστηριότητες. Παράλληλα, επιδιώκοντας μία ευρύτερη καλλιέργεια του μουσικού αισθητηρίου των

μαθητών γίνεται αναφορά στις κλίμακες διαφορετικών μουσικών πολιτισμών, οι οποίες καθορίζουν το ύψος του μουσικού τους φολκλόρ.

Σκοπός της πρότασης αυτής είναι να γίνει πιο ελκυστική στους μαθητές η διδασκαλία της μείζονος κλίμακας, ώστε η αφομοίωση των σχετικών μουσικών εννοιών και η συμμετοχή των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία να αποτελεί μία ενδιαφέρουσα, γνωστικά εποικοδομητική και τελικά ευχάριστη ενασχόληση. Οι μαθητές θα γνωρίσουν ακόμη μέσα από επιλεγμένες δραστηριότητες το μιούζικαλ ως είδος μουσικής σύνθεσης, την έννοια του τέμπο και τους συνθέτες Κ. Σαιν-Σανς και Ζ. Όφενμπαχ. Όσον αφορά τη μεθοδολογία, ελήφθησαν ως βάση οι αρχές της κατευθυνόμενης διδασκαλίας σε συνδυασμό με τις αρχές της ανακαλυπτικής, ενεργητικής, συμμετοχικής, συνεργατικής μάθησης και μάθησης σε ομάδες με στόχο την κατανόηση και εμπέδωση συγκεκριμένων εννοιών του μουσικού γραμματισμού. Μέρος των δραστηριοτήτων αποτελούν η ενεργητική ακρόαση μουσικών έργων γραμμένων στην κλίμακα ντο μείζονα, η εκτέλεση αυτής της κλίμακας στο πιάνο ή στο μεταλλόφωνο από τους μαθητές, η αναπαραγωγή αυτής με τη φωνή τους μεμονωμένα ή σε ομάδες και η ακρόαση μουσικών έργων με χάρτες ακρόασης και φύλλα εργασίας. Ο σχεδιασμός αυτού του μαθήματος με τις διαφορετικές διδακτικές και παιδαγωγικές επιλογές, ανάλογα με το μαθητικό δυναμικό και τις συνθήκες διδασκαλίας που καλείται ο κάθε εκπαιδευτικός να αντιμετωπίσει, στοχεύει στο σωστότερο προγραμματισμό του περιορισμένου χρόνου διδασκαλίας του μαθήματος της μουσικής και σε ό,τι αφορά τους μαθητές στην καλλιέργεια της ικανότητας εκτέλεσης, αυτοσχεδιασμού και ακουστικής αντίληψης. Η «ανάδυση» του μουσικού γραμματισμού μέσα από τις προτεινόμενες διδακτικές προσεγγίσεις αποσκοπεί στη μετάδοση στοιχειωδών γνώσεων στους μαθητές ως εφόδιο για τις επόμενες τάξεις του γυμνασίου και ακόμη στην καλλιέργεια της γενικότερης μουσικής τους κουλτούρας.

Λέξεις-κλειδιά: *Κλίμακα Ντο Μείζον, Μιούζικαλ, Ρίτσαρντ Ρότζερς, Α.Β. Μπετόβεν, Ζ. Όφενμπαχ, Κ. Σαιν-Σανς, Πιάνο*

Βιβλιογραφία

Ματσαγγούρας, Η. (2003). *Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση*. Αθήνα: Γρηγόρη.
Neil, A. (1988). *Encyclopedie junior de la musique du monde entier* (Προσαρμογή στη γαλλική γλώσσα: F. Toulemonde & J. Casevecchie). Paris: Deux Coqs D'Or.
Ματσαγγούρας, Η. (2008). *Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και μάθηση*. Αθήνα: Γρηγόρη
Σταυρίδης, Μ., Σκορδή, Μ., Χατζηγεωργίου-Λυμπουρή, Α. (2011). *Μουσική Α΄ Γυμνασίου*. Αθήνα: Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων.

Γ' Εισήγηση

Τρεις διδακτικές προσεγγίσεις:

Η διμερής μορφή στη μουσική, Μικτά μέτρα, Μουσική και Ευρωπαϊκός χορός-βαλς

Μαρία Πατιώ

Εκπαιδευτικός Μουσικής Π.Ε. 16, Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση Θεσσαλονίκης

Η εισήγηση παρουσιάζει τρία σχέδια μαθήματος μουσικής της γράφουσας για την Α΄ τάξη του Γυμνασίου, τα οποία διαμορφώθηκαν στο πλαίσιο της προαναφερόμενης ομάδας εργασίας εκπαιδευτικών μουσικής της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Θεσσαλονίκης. Σκοπός του πρώτου σχεδίου μαθήματος «Η διμερής μορφή στη μουσική» είναι οι μαθητές να γνωρίσουν τη διαφραγματική αναπνοή, να τραγουδήσουν σε ομάδες το τραγούδι «Δέκα παλικάρια» του Μάνου Λοΐζου με έλεγχο της αναπνοής, της στάσης του σώματος, του τονικού ύψους, του ρυθμού, της ορθοφωνίας και της μουσικής έκφρασης. Ακόμη, οι μαθητές να μάθουν τη νότα σι ύφεση, να έρθουν σε δημιουργική επαφή με το νεότερο ελληνικό τραγούδι, να αναγνωρίζουν ακουστικά και οπτικά τη διμερή μορφή και να καλλιεργήσουν δεξιότητες εκτέλεσης μουσικών οργάνων ατομικά και ομαδικά.

Σκοπός του δεύτερου σχεδίου μαθήματος, «Μικτά μέτρα», είναι οι μαθητές μέσω των δραστηριοτήτων να τραγουδήσουν γνωστά τραγούδια στο μέτρο των 7/8, 5/8, 8/8, 9/8, 10/8 με έλεγχο του τονικού ύψους και του ρυθμού, να συνοδεύσουν αυτά τα τραγούδια με μουσικά όργανα ακαθόριστου τονικού ύψους, να τα αποδώσουν κινητικά μέσω χορευτικών κινήσεων, να παρουσιάσουν

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

γραφική απεικόνιση αυτών των ρυθμικών προτύπων, να μπορούν να αναγνωρίσουν το μέτρο αυτών των τραγουδιών και να έρθουν σε επαφή με την ελληνική παραδοσιακή και έντεχνη μουσική.

Σκοπός του τρίτου διαθεματικού σχεδίου μαθήματος «Μουσική και Ευρωπαϊκός χορός-βαλς» είναι, οι μαθητές να κατανοήσουν το τριμερές μέτρο και να διακρίνουν μέσου του βηματισμού την έμφαση του πρώτου κτύπου από τους δύο επόμενους αδύνατους κτύπους του μέτρου, να έρθουν σε δημιουργική επαφή με το βαλς – σύνδεση της μουσικής με τον χορό, να γνωρίσουν τα χαρακτηριστικά της εποχής του 19^{ου} αιώνα, να εξοικειωθούν με τα ήθη και τις συνήθειες της εποχής (εθιμοτυπία, ενδυμασία, χοροί κλπ.), να κατανοήσουν τη διαχρονικότητα του βαλς, να μάθουν τα βήματα του βαλς και να παίζουν βαλς σε μουσικά όργανα με καθορισμένο και ακαθόριστο μουσικό ύψος. Εμπλεκόμενα μαθήματα: Μουσική, Εικαστικά, Φυσική Αγωγή.

Όσον αφορά τη μεθοδολογία αυτών των σχεδίων μαθημάτων, στηρίζεται στις αρχές της κατευθυνόμενης διδασκαλίας σε συνδυασμό με τις αρχές της ανακαλυπτικής, ενεργητικής, συμμετοχικής, βιωματικής(ενεργητική ακρόαση μουσικής – μουσική εκτέλεση), συνεργατικής μάθησης και μάθησης σε ομάδες. Οι υποδείξεις και η καθοδήγηση από την πλευρά του/της εκπαιδευτικού, μειώνονται σταδιακά, ώστε ο/η μαθητής/τρια να είναι τελικά σε θέση να «κατακτήσει» μόνος/η γνώσεις και δεξιότητες. Η επιλογή των μουσικών παραδειγμάτων, επίσης, γίνεται με το κριτήριο των εμπειρικών-βιωματικών γνώσεων των μαθητών, καθώς και με το κριτήριο της επιλογής από ένα ευρύ πεδίο της έντεχνης και δημοφιλούς μουσικής.

Η γνώση και η κατανόηση βασικών εννοιών της μουσικής μέσα από αυτά τα σχέδια μαθήματος αποτελούν βάση και εφόδιο για την ανάπτυξη της αντίληψης εννοιών και φαινομένων της μουσικής από την πλευρά των μαθητών, καθώς και της γενικότερης αντίληψης και στάσης τους προς τη μουσική.

Λέξεις-κλειδιά: Σχέδιο Μαθήματος, Διαφραγματική Αναπνοή, Χοροί της Ελληνικής Παραδοσιακής και Έντεχνης Μουσικής, Χορός - Εθιμοτυπία

Βιβλιογραφία

- Ματσαγγούρας, Η. (2003). *Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση (ενοικοκεντρική αναπλαισίωση και σχέδια εργασίας)*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Σταυρίδης, Μ., Σκορδή, Μ. & Χατζηγεωργίου-Λυμπουρή, Α. (2011). *Μουσική Α΄ Γυμνασίου*. Αθήνα: Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων.
- Woolfolk, A. E. (2000). *Educational psychology*. Boston: Allyn and Bacon.
- ΥΠΠΓΜΘ (2011). *Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής στο Γυμνάσιο*. Αν. στις 9-5-2015 από το <[http://ebooks.edu.gr/info/newps/Τέχνες - Πολιτισμός - πρόταση Α΄Μουσική-Δημοτικό-Γυμνάσιο.pdf](http://ebooks.edu.gr/info/newps/Τέχνες-Πολιτισμός-πρόταση_Α΄Μουσική-Δημοτικό-Γυμνάσιο.pdf)>.

Συμπόσιο 9:

14:45-16:00

Το Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος
“Ιστορία της Μουσικής” για την Α΄Λυκείου του Μουσικού Σχολείου

**Το Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος *Ιστορία της Μουσικής*
για την Α΄Λυκείου του Μουσικού Σχολείου**

Γεωργία Μαρία Τσερπέ (συντονίστρια συμποσίου)
Σχολική Σύμβουλος Μουσικών Κεντρικής Μακεδονίας

Λευκοθέα Εφραιμίδου
*Εκπαιδευτικός Μουσικής Π.Ε.16,
Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Θεσσαλονίκης*

Αικατερίνη Πολυμενοπούλου
Σχολική Σύμβουλος Π.Ε.16, Περιφερειακή Διεύθυνση Εκπαίδευσης Αττικής

Α' Εισήγηση

Το Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος *Ιστορία της Μουσικής* για την Α' Λυκείου του Μουσικού Σχολείου

Γεωργία Μαρία Τσερπέ (συντονίστρια συμποσίου)
Σχολική Σύμβουλος Μουσικών Κεντρικής Μακεδονίας

Στην παρούσα εισήγηση παρουσιάζεται το Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος της μουσικής για την Α' τάξη Λυκείου των μουσικών σχολείων, το οποίο πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της Πράξης «Νέο Σχολείο» (Σχολείο 21ου αιώνα), Νέο Πρόγραμμα Σπουδών, κωδικός ΟΠΣ 295450 (Πεδίο Ευρωπαϊκή Μουσική) του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Το Πρόγραμμα Σπουδών περιλαμβάνει επιλεγμένες θεματικές της μουσικής του 20ού αιώνα, συγκεκριμένα θεματικές που αφορούν τον *Μοντερνισμό*, τις *Ιστορικές πρωτοπορίες*, τον *Εξπρεσιονισμό*, το *Νεοκλασικισμό*, το *Φολκλорισμό*, τη *δυτική μουσική μετά το 1950*, οι οποίες εκπονήθηκαν από τη Λευκοθέα Εφραιμίδου, θεματικές που αφορούν τον *Ιμπρεσιονισμό*, τη *δημοφιλή δυτική μουσική*, το *ελληνικό δημοτικό τραγούδι*, το *ρεμπέτικο*, το *λαϊκό τραγούδι στην Ελλάδα μετά το 1950*, οι οποίες εκπονήθηκαν από την Αικατερίνη Πολυμενοπούλου και θεματικές που αφορούν την *Έντεχνη ελληνική μουσική του 20ού αιώνα*, οι οποίες εκπονήθηκαν από τον Δρ Γιώργο Σακαλιέρο.

Σκοπός αυτού του Προγράμματος Σπουδών είναι ο εμπλουτισμός των μουσικών εμπειριών των μαθητών, η γνωριμία τους με τα μουσικά ρεύματα του 20ού αιώνα, η βελτίωση της μουσικής τους αντίληψης και η εξοικείωσή τους με τη μουσική, τους δημιουργούς και την εξέλιξη της μουσικής δημιουργίας σε σύνδεση με τις εικαστικές τέχνες, τη λογοτεχνία και το ευρύτερο κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο. Η προοπτική αυτή ενισχύει τη συσχέτιση του μαθήματος της ιστορίας της μουσικής και με άλλα μαθήματα που διδάσκονται στο Λύκειο, όπως πολιτική παιδεία, κοινωνιολογία, ενώ κατ' επέκταση αναδεικνύει και τον διαθεματικό χαρακτήρα της μουσικής.

Το Πρόγραμμα βασίστηκε, ως δομή και φιλοσοφία στο Πρόγραμμα Σπουδών μουσικής για την Α' Λυκείου γενικού σχολείου («Καλλιτεχνική Παιδεία», ΦΕΚ 155 Β/22-1-2015), αλλά επιπλέον σχεδιάστηκε και εμπλουτίστηκε με βάση τις ανάγκες και απαιτήσεις του ελληνικού μουσικού σχολείου. Σχεδιάστηκε στο πλαίσιο της ακαδημαϊκής σχολής, καθώς επικεντρώνεται σε συγκεκριμένους στόχους που διατυπώνονται με σαφήνεια –στοχοκεντρικό– και οι οποίοι αναφέρονται σε εννοιολογική, διαδικαστική γνώση και αναδεικνύουν αξίες και στάσεις. (Φλουρής, 1999). Εντάσσεται ακόμη, στο πλαίσιο της ανθρωπιστικής σχολής, καθώς προτείνονται δραστηριότητες και εποπτικό υλικό (Runfola & Rutkowski, 1992), μέσα από τα οποίες επιδιώκονται η ανάπτυξη δεξιοτήτων, συμμετοχικότητας, συμπεριφορών και στάσεων (Galton, 1998). Κινείται επιπλέον και στο πλαίσιο της κριτικής σχολής, εφόσον προτείνονται διαδικασίες κριτικής σκέψης και στοχασμού (Κουλουμπάριτη, 2011). Η επιλογή των συγκεκριμένων θεματικών, καθώς και του τρόπου κατάταξης και παρουσίασής τους έγινε στο πλαίσιο των αναγκών και απαιτήσεων του ελληνικού μουσικού σχολείου. Ακόμη, η επιλογή των δραστηριοτήτων και των ενδεικτικών παραδειγμάτων για ακρόαση έγινε με τα κριτήρια της εμπειρικής, βιωματικής γνώσης και των ενδιαφερόντων των μαθητών (νοηματοδοτημένη διδασκαλία), καθώς και με το κριτήριο της συστηματικής ανάπτυξης της γνώσης και ικανοτήτων (σπειροειδής μάθηση). Επιπλέον, επιδιώχθηκε επί σκοπού η ανάδειξη θεμελιωδών περιεκτικών γνώσεων, ενώ προτείνονται στο βαθμό που είναι απαραίτητο και συνδέσεις με παραδειγματικά έργα από τον χώρο των εικαστικών για την κατανόηση, μέσα και από άλλες τέχνες, δύσκολων φαινομένων της μουσικής.

Οι μαθητές μπορούν με τη βοήθεια του καθηγητή τους να εξερευνήσουν μια μεγάλη ποικιλία μουσικών στυλ του 20ού αιώνα, καθώς θα γνωρίσουν τη μουσική του 20ού αιώνα μέσα από αντιπροσωπευτικά ρεύματα-κινήματα. Επιπλέον, μπορούν να γνωρίσουν όρους και έννοιες, καθώς και να συσχετίσουν μουσικά ρεύματα με το κοινωνικό τους πλαίσιο με συνοπτικό και εποπτικό τρόπο, κάτι το οποίο δύσκολα συναντάται στη μέχρι σήμερα σχετική βιβλιογραφία. Επίσης, σημεία του συγκεκριμένου προγράμματος σπουδών μπορούν να εφαρμοστούν και σε άλλες δραστηριότητες των μαθητών, όπως σε ερευνητικές εργασίες –διαθεματικές ή μη– καθώς και σε ερευνητικά προγράμματα.

Λέξεις-κλειδιά: Πρόγραμμα Σπουδών, Διδασκαλία Μουσικής, Διδακτικές Δραστηριότητες, Μουσική 20ού Αιώνα

Βιβλιογραφία

- Galton, M. (1998). *Principles of curriculum building*. In J. Moyles & L. Hargreaves (Eds.), *The primary curriculum: Learning from international perspectives*. London: Routledge.
- Κουλουμπαρίτση, Α. Χ. (2011). *Αναλυτικό πρόγραμμα και διδακτικός σχεδιασμός*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Runfola M. & Rutkowski, J. (1992). *General music curriculum*. In R. J. Colwell (Ed.), *Handbook of research on music teaching and Learning: A Project of the music educators national conference* (σσ. 697-709). New York: Schirmer Books.
- Φλουρής, Γ. (1999). *Αναλυτικά προγράμματα για μια νέα εποχή στην εκπαίδευση* (6η εκδ.). Αθήνα: Γρηγόρης.

Β' Εισήγηση

Θεματική ενότητα: Η Δυτική Μουσική στον 20ό αιώνα

Λευκοθέα Εφραιμίδου

Εκπαιδευτικός Μουσικής Π.Ε.16, Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Θεσσαλονίκης

Στην παρούσα εισήγηση παρουσιάζονται οι επιλεγμένες θεματικές ενότητες της μουσικής του 20ού αιώνα, όπως αυτές εντάσσονται στο Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος της μουσικής για την Α' τάξη του Λυκείου. Με αφετηρία την οριοθέτηση της έννοιας του Μοντερνισμού παρατίθενται κινήματα της ιστορικής πρωτοπορίας και ρεύματα, όπως ο εξπρεσιονισμός, ο νεοκλασικισμός και ο φολκλорισμός, τα οποία επηρέασαν την εξέλιξη της μουσικής μετά το 1950. Επιχειρείται η εξοικείωση των μαθητών με τις μεγάλες αλλαγές στη μουσική δημιουργία, οι οποίες επιτελέστηκαν τις τρεις σημαντικές περιόδους του 20ού αιώνα: το πέρασμα από τον 19ο στον 20ό αιώνα, την περίοδο του μεσοπολέμου και την εποχή μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν η ευρωπαϊκή πρωτοπορία μετοίκησε στην Αμερική.

Σκοπός του συγκεκριμένου κεφαλαίου είναι η γνωριμία των μαθητών με το πολιτικοκοινωνικό περιβάλλον των τριών περιόδων του 20^{ου} αιώνα και η σύνδεσή του με τις ανατροπές στην τέχνη και ειδικότερα στη μουσική, καθώς και η εξοικείωσή των μαθητών με τους πειραματισμούς που ακολούθησαν την εγκατάλειψη του τονικού κέντρου. Ένας επιπλέον σκοπός, επίσης, είναι να παρακολουθήσουν και να κατανοήσουν οι μαθητές τη μουσική συνέχεια που υπάρχει στο πέρασμα των εποχών και να αποκτήσουν μουσική κριτική σκέψη, αναγνωρίζοντας τις αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στα μουσικά κινήματα-ρεύματα. Επιχειρείται, ακόμη, η προφανής διαθεματική σύνδεση με άλλα μαθήματα που διδάσκονται στο Λύκειο και επιπλέον η διεπιστημονική σύνδεση με τα μαθήματα της Αρμονίας και της Μορφολογίας.

Με τα επιμελημένα, τέλος, παραδείγματα και δραστηριότητες που προσφέρονται στους μαθητές, επιχειρείται η κατανόηση των επιδιώξεων των καλλιτεχνικών κινήματων-ρευμάτων. Με την εξερεύνηση και τους πειραματισμούς που προτείνονται επιχειρείται μια δημιουργική σύνδεση με το μουσικό υλικό που καλούνται οι μαθητές να αφομοιώσουν. Δίνεται ιδιαίτερη σημασία στα ενδιαφέροντα των μαθητών, ώστε η γνώση που τους παρέχεται να αποτελεί ουσιαστική συνδρομή στις προσωπικές τους αναζητήσεις. Επικουρικά, γίνεται η σύνδεση του μουσικού προβληματισμού και της μουσικής εξέλιξης με άλλες μορφές τέχνης, όπως με τη ζωγραφική, τον κινηματογράφο, την ποίηση και τη λογοτεχνία.

Στην κρίσιμη εφηβική ηλικία των μαθητών της Α' Λυκείου, κατά την οποία η γενικότερη αμφισβήτηση είναι δεδομένη, ο γόνιμος διάλογος με τη μουσική ιστορία και η γνωριμία με τις ανατροπές που πρότειναν τα πρωτοποριακά κινήματα και τα καλλιτεχνικά ρεύματα κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα, κρίνεται ως προαπαιτούμενο ώστε οι μαθητές να διευρύνουν τα όρια των γνώσεων και των αναζητήσεών τους. Το κεφάλαιο αυτό μπορεί, επίσης, να αποτελέσει αφορμή για έρευνα σε διάφορου τύπου ερευνητικές εργασίες.

Λέξεις-κλειδιά: Μοντερνισμός, Πρωτοπορίες, Καλλιτεχνικά Ρεύματα, Διδακτικές Δραστηριότητες

Βιβλιογραφία

- Adorno, T. (1976). *Philosophie der neuen musik*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Bürger, P. (1974). *Theorie der Avant-garde*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Cage, J. (1981). *Empty words, writings '73-78 by John Cage*. Hanover: Wesleyan University Press.
- Danuser, H. (1992). *Die Musik des 20. Jhs.*, Ragnsburg: Laaber.
- Λοϊζίδη, Ν. (1987). *Απόγειο και κρίση της πρωτοποριακής ιδεολογίας*. Αθήνα: Νεφέλη.

Γ' Εισήγηση

Θεματικές ενότητες: Ιμπρεσιονισμός, Η δημοφιλής δυτική μουσική, Το δημοτικό, το ρεμπέτικο και το λαϊκό ελληνικό τραγούδι

Αικατερίνη Πολυμενοπούλου

Σχολική Σύμβουλος Π.Ε.16, Περιφερειακή Διεύθυνση Εκπαίδευσης Αττικής

Στην παρούσα εισήγηση παρουσιάζονται θεματικές ενότητες για τον 20ό αιώνα, όπως αυτές εντάσσονται στο Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος «Ιστορία της Μουσικής» της Α' τάξης του Μουσικού Λυκείου. Οι ενότητες αφορούν στον Ιμπρεσιονισμό, στη δημοφιλή δυτική μουσική (τζαζ, μπλουζ, ροκ, αμερικάνικο μιούζικαλ), στο ελληνικό δημοτικό τραγούδι, στο ρεμπέτικο, καθώς και στο λαϊκό τραγούδι στην Ελλάδα μετά το 1950. Επιχειρείται η εξοικείωση των μαθητών με τις προαναφερθείσες θεματικές τόσο σε θεωρητικό, όσο και σε βιωματικό – πρακτικό επίπεδο.

Σκοπός των θεματικών ενότητων είναι να γνωρίσουν οι μαθητές τα παραπάνω μουσικά ρεύματα και τα βασικά χαρακτηριστικά τους. Να κατανοήσουν τα κοινωνικά, πολιτικά και πολιτιστικά γεγονότα της εκάστοτε περιόδου και τον τρόπο με τον οποίο αυτά συνέβαλλαν στη γέννηση, στη διαμόρφωση και στην πορεία του κάθε μουσικού ρεύματος – είδους. Ακόμη, να ανακαλύψουν βαθύτερα νοήματα της μουσικής μέσα από την ενεργητική ακρόαση και να προσεγγίσουν βιωματικά τη μουσική, δημιουργώντας τα δικά τους μουσικά μορφώματα. Επιπλέον, να συνδέσουν τα μουσικά ρεύματα με λογοτεχνικά ρεύματα, εικαστικά κινήματα και άλλες μορφές τέχνης. Να χρησιμοποιήσουν τις επιστήμες της τεχνολογίας και της πληροφορικής για καλύτερη προσέγγιση του γνωστικού αντικείμενου «Ιστορία Μουσικής». Τέλος, οι μαθητές να αναπτύξουν ιστορική σκέψη, παρακολουθώντας τη συνέχεια της μουσικής μέσα στις ιστορικές περιόδους και να αποκτήσουν μουσική κριτική σκέψη, αναγνωρίζοντας τις διάφορες αλληλεπιδράσεις και επιρροές που πιθανόν ασκήθηκαν ανάμεσα στα μουσικά ρεύματα - είδη.

Η διδακτική προσέγγιση στηρίζεται στη συμμετοχή και ενεργητική μάθηση με τη σταδιακή μείωση της καθοδήγησης του εκπαιδευτικού και την ταυτόχρονη ανάπτυξη πρωτοβουλιών από τους μαθητές. Στο πλαίσιο αυτό δίνεται προτεραιότητα στην εμπειρική, βιωματική γνώση και στα ενδιαφέροντα των μαθητών (νοηματοδοτημένη διδασκαλία). Εφαρμόζεται, επίσης, η αρχή της σπειροειδούς μάθησης, δηλαδή η συστηματική ανάπτυξη της γνώσης και ικανοτήτων των μαθητών. Η βιωματική και η σπειροειδής μάθηση αποτέλεσαν και τα κριτήρια με τα οποία έγινε η επιλογή των διδακτικών δραστηριοτήτων των μαθητών, καθώς και των ενδεικτικών παραδειγμάτων για ενεργητική ακρόαση.

Οι μαθητές, με τη βοήθεια των εκπαιδευτικών ΠΕ16 Μουσικής, προσπαθούν να προσεγγίσουν, να εξερευνήσουν και να κατανοήσουν τον κόσμο της μουσικής του 20ού αιώνα για τις προαναφερόμενες θεματικές, μέσα από την απόκτηση γνώσεων, τη διεξαγωγή έρευνας και τις δραστηριότητες βιωματικού χαρακτήρα. Ακόμη, μέσα από τις κατάλληλες δραστηριότητες έχουν την ευκαιρία να συσχετίσουν ρεύματα της μουσικής με ρεύματα και κινήματα άλλων μορφών τέχνης. Επίσης, θεματικές ενότητες που αφορούν τη δυτική δημοφιλή μουσική είναι ιδιαίτερα αγαπητές στους μαθητές αυτής της ηλικίας, ιδιαίτερα μάλιστα στις περιπτώσεις στις οποίες οι θεματικές αυτές συνδυάζονται με δραστηριότητες που αφορούν στη χρήση του διαδικτύου και των τεχνολογιών. Τέλος, οι μαθητές θα έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν με συστηματικό τρόπο και όχι μόνο βιωματικά, μέσω ακουσμάτων, πτυχές της ελληνικής δημοτικής και λαϊκής μουσικής.

Λέξεις-κλειδιά: Ιμπρεσιονισμός, Τζαζ, Μπλουζ, Ροκ, Αμερικάνικο Μιούζικαλ, Ελληνικό Δημοτικό Τραγούδι, Ρεμπέτικο, Λαϊκό Τραγούδι

Βιβλιογραφία

- Ανωγειανάκης, Φ. (1976). *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*. Αθήνα: Μορφωτικό ίδρυμα της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος.
- Γλυνιάς-Ζεάκης, Α., Πολυμενοπούλου, Κ. & Τρανουδάκης, Μ. (2005). *Ιστορία της μουσικής, Οργανολογία, Ιστορία της τέχνης*. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων.
- Σπυριδάκη, Γ. & Περιστέρη, Σ. (1968). *Ελληνικά δημοτικά τραγούδια* (Τομ. Γ' Μουσική Εκλογή, Δημοσιεύματα του Κέντρου Ερευνής της Ελληνικής Λαογραφίας, Αριθμ. 10). Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών.
- Χολστ, Γ. (1991). *Ο δρόμος για το ρεμπέτικο*. Λίμνη Ευβοίας: Εκδόσεις Ντεντζ Χάρβεν.

Εργαστήρια

Σάββατο 28 Νοεμβρίου

Εργαστήριο 1

09:00-10:00

Εργαστήριο διδακτικής πιανιστικών τεχνικών σύγχρονου ρεπερτορίου με βιωματικές δραστηριότητες των συμμετεχόντων

Ειρήνη Μαύρου

Καθηγήτρια Μουσικής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Οι παιδαγωγοί του πιάνου συνήθως δεν κατέχουν σε βάθος τις απαραίτητες δεξιότητες για την ανάλυση και ερμηνεία της σύγχρονης μουσικής (Bess, 1991). Ως εκ τούτου οι ανάγκες των νέων πιανιστών όσον αφορά το σύγχρονο ρεπερτόριο σε πολλές περιπτώσεις δεν καλύπτονται. Αυτό ακριβώς το κενό έρχεται να καλύψει η προτεινόμενη βιωματική δραστηριότητα, δίνοντας το έναυσμα στους ενδιαφερόμενους πιανίστες για μια εξερεύνηση στη γοητεία της σύγχρονης πιανιστικής εργογραφίας. Άλλωστε, η έννοια της κριτικής ερμηνείας πλέον ανήκει στην περιοχή αυτού που ονομάζεται «μουσική ερμηνευτική» (Pontara, 2015).

Το βιωματικό αυτό εργαστήριο βασίζεται κυρίως στο έργο των G. Kurtag και G. Firmkees, οι οποίοι εργάστηκαν στο διδακτικό κομμάτι των σύγχρονων τεχνικών παράγοντας πλούσιο έργο. Για το έργο του Kurtag «Jatetok», ο Hajdu (2008) αναφέρει ότι είναι η μοναδική σύγχρονη απόπειρα που προσπαθεί να διδάξει σε νέους πιανίστες ένα ολοκληρωμένο έργο μοντέρνων ηχητικών αποτελεσμάτων και τρόπου παιξίματος, ακριβώς επειδή είναι ολοκληρωτικά εξαρτημένο από τη μουσική ερμηνεία. Κατόπιν λοιπόν, προσεκτικής μελέτης του έργου τους και επιλογής αντιπροσωπευτικών αποσπασμάτων, έτσι ώστε να καλύπτεται μια ευρεία γκάμα χρησιμοποιούμενων τεχνικών στην σύγχρονη πιανιστική εργογραφία, σχεδιάστηκε το προτεινόμενο βιωματικό εργαστήριο ως αφετηρία γνωριμίας και εμβάθυνσης στις επικρατούσες συνθετικές τάσεις στο πιάνο.

Βιβλιογραφία

- Bess, D. M. (1991). Comprehensive Musicianship in the Contemporary Music Project's Southern Region Institutes for Music in Contemporary Education. *Journal of Research in Music Education*, 35(2), 101-112.
- Pontara, T. (2015). Interpretation, Imputation, Plausibility: Towards a Theoretical Model for Musical Hermeneutics. *International Review of the Aesthetics and Sociology of Music*, 46(1), 3-41
- Hajdu, A. (2008). A Galaxy Called "Mikrokosmos": A Composer's View. *Tempo*, 62(243), 16-35.

Η σχέση της μουσικής σημειογραφίας με τη σημειολογία του σώματος υπό το πρίσμα της σύγχρονης παιδαγωγικής

Χριστίνα Αμανατοπούλου

Εκπαιδευτικός Μουσικής, Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια Τ.Ε.Φ.Α.Α., Δ.Π.Θ. και Π.Θ.

Πολυξένη Καλαμπόκα

Φιλόλογος – Γλωσσολόγος, Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια Τ.Ε.Φ.Α.Α., Δ.Π.Θ. και Π.Θ.

Ελιζάνα Πολλάτου

Επίκουρος Καθηγήτρια Τ.Ε.Φ.Α., Α.Π.Θ.

Το εργαστήριο πραγματεύεται την συγκροτημένη σύνδεση της κίνησης με τη μουσική. Δίνεται έμφαση στην κατανόηση του ρυθμού που εμπεριέχεται σε ένα ευρύ φάσμα κινήσεων, εφόσον η αντίληψη του ρυθμού έχει ως βάση την κινητήρια φύση και πάντα συνοδεύεται με κινητικές αντιδράσεις. Προβάλλεται ένα «κινητικό αλφάβητο» που συμπεριλαμβάνει κινήσεις ελεύθερου σώματος, βασισμένες σε ρυθμικές αξίες. Μέσα από την κατανόηση του ρυθμού και των ρυθμικών αξιών μπορεί εύκολα κανείς να αποτυπώσει κινητικά μία υπάρχουσα ρυθμική παρτιτούρα ή να συνθέσει μία δική του εκφράζοντας κινητικά μία ιδέα ή το επιθυμητό συναίσθημα. Η συσχέτιση της μουσικής σημειογραφίας με τη σημειολογία του σώματος αναδεικνύεται ιδιαίτερα χρήσιμη στην εκπαίδευση των παιδιών, μικρών και μεγάλων, αλλά και στην απόδοση μίας χορογραφίας. Αποτελεί επίσης, μία από τις τεχνικές που χρησιμοποιούνται μέσα στα πλαίσια μιας δημιουργικής ανάπτυξης κινητικών δραστηριοτήτων. Το εργαστήριο απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς (μουσικής, φυσικής αγωγής και γενικής παιδείας) νηπιαγωγούς, χορευτές, φοιτητές αλλά και οποιονδήποτε ενδιαφέρεται να εισάγει στο μάθημά του στοιχεία ρυθμικής-κινητικής αγωγής. Αποτελεί μία καινοτομία του Τμήματος Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Το εργαστήριο περιλαμβάνει: α) Θεωρητική τοποθέτηση β) Βιωματική προσέγγιση γ) Σύνθεση κινητικής παρτιτούρας δ) Κινητική αποτύπωση. Οι διδάσκουσες θα παρουσιάσουν το θεωρητικό πλαίσιο της μουσικής ρυθμικής αγωγής και θα ακολουθήσει η βιωματική προσέγγισή του. Η έννοια του ρυθμού, οι ρυθμικές αξίες και η κίνηση του σώματος είναι τα στοιχεία που συγκροτούν τη βάση του συγκεκριμένου εργαστηρίου. Στη συνέχεια, τα ρυθμικά στοιχεία της μουσικής αποτυπώνονται σε κινήσεις του σώματος και ολοκληρώνουν τη φιλοσοφία της μουσικοκινητικής αγωγής. Σταδιακά, θα πραγματοποιηθεί αποτύπωση ρυθμικών μοτίβων σε κινήσεις με μουσική υπόκρουση, έτσι ώστε οι συμμετέχοντες θα είναι σε θέση, προς το τέλος του εργαστηρίου, να αποτυπώσουν κινητικά ένα ρυθμικό μοτίβο δώδεκα μέτρων, ως εμπέδωση της διδασκαλίας.

Μετά το εργαστήριο οι συμμετέχοντες θα μπορούν να χρησιμοποιήσουν την κίνηση ως:

- Τρόπο εσωτερικής χειραφέτησης της ανάπτυξης των κινητικών ικανοτήτων του ατόμου, της ικανότητάς του να χειρίζεται ελεύθερα το σώμα του (από τη απλούστερη κίνηση μέχρι τον απλό χορό)
- Τρόπο φυσικής δημιουργικής έκφρασης στο χώρο
- Θεμελιώδη τρόπο ανάπτυξης της δραστηριότητας και της σκέψης
- Παράγοντα που ενισχύει, δυναμώνει και ενώνει την εκπαίδευση
- Σημαντικό μέσο της μοντελοποίησης των στοιχείων της γλώσσας της μουσικής
- Θεμελιώδες μέσο για την ανάπτυξη της αντίληψης του ρυθμού
- Μέσο ανάπτυξης των κοινωνικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων
- Πηγή της χαράς των παιδιών, η οποία δεν συγκρίνεται με τίποτε άλλο.

Λέξεις-κλειδιά: Ρυθμός, Ρυθμική Αγωγή, Κινητική Αποτύπωση

Βιβλιογραφία

Πολυμενοπούλου, Κ., Καραδήμου, Κ. & Πολλάτου, Ε. (2008). *Ρυθμικές Ασκήσεις στη Φυσική Αγωγή*. Αθήνα: Πατάκης.

Άτυπες μορφές γνώσης στη Μουσικοπαιδαγωγική Θεώρηση του C. Orff**Ολυμπία Αγαλιανού***Εκπαιδευτικός ΠΕ11, 16^ο Δημοτικό Σχολείο Ν. Ιωνίας***Νικόλας Τσαφταρίδης***ΕΕΠ Μουσικής, ΤΕΑΠΗ, ΕΚΠΑ*

Στόχος του εργαστηρίου είναι η διερεύνηση της σχέσης του Orff-Schulwerk με άτυπες μορφές μάθησης. Πιο συγκεκριμένα, διερευνάται ο τρόπος με τον οποίο η σχέση αυτή βιώνεται κατά τη διάρκεια μιας διδασκαλίας η οποία ακολουθεί τη συγκεκριμένη θεώρηση. Η μουσικοπαιδαγωγική θεώρηση του Carl Orff, γνωστή ως Orff-Schulwerk, θέτει τις αρχές, τις αξίες και τα μέσα μιας μουσικοκινητικής αγωγής η οποία βρίσκεται σε μια συνεχή διεργασία εξέλιξης, οφείλει να κρατά την απλότητά της και ποτέ δεν παίρνει μια τελική κλειστή μορφή. Το Orff-Schulwerk αναπτύσσεται συνεχώς ως μια ανοιχτή ιδέα με δομή ικανή να ενσωματώνει και να αξιοποιεί ιδιαίτερα κοινωνικά και πολιτισμικά γνωρίσματα, να συμπεριλαμβάνει τη διαφορετικότητα και να αντλεί στοιχεία και από όλες τις τέχνες. Στοιχεί στην ολόπλευρη ανάπτυξη του ατόμου, δίνει προτεραιότητα στην έκφραση και τη δημιουργία και διασφαλίζει τη συμμετοχή σε μουσικοκινητικά δρώμενα, ανεξάρτητα από το επίπεδο δεξιοτήτων των συμμετεχόντων. Οι διδακτικές πρακτικές οι οποίες βασίζονται στο Orff-Schulwerk αξιοποιούν δημιουργικά τις προσωπικές εμπειρίες των συμμετεχόντων και τη βιωματική σχέση τους με τη μουσική και την κινητική εμπειρία. Τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά τους δίνουν τη δυνατότητα να συνομιλούν και να αλληλεπιδρούν με τρέχουσες παιδαγωγικές αντιλήψεις και πρακτικές οι οποίες επανεξετάζουν τη σχέση ανάμεσα σε τυπικές και μη τυπικές μορφές μάθησης σε θεσμοθετημένα περιβάλλοντα.

Το εργαστήριο δομείται σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος οι συμμετέχοντες εμπλέκονται σε μια τυπική διδασκαλία βασισμένη στις αξίες, τις αρχές και τα μέσα του Orff-Schulwerk. Στο δεύτερο μέρος, μέσα από μια διαδικασία αναστοχασμού, επιχειρείται η διερεύνηση μορφών άτυπης μάθησης οι οποίες λειτουργούν κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας. Η διερεύνηση στηρίζεται στην εμπειρία την οποία βίωσαν οι συμμετέχοντες στο πρώτο μέρος και ο αναστοχασμός αναπτύσσεται προοδευτικά ακολουθώντας βήματα εμπνευσμένα από τη συστημική επιστημολογία. Συγκεκριμένα, ξεκινά ως ατομικός αναστοχασμός, προχωρά σε ανταλλαγές εμπειριών σε δυάδες και τετράδες με τελικό στόχο την επεξεργασία του θέματος από την ολομέλεια και τη διεξαγωγή συμπερασμάτων.

Το εργαστήριο ακολουθεί μία επαγωγική πορεία στην προσπάθεια τα συμπεράσματά του να έχουν νόημα για τους ίδιους τους συμμετέχοντες και να προέρχονται από τα αυθεντικά βιώματά τους τα οποία διερευνούνται μέσα στη διεργασία της ομάδας. Ο κάθε συμμετέχων καλείται να λειτουργήσει ταυτόχρονα ως δέκτης και ως πομπός ιδεών και εμπειριών, ως δρων και ως ερευνητής της δράσης του.

Η Κιθάρα και άλλα Νυκτά Έγχορδα Όργανα στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Ιωάννα Ετμεκτσόγλου

Επίκουρος Καθηγήτρια, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Κική Κέρζελη

Φοιτήτρια, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Η κιθάρα αποτελεί ένα από τα πιο δημοφιλή μουσικά όργανα για νήπια, παιδιά και νέους, φαίνεται όμως ότι συχνά απουσιάζει από τα σπίτια και τις σχολικές τάξεις. Πολλά νυκτά έγχορδα (Ν.Ε.) συμπεριλαμβάνονται σε μουσικά σύνολα διαφόρων τεχνοτροπιών αλλά ένας σημαντικός ρόλος αρκετών από αυτά –και ιδιαίτερα της κιθάρας– είναι η συνοδεία του τραγουδιού στις παρέες. Σε ένα σχολείο το οποίο στοχεύει να αποτελεί μέρος της πραγματικής ζωής και όχι απλά προετοιμασία για τη μετέπειτα ζωή στην κοινωνία (βλ. Dewey, 1897) η κιθάρα θα μπορούσε να βρίσκει συχνά το χώρο της στην τάξη, αλλά και στο διάλειμμα, στις εκδρομές αλλά και στις παρέες των μαθητών. Μπορεί ο εκπαιδευτικός να χρησιμοποιεί την κιθάρα και άλλα Ν.Ε. ως σημαντικά εργαλεία για τον μουσικό γραμματισμό των μαθητών του, αντλώντας ευκαιρίες για να διδάξει μέσω αυτών πολλαπλές μουσικές έννοιες με έναν βιωματικό και παιγνιώδη τρόπο που ενέχει χαρακτηριστικά της άτυπης μάθησης (βλ. Green, 2002). Σε μουσικό επίπεδο, η ομαδική μάθηση-χρήση των Ν.Ε. δυνάμει συμβάλλει: α) στην ανάπτυξη της αντίληψης του τονικού ύψους, των μελωδικών διαστημάτων, της αρμονίας, των αρμονικών σχέσεων και της μουσικής φόρμας β) στην ανάπτυξη της αντίληψης του ρυθμού (παλμός, ρυθμική αγωγή, ρυθμικά σχήματα) γ) στην ενίσχυση της ευαισθησίας σε εκφραστικά στοιχεία της μουσικής (δυναμική, τονισμοί) δ) στην ανάπτυξη της ανεξαρτησίας και του συντονισμού σε ατομικό επίπεδο (δεξί-αριστερό χέρι, τραγουδι-εκτέλεση οργάνου) ε) στην ανάπτυξη του συγχρονισμού και συντονισμού σε ομαδικό επίπεδο (μουσικό σύνολο). Οι θετικές επιδράσεις της χρήσης των Ν.Ε. δυνάμει εκτείνονται και στις παρακάτω πτυχές της συναισθηματικής και κοινωνικής ανάπτυξης των μαθητών: α) δημιουργία μουσικής ταυτότητας (ρόλος του παιδιού ως 'πραγματικός' μουσικός) β) έκφραση συναισθημάτων μέσω τραγουδιού (ατομικά και στην ομάδα) γ) κοινωνικοποίηση σε πλαίσια εντός και εκτός του σχολείου δ) χρήση των Ν.Ε. σε άλλα μαθήματα (διαθεματικότητα) ε) κίνητρο για περαιτέρω ενασχόληση και δια βίου μάθηση στη μουσική. Το προτεινόμενο εργαστήριο θα περιλαμβάνει εισαγωγή σε νυκτά έγχορδα (γιουκαλέλι, μπαγλαμά, κιθάρα) και σε εναλλακτικά κουρδίσματα των οργάνων αυτών, με εφαρμογές σε τυπικά και άτυπα πλαίσια μάθησης. Απευθύνεται σε μουσικοπαιδαγωγούς πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Μέσω αυτού, οι συμμετέχοντες θα αναπτύξουν δεξιότητες που θα καταστήσουν δυνατή τη δημιουργική χρήση των νυκτών έγχορδων από τους ίδιους και τους μαθητές τους.

Πλάνο Εργαστηρίου

- Εκμάθηση κουρδίσματος με κουρδιστήρι, pitch-pipe και διαπασών σε Ντο Μείζονα. - Εξάσκηση στη δακτυλοθεσία, και στις 2 βασικές συγχορδίες. - Εκμάθηση των συγχορδιών I, IV, V και φωνητικός αυτοσχεδιασμός πάνω σε αυτές, με τη συνοδεία κιθάρας. - Τραγουδι πάνω στη φόρμα Blues με γιουκαλέλι, μπαγλαμά και κιθάρες σε κούρδισμα Ντο. - Εκμάθηση κουρδίσματος σε Σολ Ελάσσονα. - Φωνητικός αυτοσχεδιασμός και συνοδεία κιθάρας στις συγχορδίες I, IV, V. - Εκμάθηση τραγουδιού σε φόρμα Blues, σε κούρδισμα Σολ.

Οι συμμετέχοντες ζητείται να φέρουν κιθάρα, εάν έχουν. Οι διδάσκουσες προτίθενται να φέρουν περίπου 6-8 γιουκαλέλι, 2 μπαγλαμαδάκια και περίπου 4 κιθάρες.

Λέξεις-κλειδιά: Εναλλακτικά Κουρδίσματα, Κιθάρα στην Εκπαίδευση, Έγχορδα Νυκτά, Άτυπη Μουσική Μάθηση

Βιβλιογραφία

- Dewey, J. (1897). My pedagogic creed. *The School Journal*, LIV(3), 77-80. [Επίσης διαθέσιμο στο <<http://infed.org/mobi/johndewey-my-pedagogical-creed>>]
- Green, L. (2002). *How popular musicians learn*. Hampshire, England: Ashgate Publishing.
- Guilbault, D. M. (2009). The Effects of Harmonic Accompaniment on the Tonal Improvisations of Students in First Through Sixth Grade. *Journal of Research in Music Education* 57, 81-91.

Οι Stomp στην κουζίνα**Στεφανία Παπατζίκη***Εκπαιδευτικός Μουσικής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης ΠΕ 16*

Η σύνθεση και ο αυτοσχεδιασμός στη μουσική αποτελούν δημιουργικές δραστηριότητες στις οποίες οι μαθητές καλούνται να αυτενεργήσουν ατομικά ή σε ομάδες. Μέσω της σύνθεσης τα παιδιά προσεγγίζουν τη μουσική βιωματικά και με τρόπο που προσδίδει νόημα στη διδακτική διαδικασία, αποκτώντας δημιουργικές και κριτικές δεξιότητες. Ο αυτοσχεδιασμός από την άλλη πλευρά, δίνει την ευκαιρία σε όλα τα παιδιά να συμμετέχουν στη μουσική διαδικασία ανεξάρτητα από το μουσικό τους επίπεδο, μέσα σε ένα πλαίσιο, το οποίο προάγει την ελεύθερη έκφραση. Ταυτόχρονα, ο αυτοσχεδιασμός μπορεί να αποτελέσει τον τρόπο για την απόκτηση μουσικής γνώσης (δομικά μουσικά στοιχεία, μουσικές έννοιες, μουσικές δεξιότητες) με βιωματικό τρόπο, συνδέοντας την τέχνη της μουσικής με τη ζωή (άμεση εμπειρία, λήψη γρήγορων αποφάσεων).

Οι STOMP ΣΤΗΝ ΚΟΥΖΙΝΑ είναι ένα πρόγραμμα το οποίο πραγματοποιήθηκε από μαθητές της Ε' Δημοτικού με αφορμή τη συναυλία της συγκεκριμένης ομάδας στη Θεσσαλονίκη πριν από δύο χρόνια. Στην εφαρμογή του σε σχολικό πλαίσιο χρησιμοποιήθηκαν κουζινικά (κατσαρολάκια, μπρίκια, τάπερ κ.ά.). Στο εργαστήριο, στα πλαίσια του συνεδρίου, θα χρησιμοποιήσουμε ανακυκλώσιμα υλικά που μπορούμε να βρούμε στην κουζίνα (τενεκεδάκια, χάρτινα ρολά, κουτιά κ.ά.).

Αρχικά θα γίνει μια πρώτη προσέγγιση των υλικών και των ομάδων με τη χρήση ρυθμικών παιχνιδιών και αυτοσχεδιασμών βασισμένων σε μοτίβα. Στη συνέχεια, οι ομάδες θα συνθέσουν ρυθμικές φράσεις τεσσάρων χρόνων, οι οποίες θα χρησιμοποιηθούν σε δραστηριότητα αυτοσχεδιασμού σε φόρμα ροντό καθώς και στη ρυθμική πλαισίωση ηχογραφημένης μουσικής. Επίσης, με τον συνδυασμό των φράσεων αυτών θα δημιουργήσουμε ένα τετράφωνο κανόνα με εισαγωγή και φινάλε. Σε όλες τις δραστηριότητες σημαντικό ρόλο θα παίξει και η κίνηση, η οποία θα πλαισιώνει τη ρυθμική δημιουργία.

Οι δραστηριότητες του συγκεκριμένου εργαστηρίου στοχεύουν στην παρουσίαση ενός προγράμματος που εισάγει τα παιδιά σε ένα πρώτο επίπεδο σύνθεσης και αυτοσχεδιασμού με διασκεδαστικό τρόπο. Έχοντας ως αφετηρία μια μουσική εμπειρία, την παρακολούθηση της συναυλίας των STOMP (ή εναλλακτικά τη γνωριμία τους μέσω βιντεοπροβολών στην τάξη), οι μαθητές καλούνται να μετασχηματίσουν την εμπειρία αυτή σε ομαδική δημιουργία, αναπτύσσοντας έτσι τις μουσικές δεξιότητες του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης. Παράλληλα, η χρήση των συγκεκριμένων υλικών δίνει την ευκαιρία στα παιδιά να μετατρέψουν μη μουσικές πρακτικές (συμβατική χρήση κουζινικών) σε μουσικές (χρήση τους ως κρουστά). Επίσης, η χρήση της ηχογραφημένης μουσικής δίνει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να «φέρει» τη μουσική των μαθητών μέσα στη σχολική τάξη δίνοντάς τους την ευκαιρία να συνδυάσουν μια σχολική δραστηριότητα (σύνθεση ρυθμικής φράσης) με τις προσωπικές μουσικές τους επιλογές.

Απαραίτητο αντικείμενο για τη συμμετοχή στο εργαστήριο θα είναι ένα κουτάλι (μικρό ή μεγάλο) το οποίο θα πρέπει οι συμμετέχοντες να έχουν μαζί τους.

Λέξεις-κλειδιά: Αυτοσχεδιασμός, Σύνθεση

Βιβλιογραφία

- Κανελλόπουλος, Π. (2013). Αναζητώντας τον ρόλο του Μουσικού Αυτοσχεδιασμού στη Μουσική Εκπαίδευση: Οι παιδαγωγικές δυνατότητες της καλλιέργειας της (μουσικής) ελευθερίας. *Μουσικοπαιδαγωγικά*, 11, 5-43.
- Ροντογιάννη, Μ. (2011). Η διδασκαλία της σύνθεσης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. *Μουσική Εκπαίδευση*, 21, 22-28.
- Mills, J. & McPherson, G. E. (2006). Musical literacy. In G. E. McPherson (Ed.), *The child as musician* (σσ. 155-172). New York: Oxford University Press Inc.

«Μαμά, θέλω και γω να παίζω μουσική!»

Χρύσα Κίτσιου

Εκπαιδευτικός Μουσικής, Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Ένα πολύ συχνό φαινόμενο στην ελληνική μουσική εκπαίδευση είναι η συναισθηματική «ασυμβατότητα» ανάμεσα στην επιθυμία ενός ατόμου να παίζει Μουσική και στη διαδικασία που ακολουθείται προς την υλοποίηση αυτής της επιθυμίας, δηλαδή τα μαθήματα μουσικής. Ο διαχωρισμός της μουσικής σε επιμέρους μαθήματα, π.χ., σολφέζ, θεωρία, μουσικό όργανο κλπ, το προβλεπόμενο από το πρόγραμμα σπουδών ρεπερτόριο, και γενικά η διαδικασία που ακολουθείται στη συστηματική μουσική εκπαίδευση μπορεί να είναι ίσως αποτελεσματική αλλά αργεί πολύ να φτάσει στο στόχο της, δηλαδή στο να παίζει κάποιος μουσική, ή αλλιώς να ευχαριστηθεί παίζοντας τη μουσική του. Τα μαθήματα μουσικής δείχνουν να κουράζουν, να αποθαρρύνουν και να απογοητεύουν τους επίδοξους μουσικούς στο ξεκίνημά τους, πράγμα πολύ φυσιολογικό αφού η μουσική σε αυτή τη διαδικασία δεν αντιμετωπίζεται ως τέχνη και καταλήγει να είναι ακόμα ένα μάθημα που προστίθεται στις υπόλοιπες υποχρεώσεις και έχει διάβασμα, εξετάσεις και τελικό στόχο το πτυχίο. Έτσι, το αρχικό «θέλω» να παίζω μουσική μετατρέπεται σε «πρέπει» να διαβάσω για το μάθημά μου.

Η Maria Montessori, αναφέρει «στα σχολεία μας, την ώρα που δείχνουμε στα παιδιά πώς να εκτελέσουν μια άσκηση, ενθουσιαζόμαστε κάποτε πολύ και κάνουμε κινήσεις με εξαιρετική ενεργητικότητα και ακρίβεια. Τότε φτάνουμε να εξαλείψουμε στα παιδιά την ικανότητα να κρίνουν και να ενεργούν σύμφωνα με την προσωπικότητά τους». Ανάλογες παρατηρήσεις κάνει ο Victor Wooten μιλώντας για τη μουσική εκπαίδευση. Αναφερόμενος στη μουσική ως «γλώσσα», κάνει ορισμένους παραλληλισμούς λέγοντας ότι «μια γλώσσα λειτουργεί καλύτερα όταν έχουμε κάτι ενδιαφέρον να πούμε. Πολλοί δάσκαλοι μουσικής δε θα μάθουν ποτέ τι έχουν να πουν οι μαθητές τους. Τους λέμε μόνο τι “πρέπει” να πουν. Ένα παιδί μιλάει στη γλώσσα του για αρκετά χρόνια πριν ακόμα μάθει την αλφάβητο. Οι πολλοί κανόνες στο ξεκίνημα, στην πραγματικότητα προκαλούν επιβράδυνση. Στα δικά μου μάτια, η προσέγγιση στη μουσική θα πρέπει να είναι ανάλογη».

Συναντάμε συχνά μουσικούς που «παίζουν» αλλά δεν «ακούν». Μουσικά αυτό σημαίνει παίζω διεκπεραιωτικά, χωρίς μουσικότητα, ή αλλιώς χωρίς προσωπικότητα. Και μάλιστα, συχνά τέτοιες «ερμηνείες» παίρνουν υψηλή βαθμολογία και είναι απολύτως αποδεκτές αφού δεν περιείχαν λάθος νότες. «Ο κόσμος είναι γεμάτος από 'ματαιωμένους' καλλιτέχνες, ή μάλλον από ανθρώπους που οι ικανότητές τους δεν μπόρεσαν να αναπτυχθούν», λέει ο Herbert Read. «Το να δώσεις μια συγκεκριμένη έκφραση σ' ένα εσωτερικό συναίσθημα κατά τρόπο που να ενεργεί σαν μια αποκάλυψη είναι μια σπανιότατη αρετή», υποστηρίζει ο Jacob Burckhardt.

Στο εργαστήριο θα σχολιαστούν παγιωμένες διδακτικές πρακτικές με στόχο την αποκόλληση τους από την σύγχρονη μουσική εκπαίδευση, θα προταθούν εναλλακτικοί τρόποι διδασκαλίας των επιμέρους μουσικών μαθημάτων (θεωρία, σολφέζ κτλ) ως μια αδιαίρετη ενότητα, θα παρουσιαστούν ιδέες, ρεπερτόριο και ασκησιολόγιο προκειμένου η μουσική να αντιμετωπίζεται ως τέχνη και να υπάρχει μουσική δράση του μαθητή από το πρώτο κιόλας μάθημα. Τέλος, θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στο πόσο απαραίτητο είναι να συνοδεύει ο καθηγητής τους μαθητές στα σολφέζ και στο μουσικό όργανο. Σε γενικές γραμμές θα πρέπει να εισαχθεί σε κάθε διδακτική πρακτική η μουσική πράξη προερχόμενη από το παίξιμο με το αυτί όπως υποστηρίζει και η Lucy Green και να απομακρυνθούμε από το στερεότυπο παίξιμο μέσω ανάγνωσης παρτιτούρας.

Λέξεις-κλειδιά: Μουσική δράση, Μουσική ως Τέχνη, Παίξιμο Χωρίς Παρτιτούρα, Ευχαρίστηση

Βιβλιογραφία

- Montesori, M. (1954). *Το μουσικό της παιδικής ηλικίας*. Αθήνα: Δίφρος.
Burckhardt, J. (1965). *Considerations sur l'histoire universelle*. Droz
Green, L. (2014). *Hear, Listen, Play!* Oxford: Oxford University Press.

Εργαστήριο 7

14:15-15:30

**«Η μουσικοπολιτεία της κυρίας ΣΟΛεδάρ»
Μία βιωματική προσέγγιση στο θαυμαστό κόσμο της μουσικής
μέσα από το καλλιτεχνικό εργαστήριο!**

Θεώνη Μπεντούλη
Μουσικός, Συγγραφέας

Η γνωριμία των παιδιών με τις πρώτες έννοιες της θεωρίας της μουσικής, είναι ένας καθοριστικός παράγοντας για τη μετέπειτα εξέλιξη και αγάπη που θα δείξουν προς αυτή. Στόχος του παρακάτω εργαστηρίου είναι να εισάγει μία νέα μέθοδο διδασκαλίας των πρώτων εννοιών της θεωρίας με τρόπο ελκυστικό και παιγνιώδη ώστε να κεντρίσει το ενδιαφέρον των νέων μαθητών και να τους κάνει να προσεγγίσουν τη μουσική από μια άλλη οπτική γωνία. Έτσι κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου, θα υλοποιηθούν ποικίλες δράσεις που θα δώσουν πολλές ιδέες στους καθηγητές μουσικής ώστε να τις αναπτύξουν ενεργά στην τάξη τους. Παράλληλα, θα γίνει αναφορά και σε μία ακόμη μέθοδο μάθησης που δεν είναι άλλη από το παιχνίδι και πιο συγκεκριμένα ένα μουσικό επιτραπέζιο παιχνίδι γνώσεων που ονομάζεται «Το κλειδί της Μουσικοπολιτείας» και κυκλοφορεί σαν υποστηρικτικό υλικό του ομότιτλου βιβλίου. Με τον τρόπο αυτό ο καθηγητής μπορεί να έχει την ανατροφοδότηση που χρειάζεται από τους μαθητές του ανά πάσα στιγμή και με αβίαστο τρόπο, ώστε να αξιολογεί σε τακτά χρονικά διαστήματα την απόδοση και κατανόηση των εννοιών από αυτούς και να κρατάει αμείωτο το ενδιαφέρον τους καθ' όλη τη διάρκεια της διδασκαλίας. Το εργαστήριο θα ολοκληρωθεί με συζήτηση και προτάσεις που θα προκύψουν από την όλη διαδικασία στοχεύοντας στην ενεργή συμμετοχή όλων των παρευρισκομένων.

Το εργαστήριο θα περιλαμβάνει: 1) Κατασκευή νοτό-κουκλας με τις φιγούρες που παρουσιάζονται στο βιβλίο (Εργαστήριο κατασκευής) 2) Κατασκευή μουσικών χαρτονομισμάτων σύμφωνα με τις αξίες που παρουσιάζονται στην Τράπεζα της Μουσικοπολιτείας (Εργαστήριο κατασκευής) 3) Εφαρμογή στην πράξη του μουσικού επιτραπέζιου παιχνιδιού « Το κλειδί της Μουσικοπολιτείας» 4) Παρουσίαση των 7 κυρίων και των 7 κυριών της Μουσικοπολιτείας σε έτοιμη μορφή κούκλας (Μορφή επίδειξης) 5) Διάφορες ιδέες για μουσικές κατασκευές που μπορούν να δημιουργήσουν οι καθηγητές με τους μαθητές τους σε εορταστικές περιόδους (Μορφή επίδειξης).

Εργαστήριο 8

17:30-18:30

**Αναπτύσσοντας τον μουσικό γραμματισμό με τη χρήση του αυλού:
Αποκτώντας βασικές μουσικές δεξιότητες από τις πρώτες τάξεις του δημοτικού**

Γιάννης Μυράλης
Αναπληρωτής Καθηγητής, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Το προτεινόμενο εργαστήριο εστιάζει στην ανάπτυξη βασικών μουσικών προϋποθέσεων και δεξιοτήτων μέσα από τη χρήση του αυλού ξεκινώντας από τις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου. Συγκεκριμένα, μέσα από την ενεργό συμμετοχή των συνέδρων και την εκτέλεση απλών μελωδιών στον αυλό, θα προταθούν τρόποι ανάπτυξης της ακουστικής ικανότητας, της μουσικής ετοιμότητας και του μουσικού δυναμικού των μαθητών, τα οποία θέτουν τις βάσεις για την ενόργανη μουσική εκπαίδευση στα μουσικά σύνολα και αποτελούν προϋποθέσεις για τη δια βίου επαφή τους με τη μουσική.

Λέξεις-κλειδιά: *Ανάπτυξη Μουσικού Γραμματισμού, Μουσική Ετοιμότητα, Ενόργανη Μουσική Εκπαίδευση, Δεξιότητες Εκτέλεσης Πνευστών Οργάνων*

Βιβλιογραφία

Froseth, J. (2014). *Do it! Play recorder*. GIA.

Tacka, P. & Houlahan, M. (1995). *Sound thinking: Developing musical literacy*. Boosey & Hawkes.

**Ψηφιακός γραμματισμός και μουσική:
λογισμικό ανοιχτού κώδικα στη διάθεση του εκπαιδευτικού**

Τάσος Κολυδάς

Διδάσκων, Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής, ΤΕΙ Ηπείρου

Στο πλαίσιο της διδακτικής πράξης, ο εκπαιδευτικός βρίσκεται όλο και πιο συχνά στην ανάγκη χρήσης Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών. Ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά στο λογισμικό, καλείται να λάβει αποφάσεις καθοριστικές για την αποτελεσματικότητα του διδακτικού του έργου. Μία από αυτές, συνιστά η επιλογή της εφαρμογής που θα χρησιμοποιήσει. Συχνά οι μαθητές πέρα από το κυρίως περιεχόμενο του μαθήματος, αποκτούν προσλαμβάνουσες παραστάσεις και από τον τρόπο με τον οποίο ο εκπαιδευτικός έφερε το μάθημα εις πέρας. Αργότερα, επιχειρούν να αναπαράγουν οι ίδιοι μεθόδους και πρακτικές πάνω στις Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών που παρατήρησαν μέσα στην τάξη. Σε ό,τι αφορά στο μάθημα της μουσικής, η επιλογή μιας εφαρμογής για την επίτευξη μιας κατηγορίας λειτουργιών, όπως η μουσική σημειογραφία, η επεξεργασία ηχητικού σήματος, η αναπαραγωγή ηχογραφημάτων κ.ά., συνιστά παράγοντα μεγάλης βαρύτητας δεδομένης της πολυπλοκότητας που συχνά παρουσιάζουν τέτοιου είδους εφαρμογές.

Μια τάση, η οποία τείνει να λάβει το χαρακτήρα κινήματος στον χώρο της τεχνολογίας λογισμικού αποτελεί το Ελεύθερο Λογισμικό - Λογισμικό Ανοιχτού Κώδικα (ΕΛ-ΛΑΚ). Η ελευθερία που παρέχει στη χρήση του λογισμικού, και η δωρεάν διανομή του συνιστούν μερικά μόνο από τα πολυάριθμα πλεονεκτήματά του.

Σκοπός του εργαστηρίου είναι να εξετάσει το λογισμικό που διατίθεται στον εκπαιδευτικό από τον χώρο του Λογισμικού Ανοιχτού Κώδικα, σχετικά με τη μουσική και να διερευνήσει τις δυνατότητες και τις αδυναμίες του. Ιδιαίτερη μέριμνα δίνεται στη χρήση του λογισμικού στο πλαίσιο της τάξης και μάλιστα στην τρέχουσα οικονομική συγκυρία κατά την οποία δοκιμάζεται το ελληνικό σχολείο. Θα αποτυπωθούν κριτήρια και προϋποθέσεις για την επιλογή του λογισμικού που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τον εκπαιδευτικό και τον μαθητή στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Ακολουθώς, ανάλογα και με το ενδιαφέρον του ακροατηρίου θα δοθούν παραδείγματα από τη χρήση εφαρμογών σε διάφορους τομείς, όπως αναζήτηση και επεξεργασία ηχογραφημάτων από το Διαδίκτυο, αναζήτηση και επεξεργασία παρτιτούρας από το Διαδίκτυο κ.λπ. Στο τέλος του εργαστηρίου θα δοθεί η ευκαιρία για συζήτηση σχετικά με τα ζητήματα που αναπτύχθηκαν, επίλυση αποριών, διευκρινήσεις και ανταλλαγή εμπειριών πάνω στο ζήτημα. Από την πλευρά του ακροατηρίου, για την παρακολούθηση του εργαστηρίου, δεν υπάρχουν προαπαιτούμενα, σε επίπεδο υλικού (hardware), καθώς οι εφαρμογές που θα παρουσιαστούν (όπως Audacity, Musescore, Sonic Visualizer, Ardour, Handbrake, Gimp, Open Office, Scribus) παρέχονται (δωρεάν) για όλα τα λειτουργικά συστήματα.

Λέξεις-κλειδιά: *Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών, Λογισμικό Ανοιχτού Κώδικα, Μουσικό Λογισμικό*

Κυριακή 29 Νοεμβρίου

Εργαστήριο 10

09:00-10:00

**Δραστηριότητες Άτυπης Μάθησης
σε μαθήματα πιάνου για αρχάριους****Αθηνά Φυτίκα***Επίκουρος Καθηγήτρια Παιδαγωγικής του Πιάνου, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο*

Στα αρχικά στάδια της διδασκαλίας του πιάνου, μια παιδαγωγική προσέγγιση που κατά κύριο λόγο αγνοείται από τους κλασικά εκπαιδευμένους δασκάλους πιάνου είναι η προσέγγιση της άτυπης μάθησης, δεδομένου ότι παραδοσιακά στο Δυτικοευρωπαϊκό μουσικό σύστημα ένα μεγάλο τμήμα των αρχικών σταδίων εκμάθησης πιάνου είναι η εισαγωγή στη μουσική σημειογραφία και ανάγνωση. Με την παραδοσιακή προσέγγιση οι μαθητές εξοικειώνονται με την αποκωδικοποίηση του μουσικού κειμένου, αλλά αυτό έχει ως αποτέλεσμα η εκμάθηση του πιάνου τα πρώτα χρόνια να γίνεται με πολύ αργούς ρυθμούς, με περιορισμένο εύρος ρεπερτορίου και εξαιρετικά περιορισμένα εκφραστικά μέσα, μια που η κάθε μια από τις ηχητικές παραμέτρους έχει δικά της σύμβολα. Με την προσέγγιση της άτυπης μάθησης στα αρχικά στάδια εκμάθησης πιάνου γίνεται ουσιαστικά εκμάθηση του κομματιού χωρίς τη χρήση παρτιτούρας, αλλά μόνο με το αυτί.

Η ακουστική αναγνώριση και μίμηση όλων των χαρακτηριστικών του ήχου όπως τονικό ύψος, το ηχόχρωμα και η ένταση είναι ο τρόπος με τον οποίο ο άνθρωπος προσεγγίζει και αναπαράγει τα ηχητικά ερεθίσματα από τη γέννησή του. Συνεπώς η διαδικασία της άτυπης μάθησης που βασίζεται σε αναπαραγωγή, παραλλαγή και αυτοσχεδιασμό ήχων, είναι η πλέον φυσική προσέγγιση για τη διδασκαλία κατανόησης και χειρισμού των χαρακτηριστικών του ήχου και των μουσικών παραμέτρων που μπορούν να συνδυαστούν με την άμεση και φυσική εξοικείωση με το παίξιμο του πιάνου. Με την άτυπη μάθηση οι μαθητές πιάνου μαθαίνουν ακουστικά το κομμάτι την ώρα του μαθήματος και αναπτύσσουν δεξιότητες ηχητικής προσαρμογής που δύσκολα μπορούν να τις αναπτύξουν στα αρχικά επίπεδα εκμάθησης οργάνου με παρτιτούρα. Υπάρχει πλήθος δραστηριοτήτων διαθέσιμων για στοχευμένη χρήση της διαδικασίας άτυπης μάθησης στα πρώτα στάδια μαθημάτων πιάνου όπου ο δάσκαλος μπορεί και ο ίδιος να αποτελεί πρότυπο ηχητικών διερευνήσεων με ή χωρίς τη χρήση παρτιτούρας από τον ίδιο.

Στο εργαστήριο θα παρουσιαστεί υλικό κατάλληλο για διδασκαλία από τα πρώτα μαθήματα για προσεγγίσεις άτυπης μάθησης, καθώς και μεθοδολογία για την αποτελεσματική χρήση της προσέγγισης αυτής, δηλαδή κριτήρια επιλογής υλικού, διαφορετικές δυνατότητες παρουσίασης και επεξεργασίας του υλικού, καθώς και δυνατότητες για σταδιακή μετάβαση από την άτυπη μάθηση στη χρήση μουσικής σημειογραφίας. Τέλος θα σχεδιαστούν δραστηριότητες για εφαρμογή άτυπης μάθησης στην εισαγωγή στον αυτοσχεδιασμό, στην σύμπραξη σε μικρές ή μεγαλύτερες ομάδες μουσικών οργάνων ή με απλή συνοδεία από τον δάσκαλο καθώς και χρήση της μεθοδολογίας για τα πρώτα στάδια του *transporto*.

Λέξεις-κλειδιά: Άτυπη Μάθηση, Πιάνο, Αρχάριοι, Αυτοσχεδιασμός**Βιβλιογραφία**

- Chung, B. & Thurmond, D. (2007). *Improvisation at the Piano: A systematic approach for the classically trained pianist*. Alfred Publishing.
- ABRSM (1996). *Musicianship in Practice* (Book I, Grades 1-3). ABRSM Publishing.
- Emonts, F. (1992) *Europäische Klavierschule* (Band 1). Schott.
- Jacobson, M. J. (2006) *Professional Piano Teaching*. Alfred Publishing.

**Από τον λόγο στο τραγούδι - ανάπτυξη φωνής
μέσα από δημιουργικό παιχνίδι
Μέθοδος του Κέντρου Βιωματικής Μουσικής,
Κίνησης και Λόγου 'Μαρίζα Κωχ'**

Μαρίζα Κωχ

Στόχος του εργαστηρίου είναι η παρουσίαση της μεθόδου της Μαρίζας Κωχ για τη μουσική ανάπτυξη των μικρών παιδιών. Βασική επιδίωξη της μεθόδου είναι να έρθουν τα παιδιά σε άμεση επαφή με τη μουσική, να την αγαπήσουν μέσω της βιωματικής μάθησης και να βοηθηθούν από τις τεχνικές που διδάσκονται. Ειδικότερα, τα παιδιά ασκούνται στη συνειδητή ακρόαση του ήχου, τη λογοπεδική, τη σωστή άρθρωση του λόγου, τη διαφραγματική αναπνοή, τα μουσικά διαστήματα με «σολφές στον αέρα» (στοιχεία από τη μέθοδο Kodály), τη μουσικοθεατρική κίνηση και έκφραση. Η άμεση επαφή τους με τα παραδοσιακά μουσικά όργανα, τα παιχνιδοτράγουδα και το παραδοσιακό τραγούδι βοηθούν τα παιδιά να ανακαλύψουν τη σημασία του ρυθμού στη μουσική, τον λόγο και την κίνηση. Στη συνέχεια, τα παιδιά συνεχίζουν τη φοίτησή τους στη χορωδία παραδοσιακού τραγουδιού της Μαρίζας.

Ο κεντρικός στόχος της παιδικής χορωδίας είναι να αναπτύξουν τα παιδιά πλούσια συναισθήματα και να αποκτήσουν αισθητική μνήμη. Με τον τρόπο αυτό καλλιεργείται η αισθητική και παιδαγωγική αντίληψη με επίκεντρο την ψυχοσύνθεση κάθε παιδιού ατομικά, αλλά και ως μέλους της ομάδας. Το παιδί νιώθει απελευθερωμένο και ικανό να βιώσει τη μουσική με όλες του τις αισθήσεις. Συνολικά, τα παιδιά αναπτύσσουν και απελευθερώνουν τη δική τους καλλιτεχνική έκφραση ενώ αποκτούν μία δια βίου σχέση με τη μουσική καθώς αντιλαμβάνονται ότι μπορούν να καταφεύγουν στη μουσική σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους και ότι ο ορίζοντας της μουσικής είναι πάντα ανοιχτός προς την πραγματική χαρά και την ευχαρίστηση.

Τη Μαρίζα συνοδεύει ο μουσικός Ηλίας Βαμβακούσης

Ο Tom και ο Jerry σε ένα ιδιόμορφο, διαπολιτισμικό σχολείο

Νικολέττα Πολυδώρου

Μουσικοπαιδαγωγός, Ειδικός Επιστήμονας, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Το Έργο «Πρόγραμμα κατά της Πρόωρης Εγκατάλειψης του Σχολείου, της Σχολικής Αποτυχίας και της Παραβατικότητας σε Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας» (ΖΕΠ) εφαρμόζεται στην Κυπριακή εκπαίδευση από το 2011. Η δημιουργία των ΖΕΠ αποτελεί από τις αρχές του 1980 στρατηγική επιλογή των κρατών της Μεγάλης Βρετανίας και της Γαλλίας. Ο θεσμός έχει να επιδείξει ενθαρρυντικά αποτελέσματα, τόσο στις χώρες αυτές όσο και στην Κύπρο, στον τομέα της πρόληψης και αντιμετώπισης της σχολικής αποτυχίας και του λειτουργικού αναλφαριθμητισμού καθώς και στην πρόληψη της βίας, της παραβατικότητας και της χρήσης νόμιμων και παράνομων ουσιών. Ο θεσμός επίσης έχει αποδειχθεί επιτυχής στη βελτίωση της σχολικής επίδοσης και στη μείωση του σκασιαρχείου.

Στο δημοτικό σχολείο Φανερωμένης στη Λευκωσία φοιτούν εξολοκλήρου (εκτός από μία Κύπρια μαθήτρια) αλλοδαποί μαθητές. Εκεί παρουσιάζονται ιδιαίτερες δυσκολίες των παιδιών να εκφράζονται λεκτικά –στην ουσία δεν αναπτύσσουν καμία γλώσσα σε επιθυμητό επίπεδο για εκπαίδευση, γεγονός που προκαλεί νευρικές και επιθετικές συμπεριφορές. Οι απογευματινές δραστηριότητες του προγράμματος επιδιώκουν να βοηθήσουν τα παιδιά να εκφραστούν μέσω της μουσικής. Λόγω του ότι τα παιδιά τυγχάνουν μουσικής εκπαίδευσης στον πρωινό χρόνο, όπου διδάσκονται με βάση το αναλυτικό πρόγραμμα, στις απογευματινές δραστηριότητες χρησιμοποιούνται ως επί το πλείστον άτυπες μορφές εκπαίδευσης.

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

Το μαθητο-κεντρικό μοντέλο εκμάθησης είναι μια εναλλακτική διδακτική προσέγγιση που προϋποθέτει την ενεργή συμμετοχή των μαθητών σε μουσικές δραστηριότητες, σε ένα περιβάλλον όπου οι μαθητές είναι υπεύθυνοι για τη μουσική τους ανάπτυξη κάτω από την επίβλεψη του εκπαιδευτικού. Στο μαθητο-κεντρικό μοντέλο ο σχεδιασμός του μαθήματος και οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες διαμορφώνεται με βάση τις ανάγκες και τις ικανότητες των μαθητών. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον ο εκπαιδευτικός είναι υπεύθυνος για τον έλεγχο της τάξης ενεργώντας ως καθοδηγητής ενώ οι μαθητές εξερευνούν, πειραματίζονται και ανακαλύπτουν (Brown, 2008).

Πρόταση Εργαστηρίου: α) Παρουσίαση των προγραμμάτων ΖΕΠ – προβολή αποσπάσματος από το ντοκιμαντέρ της Λουκίας Ρικάκη «Όνειρα σε άλλη γλώσσα» που αφορά το σχολείο της Φανερωμένης β) Χωρισμός σε ομάδες: οι συμμετέχοντες, χωρίς να μπορούν να μιλούν, συζητούν με νοήματα ένα άσχετο με μουσική θέμα (π.χ., Κυπριακό). Ο στόχος είναι να μπου στη θέση των μαθητών της Φανερωμένης που αντιμετωπίζουν δυσκολίες να εκφράζονται λεκτικά γ) Παρακολούθηση ενός πεντάλεπτου βίντεο του «Tom and Jerry» δ) Αφαίρεση ήχου από το βίντεο. Χωρίς τη δυνατότητα της λεκτικής επικοινωνίας, οι συμμετέχοντες πρέπει να μέσα από συζήτηση να επιλέξουν κρουστά όργανα που να αντιπροσωπεύουν την κάθε δράση του βίντεο (Θα δοθεί φύλλο εργασίας όπου θα αναγράφονται όλες οι δράσεις του βίντεο με τη σειρά). Στόχος είναι να καταφέρουν να εξηγήσουν τις επιλογές οργάνων και να γίνει η επιλογή χωρίς τη βοήθεια του εκπαιδευτή ε) Εκτέλεση στ) Συζήτηση (πλέον επιτρέπεται η ομιλία) για τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν και για τα συναισθήματά τους ζ) Παρακολούθηση βίντεο της δραστηριότητας από τους μαθητές της Φανερωμένης η) Συζήτηση.

Λέξεις-κλειδιά: Μαθητο-κεντρικό Μοντέλο, Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, Άτυπες Μορφές Εκπαίδευσης, Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας, Πραξιακή Μουσική Εκπαίδευση

Βιβλιογραφία

- Blair, D. V. (2009). Stepping Aside: Teaching in a Student-Centered Music Classroom. *Music Educators Journal*, 95(3), 42-45.
- Brown, J. K. (2008). Student-Centered Instruction: Involving Students in Their Own Education. *Music Educators Journal*, 94(5), 30-35.
- Hiller, E. (2011). Demystifying Differentiation for the Elementary Music Classroom. *Music Educators Journal*, 94(4), 49-54.
- See, L. Y. (2013). Music Lessons? Let's Talk!. In S. L. Chua, & H. P. Ho (Eds.), *Connecting the Stars: Essays on Student-centric Music education* (pp. 8-32). Singapore: Teachers' Academy for the aRts, Ministry of Education.
- Tseng, J-S. & Chen, M-P. (2010). Instructor-led or Learner-led for Elementary Learners to Learn Computer-based Music Composition? *Knowledge Management & E-Learning: An International Journal*, 2(1), 17-29.

Εργαστήριο 13

14:45-15:45

Η τεχνική της αναπνοής και του τραγουδιού**Έλλη Χατζηκυριακίδου***Εκπαιδευτικός Μουσικής, Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση***Γεωργία Καραντώνη***Εκπαιδευτικός Μουσικής*

Αναμφίβολα η φωνή αποτελεί ένα εξαιρετικά πολύτιμο μέσο που υποστηρίζει την έκφραση και επικοινωνία σε όλες τις εκφάνσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας και κατ' επέκταση στην εκπαίδευση. Ο ρόλος της επιβεβαιώνεται και στη μουσική εκπαίδευση καθώς η φωνή, μεταξύ άλλων, θεωρείται ένα πρωτογενές όργανο παραγωγής ήχου που φέρει σχεδόν κάθε άνθρωπος. Το τραγούδι ειδικότερα, ως *λειτουργικός γραμματισμός* στη μουσική εκπαίδευση, αναδύεται ως φορέας μάθησης με μεγάλη αξία. Η χρήση της φωνής ως εργαλείο στη διαδικασία της μάθησης, παρά το γεγονός ότι

συνιστά μία εκ φύσεως καθολική ανθρώπινη λειτουργία που συχνά δεν προδίδει την ανάγκη «εκπαίδευσης» της, σε πολλές περιπτώσεις, την καθιστά απαραίτητη ως προϋπόθεση μιας κατάλληλης εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η ικανότητα του τραγουδιού και της εν γένει «ορθής» λειτουργίας της φωνής είναι μία ικανότητα που δύναται να αποκτηθεί ακόμη και από ανθρώπους που ενδεχομένως θεωρούν ότι δεν τη διαθέτουν. Σε μεγάλο βαθμό έγκειται στη γνώση και κατανόηση του οργάνου της φωνής και του τρόπου που ο ήχος παράγεται σε άμεση συνέργεια με το σώμα. Η παραγωγή της φωνής δεν λογίζεται ανεξάρτητα από τη σωματική λειτουργία. Αντίθετα, θεωρείται αναπόσπαστο μέρος της κάτι που για πολλούς καθίσταται δύσκολο να γίνει αντιληπτό σε πρακτικό επίπεδο. Ένα από τα στοιχεία που μπορεί να καταστήσει τη χρήση της φωνής ορθά αξιοποιήσιμη στην εκπαιδευτική διαδικασία της μουσικής σε κάθε τομέα και στάδιο αυτής, είτε πρόκειται για τη δημόσια είτε για την ιδιωτική εκπαίδευση, εντοπίζεται αρχικά στην αντίληψη της λειτουργίας της αναπνοής και συγκεκριμένα της διαφραγματικής αναπνοής. Η αξιοποίηση του εισπνεόμενου αέρα με τον πλέον κατάλληλο και ενδεδειγμένο τρόπο διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο τόσο στην τεχνική του τραγουδιού όσο και στην ευρύτερη λειτουργία της ομιλίας. Με ειδικές ασκήσεις αναπνοής γίνεται κατανοητή η διαδικασία της διαφραγματικής αναπνοής και του ελέγχου της που σε συνδυασμό με την κατάλληλη στάση του σώματος οδηγούν σε αυτό που καλείται «στήριξη» της φωνής συμβάλλοντας αποφασιστικά σε ένα «καθαρό» και τονικά σωστό ηχητικό αποτέλεσμα.

Η τεχνική της αναπνοής και του τραγουδιού θα ήταν ημιτελής χωρίς τη γνώση και την πρακτική εφαρμογή της λεγόμενης «τοποθέτησης» της φωνής καθώς και του τρόπου που αυτό επιτυγχάνεται μέσω των φωνητικών θέσεων και της σωστής άρθρωσης των φωνηέντων και των συμφώνων κατά την εκφορά έτσι ώστε να αποφεύγονται κίνδυνοι τραυματισμού και κακώσεων του λάρυγγα και των φωνητικών χορδών στοχεύοντας πάντα στο καλύτερο δυνατό άκουσμα. Επικουρικά με την αναπνοή λειτουργούν οι κοιλότητες αντήχησης, τα σωματικά αντηχεία μέσω των οποίων μαθαίνει κανείς να ενισχύει την αρχική ένταση του ήχου του. Αναπόσπαστο στοιχείο της φωνητικής εκπαίδευσης αποτελεί, επίσης, ο τρόπος λειτουργίας των φωνητικών χορδών και εκείνα τα στοιχεία ανατομίας που βοηθούν στη συνειδητοποίηση ότι η φωνή αποτελεί ένα πρωτογενές όργανο με δυνατότητα εκπαίδευσης.

Απευθυνόμενο σε μουσικούς κάθε ιδιότητας και εκπαίδευσης στόχος του εργαστηρίου είναι να οικειοποιηθεί ο κάθε μουσικός τον ορθό τρόπο χρήσης της φωνής και της τεχνικής του τραγουδιού, να *γραμματιστεί* σε αυτόν, και μέσω αυτής της πορείας να έρθει σε επαφή με τις φωνητικές του δυνατότητες και δεξιότητες, οι οποίες βρίσκουν πρακτική εφαρμογή σε κάθε είδους μουσική εκπαιδευτική διαδικασία και όχι μόνο.

Λέξεις-κλειδιά: *Φωνή, Τεχνική, Ομιλία, Τραγούδι, Αναπνοή, Εκπαίδευση*

Βιβλιογραφία

- Κοντογεωργίου, Α. (2011). *Η διεύθυνση χορωδίας*. Αθήνα: Παπαρηγορίου-Νάκας.
Κοντογεωργίου, Α. (1999). *Τι θα 'πρεπε να ξέρω για τη φωνή μου*. Αθήνα: Παπαρηγορίου-Νάκας.
Tomatis, A. (1999). *Το αυτί και η φωνή* (μτφρ. Μ. Παγουλάτου). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Εργαστήριο 14

14:45-15:45

Body Percussion και Αυτοσχεδιασμός

Νικόλαος Χασάπης

Καθηγητής Κρουστών, Μουσικό Σχολείο Ρόδου

Το εργαστήριο με τίτλο «Body percussion και αυτοσχεδιασμός» θα έχει ως θέμα τους ήχους που παράγονται από το ανθρώπινο σώμα. Θα δοθούν ασκήσεις στους συμμετέχοντες, με σκοπό να αποκτηθεί ικανότητα αξιοποίησης αυτών των ήχων. Στη συνέχεια θα δοθεί ολοκληρωμένη σύνθεση βασισμένη στους ήχους που μπορούν να παραχθούν με μέσο το ίδιο το ανθρώπινο σώμα. Τέλος, θα ακολουθήσουν βασικά στοιχεία για το μουσικό αυτοσχεδιασμό, ώστε να αναπτυχθούν ιδέες από όποιον επιθυμεί και δύναται να αυτοσχεδιάσει. Τελικός στόχος είναι να παρουσιαστεί αποτέλεσμα του εργαστηρίου στο κοινό.

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

Το εργαστήριο θα ακολουθήσει τα παρακάτω βήματα: α) Ήχοι του σώματος: Παραγωγή των ήχων- ασκήσεις συνδυασμού αυτών β) Παρουσίαση της σύνθεσης στο σύνολο των συμμετεχόντων – χωρισμός σε ομάδες γ) Η κάθε ομάδα, με τη βοήθεια του εμψυχωτή, μελετά το θέμα της ξεχωριστά δ) Αυτοσχεδιασμός: Είδη αυτοσχεδιασμού, τεχνικές, πρακτική εξάσκηση ε) Δοκιμές στη συγκεκριμένη σύνθεση και εισαγωγή αυτοσχεδιασμών από τα μέλη του συνόλου στ) Παρουσίαση του αποτελέσματος του εργαστηρίου.

Οι διδακτικοί στόχοι του εργαστηρίου είναι: Α) Κινησθητικοί: Ανάπτυξη κινητικών δεξιοτήτων- συνδυασμός κινήσεων ανεξαρτητοποίησης των μελών του σώματος Β) Γνωστικοί: Αποκωδικοποίηση παρτιτούρας, ανάγνωση ειδικής σημειογραφίας, απόκτηση ικανότητας για εκτέλεση ρυθμικών σχημάτων, χρωματισμών κλπ. μέσα από τη βιωματική εμπειρία, απόκτηση γνώσεων και ικανότητας στον αυτοσχεδιασμό.

Λέξεις-κλειδιά: *Ήχοι του σώματος, Κινητικές Δεξιότητες, Motivo- clave, Αυτοσχεδιασμός*

Βιβλιογραφία

Stone, G. L. (1935/2009). *Stick Control*. Alfred Publishing.

Read, T. (1958/1997). *Progressive steps to Syncopation for the Modern Drummer*. Alfred Music Publishing.

Uribe, E. (1997). *The Essence of Afro-Cuban Percussion & Drum Set*. Alfred Publishing.

ΕΥΤΕΡΠΗ

Σάββατο, 14:45-15:45

**Το Ψηφιακό Μουσικό Αποθετήριο Ευτέρπη:
ένα έργο της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση
και της Μεγάλης Μουσικής Βιβλιοθήκης Λίλιαν Βουδούρη,
σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης**

Ζωή Διονυσίου, Μαίη Κοκκίδου, Νίκος Θεοδωρίδης, Σοφία Αγγελίδου,

Ομάδα συγγραφής και επιστημονικής επιμέλειας του «Ευτέρπη» Ε.Ε.Μ.Ε.

Αθανάσιος Αναγνωστόπουλος

Φοιτητής, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Το ψηφιακό μουσικό αποθετήριο «Ευτέρπη» είναι το καινοτόμο έργο που δημιουργήσε από κοινού η Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση και η Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη Λίλιαν Βουδούρη μετά τη βράβεση των δύο φορέων με το βραβείο ISME Gibson Award στο 30ο Παγκόσμιο Συνέδριο της ISME που διοργάνωσε η ΕΕΜΕ στη Θεσσαλονίκη τον Ιούλιο 2012. Το αποθετήριο στην τελική του μορφή υλοποιήθηκε στο πλαίσιο της νέας υπηρεσίας αποθετηρίων SaaS (Software as a Service) του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης, η οποία προσφέρεται σε φορείς έγκριτου ψηφιακού πολιτιστικού και επιστημονικού περιεχομένου και συμβάλλει στην ανάπτυξη ενός ισχυρού δικτύου φορέων για τη διαφύλαξη και ανάδειξη του ψηφιακού περιεχομένου της χώρας μας. Το αποθετήριο «Ευτέρπη» περιλαμβάνει μια ψηφιακή βάση δεδομένων με τραγούδια σε μουσική παρτιτούρα που προτείνονται από την ομάδα συγγραφής του υλικού για εκπαιδευτική χρήση, μουσικοπαιδαγωγικές προτάσεις, ιδέες και μεταδεδομένα.

Στην παρουσίαση σκοπεύουμε να παρουσιάσουμε συνοπτικά τη φιλοσοφία και το όραμα της ομάδας εργασίας του «Ευτέρπη» για τη μουσική εκπαίδευση; τις απόψεις της για το ομαδικό τραγούδι και τα μουσικά σύνολα το σχολείο, και άλλες σύγχρονες μουσικοπαιδαγωγικές τάσεις και πρακτικές. Θεωρήσαμε το τραγούδι ως κεντρική δραστηριότητα και πρακτική στη σχολική μουσική εκπαίδευση, ως απαραίτητο και χρήσιμο μέσο για τη μουσική και την ολιστική ανάπτυξη των μαθητών. Αναπτύξαμε ένα συνδυασμό δραστηριοτήτων για κάθε προτεινόμενο τραγούδι με μουσική, χωρίς μουσική και μέσω της μουσικής. Τα παραδίδουμε στο ελληνικό κοινό με την ελπίδα ότι θα αξιοποιηθεί λειτουργικά από τους εκπαιδευτικούς μουσικής αλλά και γενικής παιδείας ενώ προσδοκούμε να προσφέρουμε κάτι από την ελληνική μουσικοπαιδαγωγική σκέψη και έρευνα στο παγκόσμιο κοινό. Ευχόμαστε το αποθετήριο «Ευτέρπη» να αποτελέσει μια χρήσιμη μορφή μουσικής πληροφόρησης για τον εκπαιδευτικό. Το μέλλον του «Ευτέρπη» στηρίζεται στην αμφίδρομη επικοινωνία μεταξύ του εκπαιδευτικού και του υλικού και προσβλέπει στην ενεργητική συμμετοχή των εκπαιδευτικών για τον εμπλουτισμό του περιεχομένου του.

<http://euterpe.mmb.org.gr/euterpe/>

Συνάντηση διαλόγου λειτουργών
τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

Σάββατο, 18:45-20:00

**Συνάντηση Διαλόγου
λειτουργών και διδασκόντων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης**
(μέλη ΔΕΠ, ΕΕΠ, ειδικοί επιστήμονες)

**Εκπαίδευση Εκπαιδευτικών για το Μάθημα της Μουσικής:
πρακτικές, προβληματισμοί και προοπτικές**

Νικόλας Τσαφταρίδης (συντονιστής διαλόγου)
ΕΕΠ Μουσικής Παιδαγωγικής, ΤΕΑΠΗ, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η ίδρυση των Παιδαγωγικών Πανεπιστημιακών Τμημάτων Επιστημών της Αγωγής καθώς και των Τμημάτων Μουσικών Σπουδών το 1985, ήταν η αφορμή να αναδειχτεί η ανάγκη της Μουσικής Παιδαγωγικής στην Εκπαίδευση Εκπαιδευτικών. Η αυτονομία στην κατάρτιση του προγράμματος σπουδών την οποία έχουν τα ιδρύματα της Τριτοβάθμιας τυπικής εκπαίδευσης δίνει τη δυνατότητα στον/στην υπεύθυνο/η διδάσκοντα/ουσα να προτείνει μαθήματα τα οποία εντάσσονται στο πεδίο της μουσικής παιδαγωγικής. Με αυτό τον τρόπο μπορεί να δοκιμάζει εναλλακτικές προσεγγίσεις, να αναστοχάζεται και να εξελίσσει τις διδακτικές του/της πρακτικές. Όλα αυτά υπό το πρίσμα των νέων ερευνητικών δεδομένων της μουσικής παιδαγωγικής, της συσσωρευμένης εμπειρίας αλλά και του έμφυτου υλικού (φοιτητές και φοιτήτριες) που κάθε φορά διαθέτει. Έτσι «αδελφά» τμήματα σε διαφορετικά πανεπιστήμια προσεγγίζουν το μάθημα της μουσικής στην εκπαίδευση εκπαιδευτικών με διαφορετικούς τρόπους, διαφορετικό περιεχόμενο και διαφορετικά εργαλεία. Υπάρχει, βέβαια, και μια εγγενής διαφορά μεταξύ Τμημάτων Μουσικών Σπουδών από τη μια μεριά, και Τμημάτων Επιστημών της Αγωγής από την άλλη. Οι διαφορές αυτές καθορίζονται από το κρίσιμο μέγεθος και το είδος της μουσικής γνώσης αφενός και αφετέρου από τις γενικότερες γνώσεις στις επιστήμες της αγωγής.

Αυτή η Συνάντηση Διαλόγου θα προσπαθήσει να χαρτογραφήσει σε πρώτη φάση τις διαφορές, ομοιότητες αλλά και τις ιδιαιτερότητες της διδασκαλίας των μαθημάτων μουσικής που αφορούν την εκπαίδευση εκπαιδευτικών καλώντας σε ένα διάλογο – επικοινωνία όλους και όλες τους διδάσκοντες και διδάσκουσες στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.

Αναρτημένες Ανακοινώσεις

1. Ο ρόλος της μουσικής στη βρεφική ηλικία

Κατερίνα Κουθούρη
Μουσικοπαιδαγωγός

Έρρικα Θωμάϊδου
Βρεφονηπιαγωγός

Ο ρόλος της μουσικής στη βρεφική ηλικία έχει απασχολήσει πολλούς ερευνητές και μουσικοπαιδαγωγούς καθώς γνωρίζουμε ότι από τον 6ο μήνα κύησης τα έμβρυα ακούνε πολλούς ήχους στο ασφαλές περιβάλλον της μήτρας και έχουν αναπτυγμένη αίσθηση του ήχου τους πρώτους μήνες της ζωής τους. Προσφέροντας στα βρέφη ένα πλούσιο σε μουσικά ερεθίσματα περιβάλλον συμβάλλουμε θετικά στην ανάπτυξη τους καθώς ένα από τα βασικά οφέλη της μουσικής είναι η δημιουργία συνάψεων των νευρώνων του εγκεφάλου τους.

Πώς μπορεί η μουσική περαιτέρω να βοηθήσει στην ανάπτυξη των βρεφών και τι μπορεί να προσφέρει στα βρέφη ένα άτυπο πρόγραμμα διδασκαλίας; Για να δώσουμε απαντήσεις στο παραπάνω ερώτημα δημιουργήσαμε ένα μουσικό πρόγραμμα για βρέφη έως 12 μηνών με σεβασμό στα στάδια ανάπτυξης της πρώτης βρεφικής ηλικίας. Τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν είναι το τραγούδι, τα νανουρίσματα, τα ταχταρίσματα και η διαισθητική μητρική ομιλία, σε συνδυασμό με τον πειραματισμό στα μουσικά όργανα και τη χρήση ποικίλων υλικών και αντικειμένων που προκαλούν το ενδιαφέρον των βρεφών. Ο χώρος που πραγματοποιούνται οι συναντήσεις των βρεφών και των γονιών τους με τους μουσικούς-παιδαγωγούς αποτελεί ένα ασφαλές περιβάλλον ανακάλυψης της μουσικής και είναι γεμάτος ερεθίσματα που ξυπνούν τις αισθήσεις των βρεφών. Η ενεργή συμμετοχή του γονέα έχει καθοριστικό ρόλο στη νεογνική μίμηση και στην ενίσχυση του συναισθηματικού δεσμού γονέα-βρέφους. Μεταξύ τους συντελείται μια ξεχωριστή διαδικασία μάθησης κατά την οποία τα βρέφη μαθαίνουν από τους γονείς και οι γονείς αντιλαμβάνονται και κατανοούν τις ικανότητες και τα χαρίσματα των βρεφών. Ο δάσκαλος αναλαμβάνει τον ρόλο του εμπνευστή και καθοδηγεί την ομάδα από τη μια δραστηριότητα στην άλλη. Ο ρυθμός της ανάπτυξης των βρεφών είναι γρήγορος γι αυτό και έχουν ληφθεί υπόψη τα στάδια της γλωσσικής, αισθησιοκινητικής και συναισθηματικής ανάπτυξης γεγονός που συνέβαλλε στην ορθή μεθοδολογία του προγράμματος.

Οι πρώτες άτυπες μουσικές εμπειρίες έχουν θετική επίδραση στο οικογενειακό περιβάλλον σε σχέση με τη μουσική εκπαίδευση των βρεφών και δρουν ως βιώματα τα οποία μπορούν να οδηγήσουν αργότερα στην ενασχόλησή τους με τη μουσική. Τα αποτελέσματα βασίστηκαν στην περιγραφή των εντυπώσεών μας ως εισηγητές του προγράμματος «Ανακαλύπτω τον κόσμο με μουσική» το οποίο εφαρμόζεται σε μουσικό εργαστήριο στην Περαιά Θεσσαλονίκης.

Λέξεις-κλειδιά: Βρεφική Ηλικία, Πρόγραμμα Μουσικής, Αισθήσεις, Ανακάλυψη, Τραγούδι, Επικοινωνία

Βιβλιογραφία

- Grosleziat, C. (2012). *Τα βρέφη και η μουσική* (μτφρ. Α. Αδάμ, Φ. Μιχαλοπούλου). Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Κουγιουμουτζάκης, Γ. (επιμ.) (1992). *Πρόοδος στην αναπτυξιακή ψυχολογία των πρώτων χρόνων*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Λιολιόπουλος, Θ. (2004). *Ο εγκέφαλος και η ανάπτυξη του παιδιού*. Θεσσαλονίκη: Τμήμα εκδόσεων Τ.Ε.Ι.-Θ.
- Μπακιρτζής, Κ. (2006). *Επικοινωνία και αγωγή*. Αθήνα: Gutenberg.

2. Πολυμεσική εφαρμογή γραφικής παρτιτούρας για παιδιά προσχολικής ηλικίας «Ο Λίνος»

Ιωάννης Οικονόμου
Γραφίστας, Master of Arts

Έρευνες στον τομέα της μουσικής αναπαράστασης δείχνουν πως μεταξύ 4 και 7 ετών τα παιδιά βρίσκονται σε κρίσιμο στάδιο για την ανάπτυξη της ικανότητας της συμβολικής αναπαράστασης μουσικών εννοιών (Μαγαλιού, 2007). Η παραδοσιακή μουσική σημειογραφία είναι ένα σύστημα που σημειώνει τις νότες, χρησιμοποιώντας μουσικά σύμβολα στο πλαίσιο του πενταγράμμου. Συχνά όμως οι μαθητές δυσκολεύονται να αντιληφθούν τη μουσική σημειογραφία επειδή τα σύμβολά της είναι αφηρημένα και έτσι χάνουν το ενδιαφέρον τους στην εκμάθηση μουσικής ή μειώνεται η μουσική τους αντιληπτικότητα. Σημαντικές στον τομέα της επινοηθείσας σημειογραφίας είναι οι έρευνες της Bamberger (2005) και της Barrett (2005) που ζήτησαν από παιδιά να εφεύρουν δικά τους συστήματα μουσικής γραφής. Η εφεύρεση είναι η διαδικασία κατά την οποία σε ένα πρόβλημα βρίσκεται μία αυθεντική λύση (Gromko, 1994). Επιπλέον οι γραφικές αναπαραστάσεις παίζουν σημαντικό ρόλο στη μουσική εκπαίδευση και λειτουργούν σαν σημείο εκκίνησης για να μάθει κανείς στρατηγικές ακρόασης (Tan & Kelly, 2004).

Οι νέες τεχνολογίες έχουν γίνει αναπόσπαστο μέρος της εκπαίδευσης. Παρόλα αυτά δεν έχει ακόμη αναπτυχθεί υλικό κατάλληλο για χρήση μέσα στην τάξη και οι εκπαιδευτικοί δεν έχουν ακόμη τα απαιτούμενα εργαλεία στα χέρια τους για να οργανώσουν ένα μάθημα με νέες τεχνολογίες. Μέρος αυτού του κενού σκοπεύει να καλύψει η εφαρμογή «Ο Λίνος» που θα χρησιμοποιείται από εκπαιδευτικό που είτε γνωρίζει μουσική είτε όχι και από τους μαθητές του νηπιαγωγείου και με παιγνιώδη τρόπο θα εξοικειώνει τα παιδιά προσχολικής ηλικίας με τη μουσική σημειογραφία. Επίσης η εφαρμογή προτρέπει τα παιδιά να ακούσουν, να επεξεργαστούν, να λύσουν προβλήματα, να παίξουν, να δημιουργήσουν και να εκφράσουν με δικούς τους τρόπους τις εμπειρίες τους, οικοδομώντας με αυτόν τον τρόπο την νέα γνώση.

Η εφαρμογή γραφικής παρτιτούρας «Ο Λίνος» αναφέρεται σε παιδιά νηπιαγωγείου και πρώτων τάξεων δημοτικού σχολείου και σκοπό έχει την εξοικείωσή τους με την μουσική σημειογραφία. Έχει σχεδιαστεί για χρήση μέσα στην τάξη του σχολείου αλλά μπορεί κάλλιστα να χρησιμοποιηθεί και σε τάξεις μικρότερων ομάδων ακόμη και στο σπίτι. Επειδή η γραφική παρτιτούρα αλλά και οι νέες τεχνολογίες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην εξοικείωση των παιδιών προσχολικής ηλικίας με τη μουσική σημειογραφία, η εν λόγω εφαρμογή προτείνει κατάλληλες δραστηριότητες εικονικής αναπαράστασης του ήχου για τα παιδιά αυτής της ηλικίας, ενώ υποστηρίζει την ενεργητική, βιοματική και συνεργατική μάθηση.

Μέσα από τη χρήση της εφαρμογής «Ο Λίνος» προβλέπεται να καλλιεργείται στους μαθητές θετική στάση για την μουσική, να αναπτύσσονται οι μουσικές τους δεξιότητες και να εξασκείται η δημιουργικότητά τους σε ένα πολυμεσικό περιβάλλον μάθησης και παιχνιδιού. Η εφαρμογή κάνει χρήση μεικτού περιβάλλοντος μάθησης καθώς χρησιμοποιείται περιβάλλον υπολογιστή και περιβάλλον παραδοσιακής τάξης (Borota, 2011). Οι τεχνικές απαιτήσεις για τη λειτουργία της εφαρμογής διατηρήθηκαν απλές, ομοίως και ο τρόπος χειρισμού της, ώστε να μην είναι απαραίτητες εξειδικευμένες μουσικές ή τεχνικές ικανότητες από τον χρήστη. Επιπλέον, ο σχεδιασμός των οθονών και των δραστηριοτήτων έγινε κατά την αισθητική της παιδικής εικονογράφησης, ώστε να είναι ελκυστικό για τα παιδιά και δυνατό να αναπαραχθεί από αυτά.

Λέξεις-Κλειδιά: Πολυμεσική Εφαρμογή, Γραφική Παρτιτούρα, Προσχολική Αγωγή, Μουσική Σημειογραφία

Βιβλιογραφία

- Bamberger, J. (2005). How the conventions of music notation shape musical perception and performance. In D. Miell, R. MacDonald & D. J. Hargreaves (Eds.), *Musical communication* (σσ. 143-170). New York: Oxford University Press,
- Barrett, M. (2005). Representation, cognition and communication: Invented notation in children's musical communication. In D. Miell, R. MacDonald & D. J. Hargreaves (Eds.), *Musical communication* (σσ. 117-142). New York: Oxford University Press.

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

- Gromko, J. E. (1994). Children's Invented Notations as Measures of Musical Understanding. *Psychology of Music*, 22, 136-147.
- Tan, S. & Kelly, M. (2004). Graphic representations of short musical compositions. *Psychology of Music*, 32(2), 191-212.
- Webb, M. (2012). Αναθεωρώντας την ακρόαση: η «κουλτούρα των βιντεοκλίπ» και η δια-τροπική μάθηση στη μουσική τάξη (μτφρ. Μ Κοκκίδου). *Μουσικοπαιδαγωγικά*, 10, 94-132.
- Μαγαλιού, Μ. (2007). Η συμβολή των μουσικών δραστηριοτήτων στην μουσική και κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη παιδιών προσχολικής ηλικίας μέσα από κινητικές και εικονικές αναπαραστάσεις. Στο Μ. Αργυρίου & Ζ. Διονυσίου (επιμ.), *Πρακτικά 1^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου μουσικής αγωγής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης*. Αθήνα: ΕΕΜΑΠΕ, Gutenberg.

3. Δημιουργώντας αυτοσχέδια μουσικά όργανα με υλικά της καθημερινότητάς μας

Η ένταξη των αυτοσχέδιων μουσικών οργάνων σε δράσεις του μουσικού σχολείου

Αγαθή Πάνκου

Εκπαιδευτικός Μουσικής

Ως εκπαιδευτικός μέσα από τον προβληματισμό για το πώς μπορούμε να βελτιώσουμε τη μάθηση, ποιες πρακτικές χρειάζεται να αλλάξουμε ως σύλλογος διδασκόντων για να αλλάξει η κουλτούρα μάθησης στο σχολείο θεώρησα πως η συστηματική προσπάθεια και η συνεργασία εκπαιδευτικών-μαθητών σε ένα διαθεματικό πλαίσιο μάθησης προσθέτοντας την βιωματική εμπειρία των μαθητών (Καπετανίδου, 2006) ήταν η καλύτερη απάντηση. Με αυτό το συλλογισμό ξεκίνησα τη δημιουργία του σεναρίου που θα σας παρουσιάσω.

Στην παρούσα εργασία έγινε μια προσέγγιση οργάνωσης επιστημονικού θεωρητικού υπόβαθρου για τα αυτοσχέδια μουσικά όργανα ώστε να κατασκευαστούν από ομάδα μαθητών του Μουσικού Σχολείου Δράμας, να παρουσιαστούν σε αίθουσα-μουσείο του σχολείου σε όλους τους επισκέπτες αλλά και να μεταλειτουργήσουν σαν μια αυτοσχέδια μουσική ορχήστρα. Σκοπός της εργασίας αυτής αποτέλεσε η ανάδειξη των παιδαγωγικών και διδακτικών πρακτικών όπου σχολείο και εκπαιδευτικοί βελτιώνουν τη μάθηση και οδηγούν σε μετασχηματιστική μάθηση μέσα και από την αξιοποίηση πολυτροπικών σημειωτικών συστημάτων.

Κάτω από το πρίσμα επιστημονικών θεωριών οδήγησαμε τους μαθητές τόσο στην ολοκλήρωση της ερευνητικής και δημιουργικής διαδικασίας, όσο και στην απόκτηση κριτικής, στην καλλιέργεια λόγου και στην παρουσίαση του τελικού προϊόντος. Συνοπτικά, δημιουργήσαμε ένα ερευνητικό μοντέλο ολοκλήρωσης των ενεργειών που χρειαζόταν, ώστε να πετύχουμε: τη διεπιστημονική θεώρηση, τη βιωματική προσέγγιση των μαθητών με την κατασκευή οργάνων, την ενθάρρυνση της μαθητικής πρωτοβουλίας, το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία του Νομού της Δράμας και την καλλιέργεια της δημιουργικής ανάπτυξης, της κριτικής σκέψης και της επιστημονικής γνώσης. Τα στάδια που ακολουθήθηκαν έγιναν σε συνεργασία και συνεννόηση του εκπαιδευτικού με την ομάδα εργασίας. Αρχικά έγινε έρευνα για τη συλλογή υλικού. Στη συνέχεια έγινε ενδελεχής επιστημονική έρευνα θεωρητικού υπόβαθρου για τα αυτοσχέδια μουσικά όργανα που πρόκειται να εκθέσουμε. Έπειτα δημιουργήθηκε χώρος όπου θα κατασκευάζοταν αλλά και θα παρουσιαζόταν στο κοινό το μουσειακό υλικό. Ακολούθησε η παραγωγή οργάνων από την ομάδα σε 15 περίπου δίωρα μαθήματα-συναντήσεις και η παρουσίαση και έκθεση των οργάνων.

Τα αποτελέσματα παρουσιάστηκαν από μαθητές: με έκθεση των οργάνων που κατασκευάστηκαν στο πλαίσιο των ημερών εκπαίδευσης της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Δράμας: με χρήση των οργάνων σε επίπεδο μεταλειτουργίας από ομάδα μαθητών που συνόδεψαν τραγούδι που τραγούδησαν δυο μαθητρίες του σχολείου: με τη δημιουργία έκθεσης σε χώρο του Μουσικού Σχολείου Δράμας: με τη μεταφορά της έκθεσης σε κάλεσμα εκδηλώσεων σε άλλα μέρη της ευρύτερης περιοχής: με βίντεο που αναρτήθηκαν στο κανάλι youtube του Μουσικού Σχολείου Δράμας mousdram: με βίντεο που αναρτήθηκαν στις σελίδες του σχολείου, σε λογαριασμούς κοινωνικής δικτύωσης κ.ά.

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

Όλα όσα προαναφέραμε λειτουργούν απελευθερωτικά αλλά και «περιοριστικά» για τη δημιουργία μας. Όταν κανείς καταπιάνεται με μια ηχητική κατασκευή, σύντομα θα καταλάβει ότι η ποιότητα του ήχου θα οδηγήσει αλλά και θα επιβάλλει κάποιες επιλογές. Η έρευνα αυτή είναι μια σύζευξη δυνατοτήτων με πολλές προοπτικές, καθώς είναι πρακτικά ελάχιστος ο χρόνος που η τέχνη την έχει πραγματοποιήσει. Το όλο εγχείρημα είναι ένα πείραμα, μια άσκηση εν εξελίξει.

Λέξεις-κλειδιά: Διερευνητική εργασία, Εκπαιδευτικές Πρακτικές, Βιωματική εμπειρία, Μετασχηματιστική Μάθηση, Αυτοσχέδια Μουσικά Όργανα

Βιβλιογραφία

- Levy, P. (2001). *Δυνητική πραγματικότητα. Η φιλοσοφία του πολιτισμού και του κυβερνοχώρου*. Αθήνα: Κριτική.
- Ανωγειανάκης Φ. (1990). *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*. Αθήνα: Μέλισσα.
- Καπετανίδου, Μ. (2006). *Για ένα Δημιουργικό Σχολείο Παραγωγικής Διαφοροποίησης: Εκπαιδευτικές Συνεπαγωγές*. Εισήγηση στο 3ο Συνέδριο Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π. ΕΚ.), «Κριτική, Δημιουργική, Διαλεκτική Σκέψη στην Εκπαίδευση: Θεωρία και Πράξη». http://www.elliepek.gr/documents/3o_synedrio_eisigiseis/kapetanidou.pdf
- Σαρής, Δ. (2009). Από τα «αυτοσχέδια μουσικά όργανα» στην «πολιτισμική οργανολογία»; Μια μελέτη περίπτωσης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Εισήγηση στο συνέδριο «Καλλιέργεια της μουσικής τέχνης στην Ελλάδα της Ευρώπης» Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 29-31 Μαΐου, Θεσσαλονίκη.
- Κακούρου-Χρόνη, Γ. (2005). *Σχολείο-Μουσείο: Αντικριστές πόρτες στη γνώση*. Αθήνα: Πατάκης.

Βιογραφικά εισηγητών

Andrea Creech (Dr) is Reader in Education at the UCL – Institute of Education, London. Following an international orchestral career Andrea was director of a Community Music School, developing programmes for learners of all ages. Since completing her PhD in Psychology in Music Education, Andrea has been Co-Director for several funded research projects relating to musical engagement across the lifespan, including a major research programme that focused on the role of music in supporting social, emotional, and cognitive wellbeing amongst older people. Andrea has presented at international conferences and published widely on topics concerned with ageing well, musical development, and lifelong learning in music. She is a Board member of the International Society for Music Education and is on several editorial boards for international journals. In addition Andrea is a Fellow of the Higher Education Academy, Secretary for the Education Section of the British Psychological Society and is a member of the Society for Education, Music and Psychology Research.

Richard Hallam (MBE) has been a professional musician, teacher, curriculum advisor, inspector, head of music service, conductor, researcher and government adviser for music education in England. He has been Chair of NAME; President of the ISM, and chair of the ISME's Sistema Special Interest Group. Richard chaired the Music Manifesto steering committee in his capacity as Government adviser from 2003 to 2011 becoming the National Music Participation Director in 2008 and acting as the Department for Education's consultant for the National Plan for Music Education to 2012. In November 2012 he received the Music Teacher of the Year Lifetime Achievement Award. He is currently Chair of the Music Education Council (UK) and a trustee of several music education related charities. Richard has undertaken music education research throughout this period, including presenting at international ISME and EAS conferences as well as many music education conferences in the UK.

Susan Hallam (Dr) is Professor of Education and Music Psychology at the UCL – Institute of Education, University of London. She pursued careers as both a professional musician and a music educator before completing her psychology studies and becoming an academic in 1991. Her research interests include disaffection from school, ability grouping and homework and issues relating to learning in music, practising, performing, musical ability, musical understanding and the effects of music on behaviour and studying. She is the author of numerous books including *Instrumental Teaching: A Practical Guide to Better Teaching and Learning* (1998), *The Power of Music* (2001) *Music Psychology in Education* (2005), and *Preparing for success: a practical guide for young musicians* (2012); editor of *The Oxford Handbook of Psychology of Music* (2009) and *Music Education in the 21st Century in the United Kingdom: Achievements, analysis and aspirations* (2010); and has extensive other scholarly contributions. She is past editor of *Psychology of Music*, *Psychology of Education Review* and *Learning Matters*. She has twice been Chair of the Education Section of the British Psychological and is an Academician of the Learned Societies for the Social Sciences.

Hilary McQueen (Dr) studied music and subsequently psychology and education. She is currently a tutor on the post-compulsory Initial Teacher Education programmes at the Institute of Education, London, and psychology tutor at the International Study Centre, Sussex University. In addition to a number of articles and chapters about teaching and learning, she co-authored *Key Concepts in Philosophy* (Basingstoke: Palgrave Macmillan 2010) with one of her sons, Paddy. Her book, *Roles, Rights and Responsibilities in UK Education: Tensions and inequalities* is in preparation for the Palgrave Pivot series. Her research interests include the development of effective learners. She is also a private music teacher, accompanist and occasional composer.

Johanna Maria Roels (Dr) teaches piano at the Academy Muwoda, Heist op den Berg, Belgium. For many years she worked at the Royal Conservatoire, Antwerp, Belgium. She was a lecturer at the initial teacher education, led an improvisation course and did research on the compositional strategies of students and children. Her work with children resulted in the developing of a method which she illustrates in her books *Kinderen op vleugels (Children on Wings)* (2002) and *Children on Wings 2, Analytical Practical Workbook* (forthcoming). Since 2000 Roels has introduced her method via workshops and lectures in different pedagogical contexts and on numerous national and international congresses. At the moment she is preparing (final phase) her PhD at the University of Antwerp. Her PhD focuses on the thought processes and strategies children use during composing at the piano.

Maria Varvarigou (Dr) is a Senior Lecturer in Music at Canterbury Christ Church University, a Senior Researcher at the Sidney de Haan Centre for Arts and Health and a Visiting Research Associate at UCL Institute of Education, University of London. Maria has been performing as solo singer, oboist and chorister for many years. She has participated in several recordings of Greek traditional songs and has developed a great interest in performance practices of traditional music. She completed her PhD in 2009 as a scholar of the A. S. Onassis Foundation. Her special areas of interest include music and wellbeing; intergenerational music-making; ear-playing and performance practices of vernacular music; choral conducting education, effective teaching and learning in higher and professional education. Maria is one of the authors of the book *Active Music Ageing with Music* published by the IoE University Press.

Η Κατερίνα Αβραμίδου σπούδασε στα τμήματα Γεωπονίας και Μουσικών Σπουδών του ΑΠΘ, από το οποίο αποφοίτησε με βεθμό Αριστα. Στη διπλωματική της εργασία ασχολήθηκε με την «Επίδραση παραγόντων της μουσικής εκπαίδευσης στην εμφάνιση των προφύλ της απόλυτης ακοής μέσα από έρευνα σε φοιτητές Μουσικολογίας», υπό την επίβλεψη του κ. Ζαφρανά. Ανακοινώσεις της έχουν παρουσιαστεί στο Διεθνές Συνέδριο

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

«Τέχνες και Εκπαίδευση. Δημιουργικοί τρόποι εκμάθησης των γλωσσών», στο 30^ο Διεθνές Συνέδριο για τη Μουσική Εκπαίδευση της ISME, και στην Ημερίδα «Καινοτόμα Προγράμματα στη Σύγχρονη Εκπαίδευση» του Ν. Ημαθίας. Είναι φοιτήτρια στο ΔΔΠΜΣ «Προηγμένα Συστήματα Υπολογιστών και Επικοινωνιών» του ΤΗΜΜΥ του ΑΠΘ. Έχει Δίπλωμα Πιάνου και Πτυχία Αρμονίας, Αντίστιξης και Φούγκας με βαθμούς Άριστα, ενώ της έχει απονεμηθεί το δίπλωμα *LGSM in Piano Performance (level 4)* του Guildhall School of Music and Drama του Λονδίνου. Έχει παρακολουθήσει ενεργά πολυάριθμα σεμινάρια πιάνου και έχει λάβει μέρος σε πολλές συναυλίες. Τέλος, έχει εργαστεί στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Η **Ολυμπία Αγαλιανού** είναι Διδάκτορας του τμήματος Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής-Ψυχολογίας (Ε.Κ.Π.Α). Πτυχιούχος Τ.Ε.Φ.Α.Α. (Ε.Κ.Π.Α) με ειδικότητα «Ελληνικοί Παραδοσιακοί Χοροί». Απόφοιτος της Διетуής Επιμόρφωσης Μουσικοκινητικής Αγωγής Carl Orff (Σχολή Μωραΐτη) πτυχιούχος Αρμονίας και τελειόφοιτος χοροθεραπεύτρια (GADT). Εκπαιδευμένη στο Συστημικό Σκέπτεσθαι, Συστημική Επιστημολογία και Ανάπτυξη Επαγγελματικού Ρόλου (Α.Κ.Μ.Α.). Μέλος της συγγραφικής ομάδας των βιβλίων Φυσικής Αγωγής του Δημοτικού Σχολείου και άλλων ελληνικών και ξενόγλωσσων συγγραμμάτων. Έχει δημοσιεύσει σε ελληνικά και αγγλόφωνα επιστημονικά περιοδικά και πρακτικά συνεδρίων. Έχει διδάξει σε προπτυχιακά και μεταπτυχιακά προγράμματα των πανεπιστημίων European University Cyprus, Ε.Κ.Π.Α. (Αθήνα) Dortmund και Bohoum (Γερμανία). Διδάσκει σε προγράμματα δια βίου μάθησης εκπαιδευτικών στην Ελλάδα και το εξωτερικό από το 1995. Υπηρετεί στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση από το 1998. Διδάσκει στον Επαγγελματικό Κύκλο Σπουδών στη Μουσικοκινητική Αγωγή Carl Orff (Σχολή Μωραΐτη) από το 2008. Είναι πρόεδρος του Ελληνικού Συλλόγου Μουσικοκινητικής Αγωγής Carl Orff.

Η **Ευδοξία Αγγελίδου** είναι απόφοιτη του Μουσικού σχολείου Θεσσαλονίκης. Παρακολούθησε το τμήμα μουσικολογίας και μουσικής παιδαγωγικής στη Μουσική Ακαδημία Pantso Bladigeron της Σόφιας, Βουλγαρία. Είναι απόφοιτη του τμήματος Μουσικών Σπουδών του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Στα πλαίσια των σπουδών της φοίτησε στο τμήμα Μουσικολογίας του Freie Universität του Βερολίνου, Γερμανία με υποτροφία ΙΚΥ. Στη διπλωματική της εργασία ασχολήθηκε με τον μύθο του Προμηθέα στην ιστορία της Ευρωπαϊκής μουσικής. Το 2015 ολοκλήρωσε το μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών του Πανεπιστημίου Λευκωσίας, Κύπρος και στη διατριβή της ασχολήθηκε με τις ψυχοεκπαιδευτικές παρεμβάσεις στην πρόληψη και διαχείριση του άγχους επιδόσεων. Από το 2005 διδάσκει μουσική στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Μιλάει Αγγλικά, Βουλγάρικα και Γερμανικά. Έχει λάβει μέρος σε πολλά σεμινάρια Μουσικής Παιδαγωγικής, Μουσικοθεραπείας, Μουσικής Σημειολογίας, Διεύθυνσης Χορωδίας, Μουσικολογίας, ενώ άρθρα της έχουν δημοσιευτεί σε ελληνικά και ξένα επιστημονικά περιοδικά. Τα ενδιαφέροντα της περιστρέφονται γύρω από τον τομέα της σημειολογίας, αισθητικής και ψυχολογίας της μουσικής. (metapandwra@gmail.com)

Η **Σοφία Αγγελίδου** είναι απόφοιτη του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του ΑΠΘ και στη Διπλωματική της εργασία ασχολήθηκε με την Μουσική Εικονογραφία με επιβλέπουσα την καθηγήτρια κα. Αλεξάνδρα Γουλάνκη-Βουντούρα. Παρακολούθησε μαθήματα μουσικολογίας και διεύθυνσης χορωδίας στην Μουσική Ακαδημία Pantso Bladigeron της Σόφιας. Ανήκε στην ερευνητική ομάδα του αρχείου Μουσικής Εικονογραφίας του ΑΠΘ από το 2003 μέχρι το 2009. Έχει εργαστεί με τρίμηνη υποτροφία με τον καθηγητή κ. Graham Welch στο Institute of Education στο Λονδίνο. Από το 2003 εργάζεται ως μουσικός στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ενώ είναι και διευθύντρια χορωδιών. Έχει δημοσιεύσει άρθρα σε μουσικοπαιδαγωγικά και μουσικολογικά περιοδικά. Διετέλεσε Πρόεδρος του Συλλόγου Αποφοίτων του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του ΑΠΘ (2005-2008) και είναι μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Ελληνικής Ένωσης για την Μουσική Εκπαίδευση (Ε.Ε.Μ.Ε) από το 2006 μέχρι σήμερα που βρίσκεται στη θέση της Αντιπροέδρου. Μιλάει Αγγλικά, Ιταλικά και Βουλγάρικα. Σήμερα είναι υπογνηφία Διδάκτωρ στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο με επιβλέποντα τον καθηγητή Χρήση Ξανθουδάκη και παρακολουθεί το μεταπτυχιακό «Σημειωτική και Επικοινωνία» του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας

Η **Μαρία Α. Αδαμοπούλου** είναι απόφοιτος του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Αθηνών (1996). Συνέχισε τις μεταπτυχιακές της σπουδές ως υπότροφος του ΙΚΥ στο Πανεπιστήμιο του Warwick της Αγγλίας (University of Warwick, U.K) με θέμα «Arts Education and Cultural Studies», όπου και απέκτησε το δίπλωμα Master of Education με ειδίκευση στη Μουσική Παιδαγωγική (1998). Είναι πτυχιούχος πιάνου (Ωδείο Ραυμόνδη/Αθήνα, τάξη Ν. Δούκα, 1995) και από το 1996 εργάζεται ως εκπαιδευτικός μουσικής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση σε σχολεία των Γιαννιτσών, της Θεσσαλονίκης και της Αθήνας με οργανική θέση στο 13^ο Δ. Σχ. Χαλανδρίου (2005). Είναι κάτοχος διδακτορικού διπλώματος στον τομέα της Μουσικής Παιδαγωγικής με θέμα: «Η Ανάπτυξη της αντίληψης του ρυθμού μέσα από την πολυπολιτισμική μουσική αγωγή σε παιδιά ηλικίας 8-10 ετών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης», Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου Κέρκυρας (2005). Την περίοδο (2000-2002) εργάστηκε ως αποσπασμένη στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου Κέρκυρας με διδακτική δραστηριότητα. Έχει συμμετάσχει σε συνέδρια ως εισηγήτρια με ερευνητικές εργασίες που αναφέρονται κυρίως σε θέματα Μουσικής Παιδαγωγικής, καθώς και σε καινοτόμα προγράμματα Αγωγής Υγείας- Σχολικός Εκφοβισμός, Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Πολιτιστικών Θεμάτων και Comenius. Έχει συγγραφική δραστηριότητα και άριστη γνώση Αγγλικών –καλή γνώση Γαλλικών.

Η **Χριστίνα Αμανατοπούλου** είναι απόφοιτη του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου (με κατεύθυνση τις Μουσικές Επιστήμες). Έχει συμμετάσχει σε σεμινάρια της Θερινής Ακαδημίας του Ιονίου Πανεπιστημίου και σε διάφορα σεμινάρια, συνέδρια και ημερίδες και σε κάποια από αυτά στην οργανωτική επιτροπή. Έχει παρακολουθήσει τον ετήσιο Κύκλο σεμιναρίων Μουσικής και Κινητικής Αγωγής της Σχολής Μωραΐτη τα έτη 2009 και 2010. Το 2014 συμμετείχε με προφορική εισήγηση στο 22ο Διεθνές Συνέδριο Φυσικής Αγωγής και Άθλητισμού με τίτλο Κίνηση και Μουσική σε Κοινό Εκπαιδευτικό Πλαίσιο. Έχει σπουδάσει Ανώτερα Θεωρητικά και κάνει σπουδές πιάνου στο Θρακικό Πνευματικό Κέντρο-Θρακικό Ωδείο Κομοτηνής και μονοδίας στην Μουσική Εταιρία Φαέθων της Αλεξανδρούπολης, στην τάξη της Αντωνίας Καλογήρου. Παράλληλα

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

σπουδάζει στο Διατμηματικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα «Άσκηση και Ποιότητα Ζωής» του ΤΕΦΑΑ Δ.Π.Θ. – Π.Θ., στην κατεύθυνση Παιδαγωγική και Δημιουργική Μάθηση. Είναι μέλος της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση.

Η **Ξανθίππη Αναστασιάδου** γεννήθηκε στην Ξάνθη, είναι απόφοιτος του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης και κάνει μεταπτυχιακό στο ομώνυμο τμήμα στην κατεύθυνση Διδακτική της Μουσικής. Κατέχει το Πτυχίο Φούγκας στα Ανώτερα Θεωρητικά και το Δίπλωμα Πιάνου. Από το 2002 εργάζεται στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση Ξάνθης, συμμετέχει σε καινοτόμες δράσεις και ευρωπαϊκά προγράμματα στον τομέα της εκπαίδευσης και σε μουσικά δρώμενα.

Η **Αριάδνη Αναστασοπούλου** είναι πτυχιούχος του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών. Σπούδασε πιάνο και θεωρητικά στο Ελληνικό Ωδείο. Από το 1999 εργάζεται στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση ως μουσικός. Είναι κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Θεωρία, Πράξη και Αξιολόγηση του Εκπαιδευτικού Έργου» (Κατεύθυνση: Εκπαιδευτική Αξιολόγηση) του τμήματος Φ.Π.Ψ. της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Μέσα από την εκπαίδευση δραστηριοποιείται στο χώρο των καινοτόμων δράσεων, ενώ στα επιστημονικά της ενδιαφέροντα περιλαμβάνονται η ανάπτυξη της δημιουργικότητας μέσα από το μάθημα της Μουσικής και οι βιωματικές δράσεις.

Ο **Δημήτρης Αντωνιάκης** σπούδασε πιάνο και μουσική, με ειδίκευση στη σύνθεση. Έχει παρακολουθήσει δεκάδες σεμινάρια, μεταξύ των οποίων και στο Orff Institute στο Salzburg. Συνέχισε με σπουδές στη μουσικοθεραπεία στο Anglia Ruskin University, στο Cambridge της Μεγάλης Βρετανίας: P. Diploma in Music Therapy και Master of Arts in Music Therapy. Είναι Διδάκτωρ Αναπτυξιακής Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης και η διατριβή του έχει τίτλο «Επικοινωνιακή Μουσικότητα: Ρυθμικές Μιμήσεις και Συρρυθμίες στις Αλληλεπιδράσεις Βρεφών – Μητέρων». Έχει συγγράψει, ατομικά και συλλογικά, βιβλία και άρθρα, ενώ το συνθετικό του έργο περιλαμβάνει δημιουργίες για οργανικά σύνολα και παιδιά. Διδάσκει στο Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Κρήτης ως Ειδικός Επιστήμων.

Η **Δήμητρα Ασλάνογλου** γεννήθηκε στις Σέρρες και αποφοίτησε από το Μουσικό Σχολείο Σερρών. Είναι πτυχιούχος του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, κάτοχος πτυχίου ανώτερων θεωρητικών (φούγκα) και μεταπτυχιακή φοιτήτρια στην κατεύθυνση «Διδακτική της Μουσικής» του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Έχει ολοκληρώσει ετήσιο πρόγραμμα μουσικοπαιδαγωγικής επιμόρφωσης (Μουσικό Κολλέγιο Θεσσαλονίκης). Από το 2012 διδάσκει μουσική αγωγή σε παιδιά προσχολικής ηλικίας.

Ο **Σπυρίδων Ασπιώτης** (ΜΑ), Μουσικοπαιδαγωγός και Λειτουργιολόγος, σπούδασε Μουσική στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο, ενώ είναι κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος από το Α.Π.Θ. Έγινε επί τριετία επισήμως στον Πατριαρχικό Ναό στην Κωνσταντινούπολη, παρακολουθώντας μαθήματα ψαλτικής φωνητικής ερμηνείας με τον πρωτοψάλτη του Οικουμενικού Πατριαρχείου και λυρικό τραγουδιστή της όπερας της Πόλης Λεωνίδα Αστέρη. Έχει πρωτοψαλτίσει σε Ναούς της Κωνσταντινούπολης και σε Πατριαρχικές Θείες Λειτουργίες στην Ελλάδα, τη Μικρά Ασία και την Καππαδοκία, ιερουργώντας τον Οικ. Πατριάρχη κ. Βαρθολομαίο. Έχει μελοποιήσει την Ορθόδοξη Θεία Λειτουργία σε 3 γλώσσες: Ιταλική, Ισπανική, Λατινική. Από το 2005 έως και το 2012 διδασκε τα μαθήματα της Ψαλτικής Τέχνης & της Βυζαντινής Χορωδίας στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου & ίδρυσε τον Ψαλτικό Χορό του Τμήματος, πραγματοποιώντας συναυλίες στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Είναι ιδρυτής και καλλιτεχνικός διευθυντής της Χορωδίας της Ακαδημίας Μουσικής Ειρμός στη Θεσσαλονίκη.

Ο **Αθανάσιος Βέρδης** είναι Επίκουρος Καθηγητής Εκπαιδευτικής Έρευνας και Αξιολόγησης στο Τμήμα Φ.Π.Ψ. του Πανεπιστημίου Αθηνών και ασχολείται με την μελέτη και εφαρμογή ποιοτικών και ποσοτικών ερευνητικών μεθοδολογιών.

Η **Μαρίνα Βλαχάκη** είναι υποψήφια διδάκτωρ του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας στην Διδακτική του Πιάνου. Είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος στο Piano Performance του Royal Conservatoire of Scotland, όπου και σπούδασε με τον καθηγητή Aaron Short με τριπλή υποτροφία. Είναι απόφοιτος του Πανεπιστημίου Μακεδονίας (Ειδίκευση πιάνου - Άριστα) και Κρατικού Ωδείου Θεσσαλονίκης (Δίπλωμα Πιάνου - Άριστα Παμψηφεί) σπουδάζοντας με τον Ιγκόρ Πέτριν. Επιπλέον, σπούδασε ανώτερα θεωρητικά δίπλα στον Κωνσταντίνo Τσουνγκρα (Πτυχίο Αρμονίας - Άριστα). Έχει εμφανιστεί σε πολλές συναυλίες και φεστιβάλ στην Ελλάδα και Σκωτία. Το 2013 έκανε το ντεμπούτο της στο διεθνούς φήμης φεστιβάλ Edinburgh Fringe Festival, ενώ συχνά συνεργάζεται με νέους συνθέτες Έχει παρακολουθήσει σεμινάρια Kodály με τις Lucinda Geoghegan και Εριφύλη Δαμιανού. Επίσης, έχει παρακολουθήσει σεμινάρια με διακεκριμένους πιανίστες όπως οι Leon Fleisher, Angela Hewitt, Andrei Gavrilov, Bernard Ringeissen, Γιώργο Θυμή.

Η **Αγγελική Βλάχου** είναι πτυχιούχος του Τμήματος Μουσικών Σπουδών Θεσσαλονίκης, διπλωματούχος βιολιού του Κρατικού Ωδείου Θεσσαλονίκης και φοιτήτρια του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών Αθήνας. Διδάσκει βιολί στο Μουσικό Σχολείο Δράμας, όπου συντονίζει και συμμετέχει σε εκπαιδευτικές καλλιτεχνικές δραστηριότητες. Με τη μουσική παράσταση «Παιδεύειν», συμμετείχε με τους μαθητές της στο Διεθνές Φεστιβάλ μαθητικού θεάτρου *Premio Giorgio Gaber per le Nuove Generazioni*, που διοργανώνεται από το *Teatro Stabile di Grosseto* στην Ιταλία.

Ο **Πέτρος Βούβαρης** είναι επίκουρος καθηγητής στη Μορφολογία και Ανάλυση της Μουσικής στο Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Είναι κάτοχος διδακτορικού διπλώματος από το University of Wisconsin-Madison των ΗΠΑ και μεταπτυχιακού διπλώματος από το University of North Carolina-Greensboro των ΗΠΑ. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα αφορούν στην ανάλυση και ερμηνευτική της μουσικής με

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

ιδιαίτερη έμφαση στον πρώιμο μοντερνισμό και ιδιαίτερα στη μουσική του Νίκου Σκαλκώτα. Ανακοινώσεις του έχουν παρουσιαστεί σε συνέδρια στην Ελλάδα, Κύπρο, Σερβία, Ολλανδία, Βέλγιο και ΗΠΑ, ενώ άρθρα του έχουν δημοσιευτεί σε Ελληνικά και ξένα περιοδικά (*Πολυφωνία*, *Muse-e-journal*, *American Music Teacher*). Η ενεργή καλλιτεχνική του δράση περιλαμβάνει ρεσιτάλ μουσικής για σόλο πιάνο και ρεσιτάλ μουσικής δωματίου τόσο στην Ελλάδα όσο και στις ΗΠΑ. Από τον Ιανουάριο του 2013 είναι μέλος του ΔΣ της Ελληνικής Μουσικολογικής Εταιρίας.

Η **Μυρτώ Βουγιούκα** είναι Μουσικοπαιδαγωγός, πτυχιούχος της επαγγελματικής μετεκπαίδευσης στο Μουσικοπαιδαγωγικό Σύστημα Ζ. Kodály, του Ελληνικού Ινστιτούτου Kodály, με καθηγητές τους Master Professors Gabriella Veszely, Klara Nemes, Klara Kokas από την Ουγγαρία και τον Μιχάλη Πατσέα, διευθυντή του Ε.Ι.Κ.. Υπήρξε επιμορφώτρια στο 1^ο και 2^ο Π.Ε.Κ. Θεσσαλονίκης και στο Π.Ε.Κ. Κομοτηνής, με θέμα τη Μουσική Αγωγή στο Δημοτικό Σχολείο. Δίδασκε το μάθημα της Μουσικής στη Μέση Τεχνική και Επαγγελματική Νοσηλευτική Σχολή του Γ.Π.Ν.Γ. Παπανικολάου, τα έτη 1989-1990, 1993-1994 και 1994-1995. Από τον Φεβρουάριο του 1994 διδάσκει το μάθημα της Μουσικής Αγωγής στο Αρσάκειο Δημοτικό Σχολείο Θεσσαλονίκης. Είναι ενεργό μέλος της Ε.Ε.Μ.Ε. από το 1998 και μέλος του Δ.Σ. της Ένωσης.

Η **Βάγια Βράκα** είναι απόφοιτος του Τμήματος Μουσικών σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου, κάτοχος πτυχίων Αρμονίας, Αντίστιξης και Φούγκας και πτυχιούχος πιάνο. Εργάζεται στη Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη («Λίλιαν Βουδούρη» από το 2002, αρχικά ως βοηθός μουσικολόγου στο Αρχείο Μίκης Θεοδωράκη και από το 2006 έως σήμερα εργάζεται ως υπεύθυνος του Αρχείου Ελληνικής Μουσικής. Κατά τη διάρκεια όλων αυτών των ετών συμμετείχε σε προγράμματα ψηφιοποίησης αρχαιακού υλικού, όπως το πρόγραμμα «Δημιουργία ολοκληρωμένης μονάδας τεκμηρίωσης και προβολής της ελληνικής μουσικής» που χρηματοδοτήθηκε από το επιχειρησιακό πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας» και εν συνεχεία υπήρξε επικεφαλής της ομάδας που εργάστηκε για τον εμπλουτισμό της ψηφιακής συλλογής που πραγματοποιήθηκε με τη χορηγία της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος Στο πρόγραμμα «Ευτέρπη: Ελληνικά τραγούδια για εκπαιδευτική χρήση – Ψηφιακό Μουσικό Ανθολόγιο», συμμετείχε ενεργά, έχοντας αναλάβει τη διαλεύκανση των πνευματικών δικαιωμάτων των τραγουδιών. Αυτή την περίοδο αποτελεί μέλος της ομάδας που εργάζεται στα Ευρωπαϊκά προγράμματα Europeana Sounds και EuScreenXL.

Η ελληνοαυστριακή φλαουτίστα **Ρία Γεωργιάδου**, γεννημένη στη Θεσσαλονίκη, έχει εμφανιστεί ως σολίστ σε όλη την Ευρώπη, Αμερική και Ασία. Σπούδασε στο Linz, τη Βιέννη, το Freiburg και τη Βουδαπέστη και κοντά σε σημαντικούς δασκάλους όπως οι Robert Aitken, Janos Balint, Kathinka Pasveer-Karlheinz Stockhausen. Της έχει αφιερωθεί πληθώρα έργων και έχει παίξει και ηχογραφήσει πολυάριθμες Α' εκτελέσεις. Διεθνή βραβεία, υποτροφίες και διακρίσεις πλαισιώνουν το βιογραφικό της. Είναι περιζήτητη παιδαγωγός. Διδάσκει φλάουτο στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου. Ιδιαίτερο πεδίο του ενδιαφέροντός της αποτελεί η αξιοποίηση και δικτύωση διαφόρων επιστημονικών πεδίων προς όφελος της εξέλιξης και προαγωγής μουσικών και μουσικοπαιδαγωγικών περιεχομένων.

Η **Στυλιανή Γεωργουλή** είναι Σχολικός Σύμβουλος Μουσικής (Β' και Γ' Αθήνας). Συνεργάτης του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, και του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής για την εκπόνηση προγραμμάτων σπουδών, (1988), ως Κριτής / Αξιολογήτρια συγγραφών για Διδακτικά Βιβλία Μουσικής Δημοτικού και Γυμνασίου (2003-2005) και για την Εισαγωγική Επιμόρφωση νεοδιόριστων εκπαιδευτικών. Αξιολογήτρια στο Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικών Οργάνων, Πιάνο και συγγραφέας στο Πρόγραμμα Σπουδών «Μουσικά Σύνολα Έκφρασης και Δημιουργίας» για τα Μουσικά Σχολεία (2014-2015). Συντονίστρια αξιολόγησης διδακτικών βιβλίων Μουσικής Δημοτικού (2015). Στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση από το 1986 μετά από διαγωνισμό του Υπ.Παιδείας. Εχω διδάξει στο Μουσικό Γυμνάσιο – Λύκειο Παλλήνης από τον πρώτο χρόνο ιδρύσεώς του το 1988. Θέμα του διδακτορικού μου: «*Ο ρόλος της Σύνθεσης και του Αυτοσχεδιασμού στην Ελληνική Μουσική Εκπαίδευση, και ειδικότερα στα Μουσικά Γυμνάσια*» με έρευνα μεγάλου δείγματος εκπαιδευτικών μουσικής σε Μουσικά Σχολεία πανελλαδικά. Σπουδές: Δίπλωμα Πιάνο (Κ.Κυδωνιάτης), Πτυχίο Οικονομικών ΕΚΠΑ, Msc in Economic Development, PhD University of Winchester – University of Southampton (2004).

Η **Μελίνα Γιαννακουδάκη** είναι Καθηγήτρια Μουσικής σε σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας Θεσ/νίκης – στο Κέντρο μέριμνας Οικογένειας και Παιδιού- σε σχολεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης- στη Νομαρχιακή Επιτροπή Λαϊκής Επιμόρφωσης (εκπαίδευση σε Ρομά)- Ωδείο Μελωδία Γ.Τσαλίκη- Θεματικό Ωδείο Αμπελοκήπων- Ωδείο Μορφωτικού Ομίλου «Γαλαξίας»- Χαν Καλαμαριάς. *Σπουδές:* Πτυχιούχος ΤΕΙ- πτυχιούχος Ανώτερων Θεωρητικών (αρμονίας, αντίστιξης, φυγής)- πτυχιούχος Πιάνο, σεμινάριο πιάνο με την Κ. Σταματέλου, δίπλωμα σεμιναρίου Μουσικοπαιδαγωγικής, δίπλωμα σεμιναρίου εφαρμογής στο μονοχορδο διαστηματικής θεωρίας και πρακτικής της ελληνικής μουσικής, πιστοποιητικό συμμετοχής στο 9^ο σεμινάριο Kodaly και σεμινάριο διεύθυνσης χορωδίας με τους Μ.Πατσέα και Εριφύλλη Δαμιανού, συμμετοχή σε επιμορφωτικά σεμινάρια με θέμα το Ολοήμερο Σχολείο, σεμινάριο για τη χρήση νέων τεχνολογιών στο μάθημα της Μουσικής από την ΕΕΜΕ, συμμετοχή στο ετήσιο σεμινάριο Μουσικοπαιδαγωγικής Επιμόρφωσης του Κρουστούφονου, σεμινάριο εξειδίκευσης με τίτλο: «Ελληνικός Μουσικός Πολιτισμός & Εκπαίδευση» από τον Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, σεμινάριο με τίτλο: «Εκπαίδευση μέσα από την Τέχνη» από τους ΣΕΒ-ΙΒΕΠΕ, σεμινάριο μουσικής πληροφόρησης & αναζήτησης της μουσικής πληροφορίας από το Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Πιστοποιητικό επιμόρφωσης στην Εκπαίδευση Εκπαιδευτών Ενηλίκων καθώς και για τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας- Συμμετοχές σε συνέδρια και ημερίδες παιδαγωγικών θεμάτων Γενικής & Ειδικής Αγωγής. (melinagiannakoudaki@gmail.com)

Ο **Χρήστος Γιώτας** γεννήθηκε στην Κοζάνη. Αποφοίτησε από το Μουσικό Σχολείο Σιάτιστας, έχοντας κερδίσει σημαντικές διακρίσεις σε μαθητικούς καλλιτεχνικούς αγώνες. Σπούδασε μουσική στο τμήμα λαϊκής και

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

παραδοσιακής μουσικής του ΤΕΙ Ηπείρου (αποφοίτησε το 2013 με ειδικότητα ταμπουρά - σάζι). Επίσης, είναι κάτοχος διπλώματος βυζαντινής μουσικής με βαθμό Άριστα. Εργάστηκε ως ασκούμενος βιβλιοθηκονόμος στην Βιβλιοθήκη του μουσικοφιλολογικού συλλόγου Άρτας «Σκουφάς». Το 2013 εργάστηκε ως καθηγητής μουσικής στο μουσικό σχολείο Άρτας διδάσκοντας ταμπουρά στα πλαίσια του υποχρεωτικού μαθήματος του παραδοσιακού οργάνου. Σήμερα, εργάζεται ως αναπληρωτής καθηγητής στο μουσικό σχολείο Πτολεμαΐδας, ενώ παράλληλα είναι μέλος μουσικών σχημάτων με πλούσια καλλιτεχνική δραστηριότητα. Τόσο σαν εθνομουσικολόγος, όσο και σαν μουσικός, μελετά τις παραδόσεις της ανατολικής Μεσογείου επικεντρώνοντας στην επιτέλεση και τη διδασκαλία των οργάνων που μπορούν να ονομάσουν σήμερα «ταμπουράδες», θέμα που αποτέλεσε το αντικείμενο της Πτυχιακής του εργασίας. Μαθήτευσε δίπλα σε καταξιωμένους εθνομουσικολόγους, δασκάλους μουσικής και δεξιότεχνες του σαζιού - ταμπουρά όπως οι Baris Bal, Ανδρικός Νίκος, Τάπακης Κυριάκος και Βουτσινάς Σπυρίδων.

Η **Αναστασία Γκίνη** σπούδασε στο *Νέο Ωδείο Θεσσαλονίκης* από όπου απόκτησε Πτυχίο και Δίπλωμα πιάνο (τάξη Christine Fressinier) και Πτυχία Ειδικού Αρμονίας και Αντίστιξης (τάξη Χ. Σαμαρά) και όπου της απονεμήθηκε το «*Βραβείο με υποτροφία*» των Konstantin & Julia Ganévi. Συμμετείχε σε πολυάριθμα ρεσιτάλ πιάνο και μουσικής δωματίου και αποφοίτησε από το Τμήμα Μουσικών Σπουδών της Σχολής Καλών Τεχνών του Α.Π.Θ. με βαθμό *Άριστα*. Έχει διδάξει πιάνο και θεωρητικά σε Ωδεία ενώ από το 1999 διδάσκει το μάθημα της Μουσικής –τα τελευταία χρόνια και το μάθημα της Ερευνητικής εργασίας- στο Αρσάκειο Γυμνάσιο και Λύκειο Θεσσαλονίκης αναλαμβάνοντας και το Μουσικό Σύνολο του Σχολείου. Έχει συμμετέχει ως εισηγήτρια σε διημερίδες Καλών Πρακτικών και σε Πανελλήνια Συνέδρια για τη διάδοση των Τ.Π.Ε. στην Εκπαίδευση. Από το 1998 είναι μέλος της Ε.Ε.Μ.Ε. και συμμετείχε στη διοργάνωση του 30^{ου} Παγκόσμιου Συνεδρίου για τη Μουσική Εκπαίδευση της ISME (Ιούλιος 2012, Θεσσαλονίκη).

Η **Εριφύλη Δαμανού** γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη. Είναι πτυχιούχος του Τμήματος Μουσικών Σπουδών Α.Π.Θ., πτυχιούχος της Σχολής Νηπ/γών Θεσ/νίκης, διπλωματούχος πιάνο και πτυχιούχος θεωρητικών του Κ.Ω.Θ. και διπλωματούχος του Μουσικοπαιδαγωγικού Ινστιτούτου Zoltán Kodály Ουγγαρίας (Red Diploma). Σπούδασε Διεύθυνση Χορωδίας στην Ουγγαρία. Παράλληλα παρακολούθησε μαθήματα και σεμινάρια με τους Αντώνη Κοντογεωργίου, Γιάννη Αδαμίδη, Ernst Koletschka και Doreen Rao. Από το 1992 διδάσκει ως ειδική επιστήμων στο Τ.Μ.Σ. του Α.Π.Θ., ενώ παράλληλα εργάζεται και ως καθηγήτρια μουσικής στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Έχει διακριθεί ως μέστρος της χορωδίας κοριτσιών Παναγούδας Θεσ/νίκης με πολλές συναυλίες, ηχογραφήσεις και μαγνητοσκοπήσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Υπήρξε επί σειρά ετών μέστρος της Παιδικής και Μικτής χορωδίας του Ωδείου Μουσικό Κολλέγιο Θεσσαλονίκης. Από τον Φεβρουάριο του 2013 ίδρυσε και διευθύνει τη Χορωδία της Ε.Ε.Μ.Ε.

Η **Μαριέλνα Δανογρήστου** αποφοίτησε από το Μαρσάλειο Λύκειο το 1982. Σπούδασε πιάνο και ανώτερα θεωρητικά (Φούγκα) στο Εθνικό Ωδείο που ολοκλήρωσε τις σπουδές της με βαθμό «Άριστα». Εργάζεται ως καθηγήτρια μουσικής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, έχοντας δεύτερη ειδικότητα κοινωνιολόγου (Πάντειο Πανεπιστήμιο). Γνωρίζει πολύ καλά αγγλικά και γαλλικά. Η διδακτορική της διατριβή έχει θέμα την πολυπολιτισμική μουσική εκπαίδευση (Τμήμα Μουσικών Σπουδών ΕΚΠΑ). Έχει παρακολουθήσει πολλά σεμινάρια, ημερίδες και συνέδρια με θέμα τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και την κοινωνική ένταξη, έχει οργανώσει πολιτιστικά, περιβαλλοντικά και θεατρικά προγράμματα ως συντονίστρια. Έχει πραγματοποιήσει διδακτικές σεμινάρια σε καθηγητές και επιμόρφωση σε νεοδιόριστους καθηγητές στο 1^ο ΠΕΚ Ηλιούπολης. Σημαντικές ανακοινώσεις σε συνέδρια: «Μουσικοί Διάλογοι» Υπ. Πολιτισμού 2008, «Μετανάστευση, πολυπολιτισμικότητα και εκπαιδευτικές προκλήσεις: Πολιτική- έρευνα- πράξη» ΕΚΠΑ 2010, διεθνές συνέδριο ISME 2012. Δημοσιεύσεις άρθρων: στο Ελληνικό Παρατηρητήριο για τη Διαπολιτισμική Εκπ/ση ΑΠΘ, στο περιοδικό της ΕΕΜΑΠΕ. Συγγραφικό έργο: βιβλίο «Διαπολιτισμική αγωγή: Θεωρία και πράξη στη διδασκαλία της μουσικής» εκδ. Νικολαΐδη 2014. Χρησιμοποιείται ως σύγγραμμα σε πανεπιστημιακά μουσικά και παιδαγωγικά τμήματα.

Ο **Σπύρος Θ. Δελέγκος** γεννήθηκε στην Πάτρα. Είναι πτυχιούχος του Μαθηματικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Πατρών. Διδάχτηκε παραδοσιακή μουσική και λάφτα στο Δημοτικό Ωδείο Πατρών υπό τη διεύθυνση του *Χρίστου Τσιαμούλη* και παρακολούθησε μαθήματα θεωρίας της Δυτικής Κλασικής Μουσικής στο ίδιο ωδείο και αργότερα στη Φιλαρμονική Εταιρία Ωδείο Πατρών. Έχει συμμετάσχει σε αρκετά σεμινάρια-master classes («*Λαβρίνθος*» υπό τη διεύθυνση του *Ross Daly*, κ.ά.). Από το 1997 έως και σήμερα έχει εμφανιστεί σε μουσικές σκηνές, φεστιβάλ (*Ανω Σύρου* κ.ά.) και έχει επιμεληθεί αφιερώματα («*Γιώργος Κατσαρός-Θεολογίτης*», μελοποιημένη ποίηση: *Δ. Καρατζάς & Αντ. Φωστήρης* κ.ά.) μέσα από μουσικά σχήματα - ύφους ρεμπέτικου, παραδοσιακού, σύγχρονου και κλασικής μουσικής- εκτελώντας κιθάρα, μαντολίνο και λάφτα. Είναι ιδρυτικό μέλος αρκετών μουσικών σχημάτων («*Τρίκυκλο*», «*Μπάσο Καντίνι*» κ.ά.). Έχει συνθέσει-επιμεληθεί τη μουσική στο θεατρικό έργο «*Αδέσποτον*» της *Μαρίας Ανδρ. Σπυροπούλου*, που βασίζεται σε αρχαίο του υλικό. Είναι υπεύθυνος διδασκαλίας στο Τμήμα «*Αστικής Λαϊκής Μουσικής*» της Σχολής της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής στη Φιλαρμονική Εταιρία Ωδείο Πατρών

Ο *σάζοφονιστας* και εκπαιδευτικός **Δήμος Δημητριάδης** γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη όπου ξεκίνησε τις σπουδές του στη μουσική. Σί25υνέχισε στις ΗΠΑ ως υπότροφος στο Berklee College of Music (Bachelor of Music-Cum Laude) και ως πανεπιστημιακός βοηθός στο Bennington College (Master of Music). Μετά από 10 χρόνια στις ΗΠΑ την Ιταλία και τη Σουηδία επέστρεψε στην Ελλάδα το 1996 οπότε ξεκίνησε να διδάσκει στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο, όπου σήμερα είναι Αναπληρωτής Καθηγητής. Οι μουσικές του δραστηριότητες μέχρι σήμερα καλύπτουν 15 χώρες (ΗΠΑ, Βραζιλία, Γερμανία, Ολλανδία, Γαλλία, Ιταλία, Ελβετία, Σουηδία, Φιλανδία, Πολωνία, Πορτογαλία, Κροατία, Λεττονία, Βουλγαρία και Ελλάδα). Ο Δήμος Δημητριάδης ανέπτυξε σημαντικό εκπαιδευτικό έργο για το οποίο είναι γνωστός στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Δημιούργησε και διευθύνει το

μοναδικό στην Ελλάδα πανεπιστημιακό πρόγραμμα σπουδών Τζαζ ως αναπληρωτής καθηγητής στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο, ενώ έχει διδάξει ως επισκέπτης καθηγητής σε ιστορικά τμήματα τζαζ της Ευρώπης και των ΗΠΑ. Ως εκλεγμένος γραμματέας του μοναδικού διεθνούς οργανισμού τζαζ IASJ (International Association of Schools of Jazz) έχει δεκαετή μουσική και εκπαιδευτική δράση σε όλο τον κόσμο ενώ έχει διατελέσει μέλος επιτροπών αξιολόγησης πανεπιστημιακών προγραμμάτων τζαζ του εξωτερικού.

Η **Ζωή Διονυσίου** είναι Επίκουρος Καθηγήτρια Μουσικής Παιδαγωγικής στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου. Από τον Οκτώβριο του 2002 διδάσκει στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο, όπου συντονίζει μια σειρά μουσικών δράσεων του Πανεπιστημίου στην κοινότητα (μουσική αγωγή για βρέφη και νήπια, μουσικοπαιδαγωγικά προγράμματα σε μουσεία, πινακοθήκες, και βιβλιοθήκες στην Κέρκυρα και άλλες περιοχές). Τα κυριότερα ερευνητικά της ενδιαφέροντα περιλαμβάνουν τη μουσική εκπαίδευση στη βρεφική και νηπιακή ηλικία, τη διδακτική της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής, το συνδυασμό των τεχνών στη μουσική εκπαίδευση, τα τραγούδια και παιχνιδιότραγούδια της ελληνικής παράδοσης. Είναι επιστημονική υπεύθυνη του Προγράμματος «Ευτέρπη: Ψηφιακό Μουσικό Ανθολόγιο για εκπαιδευτική χρήση», που υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του βραβείου ISME - Gibson Award από την Ε.Ε.Μ.Ε. και τη Μουσική Βιβλιοθήκη «Λίλιαν Βουδούρη». Είναι συνδιευθύντρια σύνταξης του περιοδικού *Μουσικοπαιδαγωγικά*, επιστημονικός συνεργάτης στο Ευρωπαϊκό πρόγραμμα «MusiChild - Mediterranean Early Childhood Music Education» (Erasmus+ 2014-16), και Επιστημονική Υπεύθυνη Πρακτικής Άσκησης στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών (2011-15).

Η **Κωνσταντίνα Λογάνη** είναι Επίκουρη Καθηγήτρια Μουσικής Παιδαγωγικής στο Τμήμα Επιστημών της Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΤΕΠΑΕ) του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Έχει διδάξει Μουσική Παιδαγωγική στο Τμήμα Επιστημών της Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού (ΤΕΠΑΕΣ) του Πανεπιστημίου Αιγαίου και στο Πανεπιστήμιο Exeter της Αγγλίας. Έχει εργασθεί ως νηπιαγωγός και ως μουσικοπαιδαγωγός στη δημόσια και ιδιωτική πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Είναι διδάκτορας Μουσικής Παιδαγωγικής του Πανεπιστημίου του Exeter, Αγγλίας και έχει μεταπτυχιακό στη Μουσική Παιδαγωγική από το Πανεπιστήμιο Reading, Αγγλίας. Έχει πτυχίο στην Προσχολική Αγωγή και Εκπαίδευση από το Πανεπιστήμιο Αθηνών και πτυχίο πλάνου από το Πρότυπο Πειραματικό Ωδείο Αθηνών. Έχει παίξει ως σολίστας στην Ελλάδα και το εξωτερικό, ενώ παίζει και συνθέτει τραγούδια για παιδιά, παιδικό θέατρο και κουκλοθέατρο. Αρθρογραφεί σε επιστημονικά περιοδικά μουσικής παιδαγωγικής. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα σχετίζονται με τη μουσική αλληλεπίδραση για μουσική δημιουργία στην τάξη, αλλά και την ανάπτυξη αναστοχαστικής σκέψης για τη διδασκαλία της μουσικής.

Η **Ελπίδα Α. Δούμα** (M.Ed.) είναι απόφοιτος του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Αθηνών (1996), κάτοχος Μεταπτυχιακού Τίτλου Ειδίκευσης (Master of Education) του Πανεπιστημίου του Έξετερ, της Μεγάλης Βρετανίας (University of Exeter, U.K) στην Ειδική Αγωγή – Ειδικές Μαθησιακές Ανάγκες (Special Educational Needs) (1998). Έχει εργαστεί ως νηπιαγωγός και ειδική παιδαγωγός στην Ελλάδα και στη Μεγάλη Βρετανία, και από το 2005 είναι μόνιμη νηπιαγωγός Δημόσιας Εκπαίδευσης (Φ.Ε.Κ. 217/1-9-2005). Από τον Σεπτέμβριο του 2007 υπηρετεί με οργανική θέση στο 5^ο Νηπιαγωγείο Αγίας Παρασκευής (θέση Προϊσταμένης). Έχει ολοκληρώσει το Πρόγραμμα Κατάρτισης «Διοίκηση Ολικής Ποιότητας στην Εκπαίδευση» από το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (Απρίλιος 2013) καθώς και την Πιστοποίηση Α' επιπέδου Τ.Π.Ε. (Ιούνιος-Ιούλιος 2013). Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα αναφέρονται στο πεδίο της Παιδαγωγικής της Ένταξης-Ενσωμάτωσης/Ειδικής Αγωγής και ιδιαίτερα στη μελέτη για την πραγματοποιήση της θεωρίας και της πρακτικής της ενσωμάτωσης ειδικών ομάδων (παιδιά με ειδικές ανάγκες, παιδιά διαφορετικού κοινωνικού-πολιτισμικού ιστορικού). Έχει παρακολουθήσει σεμινάρια και έχει συμμετάσχει σε καινοτόμα προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Πολιτιστικών Θεμάτων και Αγωγής Υγείας. Έχει άριστη γνώση Αγγλικών (Γ2/C2) και Γαλλικών (B2).

Η **Ιωάννα Ετμεκτσόγλου** σπούδασε στο Πανεπιστήμιο του Ιλινόις, από όπου έλαβε πτυχίο και μεταπτυχιακό στη Μουσική Παιδαγωγική και διδακτορικό (Ph.D) στη Μουσική Ψυχολογία με έμφαση στην Εκπαίδευση (1992). Αργότερα σπούδασε μουσικοθεραπεία (M.A. 2007) στο Anglia Ruskin University. Από το 1995 εργάζεται στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου, όπου διδάσκει μουσική ψυχολογία, μουσική για την ειδική αγωγή, εκπαιδευτική ψυχολογία για μουσικούς καθώς και εισαγωγικά μαθήματα μουσικοθεραπείας. Πειραματίζεται με διδακτικές προσεγγίσεις οι οποίες βασίζονται στην ανακάλυψη και επεκτείνουν τη διδασκαλία σε πλαίσια εκτός τάξης.

Η **Ανγούστα Ευθυμίου** είναι απόφοιτος του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου. Από το 2005 εργάζεται στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση ως αναπληρώτρια εκπαιδευτικός μουσικής ενώ παράλληλα εργάζεται ως μουσικός και στην Ιδιωτική Προσχολική και Ωδειακή Εκπαίδευση. Εκπονεί διδακτορική διατριβή στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου με θέμα *Η αισθητική εμπειρία ως Δημιουργική εμπειρία έκφρασης μέσα από την εφαρμογή διδακτικών προσεγγίσεων που βασίζονται στο συνδυασμό Μουσικής και Εικόνας*, υπό την επίβλεψη της Επίκουρης Καθηγήτριας κ. Ζωής Διονυσίου. Παράλληλα απασχολείται στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου ως ωρομίσθια μεταπτυχιακή φοιτήτρια για την επικουρία καθηγητών του τμήματος στο διδακτικό έργο, στον τομέα της Μουσικής Παιδαγωγικής.

Η **Λευκοθέα Εφραμίδου** γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη. Σπούδασε Μουσικολογία στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου της Βιέννης και αποφοίτησε το 1993. Έχει επίσης σπουδάσει πιάνο, αρμονία, αντιστιζή και φούγκα. Εκπόνησε τη διδακτορική της διατριβή στο Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών του Α.Π.Θ. υπό την επίβλεψη της καθηγήτριας Δρ. Νίκης Λοϊζίδου (2004). Η διδακτορική της διατριβή έχει τον τίτλο: «Το έργο του John Cage ως αρετηρία λειτουργικής και εννοιολογικής διεύθυνσης των ορίων του σύγχρονου έργου τέχνης». Από το 1994 είναι μόνιμη καθηγήτρια στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, ενώ από το 2001 διδάσκει

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

θεωρητικά ή/και πιάνο στο Μουσικό Σχολείο Θεσσαλονίκης. Από το σχ. έτος 2013-2014 συνδιοργανώνει το «Σύνολο Αναγεννησιακής & Μπαρόκ Μουσικής» του Μουσικού Σχολείου Θεσσαλονίκης.

Ο **Νίκος Ζαφρανάς** έλαβε τους τίτλους σπουδών ΒΑ και ΜΑ στην Πιανιστική Εκτέλεση από το Πανεπιστήμιο Μουσικής του Graz, Αυστρία, και διδακτορικό στη Μουσική Εκπαίδευση από το Πανεπιστήμιο Brunel του Λονδίνου. Είναι συγγραφέας άρθρων σε ποικίλα θέματα μουσικής εκπαίδευσης καθώς και του βιβλίου "Effects of music instruction on cognitive abilities of young children", Lambert Academic Publishing, 2010. Ως καλλιτέχνης, έχει διακριθεί στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Οι εμφανίσεις του περιλαμβάνουν ρεσιτάλ, συναυλίες μουσικής δωματίου και συνοδείες σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες, τη Ν. Αφρική και τη Βόρεια Αμερική. Ηχογραφήσεις του μεταδίδονται στο ραδιόφωνο, την τηλεόραση, υπάρχουν σε 2 CD, στο youtube κ. α. Είναι ιδρυτικό μέλος του συνόλου "Piandaemonium" και του "Transcription Ensemble". Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα περιλαμβάνουν τη γνωστική ανάπτυξη και τη μουσική εκπαίδευση καθώς και την προσχολική μουσική εκπαίδευση. Είναι Επίκουρος Καθηγητής Μουσικής Παιδαγωγικής στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Η **Βασίλικη Ζεπάτου** είναι Καθηγήτρια Πιάνου ΠΕ 16.01 Μουσικού Σχολείου Αλμίου. Δίπλωμα Πιάνου Ωδείου Αθηνών (Χ. Κλαδάκη), Πολιτικός Μηχανικός Ε.Μ.Π. Υποψήφια διδάκτωρ Ε.Μ.Π. Εισηγήσεις/δημοσιεύσεις σε: 1^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Μουσικών Σχολείων (1995), Συνέδριο της Europäische Arbeitsgemeinschaft Schulmusik (EAS) (2000), 3^ο & 5^ο Συνέδριο της ΕΕΜΑΠΕ (2009 & 2014), Περιοδικό «Μουσική στην Πρώτη Βαθμίδα» (2008), 1^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Δομικών Υλικών & Στοιχείων του ΤΕΕ (2008) (συμπεριελήφθη στην Ευρωπαϊκή Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Europeana), 4^ο Πανελλήνιο Συμπόσιο ΕΛΛΕΤ (2010), ΕΠΑΝΟΠΣ 2015 Χαροκοπείου Πανεπιστημίου- ΕΕΜΑΠΕ κ.ά. Δράσεις: Συμμετοχή στη συγγραφή ΕΠΠΣ & ΠΣ Μουσικής Αγωγής έργου Αισθητικής Αγωγής του Π.Ι (1997-2000), μέλος/contact person της ΕΑΣ (2000-2004), στο Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ.: γραμματέας Συντονιστικής Επιτροπής Ομάδων Εργασίας Προγραμμάτων Σπουδών Μουσικών Σχολείων (2000), συντονίστρια θεμάτων ανάπτυξης δικτύου τηλεδιδασκαλίας Μουσικών Σχολείων (2000-2002), μέλος Ομάδας Εργασίας του έργου επιμόρφωσης εκπαιδευτικών στις Τ.Π.Ε. (2001-2004), γραμματέας Καλλιτεχνικής Επιτροπής Μουσικών Σχολείων (2010-2013), Αξιολογήτρια Προγράμματος Σπουδών-Οδηγού Εκπαιδευτικού Πιάνου των Μουσικών Σχολείων της Πράξης του Νέου Σχολείου του Ι.Ε.Π. (2014-15), κ.ά.

Η **Όλγα Ζέρβα** εργάζεται ως καθηγήτρια μουσικής στη Β' θμια Εκπαίδευσης. Υπήρξε για πολλά χρόνια μέλος της Συμφωνικής Ορχήστρας του Δήμου Θεσσαλονίκης και έχει συμπράξει επίσης με την Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης. Έχει διδάξει βιολί σε ωδεία της πόλης και σε μουσικά σχολεία. Παράλληλα εμφανίστηκε σε πολλές συναυλίες, συνέδρια (μεταξύ αυτών δύο φορές σε συνέδρια της Ε.Ε.Μ.Ε.) και Φεστιβάλ μουσικής δωματίου με διάφορα μουσικά σχήματα. Στα ερευνητικά της ενδιαφέροντα περιλαμβάνεται η ομαδική εκπαίδευση αρχαρίων στο βιολί καθώς και η οργανική εκπαίδευση σε μη θεσμοθετημένα περιβάλλοντα μάθησης. Έχει κάνει σπουδές βιολιού στο Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης (Δίπλωμα: 1993) και στη Hochschule für Musik Detmold-Abteilung Münster στην τάξη βιολιού του καθηγητή Helge Slaatto (Δίπλωμα: 1997). Επίσης είναι απόφοιτος του Τ.Μ.Σ. του Α.Π.Θ. και από τον Οκτώβριο του 2015 κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στη Μουσική Παιδαγωγική από το Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου (επ: Δρ. Γιάννης Μυράλης, Αναπληρωτής Καθηγητής).

Η **Αγορίτσα Ζωβούλη** γεννήθηκε στη Λάρισα και μεγάλωσε στο Βόλο. Φοίτησε 6 χρόνια στο Μουσικό Σχολείο Βόλου με πολλές διακρίσεις και βραβεία (ατομικά και ως μέλος ορχήστρας) σε Πανθεσσαλικούς και Πανελληνίους Μουσικούς Αγώνες και συνεργασίες με μουσικούς όπως ο Γιάννης Μαρκόπουλος. Αποφοίτησε το 2015 με Αριστα από το Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας από την Κατεύθυνση Ελληνικής Παραδοσιακής (Δημοτικής) Μουσικής με ειδίκευση στο Κανονάκι. Είναι κάτοχος πτυχίων Ανωτέρων Θεωρητικών της Κλασικής Μουσικής και Μεταπτυχιακή φοιτήτρια στην κατεύθυνση «Διδακτικής της Μουσικής» του τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης. Έχει παρακολουθήσει Master Classes στο κανονάκι (με τον Τούρκο δεξιότεχνη Goksel Baktagir) και την Κλασική Οθωμανική Μουσική και Μουσικο-παιδαγωγικά σεμινάρια. Είναι μέλος μουσικών σχημάτων με συμμετοχές σε Ευρωπαϊκά φεστιβάλ και εμφανίσεις εντός Ελλάδος. Εργάζεται ως καθηγήτρια στο κανονάκι σε μουσικά εργαστήρια.

Ο **Νίκος Θεοδωρίδης**, μέλος Ε.Ε.Π. στο Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, δραστηριοποιείται στο χώρο της μουσικοπαιδαγωγικής με έμφαση στην προσχολική και πρωτοσχολική ηλικία από το 1987. Είναι διδάκτωρ Μουσικής Παιδαγωγικής και ερευνητής στο πεδίο της αποτελεσματικότητας της μουσικοπαιδαγωγικής εκπαίδευσης και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών καθώς και της οργάνωσης προγραμμάτων για παιδιά. Από το 2012 ανήκει στο Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό (ΕΕΠ, βαθμίδα Β) του ΤΕΠΑΕ του ΑΠΘ, ενώ έχει διδάξει στην Παιδαγωγική Σχολή του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας από 1993 έως το 2011 και επίσης ως επιμορφωτής στα ΠΕΚ, στην Εξομοίωση, στο Διδασκαλείο κ.α. Έχει δημοσιεύσει βιβλία με cd και άρθρα μουσικοπαιδαγωγικού περιεχομένου. Έχει συνθέσει παιδικά τραγούδια για θέατρο και για μουσικοπαιδαγωγικές εφαρμογές. Επιμελήθηκε και πήρε μέρος σε παραστάσεις μουσικού θεάτρου και εμφύγχωσης για όλες τις ηλικίες με χαρακτήρα μουσικοπαιδαγωγικό, διαπολιτισμικό και επικοινωνιακό. Υπήρξε μέλος οργανωτικών επιτροπών και εισηγητής σε συνέδρια και ημερίδες. Είναι ιδρυτικό μέλος της καλλιτεχνικής – παιδαγωγικής ομάδας *ΕΛΑΤΕ ΝΑ ΠΑΙΞΟΥΜΕ*, της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση (*Ε.Ε.Μ.Ε.*) όπου διετέλεσε μέλος του ΔΣ επί τρεις θητείες και, τέλος, ιδρυτικό μέλος και πρόεδρος της ΑΜΚΕ *Εργαστήρι Κρουστών-Μουσικό Παιχνιδόθεαμα ΚΡΟΥΣΤΟΦΩΝΟ*, στο οποίο είναι επιστημονικά υπεύθυνος των μουσικοπαιδαγωγικών δράσεων και εκ των συντονιστών της παιδικής σκηνής («Μουσικό Παιχνιδόθεαμα»).

Η **Έρρικα Θωμάδου** είναι απόφοιτη του Αλεξάνδρειου Τεχνολογικού Ιδρύματος Θεσσαλονίκης, της σχολής Υγείας και Πρόνοιας, του τμήματος Βρεφονηπιοκομίας (Προσχολικής Αγωγής) και Πιστοποιημένη εκπαιδευτρια Βρεφικού Μασάζ της ΙΑΙΜ (International Association of Infant Massage). Έχει παρακολουθήσει επιμορφωτικά

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

σεμινάρια και ημερίδες σχετικά με την μοντεσοριανή αγωγή και εκπαίδευση, τα προβλήματα συμπεριφοράς στο σχολείο και την αξιοποίηση του παιχνιδιού για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων του παιδιού, καθώς και μαθήματα πιάνου και μεταλλόφωνου. Έχει εργαστεί ως βρεφονηπιοκόμος σε βρεφονηπιακούς σταθμούς και ως εμψυχωτρια σε ομάδες δημιουργικής απασχόλησης και παιδοδοποπούς. Εργάζεται ως παιδαγωγός εργαστηρί μουσικής δημιουργικής απασχόλησης Χαρά και Μουσική, στο βρεφικό τμήμα «Ανακαλύπτω τον κόσμο με μουσική» και στις ομάδες παιχνιδιού με γονείς και παιδιά.

Η **Πολυξένη Καλαμπόκα** είναι απόφοιτη του Τμήματος Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (με κατεύθυνση τη Γλωσσολογία). Έχει παρακολουθήσει σεμινάρια και ημερίδες του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και του Αναπτυξιακού Κέντρου Θεσσαλίας με θέματα Συγγραφής Μυθιστορήματος, Παιδαγωγικής, Αναπτυξιακών Διαταραχών και Επικοινωνίας. Έχει συμμετάσχει με προφορικές εισηγήσεις και αναρτημένες ανακοινώσεις σε Πανελλήνια και Διεθνή Συνέδρια Φυσικής Αγωγής κατά τα έτη 2014, 2015. Έχει σπουδάσει αγγλικά, γερμανικά, ρωσικά και τουρκικά. Παράλληλα σπουδάζει στο Διατμηματικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα «Άσκηση και Ποιότητα Ζωής» του ΤΕΦΑΑ ΔΠΘ – ΠΘ, στην κατεύθυνση Παιδαγωγική και Δημιουργική Μάθηση. Διδάσκει φιλολογικά μαθήματα και αγγλικά σε μαθητές και ενήλικες από το 2007.

Η **Αντιγόνη Καντούρη** σπούδασε στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών με ειδίκευση στον τομέα της μουσικής παιδαγωγικής. Είναι διπλωματούχος πιάνου του Ωδείου Φ. Νάκας (τάξη κ. C. Fressigner) και πτυχιούχος ανώτερων θεωρητικών (Αρμονία, Αντίστιξη, Φούγκα) του Μακεδονικού Ωδείου Θεσσαλονίκης. Έχει συμμετάσχει ενεργά σε πολυάριθμα master classes πιάνου με καταξιωμένους σολίστες (Δ. Τουφεξής, Ρ. Β. Skoda, Γ. Χατζηνίκος, κ.α.), ενώ παράλληλα συμμετείχε σε πολυποικίλα σεμινάρια (συνέδρια, συμπόσια και ημερίδες) μουσικής παιδαγωγικής και μουσικοθεραπείας. Από το 2001 εργάζεται ως καθηγήτρια πιάνου και θεωρητικών, ενώ πρόσφατα έχει αναλάβει και τη διεύθυνση παιδικής χορωδίας. Είναι μέλος της Ε.Ε.Μ.Ε, καθώς και της ομόνυμης χορωδίας, ενώ έχει υπάρξει μέλος της οργανωτικής επιτροπής του 5^{ου} Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε. Τέλος έχει παρακολουθήσει βιωματικά εκπαιδευτικά σεμινάρια ανάπτυξης προσωπικότητας σε Ολλανδία, Φιλανδία, Βέλγιο και Γερμανία.

Η **Γεωργία Καραντώνη** γεννήθηκε στη Δράμα, όπου ξεκίνησε τις μουσικές σπουδές της σε μικρή ηλικία. Είναι κάτοχος πτυχίων Αρμονίας και Αντίστιξεως με βαθμό Άριστα από την τάξη της Ελένης Φλώρου και διπλωματούχος Μονωδίας με βαθμό Άριστα από την τάξη της Έλλης Χατζηκυριακίδου. Ταυτόχρονα, είναι τελειοφοίτος του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και μέλος της Ομάδας Ιστορικής Εθνομουσικολογίας του τμήματος που ερευνά τη μουσική ιστορία της Θεσσαλονίκης. Έχει αναλάβει τη μουσικολογική επιμέλεια και παρουσίαση ρεσιτάλ και συναυλιών και έχει παρακολουθήσει κατά τη διάρκεια των ακαδημαϊκών της σπουδών πολλά σεμινάρια μουσικοπαιδαγωγικής και μουσικολογίας. Είναι μέλος της Ε.Ε.Μ.Ε., εργάζεται σε ωδεία της πόλης και την περίοδο αυτή εκπαιδεύει τη διπλωματική της εργασία στο πανεπιστήμιο στον τομέα της μουσικολογίας.

Η **Λευκοθέα Καρτασιδίου (Ph.D.)** είναι επίκουρη καθηγήτρια Ειδικής Αγωγής στο Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Σπούδασε στην Ελλάδα στο Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών του ΑΠΘ και στη Γερμανία, στο Πανεπιστήμιο της Κολωνίας – ως υπότροφος του Γερμανικού Κρατιδίου Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας – όπου έλαβε διδακτορικό στον τομέα της Θεραπευτικής Παιδαγωγικής. Είναι κάτοχος πτυχίου Ανωτέρων Θεωρητικών (Αρμονία, Ωδική και Αντίστιξη). Έχει εργαστεί (α) ως καθηγήτρια μουσικής σε ιδιωτική μουσική σχολή, ωδείο και στη Β/θμια Εκπαίδευση (στο Μουσικό Σχολείο (Γυμνάσιο) Κατερίνης και (β) στην Α/θμια Εκπαίδευση και σε Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής ως Νηπιαγωγός. Τα ερευνητικά ενδιαφέροντα της είναι Ειδική Αγωγή, Νοητική Καθυστέρηση, Βαριές ή/και πολλαπλές αναπηρίες και Μουσική εκπαίδευση. Έχει δημοσιεύσει στην Ελλάδα και στο εξωτερικό και συμμετέχει σε ερευνητικά προγράμματα εθνικά και ευρωπαϊκά είτε ως μέλος ερευνητικής ομάδας είτε ως επιστημονικά υπεύθυνη.

Η **Κική Κέρζελη** είναι φοιτήτρια στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου στον τομέα της Μουσικής Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας και παράλληλα σπουδάζει τσέμπλο. Είναι μέλος ομάδας που εκπαιδεύει έρευνα για την εκμάθηση κιθάρας σε ομάδες ενηλίκων με τη χρήση εναλλακτικών κουρδισμάτων. Στο παρελθόν έχει πραγματοποιήσει σχετικά σεμινάρια σε συνεργασία με το Ιόνιο Πανεπιστήμιο και το Δημοτικό Ωδείο Καβάλας.

Ο **Ιωάννης Κιουμουρτζής** γεννήθηκε στο Μάνναϊμ της Γερμανίας, όπου ξεκίνησε τις μουσικές του σπουδές σε ηλικία πέντε ετών. Είναι απόφοιτος του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και κάτοχος πτυχίων Ανωτέρων Θεωρητικών (Αρμονίας, Αντίστιξης, Φούγκας) της τάξης του κ. Νίκου Σολομωνίδη. Στη διάρκεια των ακαδημαϊκών σπουδών του έχει παρακολουθήσει σεμινάρια μουσικολογίας και μουσικοπαιδαγωγικής, έχει συμμετάσχει στο 4th International Scientific Conference: Creative Arts Interconnection – Paideia – Therapy που πραγματοποιήθηκε τον Μάρτιο του 2015. Είναι μέλος της Ε.Ε.Μ.Ε. και αυτή την περίοδο σπουδάζει πιάνο στην τάξη του κ. Γεωργίου Ιούλιου Παπαδόπουλου.

Η **Χρύσα Κίτσιου** είναι απόφοιτος του τμήματος Μουσικών Σπουδών του Α.Π.Θ., διπλωματούχος πιάνου και πτυχιούχος ανώτερων θεωρητικών. Διδάσκει πιάνο στο Μουσικό Σχολείο Κέρκυρας. Έχει διδάξει πιάνο, θεωρητικά, χορωδία και μουσικοκινητική αγωγή σε Μουσικά Σχολεία, Ωδεία και Ι.Ε.Κ. Είναι δημιουργός του βιβλίου «Θεωρία της Μουσικής, σολφέζ, καλλιέργεια ακουστικών ικανοτήτων». Έχει δημοσιεύσει άρθρα σχετικά με τα τεστ αξιολόγησης μουσικών ακουστικών ικανοτήτων και τη διδασκαλία μουσικού οργάνου. Συμμετέχει ως εισηγήτρια σε σεμινάρια και συνέδρια σχετικά με τη διδασκαλία της Θεωρίας της Μουσικής - Καλλιέργεια της ακοής. Υπήρξε accompagnatrice της «Χορωδίας Θεσσαλονίκης» καθώς και άλλων χορωδιών, συμμετέχοντας σε

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

διάφορες συναυλίες, φεστιβάλ και gala όπερας, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Ως πιανίστα, έχει εμφανιστεί με συμφωνικές ορχήστρες, σύνολα μουσικής δωματίου, διάφορα μουσικά σχήματα και σε ατομικά ρεσιτάλ κλασικού και σύγχρονου ελληνικού και ξένου ρεπερτορίου. Σε συνεργασία με το Βρετανικό Συμβούλιο Αθηνών έχει συνοδεύσει στο πιάνο επί σειρά ετών τις πτυχιακές εξετάσεις μαλαέτου (major) της Βασιλικής Ακαδημίας του Λονδίνου (Royal Academy of Dance).

Η Μαίη Κοκκίδου (Μ.Εδ., Ph.D) γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη. Έχει υπηρετήσει ως μουσικός και νηπιαγωγός στην Α/θμια Εκπαίδευση και έχει διδάξει ως ειδική επιστήμονας στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας (ΠΤΔΕ, TEET). Σήμερα διδάσκει στα Μεταπτυχιακά Προγράμματα Σπουδών «Σημειωτική και Επικοινωνία» του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, «Διδακτική της Μουσικής» του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και «Μουσική Εκπαίδευση» του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου. Εκπονεί παράλληλα μεταδιδακτορική έρευνα στο αντικείμενο «Μουσικός Γραμματισμός και Οικογένεια». Άρθρα της έχουν δημοσιευτεί σε επιστημονικά διεθνή περιοδικά. Έχει συμμετάσχει με προφορικές ανακοινώσεις σε παγκόσμια και πανελλήνια συνέδρια. Είναι συγγραφέας πολλών βιβλίων, όπως: «European Music Curricula: Philosophical Orientations, Trends, and Comparative Validation», «Η Εμπύκνωση στη Διδασκαλία-Μάθηση» και «Διδακτική της Μουσικής». Διετέλεσε πρόεδρος της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση (2007-2012). Τα ακαδημαϊκά της ενδιαφέροντα αφορούν στην Ολιστική Αισθητική Αγωγή, στη Μουσική Σημειωτική, στα ΠΣ Μουσικής. Κομβικό αντικείμενο στην πρόσφατη ερευνητική της δραστηριοποίηση είναι η Κατανόηση και Ερμηνεία Πολυτροπικών Κειμένων.

Η Ανθούλα Κολιάδη είναι Πτυχιούχος Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, Πτυχιούχος Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Αθηνών, Πτυχιούχος Πιάνου Εθνικό Ωδείο, Διπλωματούχος Φούγκας Ελληνικό Ωδείο, κάτοχος Μεταπτυχιακού Τίτλου MA in Music Education από το Πανεπιστήμιο του Reading της Μεγάλης Βρετανίας, Διδάκτορας Μουσικής Παιδαγωγικής του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών με θέμα Διατριβής: «Μουσική Αυτοαντίληψη, Αυτοεκτίμηση και Κοινωνική Συμπεριφορά Παιδιών Σχολικής Ηλικίας». Από το 2000 εργάζεται ως καθηγήτρια Πιάνου (Μουσικό Σχολείο Ρόδου), έχει διατελέσει καθηγήτρια Μουσικοκινητικής Αγωγής (Ελληνικό Ωδείο), μουσικοπαιδαγωγός σε παιδικούς σταθμούς, συνεργάτης στο Πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ», καθηγήτρια Μουσικής σε Δημοτικά Σχολεία, Φιλόλογος στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, εισηγήτρια σε σεμινάρια και σε Συνέδρια της Ε.Ε.Μ.Ε. και της Ε.Ε.Μ.Α.Π.Ε., εκπονήτρια στα Νέα Προγράμματα Σπουδών για τη διδασκαλία του Πιάνου στα Μουσικά Σχολεία, ενώ παράλληλα έχει δημοσιεύσει άρθρα, έχει συμμετάσχει σε ερευνητικά προγράμματα και έχει οργανώσει εκπαιδευτικά σεμινάρια, ερευνητικές εργασίες, Πολιτιστικά Προγράμματα και εκδηλώσεις στο χώρο του σχολείου της.

Ο Τάσος Κολυδάς αποφοίτησε από το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών με βαθμό Άριστα. Ανακηρύχθηκε διδάκτωρ ιστορικής μουσικολογίας, με βαθμό Άριστα Παμψηφεί, στο ίδιο τμήμα, με υποτροφία του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών. Συνέχισε τις σπουδές του στο Τμήμα Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Πειραιά, όπου του απενεμήθη Δίπλωμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Πληροφορική με βαθμό Άριστα. Έχει δημοσιεύσει κείμενα σχετικά με την Μουσικολογία και την Πληροφορική σε ελληνόγλωσσα και ξενόγλωσσα περιοδικά. Έχει παρουσιάσει εισηγήσεις σε συνέδρια στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Έχει αναπτύξει διαδικτυακές εφαρμογές στο πλαίσιο ερευνητικών προγραμμάτων και έργων ψηφιοποίησης πολιτιστικών συλλογών, για το Πανεπιστήμιο Αθηνών, την Εθνική Λυρική Σκηνή, το Ινστιτούτο Έρευνας Μουσικής Ακουστικής, το ΤΕΙ Ηπείρου κ.ά. Υπήρξε ιδρυτικό στέλεχος και μέλος της συντακτικής επιτροπής στο μουσικολογικό περιοδικό Πολυφωνία και στο φοιτητικό περιοδικό ΜουσΑ. Διατέλεσε ιδρυτικό μέλος και πρόεδρος του Συλλόγου Φοιτητών, του Συλλόγου Αποφοίτων του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών και Ειδικός Γραμματέας στο Εθνικό Συμβούλιο Μουσικής - Unesco.

Η Κατερίνα Κουθούρη είναι απόφοιτη του τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και φοιτήτρια του τμήματος Θεατρικών Σπουδών της σχολής Καλών Τεχνών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Έχει παρακολουθήσει μουσικοπαιδαγωγικά σεμινάρια που πραγματοποιήθηκαν από το Κρουστόφωνο, την Ε.Ε.Μ.Ε. και τη Σχολή στην Πόλη αλλά και τη θερινή μουσικοπαιδαγωγική επιμόρφωση στο Ινστιτούτο Καρλ Ορφ στο Σάλτσμπουργκ/Αυστρίας και Πομάζ/Ουγγαρίας. Παρουσίασε εργαστήριο στο 28^ο συνέδριο της ISME στη Μολδανία και συμμετείχε στην αποστολή της Ε.Ε.Μ.Ε. στο 29^ο συνέδριο της ISME στο Πεκίνο. Διετέλεσε γραμματέας της Οργανωτικής Επιτροπής του 30^{ου} συνεδρίου της ISME /Θεσσαλονίκη το 2012. Έχει πραγματοποιήσει μουσικοπαιδαγωγικές παραστάσεις για παιδιά με ομάδα φοιτητών του τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης στα χρόνια των σπουδών της. Εργάζεται με βρέφη ηλικίας έως 12 μηνών και με παιδιά έως 12 χρονών στο εργαστήρι μουσικής δημιουργικής απασχόλησης Χαρά και Μουσική στην Πειραιά Θεσσαλονίκης.

Η Ειρήνη Κουρκούλη γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη. Είναι απόφοιτη του τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, κάτοχος πτυχίου αντίστιξης (τάξη Δ. Νικόπουλου) και πτυχίο στο πιάνο (Ωδείο Βορείου Ελλάδος, τάξη prof. Μ. Kurtena) καθώς και μεταπτυχιακή φοιτήτρια στην κατεύθυνση «Διδακτική της Μουσικής» του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Έχει διακριθεί στο διεθνή διαγωνισμό πιάνου της U.F.A.M. (Union des Femmes Artistes Musiciennes) στο Παρίσι αποσπώντας το Α' Βραβείο. Από το 2009 υπηρετεί ως μουσικός στη δημόσια εκπαίδευση. Έχει πραγματοποιήσει πολυάριθμες εμφανίσεις στα πλαίσια πολιτιστικών δραστηριοτήτων.

Η Βέρα Κριεζή αποφοίτησε από το τμήμα Βιβλιοθηκονομίας & Συστημάτων Πληροφόρησης και πήρε Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης (MSc) στην Πληροφορική (Information Technology) από το Πανεπιστήμιο Paisley της Σκωτίας. Επίσης, έχει ολοκληρώσει τον βασικό κύκλο σπουδών της μουσικής θεωρίας και αρμονίας και έχει σπουδάσει πιάνο μέχρι και την Ανωτέρα Σχολή. Από τον Δεκέμβριο του 2000 εργάζεται στη Μουσική

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

Βιβλιοθήκη «Λίλιαν Βουδούρη» ως βιβλιοθηκονόμος, ενώ από τον Απρίλιο του 2004 είναι υπεύθυνη του τμήματος Καταλόγων & Τεχνικών Υπηρεσιών. Είναι υπεύθυνη επίσης για τη διαχείριση των πληροφοριακών συστημάτων της Βιβλιοθήκης καθώς επίσης και όλων των σχετικών τεχνολογιών. Έχει ασχοληθεί με την ανάπτυξη των ψηφιακών αποθετηρίων ανοιχτού κώδικα (DSpace) της Μουσικής Βιβλιοθήκης και συμμετέχει ενεργά στην προτυποποίηση των μεταδεδομένων. Είναι ενεργό μέλος της πολιτιστικής ευρωπαϊκής πύλης Europeana συμμετέχοντας σε ομάδες εργασίας ανάπτυξης στρατηγικής και επανάχρησης ψηφιακού περιεχομένου (Re-Use TaskForce), ενώ παράλληλα συμμετέχει στα ευρωπαϊκά προγράμματα Europeana Sounds & EUScreenXL μέσω της Μουσικής Βιβλιοθήκης «Λίλιαν Βουδούρη».

Ο Δημήτρης Κυριαζής είναι υποψήφιος Διδάκτωρ του Τμήματος Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης του ΑΠΘ. Αποφοίτησε από το ΤΕΦΑΑ του ΑΠΘ το 1998, από όπου απέκτησε το 2008 και μεταπτυχιακό τίτλο επιπέδου master με ειδίκευση στη διδασκαλία χορών σε άτομα με προβλήματα ακοής. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα κινούνται γύρω από τη μουσικοκινητική-ρυθμική αγωγή και στη διδασκαλία χορών σε άτομα με προβλήματα ακοής. Μιλάει Αγγλικά, Γερμανικά και τη Νοηματική γλώσσα και έχει ανακοινώσει και δημοσιεύσει σειρά ερευνητικών εργασιών σε επιστημονικά συνέδρια και περιοδικά. Από το 2001, εργάζεται ως εκπαιδευτικός Φυσικής Αγωγής της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ενώ από το 2011 είναι Διευθυντής του Γυμνασίου Αρέθουσας Θεσσαλονίκης. Επιπλέον, από το 1998 δραστηριοποιείται ως δάσκαλος παραδοσιακών χορών σε πολλούς συλλόγους κυρίως της Θεσσαλονίκης με σημαντική πολιτιστική προσφορά.

Αργύρης Κυριάκης: Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1964. Εργάζομαι στο Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης από τον Αύγουστο του 2011 κατόπιν μετακλήσεώς μου από το Π.Τ.Ν. του Π.Δ.Μ. Εργάστηκα στο Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών του Π.Δ.Μ. από το 1994, στην αρχή ως ειδικός επιστήμονας του Ν. 407/80, από το 1997 ως λέκτορας και από το 2007 ως καθηγήτης της κοινωνιολογίας του σχολείου και της εκπαιδευτικής πράξης. Από τον Φεβρουάριο του 2004 έως τον Μάρτιο του 2007 ήμουν προεδρεύων στο Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών. Τον ίδιο μήνα και έτος εκλέχτηκα πρώτος πρόεδρος στο αυτοδύναμο πλέον Π.Τ.Ν. και παραιτήθηκα από το αξίωμά μου το Ιούνιο του ίδιου έτους. Διετέλεσα προεδρεύων της προσωρινής Γ.Σ. του Τμήματος Βαλκανικών Σπουδών του Π.Δ.Μ. (2008 – 2011). Επίσης διετέλεσα Διευθυντής Μεταπτυχιακών Σπουδών του Π.Τ.Ν. του Π.Δ.Μ. (2008 – 2010). Είμαι πτυχιούχος του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών (1988), όπου και αναγορεύτηκα διδάκτορας της Κοινωνιολογίας (1994). Επίσης έκανα μεταπτυχιακές σπουδές στην Κοινωνιολογία και στην Πολιτική Επιστήμη στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου (University of London – Birkbeck College) (1988 - 1989).

Ζωή Κωνσταντινίδου: Γεννήθηκα στη Θεσσαλονίκη το 1985. Είμαι πτυχιούχος του Τμήματος Επιστημών Προσχολικής Αγωγής & Εκπαίδευσης Α.Π.Θ. (2007) και έκανα τις μεταπτυχιακές μου σπουδές στην Κινησιολογία στο Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού Α.Π.Θ. (2008-2010) και στην Διαπολιτισμική Εκπαίδευση στο Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής & Εκπαίδευσης Α.Π.Θ. (2010-2012), ενώ είμαι υποψήφια διδάκτορας του ίδιου τμήματος (2012). Έχω ολοκληρώσει τις βασικές μου μουσικές σπουδές στο Ωδείο Πολύζινης (Πτυχίο Αρμονίας 2003) ενώ παράλληλα έχω παρακολουθήσει το τμήμα Βυζαντινής Μουσικής του Κρατικού Ωδείου Θεσσαλονίκης (2004-2007). Έχω διδάξει σε δημόσια ΙΕΚ του Ιδρύματος Νεολαίας & Δια Βίου Μάθησης και του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού και έχω εργαστεί ως νηπιαγωγός σε δημοτικούς & ιδιωτικούς παιδικούς σταθμούς, ενώ από το 2012 εργάζομαι στο Παιδικό Κέντρο Α.Π.Θ. Έχω δημοσιεύσει άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά και πρακτικά συνεδρίων.

Ο Πέτρος Κωσταγιόλας, είναι Επίκουρος Καθηγητής Οργάνωσης και Διοίκησης Υπηρεσιών Πληροφόρησης στο Τμήμα Αρχαιονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας του Ιονίου Πανεπιστημίου. Είναι κάτοχος Διδακτορικού στον τομέα της Διαχείρισης της Ποιότητας και της Αξιοπιστίας από το Πανεπιστήμιο του Birmingham, Μεγάλη Βρετανία. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα περιλαμβάνουν τη θεωρία και τις πρακτικές στη διαχείριση των βιβλιοθηκών, καθώς και την πληροφοριακή κατά την αναζήτηση συμπεριφορά σε διάφορα επίπεδα.

Μαρίζα Κωχ, Γεννήθηκε στις 14 Μαρτίου του 1944 στην Αθήνα. Τα πρώτα της ακούσματα ήταν η βυζαντινή μουσική και τα νησιώτικα τραγούδια στη Σαντορίνη όπου έζησε μέχρι τα εφηβικά της χρόνια. Έχουν κυκλοφορήσει 23 προσωπικοί της δίσκοι ανάμεσά τους και αρκετοί με παιδικά τραγούδια. Η Μαρίζα Κωχ είναι μία από τις πιο καταξιωμένες Ελληνίδες τραγουδίστριες, γνωστή παράλληλα τόσο για τη συνθετική και στιχουργική της δουλειά, όσο και για την παιδαγωγική της μέθοδο διδασκαλίας της μουσικής για παιδιά μέσω βιοματικών δράσεων. Στο Κέντρο Βιοματικής Μουσικής, Κίνησης & Λόγου «Μαρίζα Κωχ παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας έρχονται σ' επαφή με τη μουσική βιοματικά μέσω παραδοσιακών τραγουδιών. Το 1980 είναι η πρώτη τραγουδίστρια της Δύσης που εμφανίζεται στην Κίνα εκπροσωπώντας την Ελλάδα. Έχει στο ενεργητικό της πλήθος βραβείων. Το 2009 κερδίζει το βραβείο «Best Singer» στο φεστιβάλ International Country Music Week στην Κίνα ενώ τιμήθηκε για τη μουσική της προσφορά από τον Σύνδεσμο Ελληνίδων Επιστημόνων και από το Πανεπιστήμιο Cornell της Νέας Υόρκης ως «γυναίκα δημιουργός»

Χαρίλαος Λαβράνος, Υποψήφιος διδάκτωρ στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου. Είναι κάτοχος Πτυχίου από το ίδιο Τμήμα, και Μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών από το Τμήμα Αρχαιονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας του Ιονίου Πανεπιστημίου. Επίσης είναι κάτοχος Πτυχίου τρομπέτας από το Δημοτικό Ωδείο Ασπροπόργου και ανωτέρων θεωρητικών (Φυγή, Ενοργάνωση) από το Ωδείο Κέρκυρας. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα περιλαμβάνουν τη μουσική πληροφοριακή κατά την αναζήτηση συμπεριφορά σε σχέση με τη δημιουργικότητα. Από το 2003 εργάζεται ως εκπαιδευτικός μουσικής στη δημόσια εκπαίδευση.

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

Η **Σοφία Λεαβαδίτη** είναι καθηγήτρια μουσικής και φλαουτίστα. Είναι απόφοιτος του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών, κάτοχος πτυχίου και διπλώματος φλάουτου από το Ωδείο Αθηνών, πτυχίου θεωρητικών της μουσικής από το Δημοτικό Ωδείο Πειραιά και με μεταπτυχιακές σπουδές στην εκπαίδευση στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Έχει ασχοληθεί με τη μουσική εκπαίδευση και τη μουσική εκτέλεση. Τα τελευταία χρόνια είναι εκπαιδευτικός μουσικής στη δημόσια εκπαίδευση.

Η **Χριστίνα Λευτέρη** μεγάλωσε και ζει στη Θεσσαλονίκη και είναι απόφοιτος του Τμήματος Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Έχει πραγματοποιήσει πρακτική άσκηση στο Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης ΑμεΑ «Δράση για το Κάτι Άλλο» όπου εργάζεται πλέον εκεί ως ειδική παιδαγωγός. Έχει παρακολουθήσει συνέδριο με θέμα «Ειδική Αγωγή, Αποκατάσταση και Τέχνες» που συνδιοργανώθηκε από το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας και Oldenburg της Γερμανίας (2013). Έχει παρακολουθήσει ετήσιο κύκλο Μουσικοπαιδαγωγικής Επιμόρφωσης (2014-2015) στο Κρουστόφωνο καθώς επίσης και διήμερο εργαστήριο κρουστών στην Ε.Ε.Μ.Ε με θέμα «Ρυθμός και Κρουστά την Εκπαίδευση».

Η **Ελιόνα Λίτση (Eliona Litsi)** είναι πτυχιούχος του Πανεπιστημίου Καλών Τεχνών των Τυράνων (Αλβανία) Από το 2010 διδάσκει μουσική δωματίου ως Εξωτερική Λέκτορας στο τμήμα μουσικής ερμηνείας του Πανεπιστημίου Καλών Τεχνών των Τυράνων καθώς και μεθοδολογία τραγουδιού στο Internacional University of Tirana & Albanian University. Έχει πάρει μέρος σε πολλά συνέδρια ενώ αρθρογραφεί στον περιοδικό τύπο. Είναι υποψήφια διδάκτορας Μουσικής Παιδαγωγικής.

Η **Μαρία Μανανά** γεννήθηκε στην Κομοτηνή και υπηρετεί ως εκπαιδευτικός μουσικής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση στο νομό Ξάνθης. Είναι απόφοιτη του Τμήματος Μουσικών Σπουδών της Σχολής Καλών Τεχνών του Α.Π.Θ., κάτοχος πτυχίου κλασσικού βιολιού και μεταπτυχιακή φοιτήτρια στην κατεύθυνση «Διδακτική της Μουσικής» του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Είναι μέλος της ΕΕΜΕ. Από το 2007 είναι μέλος της «Ορχήστρας Φίλων της Μουσικής – Θράκης».

Η **Ειρήνη Μαύρου** γεννήθηκε στην Αθήνα. Αποφοίτησε από την τάξη πιάνου της Δόμνας Ευνουχίδου και συνέχισε τις πιανιστικές της σπουδές σε μεταπτυχιακό επίπεδο στο «Πανεπιστήμιο Μουσικής και Δραματικής Τέχνης του Graz» της Αυστρίας. Είναι πτυχιούχος του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, είναι ιδρυτικό μέλος του συνόλου ΠΙΑΝΔΑΕΜΟΝΙΟΝ (6 πιάνο – 12 πιανίστες), και έχει συμμετάσχει ως πιανίστα σε παραστάσεις του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδας. Το 2008 ανέλαβε τη διδασκαλία της θεατρικής μουσικής «Παράξενο δεν είναι;» του Θάνου Μικρούτσικου σε απευθείας συνεργασία με το συνθέτη. Ανήκει στις πλέον δραστήριες μουσικούς της γενιάς της, επιλέγοντας καινοτόμες προσεγγίσεις και διακαλλιτεχνικές παρουσιάσεις γεφυρώνοντας την πιανιστική πράξη με την υποκριτική, τις εικαστικές τέχνες και τη λογοτεχνία, όπως οι παραστάσεις «Ονειρών Κύματα» και «Η Οδών του Έρωτα» που πραγματοποίησε το Νοέμβριο του 2012 και το Νοέμβριο του 2013 στο Μέγαρο Μουσικής Θεσσαλονίκης.

Η **Μαρία Έμμα Μελικοπούλου** είναι διδάκτορας του Ιονίου Πανεπιστημίου και κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος από το Boston University στη Διεύθυνση Χορωδίας. Είναι πτυχιούχος της Νομικής Σχολής του ΑΠΘ. Διδάσκει στα τμήματα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου, ΑΠΘ, και Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Έχει δώσει συναυλίες στην Ελλάδα, την Ευρώπη, την Κίνα, Σιγκαπούρη, Νότιο Αφρική, Αίγυπτο, Τουρκία, Ρωσία, Ισραήλ, Καναδά και Η.Π.Α. Έχει λάβει μέρος σε χορωδιακά συνέδρια στην Ελλάδα, Ιαπωνία, Δανία, Κορέα, Η.Π.Α. και Καναδά. Είναι μέλος του National Music Honor Society (USA), του International Federation of Choral Music (IFCM) και επίσημη εκπρόσωπος της Interkultur/Musica Mundi στην Ελλάδα. Είναι μέλος του Διεθνούς Συμβουλίου των World Choir Games και διατελεί κριτής σε διεθνή φεστιβάλ. Συνεργάζεται τακτικά με το ΜΜΘ, ΜΜΑ, ΚΟΘ, ΣΟΔΘ, ΝΩΘ, ΣΩΘ, Καμεράτα κ.λπ. Τα βιβλία της «Εισαγωγή στην Τέχνη της Χορωδιακής Πράξης» και «Χορωδιακά έργα Ελλήνων Συνθετών για όμοιες Φωνές» κυκλοφορούν από τις Εκδόσεις Παπαργυροπούλου Νάκας.

Η **Στεφανία Μεράκου** γεννήθηκε στην Αθήνα και αρχικά σπούδασε πιάνο. Είναι κάτοχος πτυχίου Β.Α. στη μουσικολογία από το Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης στο Μπάφαλο, καθώς και κάτοχος Μ.Α. στο ίδιο αντικείμενο από το Πανεπιστήμιο του Κοννέκτικατ. Ενδιάμεσα μαθήτευσε και στο Πανεπιστήμιο της Βιρτζίνια με καθηγητή και επιβλέποντα στη διατριβή της τον Milos Velimirovic. Εργάστηκε στη βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου του Κοννέκτικατ, ενώ αργότερα, μετά την απόκτηση του διπλώματος διδασκαλίας από το Ίδρυμα Σουζούκι πάνω στην ομώνυμη μέθοδο, ξεκίνησε να τη διδάσκει σε παιδιά. Από το 1995, εργάζεται στη Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος «Λίλιαν Βουδούρη» αρχικά ως υπεύθυνη του Αρχείου Ελληνικής Μουσικής και κατόπιν ως διευθύντρια από τον Μάρτιο του 2005. Στα ενδιαφέροντά της συγκαταλέγεται η εφαρμογή νέων τεχνολογιών με σκοπό την προβολή και διάθεση πληροφοριακού και εκπαιδευτικού υλικού. Έχει παρουσιάσει εργασίες της σε διεθνή συνέδρια και έχει δημοσιεύσει εργασίες της σε μουσικολογικά περιοδικά και στο διαδίκτυο πάνω σε ζητήματα Ελληνικής μουσικής και της διάσωσης της.

Η **Μίχα Παρασκευή** σπούδασε Μουσικολογία στο Πανεπιστήμιο Paris IV-Sorbonne και έλαβε το διδακτορικό της δίπλωμα από το ίδιο Πανεπιστήμιο. Η διδακτορική της διατριβή έχει τίτλο: «Η συγκριτική μελέτη των επιδόσεων των Ελλήνων εφήβων στο Σολφέζ και Dictée». Ολοκλήρωσε τις σπουδές της στο κλασσικό τραγούδι λαμβάνοντας δίπλωμα μονωδίας, με βαθμό «Άριστα». Έχει συμμετάσχει σε πολλά χορωδιακά σύνολα όπως την χορωδία δωματίου του Δημοτικού Ωδείου Πατρών ενώ από το 2013 είναι μέλος του εργαστηρίου λυρικού θεάτρου του ΔΗΠΕΘΕ Πάτρας. Από το 2003 διδάσκει ως καθηγήτρια μουσικής στη πρωτοβάθμια εκπαίδευση ενώ ήταν και επιστημονικός συνεργάτης του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ίδρυμα (Τ.Ε.Ι.) Πάτρας. Τα τρέχοντα ερευνητικά της ενδιαφέροντα είναι η «μουσική και ψυχολογία», «μουσική και πολιτισμός», «μουσική και προσχολική εκπαίδευση». Έχει δημοσιεύσει σειρά επιστημονικών άρθρων σε διεθνή περιοδικά και πρακτικά συνεδρίων.

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

Η **Νικολέτα Μουχτάρογλου** είναι μουσικός και εκπαιδευτικός. Είναι απόφοιτος του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και κάτοχος Μεταπτυχιακού Τίτλου Σπουδών στην Ειδική Αγωγή από το Πανεπιστήμιο «Tor Vergata» της Ρώμης. Είναι επίσης κάτοχος πτυχίου Αρμονίας και Αντίστιξης. Εργάζεται επί σειρά ετών ως εκπαιδευτικός μουσικής στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση καθώς και ως δασκάλα κιθάρας και μουσικής προπαιδείας. Έχει παρουσιάσει στο 30^ο Διεθνές Συνέδριο για τη Μουσική Εκπαίδευση της ISME κι έχει παρακολουθήσει σημαντικό μουσικοπαιδαγωγικών και άλλων σεμιναρίων. Συμμετέχει ως μουσικός (κιθάρα, κρουστά) σε διάφορα μουσικά σχήματα. Είναι μέλος του Δ.Σ. της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση και της Οργανωτικής Επιτροπής των συνεδρίων της από το 2007 ως σήμερα.

Άννα Μπαμπάλη, Σπουδές: Πτυχίο Πιάνου και Πτυχίο Αντίστιξης με άριστα, Bachelor of Arts στην Μουσική, με ειδίκευση στο πιάνο Πανεπιστήμιο Anglia Ruskin στο Cambridge, μεταπτυχιακές σπουδές πιανιστικής ερμηνείας στο πανεπιστήμιο του Λονδίνου και Παιδαγωγική της Μουσικής στο πανεπιστήμιο του Middlesex. Ενεργή συμμετοχή σε σεμινάρια πιάνου, παιδαγωγικής του πιάνου με Φιλίππια Φιλίποβα, Ιρίνα Οσίποβα κ.ά. και μουσικοκινητικής αγωγής Orff, Kodaly και Dalcroze με Αγγέλικα Σλάβικ κ.ά. Πραγματοποίηση συναυλιών πάνω και μουσικής δωματίου σε Ελλάδα, Κύπρο και Αγγλία, επεταίοντες ομιλών του Συλλόγου Μανόλης Καλομοίρης σε Άργος, Χαλκίδα και Αθήνα για το συνθέτη, συμμετοχής σε Θεατρίβαλ, ως πιανίστρια Χορωδιακού Συλλόγου Χαλκίδας (Θέατρο Βράχων, «Φ.Σ. Παρνασσός» κ.ά.) Διδασκαλία σε: γενικά σχολεία (Μεγάλη Βρετανία), Μουσικά σχολεία (Ελλάδα), ωδεία και τώρα μόνιμη καθηγήτρια πιάνου στο Μουσικό Σχολείο Πειραιά. Δράσεις: Προγράμματα Erasmus+, ανακοινώσεις σε διεθνή συνέδρια, άρθρα σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά, ειδικός επιστήμονας εκπόνησης Οδηγού Εκπαιδευτικού πιάνου Μουσικών Σχολείων (Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ.-Ι.Ε.Π.) και μέλος Σ.Φ. Μανόλης Καλομοίρης, Ε.Ε.Μ.Α.Π.Ε. και Ε.Ε.Μ.Ε.

Ο **Βασίλειος Μπαρκοῦκης** είναι Επίκουρος Καθηγητής του ΤΕΦΑΑ ΑΠΘ με ειδίκευση στη Διδακτική Μεθοδολογία στη Σχολική Φυσική Αγωγή. Είναι πτυχιούχος του Τμήματος Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (1994). Απέκτησε Μεταπτυχιακό Δίπλωμα στην προπονητική του Τμήματος Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (1997). Είναι Διδάκτορας του Τμήματος Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (2001). Διδάσκει σε πολλά μαθήματα του τομέα του στο προπτυχιακό και στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών, ενώ τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα επικεντρώνονται: Δημιουργία αποτελεσματικού κλίματος διδασκαλίας στη φυσική αγωγή, εφαρμογή κανονισμών μορφών διδασκαλίας για την ενίσχυση των κινήτρων και τη βίωση θετικών εμπειριών από το μάθημα, διαθεματική προσέγγιση της φυσικής αγωγής, επίδραση της φυσικής αγωγής και της φυσικής δραστηριότητας στη διαμόρφωση υγιεινών συνθηκών διαβίωσης, μελέτη ανθυγιεινών συμπεριφορών όπως η χρήση ουσιών και οι εξαρτήσεις, και μελέτη του κυβερνοεγκοφισμού στην εκπαίδευση. Μεγάλος αριθμός των ερευνών του έχουν δημοσιευθεί σε διεθνή και ελληνικά επιστημονικά περιοδικά ενώ έχει ανακοινώσει παρουσιάσει και πολλές από αυτές σε συνέδρια.

Ο **Τριαντάφυλλος Μπαταργιάς** σπούδασε κλασική κιθάρα στο Ελληνικό Ωδείο, απ' όπου αποφοίτησε με άριστα παμψηφεί και τιμητική διάκριση και συνέχισε τις σπουδές του με τον Ιάκωβο Κολανιάν και με τους Κώστα Κλάββα και Μιχάλη Τραυλό στα Ανώτερα Θεωρητικά. Είναι απόφοιτος του τμήματος Ανθρωπιστικών Σπουδών του ΕΑΠ, με ειδίκευση στον Ελληνικό Πολιτισμό. Είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην Ιστορία της Φιλοσοφίας, του Τμήματος Φ.Π.Ψ. του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Είναι Διδάκτωρ της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Η διδακτορική του διατριβή αφορά στη Φιλοσοφία της Μουσικής. Έχει δημοσιεύσει κείμενά του γύρω από τον ελληνικό πολιτισμό και έχει δώσει συναυλίες στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, στην κεντρική αίθουσα του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, κ.ά. Από τον Ιούνιο του 2011 αποτελεί ντυτέτο με την βιολονίστα Νέλλη Οικονομίδου. Στο πλαίσιο των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών είναι Αξιολογητής στα Θεωρητικά της Ευρωπαϊκής Μουσικής και Εκπονητής του Οδηγού για τον Εκπαιδευτικό στην Κλασική Κιθάρα.

Η **Θεώνη Μπεντούλη** γεννήθηκε στις Σέρρες το 1978. Ξεκίνησε τα πρώτα μαθήματα μουσικής όταν ήταν 6 ετών και ολοκλήρωσε τις μουσικές της σπουδές λαμβάνοντας το πτυχίο αρμονίας από το Ωδείο Σερρών, το πτυχίο πιάνου με άριστα «παμψηφεί» από το Ωδείο Τσαϊκόφσκι και το δίπλωμα πιάνου από το Μακεδονικό Ωδείο Θεσσαλονίκης. Είναι επίσης απόφοιτος του τμήματος Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και κατέχει τίτλο μεταπτυχιακών σπουδών στη Διοίκηση Μονάδων Υγείας από το Ε.Α.Π. Στον επαγγελματικό τομέα, έχει εργαστεί ως καθηγήτρια πιάνου σε μουσικές σχολές και ωδεία της Θεσσαλονίκης και των Σερρών, ενώ από το 2010 και έπειτα, δραστηριοποιείται στο χώρο της διδασκαλίας μαθημάτων μουσικής μέσα από τη δική της επιχείρηση που εδρεύει στην πόλη των Σερρών και έχει την επωνυμία «Μουσικοπολιτεία». Πρόσφατα μάλιστα κυκλοφόρησε από τον εκδοτικό οίκο «Fagotto books» το πρώτο της μουσικό επιτραπέζιο παιχνίδι σε ηλεκτρονική μορφή που έχει τίτλο «Το κλειδί της Μουσικοπολιτείας». Είναι μέλος της Ε.Ε.Μ.Ε. και του Ο.Ε.Ε. Περισσότερες πληροφορίες για την ίδια αλλά και υλικό για τη διδασκαλία του βιβλίου μπορείτε να βρείτε στην προσωπική της σελίδα: <http://mousikopoliteia.blogspot.com>

Ο **Γιάννης Μυράλης** είναι αναπληρωτής καθηγητής Μουσικής Παιδαγωγικής και Σαξοφώνου και συντονιστής του μεταπτυχιακού προγράμματος στη Μουσική Εκπαίδευση στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου. Έχει κάνει σπουδές στο Lawrence University (BM), Bowling Green State University (MM) και Michigan State University (PhD). Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα εστιάζουν στη διδασκαλία των μουσικών του κόσμου, την πολυπολιτισμική μουσική εκπαίδευση και την οργανική μουσική εκπαίδευση. Έχει διδάξει στο Lionel Hampton School of Music στις ΗΠΑ, στο Πανεπιστήμιο Κύπρου και το University of Windsor. Έχει διδάξει επίσης σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης σε σχολεία στην Κύπρο και τις ΗΠΑ. Παρουσίασε σεμινάρια, συναυλίες και άρθρα σε διάφορα συνέδρια και πανεπιστήμια. Άρθρα του έχουν δημοσιευτεί σε διεθνή περιοδικά. Είναι ενεργός

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

σαξοφωνίστας και έχει εμφανιστεί με την Συμφωνική Ορχήστρα Κύπρου, ενώ έχει δώσει συναυλίες με διάφορα σύνολα μουσικής δωματίου στην Κύπρο και το εξωτερικό.

Η Μαρία Ντούρου σπούδασε πιάνο, αρμονία, αντίστιξη, φούγκα στο Εθνικό Ωδείο και σύνθεση στην École Normale de Musique de Paris και στο Ωδείο Athenaeum. Έργα της ερμηνεύονται στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Διδάκτωρ του Τ.Μ.Σ. του Ε.Κ.Π.Α. με έμφαση στην Ιστορική-Συστηματική Μουσικολογία. Η διατριβή της πραγματεύεται την Ύστερη Περίοδο του έργου του Γ.Α. Παπαϊωάννου (Εποπτεύουσα: Ολυμπία Ψυχopaϊδη). Επιμελήθηκε την έκδοση του έργου της Μ. Καλογρίδου, τη Γ΄ Έκδοση του Καταλόγου Έργων του Γ.Α. Παπαϊωάννου και έδωσε διαλέξεις για το έργο του. Συμμετέχει σε μουσικολογικά-μουσικοπαιδαγωγικά συνέδρια. Εργάστηκε για την εκπαιδευτική τηλεόραση και διδάσκει Θεωρητικά της Μουσικής στο Τ.Μ.Σ. του Α.Π.Θ. (Π.Δ. 407). Μέλος των Ε.Ε.Μ. και Ελληνικής Μουσικολογικής Εταιρείας. Εκπληθύνει Προγράμματος και Οδηγού Σπουδών για τα Μουσικά Σχολεία. Διευθύντρια Μουσικού Σχολείου Σιάτιστας και συντονίστρια των Μουσικών Συνόλων του. Γνωρίζει γαλλικά, αγγλικά, ισπανικά. Πτυχιούχος του τμήματος Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του Α.Π.Θ. Διαβάζει και γράφει ποίηση. Ποιήματά της δημοσιεύτηκαν στον τύπο και στην Ποιητική Ανθολογία των Εκδόσεων 'Νέα Σκέψη'.

Ο Ιωάννης Οικονόμου είναι απόφοιτος του τεχνικού λυκείου Ευόσμου με ειδικότητα στη γραφιστική. Είναι πτυχιούχος του τμήματος γραφιστικής της Σχολής Γραφικών Τεχνών και Καλλιτεχνικών Σπουδών του ΤΕΙ Αθηνών. Είναι τελειόφοιτος του μεταπτυχιακού τμήματος Γραφικές Τέχνες και Πολυμέσα της σχολής Εφαρμοσμένων Τεχνών του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου και στη διατριβή του ασχολήθηκε με τη δημιουργία πολυμεσικής εφαρμογής γραφικής παρτιτούρας για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Έχει διδάξει εικαστικά στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και γραφικές τέχνες και πολυμέσα στη μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση. Εργάζεται ως γραφίστας σε εταιρία πληροφορικής και έχει επιμεληθεί εξώφυλλα βιβλίων, περιοδικών, ιστοσελίδες, ελληνικά και διεθνή συνέδρια κ.α. Επιπλέον, έχει σχεδιάσει παιχνίδια, δραστηριότητες και πίνακες για τη μουσική εκπαίδευση σε συνεργασία με μουσικολόγους και μουσικοπαιδαγωγούς. Τα ενδιαφέροντά του περιστρέφονται γύρω από την εκπαίδευση, την τεχνολογία και τη σημειωτική. (fadomlord@gmail.com)

Η Αγαθή Πάνκου είναι απόφοιτη τμήματος Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής και μεταπτυχιακή φοιτήτρια στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας στις Επιστήμες της Αγωγής της Εκπαίδευσης. Εργάζεται σε όλες τις δομές τις εκπαιδευσης τα τελευταία 8 χρόνια. Έχει διδακτικό έργο στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, στην εκπαίδευση ενηλίκων (Δ.Ι.Ε. Κ., Σχολείο Δεύτερης Ώκαιρίας) και στην προσχολική ηλικία διδάσκοντας την μουσική εκπαίδευση. Έχει εργασθεί με την ιδιότητα της γραμματειακής υποστήριξης στο Δήμο Αμφίπολης και στην Πανελλήνια Μαθητιάδα. Έχει συγγραφικό έργο σε διάφορα μουσικοπαιδαγωγικά περιοδικά όπως Παράθυρο στην εκπαίδευση, μηνιαίο περιοδικό της ΕΕΜΕ, περιοδικό Πολύτονον και διάφορα μηνιαία περιοδικά πολιτισμικού ενδιαφέροντος. Τέλος, έχει συγγράψει μια μελέτη περίπτωσης για το Φεστιβάλ Αμφίπολης η οποία είναι προς δημοσίευση. Έχει παρακολουθήσει δεκάδες σεμινάρια εκπαιδευτικών θεμάτων και παράλληλα έχει παρακολουθήσει επιμορφώσεις 3000 ωρών περίπου, σε διάφορα θέματα που αφορούν τόσο την εκπαιδευτική διαδικασία όσο και την πολιτισμική κουλτούρα. Είναι γνώστης άριστης χρήσης ηλεκτρονικών υπολογιστών και καλής της ξένης γλώσσας των Αγγλικών. Τέλος, υπήρξε αθλήτρια σε επίπεδο πρωταθλητισμού, στον δρόμο αντοχής στο σκι (διάθλο) με δεύτερη Βαλκανική νίκη.

Η Κωνσταντίνα Παπαγεωργίου κατάγεται από τη Ναύπακτο. Το 2004 αποφοίτησε από το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου με άριστες αποφοίτησης. Συνέχισε τις μεταπτυχιακές της σπουδές ως υπότροφος του κληροδοτήματος Παν. Τριανταφυλλίδη στο University of Greenwich και απέκτησε διπλώμα ειδίκευσης MA in Arts Management. Είναι κάτοχος πτυχίων Αρμονίας, Αντίστιξης και Πιάνου. Από το 2005 διδάσκει μουσική σε δημοτικά και γυμνάσια και το 2009 διορίζεται, μέσω του διαγωνισμού ΑΣΕΠ, εκπαιδευτικός μουσικής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Από το 2012 έχει αναλάβει τη διδασκαλία και διεύθυνση της Παιδικής Χορωδίας του 3^{ου} Δημοτικού Σχολείου Ναυπάκτου με σημαντικές διακρίσεις. Παράλληλα, ολοκληρώνει το μεταπτυχιακό «Σπουδές στην Εκπαίδευση» στο ΕΑΠ και είναι υποψήφια διδάκτωρ στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου.

Η Μαρία Παπαγεωργίου είναι πτυχιούχος Αρμονίας, Αντίστιξης και Φούγκας του Νέου Ωδείου Θεσσαλονίκης, όπου παρακολούθησε και μαθήματα φλάουτου, κλασικού τραγουδιού, καθώς και τον μουσικοπαιδαγωγικό κύκλο του ωδείου, είναι διπλωματούχος πιάνου του Δημοτικού Ωδείου Πολίχνης, καθώς και διπλωματούχος του Μουσικοπαιδαγωγικού Ινστιτούτου Zoltán Kodály της Ουγγαρίας όπου φοίτησε με υποτροφία της Ελληνικής Εταιρείας Zoltán Kodály. Από το 1997 έχει εργαστεί ως καθηγήτρια θεωρητικών και χορωδίας στο Νέο Ωδείο Θεσσαλονίκης, στο Δημοτικό Ωδείο Πολυγύρου και στη Μουσική Σχολή Αρναίας του Δήμου Αριστοτέλη καθώς και ως μαέστρος της παιδικής και της μικτής χορωδίας Παλαιοχωρίου Χαλκιδικής. Από το 2006 έως σήμερα είναι μαέστρος της μικτής χορωδίας «Ιρις» του δήμου Παύλου Μελά, ενώ από το 2013 έχει αναλάβει το τμήμα χορωδίας του Ωδείου Βορείου Ελλάδος, διδάσκει θεωρητικά και τα τμήματα χορωδίας του Ωδείου Φίλιππος Νάκας και είναι μαέστρος του γυναικείου φωνητικού συνόλου «Θαμυριάδες».

Ο Ιωσήφ Παπαδάτος είναι Καθηγητής Μουσικής Σύνθεσης, διδάσκει ανώτερα θεωρητικά, σύνθεση και ενορχήστρωση στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου. Κατέχει τη θέση του Προέδρου στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου, καθώς και του Α' Αντιπροέδρου στην Ένωση Ελλήνων Μουσουργών.

Η Μαρία Παπαζαχαρίου - Χριστόφορου, Υπ. Διδάκτορας της Μουσικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, είναι Βοηθός Διευθύντρια στη δημόσια εκπαίδευση στην Κύπρο και μουσικοπαιδαγωγός από το 1993. Είναι κάτοχος του διπλώματος της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου και πτυχιούχος της Παιδαγωγικής Σχολής

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

Δημοτικής Εκπαίδευσης του Α.Π.Θ. με άριστα. Έχει πτυχίο πιάνου και αρμονίας από το Royal School of Music London. Είναι κάτοχος με άριστα του μεταπτυχιακού τίτλου Master of Music in Music Education, από το πανεπιστήμιο Michigan State University USA. Έχει ειδικότητα στην μουσική αγωγή νηπίων και παιδιών μικρής ηλικίας με τη μέθοδο Music Learning Theory (Edwin Gordon), και τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα εστιάζονται στη μουσική εκπαίδευση νηπίων και παιδιών μικρής ηλικίας όπως και στις άτυπες διαδικασίες μουσικής μάθησης. Εκτός από τη διδασκαλία της μουσικής, τα τελευταία 7 χρόνια εργάζεται και ως Σύμβουλος Μουσικής και Λειτουργός του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Κύπρου για τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα Μουσικής. Ασχολείται με την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών παγκύπρια ως εκπαιδύτρια με σεμινάρια και βιωματικά εργαστήρια και είναι μέλος της συγγραφικής ομάδας των νέων βιβλίων μουσικής του ΥΠΠ.

Η **Έλενα Παπαθεράποντος-Κωνσταντίνου** είναι εκπαιδευτικός στη Δημοτική Εκπαίδευση της Κύπρου. Είναι πτυχιούχος του Παιδαγωγικού τμήματος του Πανεπιστημίου Αιγαίου και κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου στις Επιστήμες της Αγωγής- Εκπαιδευτική Ηγεσία και πολιτική του Πανεπιστημίου Κύπρου. Επίσης είναι διπλωματούχος Μονωδίας του Ελληνικού Ωδείου Αθηνών και πτυχιούχος Ανωτέρων Θεωρητικών του Εθνικού Ωδείου Αθηνών. Είναι υπολήφια διδάκτωρ στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου. Ως εκπαιδευτικός και σύμβουλος Μουσικής συμμετείχε ενεργά στη διαδικασία διαμόρφωσης των Νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων για το μάθημα της Μουσικής. Είναι μαέστρος της Παιδικής Χορωδίας Αποστόλου Παύλου και έχει εκδώσει και κυκλοφορεί ψηφιακά C.D με τραγούδια για το Δημοτικό Σχολείο, εγκεκριμένα από το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Εκπροσώπησε την Κύπρο σε αρκετούς διαγωνισμούς και χορωδιακά φεστιβάλ στην Κύπρο και στο εξωτερικό όπως στο Βεάκειο Δημοτικό θέατρο Πειραιά, στο «Joy of Europe» στο Βελιγράδι, στο Δημοτικό θέατρο Λευκωσίας κ.α.

Η **Δήμητρα Παπασταύρου** σπούδασε Παιδαγωγική και ολοκλήρωσε το μεταπτυχιακό και το διδακτορικό της στη Μουσική Παιδαγωγική. Στον ίδιο τομέα, με υποτροφία «Αριστείας» της επιτροπής ερευνών του Α.Π.Θ. διεξήγαγε μεταδιδακτορική έρευνα. Τα βασικά ερευνητικά της ενδιαφέροντα κινούνται γύρω από τις ψυχοκοινωνικές διαστάσεις της μουσικής πράξης και μάθησης, τις άτυπες διεργασίες μάθησης και τη συγκρότηση μουσικών ταυτοτήτων. Έχει διδάξει μαθήματα μουσικής παιδαγωγικής και διδακτικής οργάνου και μαθήματα μουσικής ψυχολογίας και κοινωνιολογίας της μουσικής. Ως δασκάλα έχει δουλέψει κυρίως με παιδιά μεταναστών στην Ελλάδα. Έχει συμμετάσχει σε ερευνητικά προγράμματα, έχει οργανώσει μουσικά εργαστήρια και παραστάσεις για παιδιά και έχει εργαστεί ως μουσικός. Έχει δημοσιεύσει άρθρα και συνεργασία με τον Στέργιο Λούστα έχει μεταφράσει στα ελληνικά το βιβλίο Musicking του Κρίστοφερ Σμιλ. Είναι γλωσσική σύμβουλος του ηλεκτρονικού επιστημονικού περιοδικού Approaches και ιδρυτικό μέλος και περφόρμερ της μουσικής ομάδας NQR Ensemble.

Η **Στεφανία Παπατζίκη** είναι απόφοιτος του Κρατικού Ωδείου Θεσσαλονίκης στο πιάνο και τα ανώτερα θεωρητικά. Έχει μεταπτυχιακό στη μουσική εκπαίδευση (MA in Music Education) από το Institute of Education του Πανεπιστημίου του Λονδίνου. Έχει εργαστεί σε Μουσικά Σχολεία και από το 2003 είναι εκπαιδευτικός μουσικής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.

Η **Αννα Παπουτσίου** είναι πτυχιούχος Λογιστικής (Τ.Ε.Ι. Καβάλας, 2003) και Μουσικών Σπουδών (Α.Π.Θ., 2009) και κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου στη Μουσική Κουλτούρα και Επικοινωνία (Ε.Κ.Π.Α., 2012). Παράλληλα με τις ακαδημαϊκές τις σπουδές, έχει ολοκληρώσει ωδειακές σπουδές ανωτέρων θεωρητικών (ειδικό αρμονίας, αντίστιξης, φούγκας), καθώς και πτυχίο φλάουτου. Τα τελευταία πέντε χρόνια εργάζεται ως αναπληρώτρια δασκάλα μουσικής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Το ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον της κινείται γύρω από τη μουσική του ελεύθερου αυτοσχεδιασμού και των προφορικών - αφηγηματικών τρόπων διερεύνησης και καταγραφής της ιστορίας του. Από το 2014 εκπαιδεύει τη διδακτορική της διατριβή στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Α.Π.Θ. υπό την επίβλεψη της Δ. Στεφάνου και με θέμα «Άτυπες μορφές μάθησης και ελεύθερος μουσικός αυτοσχεδιασμός: Επαναπροσδιορίζοντας τις έννοιες της μουσικής δραστηριότητας και του ερασιτεχνισμού στην Ελλάδα μέσα από περιπτώσεις αυτοσχεδιαστών χωρίς επίσημη μουσική εκπαίδευση».

Η **Μαρία Πατιώ** είναι πτυχιούχος πιάνου και θεωρητικών του Σύγχρονου Ωδείου Θεσ/νίκης. Επίσης, είναι πτυχιούχος της Σχολής Γεωλογίας του Τμήματος Θετικών Επιστημών Α.Π.Θ. Έχει διδάξει σε επιμορφωτικά προγράμματα για εκπαιδευτικούς μουσικής (Π.Ε.Κ.), καθώς επίσης και θεωρητικά στο Σύγχρονο Ωδείο Θεσσαλονίκης, στο διάστημα 1988-1995. Από το 1995 εργάζεται ως εκπαιδευτικός μουσικής στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και από το 2007 εργάζεται ως καθηγήτρια μουσικής στο Πειραματικό Σχολείο Α.Π.Θ. Η καλλιτεχνική της δραστηριότητα επικεντρώνεται στη μουσική επένδυση θεατρικών έργων.

Η **Ασημίνα Πάτκου** γεννήθηκε στο Αμαρούσιο Αττικής. Είναι απόφοιτη του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Α.Π.Θ., κάτοχος διπλώματος κλαρινέτου (τάξη Γ. Καζίκου) και αντίστιξης (τάξη Κ. Τσούγκρα) από το Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης και μεταπτυχιακή φοιτήτρια στην κατεύθυνση «Διδακτική της Μουσικής» του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Από το 2009 υπηρετεί ως μουσικός στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Είναι μέλος της ΕΕΜΕ. Από το 2013 είναι μέλος του γυναικείου φωνητικού συνόλου «Πλειάδες».

Μιχάλης Πατσέας: Μαέστρος, μουσικολόγος και μουσικοπαιδαγωγός, διευθυντής του **Ωδείου Κόνταλο** και των μουσικών του συνόλου, τέως Πρόεδρος της International Kodály Society (2015-2019). Σπούδασε μουσική στο Εθνικό Ωδείο, το Πανεπιστήμιο Μουσικής της Βιέννης και το **Ονγρικό Ινστιτούτο Kodály**, απ' όπου απεφοίτησε με Μεταπτυχιακό Δίπλωμα στη Διεύθυνση Χορωδίας και στα Παιδαγωγικά της Μουσικής. Είναι Πτυχιούχος του Νομικού Τμήματος και υποψήφιος Διδάκτορας του **Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών** όπου και δίδαξε Μουσικοπαιδαγωγικά. Έλαβε μέρος σε περισσότερα από 30 συνέδρια

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

σε 12 χώρες. Άρθρα του έχουν δημοσιευτεί σε επιστημονικά περιοδικά (Μουσικολογία, Bulletin of I.K.S.) και πρακτικά συνεδρίων. Διδάσκει διευθύνση, παιδαγωγικά και μονωδία (με ειδικότητα στην παιδική φωνή) στο Ωδείο Κόνταλντ, σε διεθνή σεμινάρια και σε Ανώτατες Σχολές σε Ουγγαρία, Κίνα και Κύπρο. Διευθύνει χορωδίες και ορχηστρικά σύνολα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Συνεργάστηκε με διάσημες ορχήστρες, χορωδίες, μαέστρους σολίστ και σκηνοθέτες, στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών (65 φορές), στο Ηρώδειο, στην Επίδαυρο, την Εθνική Λυρική Σκηνή κ.α. Υπήρξε ο πρώτος μαέστρος της Παιδικής Χορωδίας του Γ΄ Προγράμματος ΕΡΑ. Τιμήθηκε με πολλά βραβεία, παρασημοφορήθηκε δε από τον Πρόεδρο της Ουγγαρίας

Η Εύα Παυλίδου είναι Επίκουρη Καθηγήτρια του Τμήματος Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (Τ.Ε.Π.Α.Ε.) του Α.Π.Θ., μέλος του Τομέα Αισθητικής Παιδείας με γνωστικό αντικείμενο τη Ρυθμική και Κινητική Αγωγή. Είναι πτυχιούχος του Τ.Ε.Φ.Α.Α. Α.Π.Θ. και διδάκτωρ (Ph.D.) του Τ.Ε.Π.Α.Ε. Α.Π.Θ. στη Ρυθμική και Κινητική Αγωγή. Διδάσκει στο Προπτυχιακό και Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών του Τμήματος και επιβλέπει πτυχιακές εργασίες, μεταπτυχιακές και διδακτορικές διατριβές. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα προσανατολίζονται στην αναπτυξιακή Φυσική Αγωγή, την έκφραση μέσω κίνησης, την ψυχοκινητική αγωγή, το δημιουργικό χορό, τον παραδοσιακό χορό, τις διαθεματικές και διαπολιτισμικές προσεγγίσεις μέσω της κίνησης στην προσχολική και πρώτη παιδική ηλικία. Δημοσιεύει σε ελληνικά και ξένα περιοδικά και έχει συγγράψει ένα βιβλίο. Υπήρξε επί σειρά ετών διεθνής κριτής στην Ρυθμική Γυμναστική (Ρ.Γ.), διετέλεσε πρόεδρος των κριτών Ρ.Γ. στην Ελλάδα και συμμετείχε ως διεθνής κριτής σε πολυάριθμους εθνικούς και διεθνείς αγώνες του αθλήματος, σε πολλά Πανευρωπαϊκά και Παγκόσμια Πρωταθλήματα και δύο φορές σε Ολυμπιακούς αγώνες.

Η Ελίζα Παλλάτου υπηρετεί ως αναπληρώτρια καθηγήτρια στο Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, στην πόλη των Τρικάλων. Έλαβε το πτυχίο (1988) και το διδακτορικό της (1995) από το Τ.Ε.Φ.Α.Α. του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης και το Master of Science in Motor Learning (1991) από το University of Illinois at Chicago, U.S.A. Διετέλεσε μέλος της Εθνικής Ομάδας Ρυθμικής Γυμναστικής, ως προπονήτρια κλιμακίου. Από το 1991 διδάσκει στο πανεπιστήμιο σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο, τα αντικείμενα της Κινητικής Μάθησης, της Ρυθμικής και Γυμναστικής για Όλους, με έμφαση στην αντίληψη του ρυθμού και της κινητικής απόδοσης σε πρωτότυπες-δημιουργικές κινήσεις, με εφαρμογή σε ασκούμενους όλων των ηλικιών. Είναι υπεύθυνη της ΧοροΓυμναστικής Ομάδας Αναγνώστης του Τ.Ε.Φ.Α.Α. - Π.Θ. η οποία εκπροσωπεί το τμήμα σε πανελλήνια και διεθνή φεστιβάλ γυμναστικής. Έχει συγγράψει 5 βιβλία, έχει δημοσιεύσει πάνω από 60 άρθρα, τα οποία έχουν εκδοθεί σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά, έχει παρουσιάσει πάνω από 80 εργασίες σε διεθνή και πανελλήνια συνέδρια, ενώ αρθρογραφεί και σε ηλεκτρονικούς ιστότοπους σχολιάζοντας ποικίλα κοινωνικά θέματα.

Η Νικολέττα Πολυδώρου αποφοίτησε με άριστα από το Πανεπιστήμιο του Καρόλου της Πράγας στη Διεύθυνση Χορωδίας – Μουσική Παιδαγωγική. Έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στη Μουσική Παιδαγωγική στο Kingston University του Λονδίνου. Είναι Διδάκτωρ Μουσικής Παιδαγωγικής του University of Roehampton του Λονδίνου (υποτροφία IKYK). Κατά τη διάρκεια των σπουδών της στο Λονδίνο ήταν Βοηθός Μαέστρου στο φωνητικό σύνολο του Kingston University, κάτω από τη διεύθυνση του Dr David Osbon. Από το 2011 διδάσκει ως Ειδικός Επιστήμονας στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου. Παράλληλα, εργάζεται ως εκπαιδευτρια Μουσικής, σε απογευματινές και καλοκαιρινές δραστηριότητες δημιουργικής απασχόλησης και ενισχυτικής διδασκαλίας σε σχολεία της Ζώνης Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας Φανερωμένης στα πλαίσια του Έργου “Πρόγραμμα κατά της Πρόωρης Εγκατάλειψης του Σχολείου, της Σχολικής Αποτυχίας και της Παραβατικότητας σε Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (ΖΕΠ)”. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα εστιάζονται στη διαπολιτισμική εκπαίδευση, στο μαθητο-κεντρικό μοντέλο διδασκαλίας και στη διδασκαλία της ιστορίας της μουσικής σε πανεπιστημιακό επίπεδο.

Η Αικατερίνη Πολυμενοπούλου είναι πτυχιούχος του Τμήματος Μουσικών Σπουδών της Σχολής Καλών Τεχνών του Α.Π.Θ., υποψήφια διδάκτορας του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου (επιβλέπων καθ. Χ. Ξανθοδάκης), διπλωματούχος Σύνθεσης, Διεύθυνσης Χορωδίας, και Βυζαντινής Μουσικής, με αρκετές δημοσιεύσεις σε Ελληνικά & ξένα Περιοδικά, καθώς και εισηγήσεις σε Παγκόσμια, Διεθνή και Πανελλήνια Συνέδρια. Επίσης, είναι συγγραφέας βιβλίων και μέλος της Καλλιτεχνικής Επιτροπής του ΥΠΟΠΑΙΘ για τα Μουσικά Σχολεία, μέλος της Κεντρικής Επιστημονικής Επιτροπής (ΚΕΕ) της πράξης «Αναβάθμιση Μουσικών και Καλλιτεχνικών Σχολείων (ΑΠ1.2, &3 ΥΠΑΙΘ, eye, ΕΣΠΑ), μέλος Συντακτικής Επιτροπής της Επετηρίδας της Ομοσπονδίας Ναξιακών Συλλόγων «Ναξιακά», μέλος του Δ.Σ. του Πανελλήνιου Συλλόγου Διευθυντών Χορωδιακών και Οργανικών Συνόλων (ΠΑΣΔΙΕΧΟΣ) κ.α.. Διετέλεσε, ακόμη, Διδάσκουσα με 407/85 και με απόσπαση από τη Β/θμια Εκπ/ση στο ΤΕΦΑΑ του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, καθώς και Επιμορφώτρια στα ΠΕΚ. Εργάζεται ως Σχολική Σύμβουλος εκπαιδευτικών μουσικής στην Περιφέρεια Αττικής με έδρα τον Πειραιά.

Η Κωνσταντίνη Πολυχρονόπουλου γεννήθηκε στην Αθήνα. Είναι κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος με τίτλο «Επιστήμες της Αγωγής- Μουσική Παιδαγωγική» του University of Nicosia. Με πλήρη υποτροφία και έπαινο ολοκλήρωσε τις σπουδές σύνθεσης με τον Θ. Αντωνίου στο Hellenic American University. Είναι πτυχιούχος πιάνου (άριστα και έπαινο καλύτερης επίδοσης) και Ανώτερον Θεωρητικών. Παράλληλα, ασχολήθηκε με το θέατρο παίρνοντας μαθήματα κινησιολογίας και υποκριτικής (Α. Λύρα, Β. Λάγγη, Γ. Πετσόπουλο). Διδάσκει πιάνο (Ωδείο Φίλιππος Νάκας), Θεωρητικά, Ιστορία της Μουσικής (Ανώτερη Επαγγελματική Σχολή Χορού Ακτίνα). Ως πιανίστα συμπράττει σε συναυλίες μουσικής δωματίου (Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Ελληνοαμερικανική Ένωση, Athenaeum κ.ά) και οι συνθέσεις της έχουν παρουσιαστεί σε διάφορες αίθουσες στην Ελλάδα (Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, Ελληνοαμερικανική Ένωση, κ.ά) και το εξωτερικό από καταξιωμένα σύνολα (Ελληνικό Συγκρότημα Σύγχρονης Μουσικής, String Quartet L'anima, Aeolos Woodwind Quintet, κ.ά). Τον Οκτώβριο του 2013, παρουσιάστηκε στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών η ενορχήστρωση της Pulcinella, I. Stravinsky, παραγγελία του 'Kyklos Ensemble', αποσπώντας πολύ καλές κριτικές.

Ονομάζομαι **Θεοχάρης Ράπτης** και είμαι Επίκουρος Καθηγητής Μουσικής Αγωγής στο Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Έχω σπουδάσει Φιλοσοφία-Παιδαγωγική-Ψυχολογία στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων και Μουσική Παιδαγωγική, Μουσικολογία και Φιλοσοφία στο Ludwig-Maximilians-Universität του Μονάχου στη Γερμανία. Στο ίδιο Πανεπιστήμιο εκπόνησα τη διδακτορική μου διατριβή. Εκτός από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων έχω διδάξει στο ΤΕΙ Ηπείρου (Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής και Τμήμα Προσχολικής Αγωγής) και στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου. Βασικές θεματικές που με ενδιαφέρουν είναι μεταξύ άλλων η μουσική αγωγή στην προσχολική ηλικία, η φιλοσοφία της μουσικής αγωγής, η συστηματική μουσική παιδαγωγική, οι άτυπες μορφές μουσικής μάθησης.

Η **Ρεγγίνα Σαλτάρη** είναι απόφοιτος του μεταπτυχιακού τμήματος Music Education του Institute of Education, University of London, και υποψήφια διδάκτωρ του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου. Έχει δουλέψει στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση στο Λονδίνο στα μουσικά τμήματα των σχολείων. Παράλληλα ήταν τακτικό μέλος της Lambeth Symphonic Orchestra στο Λονδίνο για 4 χρόνια με πλούσιο ρεπερτόριο και τακτικές συναυλίες. Στην Ελλάδα, εργάστηκε στη δημόσια και ιδιωτική εκπαίδευση ως αναπληρώτρια καθηγήτρια βιολιού και καθηγήτρια Αγγλικών ως ξένης γλώσσας. Είναι απόφοιτη του Κρατικού Ωδείου Θεσσαλονίκης (Διπλώμα βιολιού, Πτυχίο Αντίστιξης) και του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Πτυχίο Αγγλικής Φιλολογίας) και υπήρξε τακτικό μέλος των ορχηστρών και των δύο ιδρυμάτων. Το ενδιαφέρον της στρέφεται στη μελέτη των άτυπων μορφών μάθησης των παιδιών και των συμπερασμάτων που μπορούν να εξαχθούν για την ενίσχυση της διδασκαλίας του μαθήματος της μουσικής στη σχολική αίθουσα.

Η **Γεωργία Σαρκικάκη** γεννήθηκε στα Χανιά. Είναι απόφοιτος της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Ηρακλείου, του Παιδαγωγικού Τμήματος και του Διδασκαλείου Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Κρήτης. Έχει κάνει μεταπτυχιακές σπουδές στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (Τ.Ε.Φ.Φ.Α), κατεύθυνση: Παιδαγωγική & Δημιουργική Μάθηση και στο τμήμα Ψυχολογίας Κρήτης. Κατέχει πτυχία Ωδικής, Ειδικού Αρμονίας, Αντίστιξης, Φούγκας από το Ελληνικό Ωδείο Αθηνών και Δίπλωμα Σύνθεσης. Εργάζεται στην Α/θμια εκπαίδευση (ως δασκάλα ή / και ως εκπ. Μουσικής / Διευθύντρια). Στο Βενιζέλειο Ωδείο Χανίων (παράρτημα Ελληνικού Ωδείου Αθηνών) έχει διδάξει Ανώτερα Θεωρητικά. Είναι υποψήφια διδάκτορας του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων όπου εκπονεί διδακτορική διατριβή σχετικά με τη μουσική δημιουργικότητα σύμφωνα με τις απόψεις εκπαιδευτικών (νηπιαγωγών, δασκάλων, εκπ. Μουσικής).

Ο **Σπύρος Σιάσος** κατάγεται από το Μεσολόγγι. Είναι απόφοιτος του Τμήματος Μουσικών Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και του Τμήματος Μουσικής Παιδαγωγικής της Σχολής Καλών Τεχνών του Πανεπιστημίου Neofit Rilsky του Μπλαγκόεβγκραντ της Βουλγαρίας και τελειόφοιτος στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Πολιτισμός» του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου Αθηνών. Είναι κάτοχος Διπλώματος Βυζαντινής Μουσικής και Πτυχίου Ανώτερων Ευρωπαϊκών Θεωρητικών (Φυγής). Την πρώτη του επαφή με τον ταμπουρά οφείλει στον Ευγένιο Βούλγαρη, την γνώση της οργανοχρησίας του τουρκικού saz στους Ross Daly, Mehmet Erenler και Erdal Erzincan και του πέρσικου setar στον Hamid Modabassam. Από το 2002 διδάσκει Μουσική στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Επίσης, στα πλαίσια της Δημόσιας Εκπαίδευσης έχει διδάξει ταμπουρά στα Μουσικά Σχολεία Αγρινίου, Τρίπολης και Ιλίου. Συγγραφικό έργο: Σιάσος, Σπ. (2014), *Μέθοδος Οργανοχρησίας του Ταμπουρά με χρήση Βυζαντινής Σημειογραφίας*, Αθήνα: έκδοση του ίδιου.

Ο **Σωκράτης Σινόπουλος** γεννήθηκε στην Αθήνα το 1974 και ξεκίνησε τις μουσικές του σπουδές στραμμένος αρχικά προς την ευρωπαϊκή δυτική μουσική. Παράλληλα, υπήρξε μέλος της Βυζαντινής χορωδίας του Χρήστου Τσιαμούλη. Στα 14 του γνώρισε το Ross Daly και ξεκίνησε τη μελέτη του πάνω στην πολιτική λύρα, συμμετέχοντας ένα χρόνο μετά στο Μουσικό Συγκρότημα "Λαβύρινθος" λαβαίνοντας μέρος σε πολυάριθμες συναυλίες και ηχογραφήσεις. Το 1997 ολοκλήρωσε τις μουσικολογικές του σπουδές στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας. Παράλληλα με την εξάχρονη παραμονή του στο "Λαβύρινθο" ο Σωκράτης είχε ενεργό μουσική δράση σε συγκροτήματα με επίκεντρο τη δημοτική Ελληνική, τη Βυζαντινή, την κλασσική οθωμανική μουσική, την jazz και το ρεμπέτικο. Ο Σωκράτης Σινόπουλος, εκτός από το ότι είναι κορυφαίος εκπρόσωπος στην Ελλάδα της πολιτικής λύρας, έχει ασχοληθεί εδώ και πολλά χρόνια με το πολιτικό λαούτο. Από τη μια ερευνά τον παλαιό τρόπο παιξίματος αυτού του οργάνου, και από την άλλη, διαμορφώνει έναν δικό του ήχο, με βάση τα ακούσματα που έχει από άλλα όργανα της ίδιας παράδοσης, που ακούγονται περισσότερο σήμερα. Είναι Επίκουρος Καθηγητής στο Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

Η **Αναστασία Σούκα-Σίμου** γεννήθηκε στην Αθήνα. Αποφοίτησε από το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Έχει διδάξει αγγλικά σε ιδιωτικά κέντρα ξένων γλωσσών. Είναι κάτοχος Πτυχίου Πιάνου. Εργάζεται ως δασκάλα πιάνου.

Η **Ευαγγελία Σπυράκου** είναι απόφοιτος του Τ.Μ.Σ.- Α.Π.Θ. (1995). Διδάκτορας του Γρηγορίου Στάθη στο Τ.Μ.Σ.- Ε.Κ.Π.Α. (2005) με θέμα «Οι Χοροί Ψαλτών κατά την Βυζαντινή Παράδοση». Διπλωματούχος πιάνου και βυζαντινής μουσικής. Διορισμένη στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση από το 1996 και από το 1997 έχει διδάξει πιάνο στα Μουσικά Σχολεία Ξάνθης και Δράμας. Ως αποσπασμένη (2007-2010) συμμετείχε στη διδασκαλία σειράς μαθημάτων της Κατεύθυνσης *Βυζαντινής Μουσικής* του ΤΜΕΤ-ΠΑΜΑΚ, με ανάθεση συνεπικουρικού-υποβοηθητικού διδακτικού έργου. Από το 2011 είναι Διευθύντρια του Μουσικού Σχολείου Δράμας όπου διδάσκει πιάνο και συνοδεύει ορχηστρικά και φωνητικά μουσικά σύνολα. Εκτός από εισηγήσεις σε παγκόσμια συνέδρια και άρθρα που έχουν δημοσιευθεί σε περιοδικά με κριτές, έχει παρακολουθήσει σεμινάρια και επιμορφώσεις διαφόρων καθηγητών και φορέων σε τομείς όπως α) Νέες Τεχνολογίες και η χρήση τους στα μαθήματα μουσικής, β) Πιάνο, γ) Διεύθυνση χορωδίας δ) Παλαιογραφία και Ιστορία Κειμένων (MIET) ε) Φροντιστήριο Ιστορικών Επιστημών (ΕΙΕ) και στ) Εκπαιδευτικό management-ηγεσία. Έχει αναπτύξει επιμορφωτική δράση σε εκπαιδευτικούς δευτεροβάθμιας, κυρίως εκπαίδευσης.

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

Ο Βασίλειος Στάμου πραγματοποίησε τις πτυχιακές και μεταπτυχιακές σπουδές του (BA in Music-Jazz και Ma in Music Research) στο Middlesex University της Αγγλίας. Έχει σημαντική προϋπηρεσία στον κλάδο της μουσικής διδασκαλίας στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, και ήταν ενεργός μουσικός εκτελεστής κατά τα τελευταία 15 έτη. Σήμερα είναι ερευνητής στο Εργαστήριο Κοινωνικής Ψυχολογίας του Aix-Marseille University στη Γαλλία, όπου ερευνά τα θεραπευτικά οφέλη της μουσικής για την απεξάρτηση από εξαρτησιογόνες ουσίες. Έχει εργαστεί σε ελληνικά και γαλλικά θεραπευτικά προγράμματα απεξάρτησης χορηγούμενα από νοσοκομεία, κλινικές, ψυχοθεραπευτικά κέντρα και θεραπευτικές κοινότητες. Παρουσίασε τα αποτελέσματα της έρευνάς του στο 42^ο Συνέδριο Γνωστικοσυμπεριφορικής Ψυχολογίας στο Παρίσι όπου έλαβε το βραβείο "Honours Prize" για νεαρούς ερευνητές. Η έρευνα πεδίου που έχει πραγματοποιήσει χρηματοδοτήθηκε από το Grundtvig Lifelong Learning Programme for Adult Education και αυτή τη στιγμή έχει τη θέση του υπεύθυνου διαχείρισης έργου/ερευνητή στο πρόγραμμα Erasmus+ MUS.I.C.D.A.RE για την ανταλλαγή και διάχυση επιστημονικής τεχνογνωσίας όσον αφορά τα θεραπευτικά οφέλη της μουσικής στην απεξάρτηση από εξαρτησιογόνες ουσίες.

Η Αλδα Στάμου (Ph.D.) διδάσκει ως Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στο Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Εργάστηκε ως Επικουρή Καθηγήτρια στο Τμήμα Μουσικής του Πολιτειακού Πανεπιστημίου της Νεβάδα, όπου ήταν επίσης διευθύντρια του Προγράμματος Μουσικής Αγωγής Βρεφών και Νηπίων και υπεύθυνη Προγράμματος Επιμόρφωσης στη Μέθοδο Orff. Ολοκλήρωσε το διδακτορικό της στο Πολιτειακό Πανεπιστήμιο του Μίσιγκαν, κι έκανε πρόσθετες ειδικές σπουδές στη Θεωρία της Μουσικής Μάθησης του E. Gordon, στο Orff-Schulwerk, και στη Διδακτική Μεθοδολογία Suzuki, την οποία και διδάξε στις Η.Π.Α. Από το 2000 ως σήμερα εποπτεύει επιστημονικά το *Baby Artists: Πρόγραμμα Μουσικής Ανάπτυξης Βρεφών και Νηπίων*. Έχει δημοσιεύσει σε ελληνικά και διεθνή περιοδικά και έχει παρουσιάσει σε διεθνή και παγκόσμια συνέδρια. Έχει διατελέσει επί σειρά ετών πρόεδρος και μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση (Ε.Ε.Μ.Ε.), και μέλος των Επιστημονικών Επιτροπών των περιοδικών *International Journal of Music Education: Practice*, *International Journal of Music Education: Research*, *Μουσικοπαιδαγωγικά*, *Approaches* και *Hellenic Journal of Music, Education and Culture*.

Η Χριστίνα Σωτηρίου είναι εκπαιδευτικός μουσικής στο Μουσικό Σχολείο Ιωαννίνων και έχει εργαστεί ως Επιστημονική Συνεργάτιδα στο Τ.Ε.Ι. Ιωαννίνων. Είναι Διδάκτωρ Μουσικής Παιδαγωγικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και έχει ασχοληθεί με τα τεστ του Αμερικανού Μουσικοπαιδαγωγού Edwin Gordon.

Η Ταρσένη Σοφία γεννήθηκε στη Γερμανία το 1974 ενώ από το 1986 ζω μόνιμα στη Θεσσαλονίκη. Σπούδασα Μουσικολογία στη Σχολή Καλών Τεχνών του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και ολοκλήρωσα τις σπουδές του πλάου στο Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης με καθηγήτρια την Έλλη Ζαχαροπούλου. Έχω παρακολουθήσει κύκλους σεμιναρίων Μουσικοπαιδαγωγικών, Μουσικοθεραπείας, Διδακτικής Πιάνου, Διεύθυνσης Χορωδίας και Σύνθεσης Μουσικής για Κινηματογράφο και Θέατρο με διάφορους καθηγητές όπως οι Αγγέλικα Σλάβικ, Ντόρα Ψαλτοπούλου, Πέτρος Βούβαρης, Αντώνης Κοντογεωργίου, Έλλη Ζαχαροπούλου και άλλοι. Έχω εργαστεί ως δασκάλα πιάνου και μουσικής σε ιδιωτικά ωδεία και σχολεία ενώ από το 2004 είμαι διορισμένη καθηγήτρια μουσικής στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Δυτικής Θεσσαλονίκης) όπου διοργανώνω χορωδία, ορχήστρα και θεατρική ομάδα και κάθε χρόνο παρουσιάζουμε με τα παιδιά διάφορες μουσικοθεατρικές παραστάσεις. Είμαι μέλος της Ε.Ε.Μ.Ε. και το 2012 συμμετείχα ως μέλος της Οργανωτικής Επιτροπής στο Παγκόσμιο Συνέδριο της ISME που πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη. Είμαι μέλος της θεατρικής ομάδας του Πολιτιστικού Συλλόγου Φυλέρου.

Η Μαρία Τσαλίκη γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη όπου και σπούδασε. Αποφοίτησε από το Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του ΠΑΜΑΚ με ειδικευση στο Πιάνο (Τάξη Ούβε Μάτσκε) με Άριστα και κατέχει Δίπλωμα Πιάνου όπως και Ανάτομον Θεωρητικών (Σύνθεση). Από το 2009 εργάζεται ως μόνιμη εκπαιδευτικός μουσικής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Από τα φοιτητικά χρόνια έως σήμερα έχει πλούσια καλλιτεχνική δράση τόσο σε σύνολα (μουσική δωματία, χορωδίες, ορχήστρες) όσο και ως σολίστ. Από τον Φεβρουάριο του 2015 είναι μεταπτυχιακή φοιτήτρια στο ΠΜΣ ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ με κατεύθυνση τη Διδακτική. Επίσης είναι Καλλιτεχνική Διευθύντρια στο Ωδείο Καλαμαριάς "Μελωδία".

Τσαφταρίδης Νικόλας: (Ζάκυνθος 1956). Σπουδές: πτυχία ανώτερων θεωρητικών, Πτυχίο Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής, ΤΕΙ Ηλείου, Μάστερ στη Μουσική Αγωγή (MA in Music Education) University of Reading Αγγλίας και Διδακτορικό, Πανεπιστήμιο Αθηνών. Μελέτησε σύνθεση και ανάλυση στη Juilliard School of Music, New York (1983 – 1984) και στη συνέχεια το 1989 με υποτροφία της Διεθνούς Εταιρείας Kodaly (IKS) πήρε το Δίπλωμα (Diploma) από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Kodaly στην Ουγγαρία. Έχει παρακολουθήσει διάφορα σεμινάρια σχετικά με το Παιδαγωγικό Έργο ORFF στην Αυστρία και Αγγλία. Έχει διδάξει στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, στο τμήμα Παιδαγωγικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αιγαίου στο ΤΑΙΠΜ του ΤΕΙ Ηλείου σε συνεργασία με τον Στάθη Τσόλη και τώρα διδάσκει στο Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία του Πανεπιστημίου Αθηνών ως Ε.Ε.Π. Είναι συγγραφέας βιβλίων σχετικών με τη μουσική αγωγή και τις κατασκευές μουσικών οργάνων. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα αφορούν την άρρητη γνώση και τη μουσική εκπαίδευση.

Ο Πάνος Τσερίκης είναι κοινωνιολόγος και μουσικός. Έχει μαθητεύσει σε πλήθος περιβαλλόντων και μουσικών ειδών αποκτώντας εμπειρία και εξοικείωση με παραδοσιακούς, λαϊκούς, κλασσικούς και μοντέρνους ηχητικούς κόσμους. Είναι κάτοχος διπλώματος σολίστ στην κλασική κιθάρα όπως και διπλώματος σύνθεσης με βάση τα οποία έχει εργαστεί ως δάσκαλος μουσικής σε διάφορα Ωδεία. Έχει εκπονήσει διδακτορική διατριβή στο τμήμα μουσικολογίας του Ιονίου Πανεπιστημίου στην κοινωνιολογία της Ελληνικής μουσικής. Έχει επίσης διεξάγει εθνομουσικολογική έρευνα καρπός της οποίας υπήρξε η μελέτη "Οι τοπικές μουσικές στην περιοχή Ιωαννίνων και Αργυροκάστρου" που με χρηματοδότηση της Ε.Ε. εκδόθηκε σε τρεις τόμους. Σήμερα είναι καθηγητής κοινωνιολογίας και μουσικής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ενώ παράλληλα δραστηριοποιείται ως μουσικός (cb)

σε συμφωνική ορχήστρα και σε σχήματα μοντέρνας μουσικής και αυτοσχεδιασμού. Τα τρέχοντα ερευνητικά του ενδιαφέροντα έχουν να κάνουν με την πορεία της νεωτερικότητας στην Ελλάδα όπως αυτή εντοπίζεται μέσα στο πολύπλευρο φαινόμενο που ονομάζεται μουσική.

Η **Γεωργία Μαρία Τσερπέ** είναι αριστούχος πτυχιούχος πιάνου και θεωρητικών του Κρατικού Ωδείου Θεσ/νίκης. Επίσης, είναι πτυχιούχος της Σχολής Νομικών και Οικονομικών Επιστημών και του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Α.Π.Θ. Ακόμη, είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος με άριστα στον τομέα «Ιστορία της Φιλοσοφίας» με θέμα διπλωματικής «Μουσική και Γλώσσα: Η πορεία από τη μίμηση προς το φορμαλισμό» από το τμήμα Φιλοσοφίας του Α.Π.Θ. και κάτοχος Διδακτορικού Διπλώματος (PhD) με άριστα με θέμα διπλωματικής «Μουσικοποιητική μορφή στα τραγούδια του Μανώλη Καλομοίρη για φωνή και πιάνο» από το τμήμα Μουσικών Σπουδών του Α.Π.Θ. Τα επιστημονικά και ερευνητικά της ενδιαφέροντα επικεντρώνονται στο γνωστικό αντικείμενο της Ιστορικής Μουσικολογίας και της Αισθητικής (19^{ος} και 20^{ος} αι). Ως μουσικολόγος έχει πάρει μέρος σε διεθνή συνέδρια, έχει δώσει διαλέξεις και έχει διδάξει σε επιμορφωτικά προγράμματα για εκπαιδευτικούς διαφόρων ειδικοτήτων (Π.Ε.Κ). Η καλλιτεχνική της δραστηριότητα επικεντρώνεται στη συνοδεία τραγουδιού και στη συμμετοχή σε σύνολα Μουσικής Δωματίου.

Η **Γαρυφούλα Τσομάκου** είναι Καθηγήτρια Πιάνου ΠΕ 16.01 στο Μουσικό Σχολείο Βέροιας. Εργάστηκε στα Μουσικά Σχολεία: Θεσσαλονίκης, Γιαννιτών, Κατερίνης, Σερρών, Πτολεμαΐδας, Αμυνταίου. Δίπλωμα Πιάνου και Πτυχίο Αρμονίας Μακεδονικής Ωδείο Θεσσαλονίκης. Δίπλωμα "BACCALAUR THE TEXNHΣ" (2003) Μουσική Ακαδημία «ΓΚΝΕΣΙΝΙΧ» Μόσχα. Δίπλωμα "MAGISTR THE TEXNHΣ" Ειδικευση «Πιάνο» (2004) Μουσική Ακαδημία «ΓΚΝΕΣΙΝΙΧ» Μόσχα. Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδικευση «Πιάνο» (2006) Μουσική Ακαδημία «ΓΚΝΕΣΙΝΙΧ» Μόσχα. Τρίτο Βραβείο (2004) σε Διεθνή Διαγωνισμό Πιάνου στη Βιέννη με τίτλο "Musical Performance and Pedagogics". Συναυλίες: «Κέντρο Μουσικής Θεσσαλονίκης», «Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών», Δημοτικό ωδείο Αμπελοκήπων, Αίθουσα Τελετών του Α.Π.Θ., Μουσικά Σχολεία Θεσσαλονίκη – Σερρών – Βέροιας, Αγρίνιο (Μέγαρα), Αθήνα (Πλανητάριο), Μόσχα Ακαδημία «ΓΚΝΕΣΙΝΙΧ» Σεμινάρια Πιάνου με τους: Ντίεβα Ρ.Α., Μερζάνοφ Β., Γκαμπριάν Μ. Θεωρητικά Σεμινάρια: «Ζητήματα Διδακτικής της Μουσικής και τεχνικών Διδασκαλίας», «Τα νέα σχολικά βιβλία», «Παιδαγωγική του Πιάνου», «Τοποθέτηση φωνής και απόδοση τραγουδιού» που διοργανώθηκε από το 1^ο και 2^ο Π.Ε.Κ. Θεσσαλονίκης και τη Σχολική Σύμβουλο Μουσικών (ΠΕ16) Δρ. Γεωργία Μαρία Τσερπέ.

Η **Αθηνά Φωτίκα** γεννήθηκε στην Αθήνα και μελέτησε πιάνο με τις Στέλλα Μακρυγιάννη, Χρυσή Παρθενιάδη και Δόμνα Ευνουχίδου. Είναι απόφοιτος του Τμήματος Γεωλογίας του Α.Π.Θ και έλαβε το Δίπλωμά της στο πιάνο από το ΣΩΘ. Ολοκλήρωσε τις μεταπτυχιακές μουσικές της σπουδές στο FSU των ΗΠΑ, με μεταπτυχιακό τίτλο (με τον Leonard Mastrogiacomο) και διδακτορικό (με την Carolyn Bridger). Η διατριβή της τιτλοφορείται: «Ιστορική ανασκόπηση της φιλοσοφίας της διδασκαλίας δακτυλισμών ηλεκτροφόρων οργάνων από τον 16^ο αιώνα μέχρι σήμερα». Έχει δώσει μεγάλο αριθμό συναυλιών, τόσο ατομικών όσο και μουσικής δωματίου, σε πολλά μέρη της Ελλάδας και του εξωτερικού. Έχει παρουσιάσει ρεσιτάλ-διαλέξεις, ανακοινώσεις και σεμινάρια πάνω σε θέματα παιδαγωγικής του πιάνου και νεοελληνικής μουσικής για πιάνο σε συνέδρια και ημερίδες στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Το 2013 κυκλοφόρησε ένα δίσκο ακτίνας με έργα για πιάνο Ελλήνων Συνθετών (Le clavier d' Apollon). Είναι Λέκτορας στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου στο γνωστικό αντικείμενο της παιδαγωγικής του πιάνου.

Η **Ελένη Φωτιάδου** είναι Επίκουρη Καθηγήτρια με γνωστικό αντικείμενο την Ειδική Φυσική Αγωγή. Είναι κάτοχος πτυχίου Τ.Ε.Φ.Α.Α του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και διδακτορικού (Ph.D.) διπλώματος στην Ειδική Αγωγή του Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών. Είναι ενταγμένη στο Εργαστήριο Αναπτυξιακής Ιατρικής και Ειδικής Αγωγής του Τομέα Βιολογίας της Άσκησης του ΤΕΦΑΑ, ΑΠΘ. Συμμετέχει στη διδασκαλία των μαθημάτων ειδικότητας «Ειδική Φυσική αγωγή- Θεραπευτική Γυμναστική» και είναι υπεύθυνη του μαθήματος κορμού «Ειδική Αγωγή» και του μαθήματος επιλογής «Άσκηση και Αισθητηριακές Διαταραχές». Συμμετέχει με εισηγήσεις στο Διατμηματικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Ανθρώπινη Απόδοση και Υγεία» και στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Άσκηση και Ποιότητα Ζωής» με μαθήματα του γνωστικού της αντικείμενου. Είναι ιδρυτικό μέλος και πρώην πρόεδρος της «Ελληνικής Εταιρίας Θεραπευτικής Γυμναστικής και Ειδικής Φυσικής αγωγής». Έχει εκτενή ερευνητική δραστηριότητα σε ότι αφορά στην άσκηση για άτομα με αναπηρίες με δημοσιευμένες εργασίες σε διεθνή περιοδικά και σχετικές παρουσιάσεις σε συνέδρια, σεμινάρια και ημερίδες στον τομέα της ειδικής φυσικής αγωγής.

Η **Ελένη Χαλάτση** αποφοίτησε από το Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας στην ειδικευση πιάνου (καθηγ. Β. Τσάπελα) με «Άριστα» και έλαβε υποτροφία του Ι.Κ.Υ. Είναι απόφοιτη Μουσικού Σχολείου, κάτοχος Πτυχίου και Διπλώματος πιάνου με «Άριστα» (καθηγ. Ν. Τασόπουλος, Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης). Έχει λάβει τα Πτυχία Αρμονίας, Αντίστιξης, Φούγκας, έχει παρακολουθήσει σεμινάρια πιάνο, μουσικής δωματίου και μουσικοπαιδαγωγικών και έχει δώσει ρεσιτάλ πιάνο. Από το 2010 είναι αναπληρώτρια εκπαιδευτικός πιάνο σε Μουσικά Σχολεία. Επίσης, είναι φοιτήτρια στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών "Παιδαγωγικό Παιχνίδι και Παιδαγωγικό Υλικό στην Πρώτη Παιδική Ηλικία" στο Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Το θέμα της διπλωματικής της ερευνητικής εργασίας (επιβλέπων καθηγητής, Π. Κανελλόπουλος) είναι «Αυτοσχεδιασμός και Δημιουργικότητα στα πλαίσια του ατομικού μαθήματος πιάνο στο Μουσικό Γυμνάσιο».

Ο **Αλέξανδρος Χαρκιολάκης** σπούδασε στο Πανεπιστήμιο του Sheffield απ' όπου αποφοίτησε με Bachelor in Music και Master in Music στη μουσικολογία και τη διεύθυνση ορχήστρας. Επιμελήθηκε μαζί με το Νίκο Μαλιάρη την έκδοση του συλλογικού τόμου *Μανώλης Καλομοίρης - 50 χρόνια μετά. Αφιέρωμα στη συμπλήρωση μισού αιώνα από το θάνατο του συνθέτη* η οποία κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Fagotto, ενώ ήταν ο επιμελητής της έκδοσης *Η αυτοβιογραφία και το αρχείο του Αλέκου Ξένου* για τις εκδόσεις του Μουσείου Μπενάκη. Έχει εργαστεί στη Μεγάλη

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος «Λίλιαν Βουδούρη» ως μουσικολόγος και υπεύθυνος εκπαιδευτικών προγραμμάτων ενώ από τον Ιανουάριο του 2013 είναι διευθνήτης της Μουσικής Βιβλιοθήκης "Erol Üçer" και λέκτορας ιστορικής μουσικολογίας στο ερευνητικό κέντρο για τη μουσική MIAM στο Istanbul Technical University.

Ο **Νίκος Χασάπης** γεννήθηκε στο Αγρίνιο Αιτωλοακαρνανίας. Εργάζεται από το 1998 στο Μουσικό Σχολείο Ρόδου σαν καθηγητής κρουστών και διευθύνει το Σύνολο Κρουστών του Μουσικού Σχολείου. Έχει εκδώσει τη μέθοδο για παραδοσιακά κρουστά "ΟΙ ΠΥΘΜΟΙ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥΣ Η ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ Η ΤΕΧΝΙΚΗ" από τον εκδοτικό οίκο ΝΤΟ ΡΕ ΜΙ και τη μέθοδο "DRUMS βασική μέθοδος για το δημιουργικό παίξιμο και τον αυτοσχεδιασμό" από τον εκδοτικό Φ ΝΑΚΑΣ. Έχει συμμετάσχει ως ειδικός επιστήμονας από το ΙΕΠ για την εκπόνηση του Προγράμματος Σπουδών εν όψη των νέων προγραμμάτων, για το Σύνολο Κρουστών στα Μουσικά Σχολεία. Έχει συμμετάσχει ως εισηγητής σε συνέδρια, εργαστήρια επιμόρφωσης εκπαιδευτικών, πολιτιστικά προγράμματα. Έχει συμμετάσχει σε πανελλήνιους μουσικούς αγώνες με το Σύνολο Κρουστών του Μουσικού Σχολείου και έχει βραβευτεί με πρώτα και δεύτερα βραβεία. Έχει συνεργαστεί με πολλούς Έλληνες δημιουργούς και σολίστες της jazz. Είναι συνδημιουργός του συγκροτήματος Rho Jazz Band.

Η **Έλλη Χατζηκυριακίδου** γεννήθηκε στην Αλεξανδρούπολη. Σπούδασε στο Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης απ' όπου πήρε τα πτυχία Θεωρητικών (Αρμονίας, Αντίστιξης, Φούγκας, Ενοργάνωσης, Ωδικής) καθώς και το δίπλωμα Μονωδίας στην τάξη της Κατερίνας Καρατζά με βαθμό Άριστα παμψηφεί. Επίσης, έχει δίπλωμα Μελοδραματικής με βαθμό Άριστα παμψηφεί και έχει πάρει Ά βραβείο τραγουδιού στο διαγωνισμό «Φίλιππος Νάκας». Παράλληλα με τις σπουδές της συμμετείχε ως ενεργό μέλος σε πολλά σεμινάρια τραγουδιού, θεωρητικών, διευθύνσης χορωδίας και μελοδραματικής. Από το 1995 εμφανίζεται σε ατομικά ρεσιτάλ μουσικής δωματίου και Lieder ξένων συνθετών και συμμετέχει με πρωταγωνιστικούς ρόλους σε παραγωγές Όπερας. Ταυτόχρονα δραστηριοποιείται ως μάεστρος χορωδιών από το 1987 διευθύνοντας μέχρι σήμερα πάνω από έξι χορωδίες. Έχει υπάρξει καθηγήτρια Ανώτερων Θεωρητικών, Μονωδίας και Μελοδραματικής σε πολλά ωδεία της Θεσσαλονίκης, έχει πραγματοποιήσει εισηγήσεις σε εκπαιδευτικούς μουσικής στον τομέα του τραγουδιού και παράλληλα είναι βαθμολογήτρια στα ειδικά μαθήματα Αρμονίας και Dictée. Είναι καθηγήτρια μουσικής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και διαθέτει την ηλεκτρονική ιστοσελίδα <http://ellihatzikiriakidou.blogspot.gr/>.

Η **Ρεγγίνα Χατζηπέτρου-Ανδρόνικου** είναι υποψήφια διδάκτωρ Κοινωνιολογίας. Τα βασικά ερευνητικά της ενδιαφέροντα κινούνται γύρω από το φύλο και τη μουσική σε σχέση με την εκπαίδευση και την εργασία, με έμφαση στην πρόσβαση των γυναικών στην οργανοπαίχτσια στην παραδοσιακή μουσική στην Ελλάδα. Έχει διδάξει ως συμβασιούχος σε ακαδημαϊκά ιδρύματα και έχει συμμετάσχει ως ερευνητρια σε ερευνητικά προγράμματα γύρω από τη μουσική και το φύλο στη Γαλλία. Έχει δημοσιεύσει άρθρα, κεφάλαια σε συλλογικούς τόμους, ερευνητικές εκθέσεις και βιβλιοκρισίες σε επιστημονικά περιοδικά

Η **Βασιλική Χρυσάφη** γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη. Απόφοιτος του τμήματος Μουσ. Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας με ειδίκευση στο πιάνο(τάξη Λόλας Τότσιου), κάτοχος πτυχίων στα ανώτερα θεωρητικά και διπλώματος στο πιάνο (Μουσικό Κολλέγιο Θεσσαλονίκης, τάξη Καίτης Σαραγιώτου) και μεταπτυχιακή φοιτήτρια στην κατεύθυνση «Διδακτική της Μουσικής» του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Από το 2005 υπηρετεί ως μουσικός στη δημόσια εκπαίδευση. Έχει δώσει ατομικές και συναυλίες μουσικής δωματίου.

Η **Ελένη Χρυσάφη** γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη. Είναι απόφοιτη του Μαθηματικού Τμήματος του Α.Π.Θ., κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου στη «Σχολική Ψυχολογία» του Università degli Studi dell'Aquila, κάτοχος πτυχίου αντίστιξης (τάξη Γ.Μπαρούτα) και διπλώματος στο πιάνο (Μουσικό Κολλέγιο Θεσσαλονίκης, τάξη Καίτης Σαραγιώτου) και μεταπτυχιακή φοιτήτρια στην κατεύθυνση «Διδακτική της Μουσικής» του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Διδάσκει στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση ως μαθηματικός. Έχει δώσει ατομικές και συναυλίες μουσικής δωματίου.

Η **Σμαράγδα Χρυσοστόμου** είναι Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Μουσικής Παιδαγωγίας και Διδακτικής στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών. Διδάσκει συστηματικά στο Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης καθώς και στο Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας (προπτυχιακό και μεταπτυχιακό) του Πανεπιστημίου Αθηνών. Διδάσκει στο μεταπτυχιακό εξ' αποστάσεως πρόγραμμα (e-learning) με ειδίκευση Μουσική Παιδαγωγική του Πανεπιστημίου της Λευκωσίας. Ήταν μία από τις δύο ακαδημαϊκές συντονίστριες στην Επιτροπή για τη διαμόρφωση του νέου Αναλυτικού Προγράμματος Μουσικής της Κύπρου. Συμμετείχε στην ομάδα εμπειρογνομόνων για το νέο Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής και ήταν υπεύθυνη επιμόρφωσης (2010-2012). Είναι συντονίστρια της ομάδας Αισθητικής Αγωγής για τον ψηφιακό εμπλουτισμό των σχολικών βιβλίων Μουσικής, Εικαστικών και Θεάτρου στο πλαίσιο του 'Ψηφιακού Σχολείου' (2011-2015). Είναι συντονίστρια-αξιολογήτρια της Ομάδας «Μουσικά Όργανα (Μουσικά Γυμνάσια)» για τον σχεδιασμό και την αξιολόγηση των νέων Προγραμμάτων Σπουδών των Μουσικών Σχολείων στο πλαίσιο του «Νέου Σχολείου» (2015). Είναι Επικεφαλής (Chair) της Επιτροπής Ειδικού Ενδιαφέροντος (Music in Schools and Teacher Education Commission – MISTEC) του διεθνούς οργανισμού για τη Μουσική Εκπαίδευση (ISME).

Η **Βασιλική Ψύρρα** αποφοίτησε το 2011 από το Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης στην τάξη του Ακορντεόν με καθηγητή τον Κων. Ράπτη. Το 2010 φοίτησε στο πανεπιστήμιο Franz Liszt στη Βαϊμάρη ως υπότροφος του προγράμματος Erasmus με καθηγήτρια την Claudia Buder και στο ίδιο πανεπιστήμιο τέλειωσε το μεταπτυχιακό "Elementare Musikpädagogik/Rhythmik" με καθηγήτρια τη Marianne Steffen-Wittek. Το 2013 παρακολούθησε μαθήματα σύγχρονης μουσικής στην International Summer Academy της UdK (Berlin). Έχει παρακολουθήσει σεμινάρια μουσικού και κινητικού αυτοσχεδιασμού, θεατρικού παιχνιδιού και σύνθεσης. Παράλληλα έχει παρουσιάσει δουλειά της σε ευρωπαϊκά συνέδρια και φεστιβάλ με κεντρικούς άξονες την σύγχρονη/ πειραματική μουσική στη μουσική εκπαίδευση στην προσχολική και τρίτη ηλικία. Εργάζεται στο Μουσικό Παιδικό Σταθμό της Βαϊμάρης και διδάσκει στη Μουσική Ακαδημία Θουριγγίας και στο Πανεπιστήμιο Franz Liszt στη Βαϊμάρη.

Ευρετήριο εισηγητών

- Creech Andrea, 8, 121
Hallam Richard, 9, 121
Hallam Susan, 5, 7, 8, 121
Litsi Eliona, 63, 131
McQueen Hilary, 8, 121
Roels Johanna Maria, 10, 121
Varvarigou Maria, 8, 11, 121
Αβραμίδου Κατερίνα, 48, 121
Αγαλιανού Ολυμπία, 22, 25, 105, 122
Αγγελίδου Ευδοξία, 31, 122
Αγγελίδου Σοφία, 16, 115, 122
Αδαμοπούλου Α. Μαρία, 54, 122
Αμανατοπούλου Χριστίνα, 104, 122
Αναστασιάδου Ξανθήπη, 79, 80, 123
Αναστασοπούλου Αριάδνη, 39, 123
Αντωνάκης Δημήτρης, 33, 47, 123
Ασλάνογλου Δήμητρα, 33, 123
Ασιώτης Σπυρίδων, 58, 123
Βέρδης Αθανάσιος, 32, 123
Βλαχάκη Μαρίνα, 28, 123
Βλάχου Αγγελική, 39, 123
Βούβαρης Πέτρος, 28, 123
Βουγιούκα Μυρτώ, 95, 124
Βράκα Βάλια, 84, 124
Γεωργιάδου Ρία, 77, 124
Γεωργουλή Στυλιανή, 44, 74, 124
Γιαννακουδάκη Μελίνα, 52, 124
Γιώτας Χρήστος, 61, 124
Γκίνη Αναστασία, 44, 125
Δαμανού Εριφύλη, 3, 58, 95, 125
Δανοχρήστου Μαριελένα, 17, 125
Δελέγκος Σπύρος, 18, 125
Δημητριάδης Δήμος, 71, 125
Διονυσίου Ζωή, 47, 69, 70, 115, 126
Δογάνη Κωνσταντίνα, 24, 26, 51, 126
Δούμα Α. Ελπίδα, 54, 126
Ετμεκτσόγλου Ιωάννα, 105, 126
Ευθυμίου Αυγούστα, 38, 126
Εφραιμίδου Λευκοθέα, 99, 101, 126
Ζαφρανάς Νίκος, 13, 30, 127
Ζεπάτου Βασιλική, 86, 87, 127
Ζέρβα Όλγα, 64, 127
Ζωβούλη Αγορίτσα, 79, 80, 127
Θεοδωρίδης Νίκος, 93, 94, 115, 127
Θωμάδου Έρρικα, 117, 127
Καλαμπόκα Πολυξένη, 104, 128
Καντούρη Αντιγόνη, 66, 128
Καραντώνη Γεωργία, 113, 128
Καρτασιδού Λευκοθέα, 54, 55, 128
Κέρζελη Κική, 106, 128
Κιουμουρτζής Ιωάννης, 30, 128
Κίτσιου Χρύσα, 108, 128
Κοκκίδου Μαίη, 5, 6, 33, 115, 129
Κολιάδη Ανθούλα, 88, 129
Κολυδάς Τάσος, 15, 110, 129
Κουθούρη Κατερίνα, 116, 129
Κουρκούλη Ειρήνη, 80, 129
Κριεζή Βέρα, 84, 129
Κυριαζής Δημήτρης, 22, 130
Κυρίδης Αργύρης, 20, 130
Κωνσταντινίδου Ζωή, 20, 130
Κωσταγιόλας Πέτρος, 83, 130
Κωχ Μαρίζα, 5, 112, 130
Λαβράνος Χαρίλαος, 83, 130
Λειβαδίτη Σοφία, 51, 131
Λευτέρη Χριστίνα, 55, 131
Μανανά Μαρία, 33, 131
Μαύρου Ειρήνη, 103, 131
Μελιγκοπούλου Μαρία Έμμα, 59, 131
Μεράκου Στεφανία, 82, 131
Μίχα Παρασκευή, 50, 131
Μουχτάρογλου Νικολέτα, 93, 94, 132
Μπαμπάλη Άννα, 91, 132
Μπαρκούκης Βασίλειος, 23, 132
Μπαταργιάς Τριαντάφυλλος, 78, 132
Μπεντούλη Θεώνη, 109, 132
Μυράλης Γιάννης, 17, 109, 132
Ντούρου Μαρία, 63, 133
Οικονόμου Ιωάννης, 118, 133
Πάνκου Αγαθή, 119, 133
Παπαγεωργίου Κωνσταντίνα, 36, 133
Παπαγεωργίου Μαρία, 95, 133
Παπαδάτος Ιωσήφ, 83, 133
Παπαζαχαρίου - Χριστοφόρου Μαρία, 12, 133
Παπαθεράποντος-Κωνσταντίνου Ελένη, 27, 134
Παπασταύρου Δήμητρα, 19, 53, 134
Παπατζίκη Στεφανία, 107, 134
Παπουτσή Άννα, 43, 134
Πατιώ Μαρία, 98, 134
Πάτκου Ασπμίνια, 33, 134
Πατσέας Μιχάλης, 95, 134
Παυλίδου Εύα, 22, 135
Πολλάτου Ελίζα, 104, 135
Πολυδώρου Νικολέττα, 112, 135
Πολυμενοπούλου Αικατερίνη, 37, 72, 99, 102, 135
Πολυχρονοπούλου Κωνσταντίνα, 24, 135
Ράπτης Θεοχάρης, 41, 60, 136
Σαλτάρη Ρεγγίνα, 7, 34, 136
Σαρκάκη Γεωργία, 13, 136
Σιάσος Σπύρος, 46, 136
Σινόπουλος Σωκράτης, 73, 136
Σούκα-Σίμου Αναστασία, 80, 136
Σπυράκου Ευαγγελία, 90, 136
Στάμου Βασίλειος, 56, 137
Στάμου Λήδα, 10, 20, 55, 56, 79, 80, 81, 93, 137
Σωτηρίου Χριστίνα, 32, 137
Ταρσένη Σοφία, 45, 97, 137
Τσαλίκη Μαρία, 79, 80, 137
Τσαφταρίδης Νικόλας, 25, 41, 105, 116, 137
Τσερίκης Πάνος, 60, 137
Τσερπέ Γεωργία Μαρία, 25, 37, 96, 138
Τσομάκου Γαρυφούλα, 91, 138
Φυτίκα Αθηνά, 64, 76, 111, 138
Φωτιάδου Ελένη, 22, 138
Χαλάτση Ελένη, 67, 138
Χαρκιολάκης Αλέξανδρος, 82, 85, 138
Χασάκης Νίκος, 114, 139
Χατζήκυριακίδου Έλλη, 113, 139
Χατζήπετρου-Ανδρόνικου Ρεγγίνα, 19, 42, 139
Χρυσάφη Βασιλική, 33, 139
Χρυσάφη Ελένη, 33, 139
Χρυσοστόμου Σμαράγδα, 8, 74, 139
Ψύρρα Βασιλική, 23, 139

7ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΧΟΡΗΓΟΙ 7ου ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΤΗΣ Ε.Ε.Μ.Ε.

fagotto books

Χορηγοί επικοινωνίας

